

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี
THE ADMINISTRATION OF WAT KHAOCHONGPRAN
RATCHABURI PROVINCE.

พระครูวิสุทธาันทคุณ (ครุฑธา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี

พระครูวิสุทธาจารย์ (ครุฑา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE ADMINISTRATION OF WAT KHAOCHONGPRAN
RATCHABURI PROVINCE.**

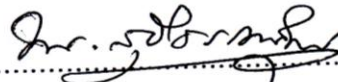
PHRAKHRUWISUTTHANANTAKUN (KRUTHA)

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2011**

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมาวัตร ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระครูปลัดสุรัสวดี สิริปัญโญ, ดร.)

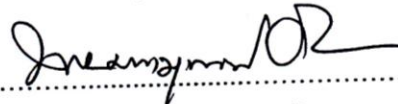
กรรมการ

(อาจารย์ ดร.สุภกิจ โสทัต)

กรรมการ

(ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม)

กรรมการ

(พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ.)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม

ประธานกรรมการ

พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ.

กรรมการ

อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี
ผู้วิจัย : พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ (ครุฑธา)
ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม, พ.ม., พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol.Sc.)
: พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ ผศ., ป.ธ.๗, ป.ชส., พธ.บ., ศศ.ม.,
รป.ม.
: ดร.พิเชฐ ทังโต พ.ม.ช., พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pubic. Admint.)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๔

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี มีวัตถุประสงค์
ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน ๒) เพื่อ
เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี
และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดเขา
ช่องพราน จังหวัดราชบุรี

ศึกษาวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย
ได้แก่ ผู้นำชุมชน ข้าราชการ ประชาชน นักเรียน และผู้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงรอบวัดเขาช่องพราน
จำนวน ๔๐๐ คน ซึ่งใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) เครื่องมือที่ใช้เป็น
แบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการและมาตราส่วนประเมินค่า ๕ ระดับ
แบบสอบถามปลายเปิด และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการ
วิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย
(Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เปรียบเทียบความแตกต่างโดยการ
ทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) โดย
กำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ผลการศึกษาพบว่า

(๑) ประชาชน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี
โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ทั้งด้านการ
ปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้าน
การสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อการ
บริหารจัดการวัดเขาช่องพราน อยู่ในระดับมากทุกด้าน

(๒) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่าประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการเข้าวัดที่ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่ต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

(๓) ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ปัญหาในการบริหารจัดการวัดได้แก่ ปัญหาเรื่องการขาดทรัพยากรของวัดหรือบุคลากรหรือทีมงานในการทำปฏิบัติหน้าที่ด้านต่างๆ ในงานทั้ง ๖ ด้าน นั้นมีข้อจำกัดเพราะวัดพื้นที่กว้างขวางมาก ตลอดจนการบริหารจัดการวัดยังผูกขาดอยู่กับเจ้าอาวาสเพียงรูปเดียว ทำให้การควบคุมดูแลไม่ทั่วถึง ข้อเสนอแนะควรมีการเพิ่มทรัพยากรหรือบุคลากรที่สำคัญและมีคุณภาพ ตลอดจนทั้งสร้างทีมงานในการทำหน้าที่ในงานด้านต่างๆ ควรจัดระบบระเบียบกระจายงานกระจายอำนาจหน้าที่ให้แก่บุคลากรที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเหมาะสม การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานก็จะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

Thesis Title : The Administration of Wat Khaochonpran Ratchaburi Province

Researcher : Phrakhruwisutthantakun (Kruththa)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

**: Assistant Professor Dr.Surapon Suyaprom B.A., M.A.,
Ph.D. (Pol.Sc.)**

**: Assistant Professor Phramaha Boonlert Intapanyo
B.A., M.A. (Soc.Dev.)**

: Dr.Phichet Tangto B.A., M.A., Ph.D. (Public. Admint.)

Date of Graduation : 25 July 2011

ABSTRACT

The main objectives of this research entitled “The Administration of Wat Khaochonpran Ratchaburi Province” are 1) to study the Administration of Wat Khaochonpran Ratchaburi Province 2) to compare the Administration of Wat Khaochonpran Management in Ratchaburi Province in the general opinions of the people and 3) to study the problems, obstacles and guidelines of the people toward the Administration of Wat Khaochonpran Management in Ratchaburi Province through the survey research.

To perform this research by survey with 400 samples of the Community Leaders, Government Officers, Students and Peoples at Watkhawchongpran by Cluster sampling. The tools to collect the data for in this research were the questionnaires into 5 levels. It was classified into 2 parts. The first part was the data of the open questionnaires and the second part was the closed questionnaires about the opinions of the people toward to Administration of Wat Khaochonpran Management in Ratchaburi Province. The rating scale and open-structured questionnaire with reliability value equal to 0.936 was used for data collection. The data analysis by frequencies, percentage, average, standard deviation, t-test, one way analysis of variance and compare the least significant difference: LSD.

The results of this research found that:

(1) The people have the opinions towards the Administration of Wat Khaochonpran Management in Ratchaburi Province was a good level in an average was 3.87. When I considered for Administration, Religious Education, social welfare, public helps and an educational welfare were also good levels.

(2) To compare the opinions of the people to the Administration of Wat Khaochonpran Management in Ratchaburi Province, separate follow personal status, meet that people who have the gender age education level occupation and the experience in going to temple to practice Buddhist teaching differently think not differently, then deny location hypothesis keeps.

(3) The results of problems, obstacles and suggestions of the Administration of Wat Khaochonpran Management in Ratchaburi Province are lacking of efficient human resources or teamwork for 6 sides of administration because the large areas of temple but has only one abbot. Therefore, suggestions are to increase the quality staff in the temple. The abbot also should decentralize the authority to other monks for better administration at Wat Khaochonpran Management in Ratchaburi Province.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีก็ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของหลายฝ่ายซึ่งผู้วิจัยขอระบุนามเพื่อเป็นการแสดงความขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ไว้ ณ ที่นี้

พระเดชพระคุณพระสุธีธรรมานวัตร คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ที่ให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงแด่พระครูปลัดสุริย สิริบุญโณ,ดร.ประธาน คณะกรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ และขออนุโมทนาขอขอบคุณ อาจารย์ ดร.สุภกิจ โสทัต กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ขออนุโมทนาขอขอบคุณ ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม หัวหน้าภาควิชา รัฐศาสตร์ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต ขอขอบพระคุณ อาจารย์พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ. อาจารย์ที่ปรึกษาผู้ให้คำแนะนำในการศึกษาค้นคว้า จากตำราต่าง ๆ พร้อมตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์นี้ด้วยความเมตตาเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๕ ท่าน พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ ขออนุโมทนาขอขอบคุณ ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น อาจารย์วันชัย สุขตาม ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือเพื่อการวิจัย ขอขอบคุณผู้แต่งเรียบเรียงตำราและเอกสารต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้ใช้อ้างอิง ขอขอบใจประชาชนในบริเวณวัดเขาช่องพรานทุก ๆ คน ที่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระราชญาณวิสิฐ เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรม กายาราม ที่เมตตาอนุเคราะห์สถานที่ศึกษาและทุกสิ่งทุกอย่างด้วยดีเสมอมา และให้โอกาสผู้วิจัยได้ฝึกฝนพัฒนาตนเองในด้านการเผยแผ่วิปัสสนากัมมัฏฐานและส่งเสริมสนับสนุนให้ศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ขอขอบคุณคณาจารย์ในคณะสังคมศาสตร์สาขาวิชาการบริหารจัดการเชิงพุทธทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณพระสมุทรวรวิโรโสภณ เจ้าคณะตำบลแม่กลอง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเพชรสมุทรวรวิหาร ที่ได้สนับสนุนการศึกษาให้คำแนะนำและให้กำลังใจมาโดยตลอด ทั้งขอบคุณเพื่อนนิสิตคณะสังคมศาสตร์สาขาวิชาการบริหารจัดการเชิงพุทธทุกท่านที่เอื้อเฟื้อข้อมูลในการทำวิจัย ให้กำลังใจ ให้คำแนะนำและสนับสนุนด้วยดีและขอขอบใจเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ชัยมงคล และเจ้าหน้าที่ทุก ๆ คนในหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม จังหวัดราชบุรี ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่องานวิจัยฉบับนี้เป็นอย่างยิ่ง

ความดีและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอถวายบูชาพระคุณครูอุปัชฌาย์ อาจารย์ และบุพการีผู้ให้กำเนิดผู้ให้ชีวิตให้ทุกสิ่งทุกอย่าง คอยเป็นที่พึ่งและให้กำลังใจ ให้ความเข้าใจมาโดยตลอด และอุทิศให้ปู่ย่าตายาย รวมถึงพี่น้องและญาติมิตรทุกท่าน ผู้ที่เคยมอบความรู้แก่ผู้วิจัย ในชีวิตที่ผ่านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

พระครูวิสุทธาณันทคุณ (ครูฑา)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๖)
สารบัญตาราง	(๘)
สารบัญแผนภาพ	(๑๐)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๑)
 บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย	๖
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย	๘
 บทที่ ๒ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น	๑๐
๒.๑.๑ ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็น	๑๐
๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น	๑๓
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	๑๗
๒.๒.๑ ความหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	๑๗
๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	๒๒
๒.๒.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	๒๗
๒.๓ หลักธรรมสำหรับการบริหารจัดการ	๓๒
๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๔๒
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด	๔๔
๒.๕.๑ ความหมายความสำคัญของการบริหารจัดการวัด	๔๖
๒.๕.๒ ภารกิจในการบริหารจัดการกิจการของวัด	๕๘
๒.๖ การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน	๗๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘๗
๒.๗.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น	๘๗
๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการคณะสงฆ์ไทย	๙๐
๒.๗.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด	๙๔
๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย	๑๐๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๐๓
๓.๒ ประชากร	๑๐๔
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๐๔
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๘
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๘
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	
๔.๑ การวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๑๑
๔.๒ การวิเคราะห์การบริหารจัดการวัด	๑๑๒
๔.๓ การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัด	๑๑๘
๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	๑๒๖
๔.๕ ผลการสัมภาษณ์ การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	๑๓๑
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๘
๕.๒ อภิปรายผล	๑๔๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๗
บรรณานุกรม	๑๕๐
ภาคผนวก ภาคผนวก ก. สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๖๑
ภาคผนวก ข. แบบสอบถามเพื่อการวิจัยและแบบสัมภาษณ์	๑๘๑
ภาคผนวก ค. หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิจัย	๑๘๘
ภาคผนวก ง. หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เก็บข้อมูล	๒๐๔
ภาคผนวก จ. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๒๑๐
ประวัติผู้วิจัย	๒๑๓

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๓.๑ จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามจำนวนหมู่บ้าน	๑๐๔
๔.๑ แสดงจำนวน และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๑๑
๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	๑๑๓
๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ด้านการปกครอง	๑๑๓
๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ด้านการศาสนศึกษา	๑๑๔
๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๑๑๕
๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๑๖
๔.๗ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ด้านการสาธารณูปการ	๑๑๗
๔.๘ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๑๑๘
๔.๙ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการ วัดเขาช่องพราน จำแนกตามเพศ	๑๑๙
๔.๑๐ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อการบริหารจัดการ วัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี จำแนกตามอายุ	๑๒๐
๔.๑๑ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๒๑
๔.๑๒ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อการบริหารจัดการ วัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี จำแนกตามระดับการศึกษา	๑๒๒
๔.๑๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อการบริหารจัดการ วัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี จำแนกตามอาชีพ	๑๒๓
๔.๑๔ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอาชีพ ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๑๒๔
๔.๑๕ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อการบริหารจัดการ วัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี จำแนกตามประสบการณ์ในการเข้าวัด	๑๒๕

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๑๖ ปัญหาการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	๑๒๖
๔.๑๗ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในพัฒนาการบริหารจัดการ วัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	๑๒๗
๕.๑ สรุปผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย	๑๔๑

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

๒.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

๑๐๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อภาษาไทย

๑.๑ คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม ข้อ หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ดังตัวอย่างเช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๘/๒๐. หมายถึง ขุททกนิกาย ธรรมบท พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๘ หน้า ๒๐ เรียงตามคัมภีร์ ดังนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีมนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีมนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความผูกพันแน่นแฟ้นอยู่กับสถาบันพระพุทธศาสนามาตั้งแต่โบราณ คนไทยรับเอาพระพุทธศาสนาประเพณีปฏิบัติในวิถีชีวิตอย่างเป็นธรรมชาติ จนมีความรู้สึกที่ว่าไทยคือพุทธ พุทธคือไทย เพราะด้วยอารยธรรมจากพระพุทธศาสนาได้แทรกซึมอยู่ในแนวคิด ค่านิยม และวิถีชีวิตคนไทยจนแยกไม่ออก ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับพระพุทธศาสนามีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากวัฒนธรรมแบบพุทธดั้งเดิม เรียกว่า เป็นวัฒนธรรมแบบพุทธไทยกล่าวคือ คนไทยรับเอาพระพุทธศาสนาปฏิบัติบนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย จึงเกิดการผสมผสานระหว่างพระพุทธศาสนากับความคิดความเชื่อประเพณีดั้งเดิมของคนไทย^๑

พระพุทธเจ้าทรงฝากความหวังในการดูแลพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนอยู่ต่อไปไว้กับพุทธบริษัททั้ง ๔ ไม่เฉพาะแต่เพียงแต่พระภิกษุสงฆ์เท่านั้น เมื่อกล่าวถึงบริษัทโดยทั่วไปบริษัทของพระพุทธเจ้าเป็นบริษัทที่ใหญ่ที่สุดในโลก มีบุคลากรทั้งในวัดและนอกวัด แบ่งออกเป็น ๔ ฝ่าย ได้แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา รวมเรียกว่าพุทธบริษัท วัดอุประสงค์สูงสุดของบริษัท คือการพ้นทุกข์ ๓ ระดับ คือ ขั้นพื้นฐาน เพื่อความสุขของชีวิตในโลกนี้ ขั้นกลาง เพื่อความสุขในปรโลกชั้นสูง เพื่อความหลุดพ้นจากโลก^๒ โดยต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งโดยพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่ เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อยบุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย เพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่”^๓

พระสงฆ์เป็นตัวแทนของสถาบันพระศาสนาที่มีอยู่คู่กับสังคมไทยมาตลอด มีอิทธิพลต่อการกระตุ้นหรือแนะนำให้เกิดกิจกรรมในสังคมและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้มาก ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีความสำคัญยิ่ง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะพบได้ว่าพระสงฆ์มี

^๑ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, พระธรรมเทศนาทั่วไป และพระวโรวาทคดี, (กรุงเทพมหานคร : หจก.โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๒๙.

^๒ นิตยั สัมมาพันธ์ รัต., การบริหารเชิงพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร:โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๒๙), หน้า ๒๐.

^๓ บ.ร. (ไทย) ๒๕/๘/๒๐.

ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวบ้าน มีหน้าที่สำคัญในการชี้นำการดำเนินชีวิตของคนไทยเป็นส่วนใหญ่ทั้งทางด้านศีลธรรมจรรยาภิจักรมทางโลกจึงอาจกล่าวได้ว่าพระสงฆ์เป็นสถาบันที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนที่อยู่ในชนบท นอกจากจะเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจและเป็นสถาบันที่เอื้ออำนวยบริการทางศาสนาแล้วยังทำหน้าที่ให้บริการอื่นๆ ที่กลไกของรัฐเข้าไปให้บริการไม่ทั่วถึงเพื่อสร้างบูรณาการในชุมชน พระสงฆ์นับว่าเป็นสถาบันที่ได้รับความเคารพเป็นที่พึ่งพิงทั้งทางจิตใจ และร่างกายของชาวชนบทที่ยากไร้และห่างไกลการพัฒนาของรัฐ นอกจากนั้นวัดยังเป็นศูนย์พิธีกรรมทางประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน จึงไม่เพียงเป็นศูนย์รวมทางจิตใจเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์รวมด้านนันทนาการและความบันเทิงอีกด้วย พระสงฆ์ในชนบทเป็นที่เคารพของชาวบ้าน ถ้าพระสงฆ์เป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจและวัตถุเรื่องใดเรื่องหนึ่งเรื่องนั้นมักได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากชาวบ้านอย่างมีจิตศรัทธาและสามารถประสบความสำเร็จได้โดยง่ายและเสียค่าใช้จ่ายน้อย^๔

วัด เป็นหน่วยงานปกครองและหน่วยงานดำเนินการกิจกรรมคณะสงฆ์ และกิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด และเป็นฐานอันสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เป็นองค์กรหลักในการปกครองคณะสงฆ์ หลักเกณฑ์และวิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับวัด ทรงตราไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสิ้น เช่นเดียวกับบทบัญญัติว่าด้วยมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นสถาบันหรือองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือบุคคลตามกฎหมาย ตามความในมาตรา ๓๑ วรรคสอง และมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ วัดจึงได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอื่นๆ วัดทั้งหลายย่อมมีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังเช่นบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ ในการต่าง ๆ เองมิได้ จำเป็นต้องมีผู้แทน เพื่อใช้สิทธิและหน้าที่หรือแสดงเจตนาแทน ดังเช่นบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๓๑ วรรคสามว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป” ดังนั้น เจ้าอาวาสเป็นทั้งผู้ปกครองวัดตามความในมาตรา ๓๖ และเป็นผู้แทนวัดตามความในมาตรา ๓๑ วรรคสาม ทั้งเป็นฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ดังความแห่งมาตรา ๔๕ แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ว่า ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งในการดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ และไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” เพราะเหตุนี้ ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญยิ่ง^๕ และสำหรับการบริหารวัดที่มหาเถรสมาคมกำหนดขึ้นนั้นมี ๖ ประการ คือ

^๔ ภัทรพร สิริกาญจน, **หน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ: แนวคิดและบทบาทพระคำเขียน** สุวณฺโณ ในการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

^๕ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงปณฺโญ), **การคณะสงฆ์และการศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖.

การปกครองคณะสงฆ์ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์^๖

เมื่อวัดและพระสงฆ์มีสำคัญต่อชุมชน ดังที่กล่าวมาแล้วชาวบ้านจึงเห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์ โดยส่งเสริมสนับสนุนกิจการของวัดและพระสงฆ์ด้วยดี เมื่อมีชุมชนที่ใหม่ต้องมีวัดที่นั่น หากตั้งชุมชนใหม่หรือตั้งหมู่บ้านใหม่ ก็จะต้องตั้งวัดตามเสมอ หน้าที่ในการสร้างวัดวาอารามเป็นของชาวบ้าน ดังนั้นความรู้สึกรักผูกพันกับวัดอย่างแน่นแฟ้นนี้เองทำให้เกิดความสำนึกในการหวงแหนดูแลรักษา โดยไม่ปล่อยปละละเลยชาวบ้านจึงมีศรัทธาในการอุปถัมภ์บำรุงต่อองค์กรศาสนาอยู่มาก และนิยมนำบุตรหลานเข้าบวชเรียนหรือให้มาเรียนหนังสือในวัด วัดจึงเป็นศูนย์กลางในการผลิตบุคลากรแก่สังคม บุคลากรที่สำคัญของชุมชนส่วนใหญ่เป็นผลผลิตมาจากวัด คือได้รับการศึกษาและผ่านการบวชเรียนมาจากวัดนั่นเอง เมื่อลาสิกขาหรือจบการศึกษาจากวัดแล้วได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำของชุมชน บุคคลเหล่านี้จึงมีบทบาทอย่างสูงสุดต่อการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา ความใกล้ชิดระหว่างวัดกับชุมชนจึงเป็นไปอย่างแน่นแฟ้น และนอกจากวัดจะเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจและเป็นสถาบันที่เอื้ออำนวยบริการทางศาสนกิจ แล้วยังทำหน้าที่ให้บริการอื่นๆ ที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปไม่ถึง เพื่อสร้างบูรณาการภายในชุมชน^๗

โดยภาพรวมแล้วพระสงฆ์สร้างประโยชน์ต่อสังคมไทยอย่างอเนกอนันต์โดยเฉพาะการเผยแผ่อบรมศีลธรรม จริยธรรม การจัดการศึกษาและการสงเคราะห์ประชาชนซึ่งเมื่อศึกษาลึกลงไป ในส่วนของการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน อันเป็นการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดีขึ้น จะพบว่า ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันพระสงฆ์ได้เข้ามาช่วยเหลือและดำเนินการอันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านอยู่มาก หากใครครวญย้อนกลับไปไตร่ตรองถึงภาพอดีตของไทยดูแล้ว ทุกคนจะนึกถึงบทบาทของพระสงฆ์ ที่จะเป็นหัวใจหลักของการแก้ปัญหาความเป็นอยู่ของชาวบ้านได้ เพราะพระสงฆ์มีปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของชาวบ้านอยู่มากพอสมควร ที่สำคัญที่สุดคือแรงศรัทธาที่ประชาชนมีต่อพระสงฆ์ พร้อมทั้งคุณลักษณะของพระสงฆ์ไทยมีพื้นเพเป็นคนชนบทอยู่แล้วย่อมมีสำนึกที่ปลูกให้เข้าถึงความทุกข์ของชาวบ้านได้ไม่ยาก ดังนั้นในหลายชุมชนในชนบทวัดจึงยังเป็นศูนย์กลางของชุมชนอยู่ พระสงฆ์หลายรูปได้พยายามรื้อฟื้นและแสวงหาบทบาทในการเป็นผู้นำชาวบ้าน ใน

^๖ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารศึกษาคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๓๒.

^๗ พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต, บันทึกการสัมมนาเรื่อง พุทธศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพฯ - มหานคร : ห้างหุ้นส่วนศิริพร, ๒๕๑๓), หน้า ๑๖.

ยุคภาวะทางสังคมและเศรษฐกิจอยู่ในขั้นวิกฤตินี้ขึ้นมาใหม่ โดยพยายามมองปัญหาสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีความสลับซับซ้อนขึ้นให้ชัดเจนและตรงจุด พยายามค้นหาแก่นของพุทธธรรมเพื่อนำมาประยุกต์ให้เข้ากับกาลสมัย แล้วนำมาเป็นหลักในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านและชุมชนให้ดีขึ้น^๔

เมื่อชาวบ้านมีความศรัทธาและเชื่อมั่นพร้อมทั้งฝากความหวังไว้กับพระสงฆ์ โดยเฉพาะผู้บริหารจัดการวัด จะต้องต้องมีอัตตหิตสมบัติ คือยึดธรรมประจำใจ และมีปรีติปฏิบัติ คือมุ่งบำเพ็ญประโยชน์สุขส่วนรวม เมื่อผู้นำสงฆ์ประพฤติธรรม สังคมส่วนรวมก็อยู่เป็นสุข ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า “ควญเจ ตรมานา... เหตุเต อชฺช คเต สติ ฯ เอเวเมว มนุสฺเสสุ... ราชา เจ โหติ ธมฺมิโกติ ฯ” เมื่อฝูงโคข้ามปากแม่น้ำ ถ้าโคผู้นำฝูงไปตรงโคเหล่านั้นย่อมไปตรงทั้งหมดในเมื่อโคผู้นำฝูงไปตรง ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้นำ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม ประชาชนนอกนี้ย่อมประพฤติธรรมเหมือนกัน ประชาชนทั้งประเทศย่อมเป็นสุขถ้าพระราชาทรงดำรงอยู่ในธรรม^๕

ดังนั้นความคาดหวังในการบริหารวัดที่ควรจะเป็นไปในปัจจุบันและอนาคตคือวัดควรเป็นต้นแบบทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสะอาด เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้และเป็นสถานที่ที่มีความปลอดภัย และวัดควรเป็นแหล่งการเรียนรู้โดยเฉพาะด้านศีลธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียม ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น เป็นแหล่งให้การสงเคราะห์ทางด้านการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน เป็นแหล่งให้การสงเคราะห์ทางด้านการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่เกิดจากท้องถิ่นซึ่งสามารถนำมาถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมนอกจากนี้ทุกวันอาทิตย์วัดควรมีบทบาทในการพัฒนาเด็ก และเยาวชนในรูปแบบต่างๆ เช่น เปิดโรงเรียนสอนพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์ อบรมศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรมหรืออาจจัดเป็นการเข้าค่ายคุณธรรมเพื่อปลูกฝังลักษณะนิสัยแก่เด็ก และเยาวชนเพื่อนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน และวัดควรเป็นศูนย์กลางชุมชนเป็นศูนย์กลางสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและท้องถิ่นควรให้โอกาสวัดดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของท้องถิ่นเพราะเป็นศูนย์รวมจิตใจ และเป็นที่พักทางใจของบุคคลในชุมชน สร้างความสามัคคีให้เกิดในชุมชนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชนและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น รวมทั้งปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเข้าใจพระพุทธศาสนาและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ วัดควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น เช่น เป็นศูนย์กลางรับ

^๔ พระมหาสังเวียร ปญญาโร(ศรีมันตะ), “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษาพระครูสุภาจารวัฒน์”, ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

^๕ อิง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๐/๑๐๐.

บริจาคเงิน วัสดุสิ่งของ และแรงงานในการพัฒนาท้องถิ่นแบบถื่นตนเอง จัดอบรมและฝึกอาชีพ หรือส่งเสริมกลุ่มอาชีพเพื่อเสริมรายได้แก่สมาชิกครอบครัววัดควรเป็นสถานที่บำบัต่างๆที่เป็น ปัญหาต่อประชาชนครอบครัวสังคมและชุมชนใช้ธรรมะเป็นเครื่องขับเคลื่อนให้สังคมพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้อง แต่ในขณะเดียวกันควรระวังมิให้เป็นเครื่องมือของอุดมการณ์ต่างๆ ที่ขัดต่อ ศีลธรรมอันดี^{๑๑}

วัดเขาช่องพรานเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในชุมชนใหญ่ประชาชนส่วนใหญ่สืบเชื้อสายรามัญ (มอญ) และยังคงรักษาอนุรักษวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามทางพระพุทธศาสนา ไว้อย่างเหนียวแน่นมั่นคง โดยใช้วัดเขาช่องพรานเป็นศูนย์รวมในทุกสรรพสิ่งมาโดยตลอด โดย วัดมีนโยบายนำทางว่า “วัดช่วยบ้าน และบ้านช่วยวัด วัดกับชุมชนจะต้องเอื้ออำนวยเกื้อกูลกัน และกัน ร่วมกันก่อให้เกิดเป็นสังคมที่มีการพึ่งพาอาศัยกันอยู่ตลอดเวลา”โดยที่ผู้บริหารวัดนำ หลักกรรมมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับภาวะสถานการณ์ และใช้บริหารจัดการวัดมาเป็น เวลานานพอสมควร ดังนั้นผู้บริหารวัดเขาช่องพรานจึงมีแนวความคิดว่า ควรที่จะสำรวจความ คิดเห็นของคนในชุมชนที่มีต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จึงได้มีความสนใจในการทำ วิทยานิพนธ์ ในหัวข้อเรื่องการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี

๑.๒ วัดอุปสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่อง พรานจังหวัดราชบุรี

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัด เขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของประชาชนเกี่ยวกับการ บริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความคิดเห็นของชุมชนเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรีต่อการ บริหารจัดการกิจการวัดเขาช่องพราน ตามพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

^{๑๑} จุฬารัตน์ บุญยากร, วัดพัฒนา ๕๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา แห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔๓ – ๑๔๔.

มาตรา ๑๕ ตี (๑) และ (๓) และข้อ ๕ แห่งกฎหมายการศึกษา ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดเป็นตัวแปรในการศึกษาไว้ ๒ ประเภท ได้แก่

๑. ตัวแปรต้นประกอบด้วย สถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการเข้าวัด

๒. ตัวแปรตามประกอบด้วย ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ผู้นำชุมชน ข้าราชการ ประชาชน นักเรียน และผู้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงรอบวัดเขาช่องพราน ตามสำมะโนครัวประชากรสำนักงานเทศบาลตำบลเขาขวาง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ประจำปี ๒๕๕๓ จำนวน ๑,๘๑๘ คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๓๐ คน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

ชุมชนเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓ ถึงเดือนมิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ รวมระยะเวลาในการทำวิจัย ๑๒ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัด เขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล เป็นอย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี เป็นอย่างไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย

- ๑.๕.๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดแตกต่างกัน
- ๑.๕.๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดแตกต่างกัน
- ๑.๕.๓ ประชาชนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดแตกต่างกัน
- ๑.๕.๔ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดแตกต่างกัน
- ๑.๕.๕ ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการเข้าวัดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดแตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

ความคิดเห็น หมายถึง ความเชื่อ ความคิดเห็น ความเข้าใจเฉพาะบุคคล ของประชาชนในชุมชนเขาช่องพราน โดยการแสดงออกในลักษณะของความรู้สึกหรือท่าทีในทางยอมรับ หรือปฏิเสธในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์วัดเขาช่องพราน

ชุมชน หมายถึง ประชาชนในชุมชนเขาช่องพราน ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี อันประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน ข้าราชการ ประชาชน และนักเรียน/นักศึกษา

การบริหารจัดการวัด หมายถึง การดำเนินงานในการวางแผนการการดำเนินงาน การควบคุมดูแล และการรายงานเกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนาของวัดเขาช่องพรานให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมาตรา ๑๕ ตรี (๑) และ (๓) และข้อ ๕ แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ มี ๖ ด้าน ดังนี้คือ

๑. การปกครอง หมายถึง การปกครองคณะสงฆ์และการปฏิบัติหรือต้องกระทำอันเป็นหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการดูแลคณะสงฆ์ ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศของมหาเถรสมาคม และตามพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

๒. การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาและศึกษาพระปริยัติธรรมแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม รวมทั้งส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนยังสำนักเรียนที่วัดใกล้เคียงด้วย

๓. การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือจัดสถานศึกษาภายในวัด เพื่อสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย อาจเป็นโรงเรียนการกุศลในวัด หรือโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เด็กยากจนหรือศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การจัดให้มีการฟังพระธรรมเทศนา การจัดการเกี่ยวกับการอบรมสมณะและวิปัสสนา และการบรรยายหรือปาฐกถาธรรม การจัดศาสนพิธีต่าง ๆ เพื่อรักษาพิธีและวัฒนธรรมทางศาสนา และการให้ธรรมะหรือการสนทนาธรรมแก่คนในชุมชนและสังคมรวมทั้งการจัดหาอุปกรณ์การเรียนให้กับนักเรียนที่ยากจน ที่ศึกษามาอยู่ในโรงเรียนในวัด และการจัดตั้งห้องสมุดภายในวัด เพื่อจัดหนังสือธรรมะไว้เผยแผ่ให้ประชาชนได้ศึกษา

๕. การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้าง และการบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติของวัดด้วยการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มียุคเดิมให้มั่นคงถาวร และก่อสร้างเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับศาสนสมบัติ เป็นต่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง

๖. การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนในชุมชนและสังคม โดยการจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณสมบัติหรือสาธารณกุศลเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชน และการพัฒนาสังคมและชุมชน

วัด หมายถึง วัดเขาช่องพราน ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี

๑.๗.๔ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ไทย

บทที่ ๒

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งการนำเสนอเป็น ๘ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการความคิดเห็น ส่วนที่ ๒ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ส่วนที่ ๓ หลักธรรมสำหรับการบริหาร ส่วนที่ ๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ส่วนที่ ๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารวัด ส่วนที่ ๖ การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน ๗ ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และส่วนที่ ๘ กรอบแนวคิดการวิจัย ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น
 - ๒.๑.๑ ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็น
 - ๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น
- ๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
 - ๒.๒.๑ ความหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
 - ๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
 - ๒.๒.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
- ๒.๓ หลักธรรมสำหรับการบริหารจัดการ
- ๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์
- ๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด
 - ๒.๕.๑ ความหมายและความสำคัญของวัด
 - ๒.๕.๒ ภารกิจในการบริหารจัดการกิจการของวัด
- ๒.๖ การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - ๒.๗.๑ การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น
 - ๒.๗.๒ การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการคณะสงฆ์ไทย
 - ๒.๗.๓ การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด
- ๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น

๒.๑.๑ ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็น

จากการศึกษาทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นปรากฏว่ามีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้หลายท่าน ดังนี้

พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า ความเห็น (ทิฐิ) หมายความว่า ความเชื่อถือ ลัทธิ ทฤษฎี ความเข้าใจตามนัยเหตุผล ข้อที่เข้ากับความเข้าใจของตน หลักการที่เห็นสมควร ข้อที่ถูกต้อง ข้อที่เชิดชูเอาไว้ความใฝ่นิยม หรือที่ปัจจุบันเรียกกันว่าค่านิยม รวมไปถึงอุดมการณ์ แนวทัศนะในการมองโลกและชีวิต ที่เรียกกันว่า โลกทัศน์และชีวทัศน์ต่าง ๆ ตลอดจนทัศนคติพื้นฐานที่สืบเนื่องจากความเก็บความเข้าใจและความใฝ่ใจเหล่านั้น ถ้าจะจัดเข้าเป็นพวกๆ ก็คงมี ๒ ระดับ คือ ความเห็น ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าว่า ดี ไม่ดี ควรจะเป็น ไม่ควรจะเป็น ไม่ควรจะเป็น เป็นต้น^๑

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายว่า ความคิดเห็น คือ สิ่งที่มีอยู่ในใจ ความรู้ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ก่อให้เกิดการแสวงหาความรู้ต่อไป หรือสติปัญญาที่จะคิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างถูกต้องสมควร^๒

จำลอง เงินดี ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ ความคิดเห็นนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงออกของทัศนคติก็ได้ สังเกตและวัดได้จากคนแต่มีส่วนที่แตกต่างไปจากทัศนคติตรงที่ทัศนคตินั้นเจ้าตัวอาจจะตระหนักหรือไม่ตระหนักก็ได้^๓

บุญเรียง ขจรศิลป์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางวาจาของเจตคติ การที่บุคคลกล่าวว่าเขามีความเชื่อหรือความรู้สึกอย่างไรนั้น เป็นการแสดงความคิดเห็นของบุคคลนั้น ดังนั้น การวัดความคิดเห็นของบุคคลนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้^๔

^๑พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๗๕-๓๗๖.

^๒ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๑.

^๓จำลอง เงินดี, เอกสารคำสอนวิชาจิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๒.

^๔บุญเรียง ขจรศิลป์, วิธีวิจัยการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : พิชญา พรินต์, ๒๕๓๔), หน้า ๗๘.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกซึ่งวิจารณ์ญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นมีลักษณะที่แคบกว่าทัศนคติในขณะที่ทัศนคติเป็นสิ่งที่แสดงภาพความรู้สึกทั่วไป เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ แต่ความคิดเห็นจะอธิบายเหตุผลเฉพาะ^๕

สุชา จันทรเฒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่เป็นลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเช่นเดียวกับทัศนคติ ซึ่งกล่าวโดยทั่วไปคนเราจะมี ความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป และความคิดเห็นก็เป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ^๖

กู๊ด (Good) ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดเห็นหมายถึง ความเชื่อ ความคิด หรือการลงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยไม่สามารถบอกได้ว่า ถูกต้องหรือไม่^๗

โคเลสนิค (Kolesnik) ได้กล่าวไว้ว่า ความเห็นเป็นการออกซึ่งการตัดสินใจจากการประเมินค่า หรือทักษะเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ^๘

อีแซค (Isaak) ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางคำพูดหรือคำตอบที่บุคคลได้แสดงออกต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง โดยเฉพาะจากคำถามที่ได้รับทั่วไป โดยปกติแล้วความคิดเห็นจะแตกต่างจากทัศนคติ คือความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ขณะที่ทัศนคติจะเป็นเรื่องทั่วไป ซึ่งจะมีความหมายที่กว้าง^๙

เอนเกล และสเนลโกรม (Engle, T.L. and L. Snellgrove) ได้กล่าวว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางด้านเจตนาที่ออกมาเป็นความพูดเป็นการสรุปหรือการลงความคิดเห็นโดยอาศัยพื้นฐานความรู้ที่มีอยู่^{๑๐}

^๕ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล , ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

^๖ สุชา จันทรเฒ, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

^๗ Good ,C.V., **Dictionary of Education**, (New York : Mc Graw-Hill Book Company, 1973), P. 338.

^๘ Kolesnik, W.L., **Education Psychology Industry**, (Boston : Houghton Mifflin Company, 1970), P. 320.

^๙ Isaak, A.C., **Scope and Methods of Political Scienc : An Introduction to the MeThodology of Political Inquiry**, (Illinois : The Dorsey Press, 1981), P. 203.

^{๑๐} Engle, T.L. and L. Snellgrove, **Psychology:Its Principle and Application**, (Boston : Houghton Mifflin Company, 1969), P. 593.

อนิโอฟม่าสร์ (Anonymous) ได้กล่าวว่า ความคิดเห็น มีหลายความหมายได้แก่ ๑) ความเชื่อ ทศนคติ การพิจารณา หรือการวินิจฉัย หรือการประเมินผลอย่างมีรูปแบบในใจ เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ๒) ความเชื่อที่มีน้ำหนักมากกว่าความรู้สึกในใจและมีน้ำหนักน้อยกว่าความรู้สึกที่แท้จริง หรือมุมมองที่เกิดขึ้นทั่ว ๆ ไป ๓) การแสดงออกถึงการพิจารณาหรือคำแนะนำอย่างมีรูปแบบโดยเฉพาะผู้เชี่ยวชาญหรือการแสดงออก เช่น การตัดสินใจ การพิจารณาคดี หรือการวินิจฉัยอย่างมีรูปแบบด้วยเหตุผลกฎหมาย หรือหลักเกณฑ์ที่ขึ้นอยู่กับตัดสินใจที่มีกฎหมายรองรับ^{๑๑}

ลึทธานส์ ฟรีแมน (Luthans Freeman) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความพร้อมทางด้านจิตใจที่จะตอบสนองต่อบุคคล สถานการณ์ วัตถุและความคิดเห็น โดยมีลักษณะที่คงที่แน่นอน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ และมีรูปแบบการตอบสนองอย่างเดียวกัน^{๑๒}

แมรี เอล กู๊ด (Mary L. Good) ได้ให้ความหมายของความคิดเห็น (Opinion) ไว้หลายความหมาย ได้แก่

๑) ความหมายทั่วไป หมายถึง ความเชื่อ ความคิดเห็น ข้อพิจารณา ความรู้สึก หรือทัศนะที่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์อย่างแน่นอน และยังขาดน้ำหนักทางเหตุผลหรือการวิเคราะห์ หรือกล่าวกว้าง ๆ ได้ว่ามีความเป็นไปได้มากกว่าความรู้

๒) ความหมายเฉพาะ หมายถึง การพิจารณาหรือการวินิจฉัยอย่างมีแบบแผนจากแหล่งข้อมูล หรือบุคคลที่เชื่อถือได้

๓) ความคิดเห็นสาธารณะ (Public Opinion) หมายถึง การพิจารณาหรือข้อวินิจฉัยรวม ๆ ของกลุ่มคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ หรือข้อเท็จจริง^{๑๓}

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางด้านความรู้สึก หรือความเชื่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ด้วยการพูดหรือการเขียน โดยมีอารมณ์ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมในขณะนั้น เป็นพื้นฐานของการแสดงออก ซึ่งอาจจะถูกต้องหรือไม่ก็ได้ แล้วแต่ละบุคคลจะแสดงความคิดเห็นออกมา รวมทั้งอาจจะได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่นก็ได้ ความคิดเห็นนี้อาจจะ

^{๑๑} Anonymus, **Merriam-Webster's Collegiate Dictionary**, 10th ed., (Merriam-Webster incorporated : Massachusetts, 1996), pp. 12-15.

^{๑๒} Luthans Freeman, **Organization Behavioral**, 7th ed., (Singapore : McGraw-Hill, 1995), p. 609.

^{๑๓} Mary L. Good, **Integrating the Individual and the Organization**, (New York : Wiley, 2006), p. 17.

เปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา แต่ที่สำคัญความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอันเป็นผลสืบ
ผสมผสานกับหลักการและเหตุผลอันได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วนรอบคอบ และประกอบด้วย
สติปัญญาที่จะคิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างถูกต้องสมควรจะนำพาซึ่งความคิดเห็นที่ติงามได้

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

จากการศึกษาทบทวนเอกสารและวรรณกรรมแนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น ปรากฏ
ว่า มีผู้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้หลายท่าน ดังนี้

จิตรจำนง สุภาพ ได้กล่าวถึง ความสำคัญของความคิดเห็นว่า ความคิดเห็น มี
อิทธิพลครอบงำและมีบทบาทกำหนดวิถีชีวิตและสังคมของมนุษย์เป็นอย่างมาก สามารถนำชีวิต
สังคม หรือมนุษย์ชาติทั้งหมดไปสู่ความเจริญงอกงามหลุดพ้น หรือนำไปสู่ความเสื่อม ความ
พินาศก็ได้ ดังจะมองเห็นในชีวิตของบุคคล ทิฐิ (ความเห็น) เป็นตัวชักจูง และกำหนดวิถีชีวิตทั้ง
ในด้านรับเข้า และด้านแสดงออกกล่าวคือ จะมองเห็นโลกและชีวิตเป็นอย่างไร และจะปฏิบัติต่อ
โลกและชีวิตนั้นอย่างไร เริ่มตั้งแต่การแปลความหมายของประสบการณ์ที่รับเข้ามาใหม่อย่างไร
จะตีค่าจะตัดสินวินิจฉัยอย่างไร จะหันไปหาหรือเลือกรับสิ่งใด ส่วนใด ในแง่ใด จะเห็นด้วยหรือไม่
จะอยู่ฝ่ายใด และชักนำแนวความคิด การพูด การกระทำ ที่จะสนองตอบได้ แสดงปฏิกิริยา
ออกไปเองว่าจะเอาอย่างไร พูดหรือทำอะไรกับบุคคล สิ่งของ สภาพแวดล้อม หรือ
สถานการณ์นั้นๆ พร้อมทั้งสร้างเหตุผลประกอบสำหรับการที่จะพูดจะทำเช่นนั้น^{๑๔}

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็น
เป็นเพียงการแสดงออกที่เกิดจากความรู้สึกภายในต่าง ๆ ซึ่งความรู้สึกภายในนั้นอาจเป็นเพียง
เจตคติหรือความเชื่อหรือความนิยม หรือถ้าจะกล่าวในลักษณะของพฤติกรรมในแง่ของจิตวิทยา
ก็กล่าวได้ว่าเจตคติ ความเชื่อ ความนิยมเป็นพฤติกรรมภายในที่ไม่มีผู้ใดสังเกตหรือทราบได้
นอกจากตัวของเขาผู้นั้น แต่ความคิดเห็นพฤติกรรมภายนอกที่ผู้อื่นสามารถสังเกตหรือทราบได้
อย่างชัดเจนดังนั้นคนที่มีเจตคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมอย่างหนึ่ง แต่ถ้าเขาไม่แสดงความ
คิดเห็นออกมาก็จะไม่มีผู้ใดทราบได้เลยว่าเขามีเจตคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมเช่นใด^{๑๕}

นพมาศ ธีรเวคิน ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นนั้นถูกจัด
ว่าเป็นส่วนที่มนุษย์ได้แสดงออกมาโดยการพูดหรือการเขียน มนุษย์นั้นจะพูดจากใจจริง พูด

^{๑๔} จิตรจำนง สุภาพ, **ทฤษฎีชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์พลชัย, ๒๕๔๔),
หน้า ๒๓๙.

^{๑๕} กมลรัตน์ หล้าสูงษ์, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗๔-๑๗๕.

ตามสังคมหรือพูดเพื่อเอาใจผู้ฟังก็ตาม แต่เมื่อพูดหรือเขียนออกไปแล้วก็ทำให้เกิดผลได้ คนส่วนใหญ่มักจะถือว่าสิ่งที่มนุษย์แสดงออกมานั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงจิตใจ^{๑๖}

สุชา จันทรเอม และสุรางค์ จันทรเอม ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ เราไม่สามารถแยกความคิดเห็นและทัศนคติออกจากกันได้ เพราะความคิดเห็นมีลักษณะคล้ายทัศนคติ แต่ความคิดเห็นแตกต่างจากทัศนคติตรงที่ทัศนคตินั้น เป็นความพร้อมทางจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที้อาจแสดงออกมาได้ทั้งคำพูดและการกระทำ ทัศนคติไม่เหมือนกับความคิดเห็นตรงที่ไม่ใช่สิ่งเร้าที่จะแสดงออกมาอย่างเปิดเผยหรือตอบสนองอย่างตรง ๆ และลักษณะของความคิดเห็นไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ^{๑๗}

สุพัทธา สุภาพ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะการพูดหรือการเขียน ซึ่งในการแสดงออกนี้จะต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ และพฤติกรรมระหว่างบุคคล ก่อนที่จะมีการตัดสินใจแสดงออก ซึ่งการแสดงออกนี้อาจได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากผู้อื่นก็ได้^{๑๘}

อุทัย หิรัญโต ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นของคนมีหลายระดับ คือ อย่างผิวเผินก็มี อย่างลึกซึ้งก็มี สำหรับความคิดเห็นที่เป็นทัศนคตินั้น เป็นความคิดเห็นอย่างลึกซึ้งและติดตัวไปเป็นเวลานาน เป็นความคิดเห็นทั่ว ๆ ไป ไม่เฉพาะอย่างและมีอยู่เป็นเวลานานสั้น เรียกว่า ความคิดเห็น เป็นความคิดเห็นประเภทหนึ่งที่ไม่ตั้งอยู่บนรากฐานของพยานหลักฐานที่เพียงพอแก่การพิสูจน์ มีความรู้แห่งอารมณ์น้อยและเกิดขึ้นได้ง่ายแต่ก็สลายตัวเร็ว^{๑๙}

เฟรต เอ็ม.พี. แมน (Feld M.P. man) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า การสำรวจความคิดเห็น เป็นการศึกษา ความรู้สึกของบุคคล กลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ละคนจะแสดงความเชื่อและความรู้สึกใด ๆ ออกมาโดยการพูด การเขียน เป็นต้น การสำรวจความ

^{๑๖} นพมาศ ธีรเวคิน, จิตวิทยาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย-ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๙๙.

^{๑๗} สุชา จันทรเอม และสุรางค์ จันทรเอม, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐๔.

^{๑๘} สุพัทธา สุภาพ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๒.

^{๑๙} อุทัย หิรัญโต, สังคมวิทยาประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๘๐-๘๑.

คิดเห็นจะเป็นประโยชน์ต่อการวางนโยบายต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือการเปลี่ยนแปลงระบบงาน รวมทั้งในการฝึกหัดทำงานด้วย เพราะจะทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นไปตามความพอใจของผู้ร่วมงาน^{๒๐}

ฮัลลอค อี (Hurlock E.) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกด้านความรู้สึกสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นความรู้สึกเชื่อถือที่ไม่ได้อยู่บนความแน่นอนหรือความจริง แต่ขึ้นอยู่กับจิตใจบุคคลจะแสดงออกโดยมีข้ออ้าง หรือการแสดงเหตุผลสนับสนุนหรือปกป้องความคิดเห็นนั้น ความคิดเห็นบางอย่างเป็นผลของการแปลความหมายของข้อเท็จจริง ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติเฉพาะตัวของแต่ละคน เช่น พื้นความรู้ ประสบการณ์ในการทำงาน สภาพแวดล้อม และมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ การแสดงความคิดเห็นอาจจะได้รับการยอมรับ หรือปฏิเสธจากคนอื่น ๆ ก็ได้^{๒๑}

นูนัลลี่ เจมส์ ซี (Nunally Jum C.) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่าทั้งความคิดเห็นและทัศนคติเป็นเรื่องของการแสดงออกของแต่ละบุคคลต่อประชาธิปไตยทั่วไป ต่อชนบธรรมเนียมประเพณี และการแสดงออกทางความคิดเห็นในรูปที่เกี่ยวกับตัวเขา และได้กล่าวต่อไปอีกว่า คำว่า ความคิดเห็นนั้น จะใช้ในเรื่องเกี่ยวกับการลงความคิดเห็น (Judgment) และความรู้ (Knowledge) ในขณะที่ทัศนคตินั้นมักใช้กันมากในเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้สึก (Feeling) และความชอบพอ (Preference) ท้ายที่สุดเขาได้สรุปว่า เรามักใช้คำว่าความคิดเห็นมากกว่าทัศนคติ^{๒๒}

จิตรจำนง สุภาพ ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะของความคิดที่ดี ความคิดที่ดีจนถึงขั้นเกิดปัญญา ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ คือ การใช้ความคิดถูกวิธี การรู้จักคิด การคิดเป็น การคิดที่มีระบบระเบียบ กล่าวโดยรวมๆ ก็คือ หมายถึง การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งหลาย ตามที่สิ่งนั้นๆ มันเป็นของมัน คิดหาเหตุผล ค้นหาต้นตอหรือต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสาย และแยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้น ออกให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัยโดยไม่เอาัดค้นหา อุปาทานของตนเข้าไปเกี่ยวข้อง^{๒๓}

^{๒๐} Fled M.P. man, **Psychology in the Industrial Environment**, (London : Butterworth and Co., Ltd., 1971), p.3.

^{๒๑} Hurlock E., **Adolescent Development**, (New York : McGraw-Hill Book, 1995), pp. 145-148.

^{๒๒} Nunally Jum C., **Test and Measurements Assessment and Prediction**, (New York : McGraw Hill Book Co., Inc., 1950), p.285.

^{๒๓} จิตรจำนง สุภาพ, **ทฤษฎีชีวิต**, หน้า ๑๗๘.

เบส จอห์น (Best, J.W) ได้กล่าวไว้ว่า ในการที่ผู้ใดจะแสดงความคิดเห็นออกมา นั้นวิธีการที่จะใช้โดยทั่วไป คือ วิธีการตอบแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามได้เสนอแนะว่า วิธีที่ง่ายที่สุด ที่จะบอกถึงความคิดเห็นคือ การแสดงออกให้เห็นร้อยละของคำตอบในแต่ละข้อความ เพราะจะทำให้เห็นว่าความคิดเห็นจะออกมาในลักษณะใด และจะได้ทำตามข้อคิดเห็นเหล่านั้น^{๒๔}

วิเชียร เกตุสิงค์ ได้กล่าวถึงหลักการวัดความคิดเห็นว่า การใช้แบบสอบถามสำหรับวัดความคิดเห็นจะต้องระบุให้ผู้ตอบ ตอบว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย กับข้อความที่กำหนดให้ แบบสอบถามประเภทนี้นิยมสร้างตามแนวคิดของลิเคอร์ท ซึ่งแบ่งน้ำหนักความคิดเห็นเป็น ๕ ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วยมาก เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ส่วนการให้คะแนนขึ้นอยู่กับใจความว่าจะเป็นปฏิฐาน (Positive) หรือนิเสธ (Negative) นอกจากนี้ ในการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นนั้น สิ่งที่มีอิทธิพลที่ทำให้ความคิดเห็นแตกต่างกันประกอบด้วย

๑. การอบรมของครอบครัว อิทธิพลของครอบครัวมีมากกว่าปัจจัยอื่นๆ เพราะครอบครัวเป็นสถาบันสังคมแห่งแรกของบุคคล

๒. กลุ่มและสังคมที่เกี่ยวข้อง บุคคลเมื่ออยู่ในกลุ่มใดหรือสังคมใดก็จะมีความคิดเห็นทางเดียวกันและสังคมนั้นๆ กลุ่มเป็นส่วนผลักดันให้บุคคลมีการเรียนรู้

๓. วัฒนธรรม ประเพณี บุคคลเมื่อได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมและประเพณีย่อมปฏิบัติไปตามวัฒนธรรมและประเพณีนั้นๆ และมักจะมีความคิดเห็นต่อวัฒนธรรมและประเพณีของตนไปในทางที่ดี

๔. การศึกษา ระดับการศึกษามีอิทธิพลมากต่อการแสดงความคิดเห็นเพราะเป็นการจัดประสบการณ์ให้กับบุคคล

๕. สื่อมวลชนได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลมากต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของบุคคล เพราะจะเป็นสื่อในการสร้างความคิดเห็นด้านบวกและด้านลบได้^{๒๕}

^{๒๔} Best, J.W., **Research in Education**, (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall Inc, 1977), P 169.

^{๒๕} วิเชียร เกตุสิงค์, **หลักการสร้างและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น, ๒๕๒๔), หน้า ๙๔-๙๗.

จากการศึกษาทบทวนเอกสารข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความคิดเห็น เป็นการแสดงออกมาซึ่งการตัดสินใจจากการประเมินค่าหรือทักษะเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะซึ่งในการแสดงออกมานี้จะต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ และพฤติกรรมระหว่างบุคคล เป็นเครื่องช่วยในการพิจารณาและประเมินค่า ก่อนที่มีการตัดสินใจแสดงออก ซึ่งการแสดงออกความคิดเห็นนี้อาจจะเป็นในทางเห็นด้วยหรือไม่ก็ได้ ในบางสภาพการณ์ความคิดเห็นอาจอยู่ในลักษณะเห็นด้วยมากหรือเห็นด้วยน้อย ความคิดเห็นไม่ถาวรและมีการเปลี่ยนแปลงได้โดยง่ายและความคิดเห็นย่อมได้รับอิทธิพลจากทัศนคติ และหลักการวัดความคิดเห็นนั้นสามารถที่จะวัดออกมาได้โดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งมีทั้งแบบเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับแบบข้อความที่กำหนดให้โดยนิยมสร้างตามแนวคิดของลิเคอร์ท ซึ่งแบ่งน้ำหนักความคิดเห็นเป็น ๕ ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วยมาก เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

๒.๒ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

๒.๒.๑ ความหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

การบริหาร (Administration) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์การ เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะชี้ให้เห็นความสำเร็จ หรือความล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพหรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงาน การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าของวิทยาการต่าง ๆ การบริหารเป็นมรรคที่สำคัญจะนำไปสู่ความก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การซึ่งมีการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหาร และความเจริญเติบโตของการบริหารชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือองค์การใดย่อมเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม

มีนักบริหาร นักวิชาการ ผู้ทรงความรู้ ทรงคุณวุฒิ และนักการศึกษามากมายหลายท่านได้ให้ความหมายของการบริหารไว้หลายทัศนะ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามค่านิยามนี้ การบริหารพระพุทธศาสนาเริ่มมีอันเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์ และวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งดำรงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปีเป็นข้อมูลให้

เราได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีบริหาร นอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก การศึกษาพุทธพจน์เหล่านั้นก็จะทำให้ทราบถึงพุทธวิธีบริหาร^{๒๖}

พระราชญาณวิสสุ (เสริมชัย ชยมงคล) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การปกครอง (Government) การดูแลรักษาหมู่คณะและการดำเนินงานหรือจัดการงาน (Management) กิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่คณะ หรือองค์การต่าง ๆ ให้ได้บรรลุผลสำเร็จลุล่วงตามนโยบาย (Policy) และวัตถุประสงค์ (Purpose/Objective) ขององค์การนั้นๆ ด้วยดีมีประสิทธิภาพ (Efficiency) และการบริหารหมู่คณะ คือ การปกครองดูแล ตลอดทั้งแนะนำสั่งสอน อบรม พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย และตามกฎหมายของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง และการประกาศของมหาเถรสมาคม^{๒๗}

มัลลิกา ต้นสอน ได้ให้ความหมายของการบริหาร (Administration) ว่าหมายถึง การกำหนดแนวทาง หรือนโยบาย การสั่งการ การอำนวยการ การสนับสนุน และการตรวจสอบ ให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานให้ได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ^{๒๘}

จันทร์ธานี สงวนนาม ได้สรุปว่า การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ คือมีหลักการ กฎเกณฑ์ และทฤษฎี ที่พึงเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานโดยลักษณะเช่นนี้การบริหารจึงเป็นศาสตร์ (Science) ซึ่งเป็นศาสตร์ทางสังคม ที่อยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมแล้ว การบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Arts)^{๒๙}

^{๒๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔.

^{๒๗} พระราชญาณวิสสุ (เสริมชัย ชยมงคล), การบริหารวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๖.

^{๒๘} จันทร์ธานี สงวนนาม, เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง. (ม.ท.ป., ๒๕๓๖), หน้า ๔.

สุธี สุทธิสมบุรณ์ และสมาน รังสิโยภษณ์ ได้ให้ความหมายของการบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และวิธีการปฏิบัติงาน (Method) เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^{๒๙}

ธงชัย สันติวงษ์ ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า การบริหาร หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้นำของกลุ่ม ซึ่งจะต้องจัดการให้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวคน และวัสดุสามารถประสานเข้าด้วยกัน เพื่อร่วมกันทำงานเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพได้ และขณะเดียวกันจะต้องจัดการองค์การให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกได้อย่างดีที่สุด^{๓๐}

ธีระรัตน์ กิจจารักษ์ ให้ความหมายของการบริหารว่า การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรการศึกษา (Administration Resource) มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๓๑}

สมยศ นาวิการ ได้ศึกษาความหมายและแนวคิดในการบริหารของนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ ลูเธอร์ กุลิค (Luther Gulick) อ้างถึงใน สมยศ นาวิการ ได้ให้ทัศนะว่า การบริหารเป็นศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารย่อมจะให้ความรู้ที่เชื่อถือได้กับผู้บริหารว่าต้องทำอะไรภายในสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ และช่วยให้พวกเขาคาดคะเนถึงผลลัพธ์ของการกระทำของพวกเขาได้^{๓๒}

ธนากรส พูนสิทธิ์ ได้อ้างถึงความหมายของการบริหารในความคิดเห็นของ เทอร์รี่ (Terry) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานตามลำดับขั้นอันประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยการ (Actuating) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่น^{๓๓}

^{๒๙} สุธี สุทธิสมบุรณ์, หลักการบริหารเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : สวัสดิการสำนักพิมพ์ ก.พ. , ๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

^{๓๐} ธงชัย สันติวงษ์, องค์การและการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๒๖.

^{๓๑} ธีระรัตน์ กิจจารักษ์, เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา, (เพชรบูรณ์: คณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

^{๓๒} สมยศ นาวิการ, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘.

^{๓๓} ธนากรส พูนสิทธิ์, การจัดการองค์การและการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การบริหารหรือการจัดการ คือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบด้วย^{๓๔}

พะยอม วงศ์สารศรี ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึง ความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วย องค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๓๕}

สมพงษ์ เกษมสิน ได้กล่าวโดยสรุปไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรบริหาร มาประกอบเป็นกระบวนการบริหาร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้มองเห็นลักษณะของการบริหารได้ดังนี้ การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์ การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นสำคัญ การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน การบริหารมีลักษณะการดำเนินการที่เป็นกระบวนการ การบริหารเป็นการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มคน การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคลและของกลุ่มคน และการบริหารมีลักษณะเป็นการร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล^{๓๖}

สมาน รังสิโยภุชญา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^{๓๗}

สัมพันธ์ ภูไพบูลย์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการใช้บุคคลอื่นร่วมกับปัจจัยในการจัดการ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์ และสนองตอบความคาดหวังจัดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน^{๓๘}

^{๓๔}ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒.

^{๓๕}พะยอม วงศ์สารศรี, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

^{๓๖}สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพบูลย์ สารานุกรม, ๒๕๑๔), หน้า ๓.

^{๓๗}สมาน รังสิโยภุชญา, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^{๓๘}สัมพันธ์ ภูไพบูลย์, องค์การและการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พัทธอักษร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

สิรภพ เหล่าลามะ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารไว้ ๒ นัย คือ ๑) คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปญฺหํ ปริหริตํ สมตฺโต” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการ อ้อมหนี หลีกหนี หลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบ หรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป ๒) คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษ ว่า Administer และ Administration แปลความหมายคือ การปกครอง ดำเนินการ อำนาจการ จัดการ จัดให้ วาง ส่งเสริม และบำรุง^{๓๙}

สมคิด บางโม ได้สรุปว่า การบริหารหรือการจัดการ หมายถึง ศิลปะ ในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์กรและนอกองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ^{๔๐}

ประดิษฐ์ บอดิจี ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า กระบวนการที่ ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การดำเนินงานและการควบคุม เพื่อใช้ให้กิจกรรมให้ บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยคนและทรัพยากร^{๔๑}

เฮอร์เบิร์ต เอ ไซมอน (Herbert A. Simon) กล่าวว่า การบริหารหมายถึง ศิลปะ ในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ โดยที่ผู้บริหารมักไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติ แต่ ผู้บริหารเป็นผู้ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติได้ทำงานจนสำเร็จ ตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจ เลือก^{๔๒}

จากการศึกษาทบทวนเอกสาร ผู้ศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรบริหาร มาประกอบเป็นกระบวนการบริหาร ให้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยปัจจัยหลัก คือ เงิน บุคคล วัสดุสิ่งของ วิธีการปฏิบัติงานและคุณธรรมในการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย อย่างดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สร้างความเจริญมั่นคงกับองค์กรในทุก ๆ ด้าน และการ บริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกัน

^{๓๙}สิรภพ เหล่าลามะ, **พุทธศาสตร์การเมือง**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐.

^{๔๐}สมคิด บางโม, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

^{๔๑}ประดิษฐ์ บอดิจี, **กระบวนการบริหารงานของคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจังหวัดกลุ่ม ภาคเหนือ, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๓๘), หน้า ๑๓.

^{๔๒}เฮอร์เบิร์ต เอ ไซมอน (Herbert A. Simon) อ้างถึงในเดิมศักดิ์ ทองอินทร์ ผศ.ดร., **ความรู้เบื้องต้นทางการบริหารรัฐกิจ**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

ของกลุ่มบุคคลในองค์กร มีลักษณะการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เพราะการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหารและการเจริญเติบโตของการบริหาร ชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวองค์กร โดยย่อมเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตของบุคคลในสังคม

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

การบริหารโดยทั่ว ๆ ไป จะมีลักษณะเป็นกระบวนการวิธี หรือเป็นการกำหนดขั้นตอนในการปฏิบัติงาน หรือเป็นลำดับรายการในการบริหาร ซึ่งในการบริหารนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ก่อนแล้วจะต้องทำสิ่งใดก่อนและต่อ ๆ ไปจะทำอะไร ซึ่งจัดว่าเป็นหลักเกณฑ์วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) กระบวนการบริหารจะกำหนดขอบเขต และหน้าที่ตามขั้นตอนต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน

ในงานการบริหารนั้น มีนักปราชญ์ นักวิชาการ และนักบริหารทั้งในประเทศและต่างประเทศตลอดจนนักการศึกษา ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหาร ไวดังนี้

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึง การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้ คือ^{๔๓}

๑. P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

๒. O คือ Organizing หมายถึง คือ การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

๓. S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

๔. D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

^{๔๓} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีในการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓ - ๕.

๕. C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา (American Association of School Administration) อ้างถึงในธีระรัตน์ กิจจารักษ์ เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารไว้ ๕ ประการ คือ^{๔๔}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนหรือโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในอนาคตให้ตรงเป้าหมายที่ต้องการ โดยกำหนดงานที่จะทำวิธีการ และวัตถุประสงค์ของงานนั้น ๆ ไว้ล่วงหน้า

๒. การแสวงหา และกำหนดตัวบุคคลและอุปกรณ์ (Allocation) หมายถึง การแสวงหากำหนดตัวบุคคล และวัสดุทุกชนิดที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓. การเสริมกำลังบำรุง (Stimulation) หมายถึง การบำรุงขวัญ กระตุ้น และส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลงานดีทั้งปริมาณและคุณภาพ

๔. การประสานงาน (Co – ordination) หมายถึง การจัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานพบปะปรึกษาหารือกันเพื่อให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือทราบเรื่องการปฏิบัติงานของผู้อื่น และเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก

๕. การประเมินผลงาน (Evaluation) หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะให้ทราบผลการปฏิบัติงาน และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อทราบผลการปฏิบัติงาน และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้าย เพื่อเปรียบเทียบผลงานกับผลงานที่ควรจะได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้น เพื่อวางแผนใหม่สำหรับการปฏิบัติงานในอนาคต

เด่น ชะเนติยง ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารไว้ว่า การบริหารมีลักษณะเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ กล่าวคือ การบริหารจัดการเป็นศาสตร์สาขาหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป เพราะมีองค์ประกอบของความรู้ (knowledge) มีหลักเกณฑ์ (principle) และทฤษฎี (theory) ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เป็นศาสตร์ทางสังคมซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ ส่วนในทางปฏิบัตินั้นจะขึ้นอยู่กับความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะนำความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับหรือ

^{๔๔}ธีระรัตน์ กิจจารักษ์, เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒), หน้า ๖๗.

ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่งเป็นเรื่องศิลปะ ดังนั้น นักบริหารที่เก่งต้องมีศาสตร์และศิลปะ^{๔๕}

ทองหล่อ เดชไทย ได้กล่าวถึง การบริหารเป็นการจัดการอย่างมีระเบียบแบบแผน เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคล และยังเสนอว่า “การบริหาร” และ “การจัดการ” นั้นบางครั้งอาจให้แทนกันได้เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกัน คือ ความสำเร็จของงาน “การบริหาร” ใช้มากในการบริหารรัฐกิจ ส่วน “การจัดการ” ใช้มากในทางธุรกิจ หรืออาจกล่าวว่า “การบริหาร” มุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผน ส่วน “การจัดการ” เป็นการนำเอานโยบายและแผนไปดำเนินให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้^{๔๖}

สมคิด บางโม ได้อธิบายองค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญ และมีความจำเป็นต่อองค์กร ดังนี้

๑. วัตถุประสงค์ที่แน่นอน กล่าวคือ จะต้องรู้ว่า จะดำเนินการไปทำไม เพื่ออะไร และต้องการอะไรจากการดำเนินการ เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการ หรือในการผลิต ต้องรู้ว่าผลิตเพื่อใคร ต้องการผลตอบแทนเช่นใด ถ้าหาไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีความหมายที่จะบริหารการดำเนินงานต่าง ๆ จะไม่มีผลสำเร็จ เพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

๒. ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัตถุและเครื่องใช้เพื่อประกอบการดำเนินงาน รวมไปถึงความสามารถในการจัดการ ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ ๔Ms คือ มนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ ๖ Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

๓. มีการประสานงานระหว่างกัน หรือเรียกได้ว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน กล่าวคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง ๔ Ms หรือ ๖ Ms ดังกล่าว จะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน หรือกล่าวได้ว่าจะต้องมีระบบของการทำงานร่วมกันและที่เกิดขึ้นจริง ๆ ด้วย การนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้นมาไว้ร่วมกันแล้วไม่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ไม่เกิดความสัมพันธ์ ระหว่างกัน การบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

^{๔๕} เต็ม ชะเนติยัง, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๓), หน้า ๕๒.

^{๔๖} ทองหล่อ เดชไทย, หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

๔. ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ในการบริหารงานนั้นสิ่งที่วัดผลสำเร็จของงานว่า บรรลุเป้าหมายของวัตถุประสงค์ขององค์การก็คือ ประสิทธิภาพขององค์การ หมายถึง ความสามารถขององค์การ ในอันที่จะบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การในการใช้ ทรัพยากรขององค์การที่มีอยู่ระยะสั้น โดยเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัยนำ ออกและรายได้ขององค์การ^{๔๗}

สมยศ นาวิการ ได้ให้ความหมายของการบริหารเชิงกลยุทธ์ หมายถึง การตัดสินใจ และการบริหารที่มีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานระยะยาว ขององค์การประกอบการ กำหนดกลยุทธ์ และการควบคุมกลยุทธ์ จะมุ่งตรวจสอบ ประเมินโอกาสและอุปสรรคภายใน สภาพแวดล้อมภายนอก และมุ่งตรวจสอบประเมินจุดอ่อนและจุดแข็ง อุปสรรคภายใน สภาพแวดล้อมภายในบริษัท^{๔๘}

สมยศ นาวิการ ได้กล่าวถึงแนวคิดการบริหารไว้ว่า การบริหารงานไม่ว่าจะเป็น รูปแบบผู้นำโครงสร้างระบบราชการและหน้าที่ของผู้บริหารในองค์การแห่งหนึ่งสามารถนำมา ประยุกต์ไปใช้กับองค์การ เรียกว่า วิธีที่ดีที่สุด (one best way) อย่างไรก็ตามผู้บริหารในแต่ละ องค์การจะเผชิญกับสถานการณ์เฉพาะที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง ไม่มีหลักสากลใดที่สามารถ ใช้ได้กับทุกปัญหาผู้บริหารต้องศึกษาการบริหาร โดยมีประสบการณ์จากกรณีศึกษา (case study) จำนวนมาก และวิเคราะห์ว่าวิธีการใดที่สามารถใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ^{๔๙}

สุพิน เกษาคูปต์ ได้กล่าวถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นแนวทางการบริหาร ที่เปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การ วางแผน และการตัดสินใจในงานต่าง ๆ ที่เขามีส่วนรับผิดชอบอยู่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของ องค์การทำให้พนักงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์การใด ที่ใช้นโยบายการบริหารแบบนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าฝ่ายบริหารเห็น ความสำคัญของพนักงาน ที่มีต่อความสำเร็จขององค์การ ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดี มีความภูมิใจ และรับผิดชอบต่องานอย่างเต็มที่ซึ่งเป็นการจูงใจในการทำงานที่ดีวิธีหนึ่ง^{๕๐}

^{๔๗} สมคิด บางโม, การบริหาร, หน้า ๖๒-๖๓.

^{๔๘} สมยศ นาวิการ, การบริหารเชิงกลยุทธ์, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒.

^{๔๙} สมยศ นาวิการ, การบริหารตามสถานการณ์, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๕), หน้า ๔๙.

^{๕๐} สุพิน เกษาคูปต์, การจัดการปฏิบัติงาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย-ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๙๒-๙๓.

คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้กล่าวถึงแนวคิดของ ฟาโย (Henry Fayol) นักวิชาการเหมืองแร่ชาวฝรั่งเศส ผู้เป็นต้นกำเนิดในการเสนอองค์ประกอบมูลฐานของการบริหารแบบกระบวนการ ๕ ประการ ที่เรียกว่า POCCC ไว้ดังนี้^{๕๑}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การสร้างทางเลือกหรือแนวทางดำเนินการไว้ล่วงหน้า เพื่อใช้ในการตัดสินใจในอนาคต

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การกำหนดโครงสร้างหน่วยงานและระบบหน้าที่โดยการผสมผสานระหว่างวัตถุ คน และเงิน

๓. การบังคับบัญชา (Commanding) หมายถึง การทำให้เกิดการดำเนินงานตามที่ได้มีการกำหนดไว้ ซึ่งการบังคับบัญชาที่ดีนั้นจะต้องมีการติดต่อสื่อสาร ๒ ทาง กล่าวคือ การยอมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถแสดงความคิดเห็นได้

๔. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การรวมความพยายามของผู้ปฏิบัติงานและช่วยสนับสนุนให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน เพื่อให้การทำงานสำเร็จ

๕. การควบคุม (Controlling) การติดตามการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

เสนาะ ดิเยาว์ ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการบริหาร ๕ ลักษณะ^{๕๒} คือ

๑. การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ สำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้

๒. การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ เป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถทำให้สำเร็จ เป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่ำไปก็ไม่ท้าทายไม่มีคุณค่า ประการที่สอง การจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ประการสุดท้าย จะต้องระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

^{๕๑} คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ, สรุปเนื้อหาวิชาทฤษฎีองค์การ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙), หน้า ๙ .

^{๕๒} เสนาะ ดิเยาว์, หลักการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑-๒.

๓. การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ คำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอแต่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำให้ได้ทั้งสองอย่าง คือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการและการใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

๔. การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นที่รู้กันโดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัดการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จึงต้องตระหนัก ๒ ข้อใหญ่ ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาใหม่ได้ และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้นการบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์จึงเป็นการศึกษาถึงเรื่องการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์กรจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๕. การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง และสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น

จากการศึกษาบททวนเอกสาร ผู้ศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการนั้น จะครอบคลุมถึงหน้าที่ในการบริหาร อันประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการหรือการมอบหมายงาน การประสานงาน การรายงาน และการงบประมาณ นอกจากนี้องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหาร จะประกอบด้วย วัตถุประสงค์ที่แน่นอน ทรัพยากรในการบริหาร มีความประสานระหว่างกัน และ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการบริหารงาน ซึ่งแนวคิดเหล่านี้จะครอบคลุมไปถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วม และการบริหารเชิงกลยุทธ์

๒.๒.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

ในสมัยครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงเปลี่ยนแนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์และจุดมุ่งหมายของมนุษย์จากแนวเดิม ซึ่งเป็นความคิดตามหลักศาสนาพราหมณ์และลัทธิอื่น ๆ พระพุทธองค์ทรงสอนว่า การยึดมั่นในตัวตน (อัตตา) ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นในสังคัม ทำให้คนเราคิดถึงตัวเองมากกว่าสังคัม ส่วนการละตัวตน จะทำให้คนเรามีความสำนึกต่อสังคัมได้มากขึ้น การละตัวตนจะต้องอาศัยการจัดระบบสังคัมเสียใหม่ แต่การเสนอให้เปลี่ยนแปลงสังคัมย่อมติดขัดที่ผู้ปกครองซึ่งรักษาอำนาจของตนเนื่องจากตนมีฐานะที่ดีอยู่แล้ว ดังนั้นจึงได้เสนอ

หลักการบริหารทางพระพุทธศาสนา ที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการบริหารที่มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล^{๕๓} ดังนี้

๑. ในการบัญญัติพระวินัย มีการบัญญัติพระวินัยเพื่อใช้ปกครองสงฆ์ หรือใช้เป็นหลักปฏิบัติของพระภิกษุ แต่พระวินัยนั้นเป็นพุทธบัญญัติทั้งหมด หาใช่สงฆ์หรือผู้แทนสงฆ์เป็นผู้บัญญัติ อย่างที่รัฐสภาเป็นผู้บัญญัติกฎหมายในระบอบประชาธิปไตยไม่ จุดประสงค์ในการบัญญัติพระวินัยก็เพื่อให้สงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยดี พ้นจากมลทินและกิเลสต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสและเป็นเครื่องส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ดังข้อความว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาตัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อข่มผู้เกียติ ๑ เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๑ เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ๑ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม ๑ เพื่อถือตามพระวินัย ๑^{๕๔}

๒. ในด้านการบริหารพระวินัยในสมัย เมื่อยังมีพระสาวกไม่มากนักพระพุทธรองค์ทรงบริหารพระศาสนาด้วยพระองค์เอง โดยมีพระสาวกที่สำคัญ เช่น พระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ ช่วยแบ่งเบาภาระบ้างตามความจำเป็น ต่อมาเมื่อมีพระสาวกเพิ่มขึ้น และมีผู้ขอเข้าอุปสมบทในพุทธศาสนามากขึ้น ก็ได้ทรงอนุญาตให้พระสาวกให้อุปสมบทแก่ผู้เข้ามาขอบวชได้ โดยให้ผู้ขอบวชเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ครั้นต่อมาเมื่อภิกษุเพิ่มขึ้นอีกพระองค์ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ในการทำกิจกรรมทั้งปวงของพุทธศาสนาเช่นการ ให้บรรพชาอุปสมบท การกรานกฐิน การกำหนดเขตสีมา การระงับอธิกรณ์ เป็นต้น ซึ่งเท่ากับมอบให้สงฆ์เป็นผู้บริหารงานพระศาสนาตามระเบียบที่ได้ทรงกำหนดไว้นั่นเอง ส่วนการบริหาร คณะสงฆ์ในรูปแบบองค์กร เช่น มหาเถรสมาคมนั้นไม่บัญญัติในพระวินัย แต่ก็ไม่ได้ขัดพระวินัย เป็นต้น

๓. ด้านอธิกรณ์ของสงฆ์ สถาบันตุลาการทางพระพุทธศาสนามีลักษณะบางอย่างคล้ายกับสถาบันตุลาการทางอาณาจักร มีกฎหรือระเบียบที่สังคมวางไว้เป็นบรรทัดฐานแห่งการกระทำของบุคคลในสังคม ป้องกันไม่ให้มีการกระทำความประพฤติที่เป็นปฏิกิริยาต่อความสงบสุขของสังคม ฝ่ายอาณาจักรมีกฎหมายเป็นหลักในการปกครอง ส่วนฝ่ายพุทธจักรมีวินัยเป็นหลัก ทั้งฝ่ายอาณาจักร และพุทธจักรมีกระบวนการพิจารณาคดีหรืออธิกรณ์ และมีวิธีลงโทษ

^{๕๓} ปรีชา ช่างขวัญยืน, ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๒-๔๓.

^{๕๔} อภ.ทศ.(ไทย) ๒๐/๔๓๖/๑๐๗.

ตามโหราศาสตร์ แต่ลักษณะการลงโทษตามพระวินัยกับโทษของกฎหมายบ้านเมืองมีข้อแตกต่างกันมาก ความผิดที่ร้ายแรงบางอย่างของบรรพชิต เช่น ความผิดทางเพศ สำหรับฝ่ายอาณาจักรอาจไม่ถือว่าผิด เป็นต้น

และจากการศึกษาตรวจสอบเอกสารปรากฏว่า มีผู้ให้ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร ไว้หลายท่าน ดังนี้

พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล กล่าวถึง กระบวนการการบริหารควรประกอบด้วย ๑๐ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้า โดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ (Forecasting) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Set Objective) การพัฒนากลยุทธ์ (Develop strategies) ในการวางแผน ซึ่งต้องคำนึงถึงนโยบาย (Policy) เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน

๒. การจัดการ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่าง ๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

๔. การตัดสินใจ (Decision) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการที่จะตัดสินใจ แยกแยะและวิเคราะห์ออกมาให้ได้ว่าในการทำงานจะต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดบ้าง

๕. การสั่งการ (Directing) หมายถึง การศึกษาวิธีการวินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งการควบคุมงานและนิเทศงาน ตลอดจนตัดสินใจในการบริหารงานที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดี

๖. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การร่วมมือประสานงาน เพื่อดำเนินการเป็นไปด้วยดี และราบรื่น ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะทำการประสานงานดีขึ้น และดำเนินการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

๗. การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานให้ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายมีความเข้าใจในงาน เข้ามาร่วมทำงานกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ข้อตกลงที่สำคัญยิ่งของการประสานงาน คือ ความร่วมมือ ซึ่งเป็นเรื่องของ “จิตใจ”

๘. การสื่อสารข้อความ (Communicating) หมายถึง การผ่านข่าวสารข้อมูลและความเข้าใจ เพื่อที่จะให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

๙. การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) แจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งโดยทั่วไปการรายงาน จะหมายถึง วิธีการของสถาบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถาม

ผู้บังคับบัญชา/ผู้ร่วมงาน ความสำคัญของการรายงานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง

๑๐. การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ โดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงาน^{๕๕}

วิโรจน์ สารรัตนะ ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหาร ควรประกอบด้วย ๔ ประการ คือ

๑. การวางแผน หมายถึง หน้าที่ทางการบริหารในการกำหนดจุดหมายและการตัดสินใจ เลือกวิธีการที่ดีที่สุดที่จะให้บรรลุจุดหมายนั้น

๒. การจัดองค์การ หมายถึง กำหนดอำนาจหน้าที่และตำแหน่งต่าง ๆ อย่างชัดเจน

๓. การนำ หมายถึง ความพยายามทำให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดหมายขององค์การ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

๔. การควบคุม หมายถึง การมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์การได้ประพฤติปฏิบัติในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานหรือจุดหมาย มุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง^{๕๖}

กุลิกส์ เอล. และ เออร์วิค เจ. (Gulick L. and Urwick J.) ได้กล่าวว่า กระบวนการบริหารนั้นต้องประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญหรือที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า “POSDCORB Model” ซึ่งอธิบายตามความหมายได้ดังนี้

๑. การวางแผน (P=Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องทำอะไรบ้างและทำอย่างไร

๒. การจัดองค์การ (O=Organizing) หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน การจัดสายงานตำแหน่งต่าง ๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน

๓. การจัดหาบุคคล (S=Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พินิจจากงาน

๔. การอำนวยการ (D=Directing) หมายถึง การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการหน่วยงานให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

^{๕๕} พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒), หน้า ๖๔-๗๒.

^{๕๖} วิโรจน์ สารรัตนะ, การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

๕. การประสานงาน (Co=Coordinating) หมายถึง การประสานงานกิจการด้านต่าง ๆ ของหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๖. การรายงาน (R=Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่าก้าวหน้าเพียงใด

๗. การงบประมาณ (B=Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ การจัดทำงบประมาณบัญชีการใช้จ่ายเงิน การควบคุมและการตรวจสอบด้านการเงิน^{๕๗}

วิลเลียม คิวชีว์ (William Ouchi) ได้กล่าวทฤษฎีของการบริหาร คือ ทฤษฎี Z โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา และได้ทำการประสมประสานกัน โดยมีแนวคิดด้านการบริหาร ดังนี้

๑. การจ้างงานระยะยาว
๒. การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์
๓. ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล
๔. การประเมินผลและการเลื่อนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป
๕. การควบคุมในตัวเองไม่เป็นทางการโดยมีการวัดผลอย่างชัดเจนและเป็นทางการ
๖. เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง
๗. มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว^{๕๘}

จากการศึกษาทบทวนเอกสารสรุปได้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารนั้นมีหลากหลายทฤษฎีและมีหลักการที่คล้ายกันและมีทิศทางเดียวกันคือให้งานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างสูงสุด และการที่ผู้บริหารองค์กรต่าง ๆ จะนำทฤษฎีเหล่านั้นมาใช้มันต้องศึกษาอย่างจริงจังถึงความเหมาะสมและคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่องค์กรจะได้รับ ตลอดจนวิเคราะห์ถึงปัจจัยต่าง ๆ ทั้งทางด้านวัฒนธรรมองค์กร และทรัพยากรที่มีอยู่ แล้วนำมาปรับประยุกต์ใช้จนเกิดเป็นระบบการบริหารที่ดีมีคุณภาพ ก็จะสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่องค์กรนั้นได้

^{๕๗} Gulick L. and Urwick J., **Papers on the Science of Administration**, (New York : Institute of Public Administration, 1973), pp.18-19.

^{๕๘} William Ouchi, **Organization and Management** , (Eaglewood Cliffs : Prentice Hill, 1971), p.283.

๒.๓ หลักธรรมสำหรับการบริหารจัดการ

การบริหารจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ส่วนหนึ่งนั้นก็ขึ้นอยู่กับคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารในการบริหารองค์การเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากที่สุด ดังนั้น มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมสำหรับการบริหารองค์การไว้ ดังนี้

ผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติสำคัญ ๒ ประการดังกล่าวมานานแล้วคือ อัตตหิตสมบัติ หมายถึงความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ และปรหิตตปฏิบัติ หมายถึงความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์การของคน

พระพุทธเจ้าทรงเพียบพร้อมด้วยอัตตหิตสมบัติและปรหิตตปฏิบัติ จึงสามารถใช้ภาวะผู้นำบริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อัตตหิตสมบัติที่สำคัญในการบริหารของพระพุทธเจ้าก็คือ ความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไป ในการสื่อสารเพื่อการบริหารแต่ละครั้งพระพุทธเจ้าใช้หลัก ๔ ส.^{๕๙} ซึ่งมีคำอธิบายเป็นประยุกต์เข้ากับการบริหารดังต่อไปนี้

๑. สันทัสสนา (แจ่มแจ้ง) หมายถึง อธิบายขั้นตอนของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ง่าย

๒. สมาทปนา (จงใจ) หมายถึง อธิบายให้เข้าใจและเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จนเกิดศรัทธาและความรู้สึกว่าจะต้องฝ่าให้ไกลและไปให้ถึง

๓. สมุตเตชนา (แก้แค้น) หมายถึงปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความกระตือรือร้นในการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย

๔. สัมปหังสนา (ร่าเริง) หมายถึง สร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตรซึ่งจะส่งเสริมให้สมาชิกมีความสุขในการทำงาน

ความสามารถในการจูงใจคนของพระพุทธเจ้า ตรงกับพระสมัญญาว่า ฌาณคต หมายถึง คนที่พูดอย่างไรแล้วทำอย่างนั้น^{๖๐} พระพุทธเจ้าทรงมีภาวะผู้นำสูงมากเพราะทรงสอนให้รู้ (ยถาวาที) ทำให้ดู (ตถาการี) และอยู่ให้เห็น (ยถาวาที ตถาการี)

ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่ายเพราะไม่ทราบใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการแสดงธรรมเป็นโดยดั่งที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำความคิด ซึ่งเรียกว่า อธิปไตย ๓ ประการ^{๖๑} ดังนี้

^{๕๙}ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙๘/๑๖๐.

^{๖๐}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๑/๒๕๔.

^{๖๑}อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๗๙/๑๘๗.

๑. อัตตาริปไตย การทำความดีเพระยัตผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง

๒. โลกาธิปไตย การทำความดีเพระต้องการให้ชาวโลกยกย่อง บันทึก ยึดทัศนะหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง

๓. ธรรมาริปไตย การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือยึดธรรม คือหน้าที่เป็นสำคัญ

แม้พระพุทธเจ้าจะประกาศว่า พระองค์เป็นธรรมราชา แต่ก็ไม่ทรงใช้อำนาจเบ็ดเสร็จโดยลำพังพระองค์เองตามแบบราชาธิปไตย ในสมัยนั้นพระพุทธเจ้าทรงกระจายอำนาจในการบริหารให้กับคณะสงฆ์ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งนี้เพระแรงจูงใจในการบริหารของพระพุทธเจ้าผู้หมดกิเลสแล้ว ย่อมไม่ใช่เพื่อความยิ่งใหญ่ส่วนพระองค์ การบริหารของพระพุทธเจ้าจึงไม่ใช่อัตตาริปไตย นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ทรงบริหารกิจการพระศาสนาไปตามค่านินทา และ

สรรเสริญของชาวโลก การบริหารของพระองค์จึงไม่ใช่โลกาธิปไตย พุทธวิธีบริหารเป็นธรรมาริปไตย เพระพระพุทธเจ้าทรงยึดธรรมคือ หลักการสร้างประโยชน์สุขเพื่อส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงหลักการบริหารของพระองค์ไว้ว่า

“พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม ลักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา เป็นธรรมาริปไตย ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองที่เป็นธรรม”^{๖๒}

เพระเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงยึดหลักธรรมาริปไตยนี้เอง จึงไม่มีการตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระพุทธองค์ ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระอานนท์ทูลถามว่า จะทรงตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระองค์ ทั้งนี้เพระทรงประสงค์จะให้คณะสงฆ์ปกครองกันเองโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วจะเป็นศาสดาของพวกเธอเมื่อเราล่วงลับไปแล้ว”^{๖๓}

ภายหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วในนาน พระมหากัสสปะได้ปฏิบัติตามพุทธพจน์โดยเรียกประชุมพระอรหันต์ ๕๐๐ รูปเพื่อสังคายนาพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่สำหรับใช้เป็นหลักอ้างอิงในการบริหารกิจการพระศาสนา นับตั้งแต่นั้นมาการบริหารกิจการพระศาสนาก็ยึดหลักธรรมวินัยในพระไตรปิฎกเป็นหลัก โดยมีคณะสงฆ์เป็นองค์การบริหารสูงสุดสืบต่อจนทุกวันนี้

^{๖๒} อด.ดิก. (ไทย) ๒๐/๔๕๐/๑๓๗.

^{๖๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๗๗/๑๔๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง คุณธรรมที่นักบริหารพึงมี คือ อปทานิยธรรม ^{๖๔} ของกษัตริย์วชิร หรือ วชิรอปทานิยธรรม ๗ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง

๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า : พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย

๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม

๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววชิร เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง

๕. บรรดากุลสตรีกุลกุมารทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรือจู้จี้รำคาญใจ

๖. เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวชิร (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

๗. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก

อปทานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวชิรทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคิธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววชิรยังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะทำการเกลี้ยกล่อมหรือยุแหย่ให้แตกสามัคคี ^{๖๕}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึง นักบริหารแบบธรรมาธิปไตยควรยึดหลักธรรมในการบริหารที่เรียกว่า พละ ๔ ประการ คือ ^{๖๖}

๑. ปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด

๒. วิริยพละ กำลังแห่งความเพียร

๓. อนวัชชพละ กำลังการงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต

๔. สังคหพละ กำลังการสงเคราะห์ หรือมนุษยสัมพันธ์

^{๖๔} องค์กร. (ไทย) ๒๓/๑๐/๑๘.

^{๖๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑๑-๒๑๒.

^{๖๖} องค์กร. (ไทย) ๒๓/๕/๗๙๒.

พลหรือกำลังแห่งคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ ช่วยทำให้นักบริหารปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ นักบริหารจะสามารถวางแผน จัดองค์การ แต่งตั้งบุคลากร อำนาจการ และควบคุมได้ดีต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมนุษยสัมพันธ์ ยิ่งเขามีคุณธรรมทั้ง ๔ ข้อนี้เพิ่มมากขึ้นเท่าใดก็ยิ่งทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามถ้าใครคนใดขาดคุณธรรมทั้ง ๔ ประการ แม้เพียงบางข้อ เขาก็เป็นนักบริหารที่ดีไม่ได้^{๖๗}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้สรุปพุทธวิธีการบริหารไว้ว่า พุทธวิธีการบริหารยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้บริหารเองก็ต้องประพฤติธรรม และใช้หลักธรรมเป็นหลักในการบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นทั้งเป็นอัตตาธิปไตยและโลกาธิปไตยผู้บริหารที่เป็นอัตตาธิปไตยก็มักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนหรือความพอใจของตนเองเป็นที่ตั้งโดยยึดคิดว่าถูกต้องคือถูกใจข้าพเจ้า ผู้บริหารประเภทนี้มักลงท้ายด้วยการเป็นเผด็จการ

ส่วนผู้บริหารที่เป็นโลกาธิปไตยก็พยายามเอาใจทุกคนเพื่อให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้ เขาพยายามทำให้ถูกใจทุกคนซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ผู้บริหารประเภทนี้ก็มักหนีปัญหา เมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นภายในองค์กรก็พยายามลอยตัวหนีปัญหา

ผู้บริหารที่ดีต้องเป็นธรรมาธิปไตย เขายึดถือคติว่าถูกต้องไม่จำเป็นต้องถูกใจข้าพเจ้าหรือต้องถูกใจทุกคน เขากล้าต๋อยสนใจลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมโดยไม่พยายามลอยตัวหนีปัญหา เขาถือคติว่าอำนาจหน้าที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบ เขายอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่านั้นคือประโยชน์สุขส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่”^{๖๘}

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) กล่าวถึงหลักธรรมาภิบาลสรุปได้ว่าการปกครองการบริหารแบบบูรณาการของหัวหน้าฝ่ายบริหารขององค์กรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของทางราชการ ในส่วนกลางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ดี องค์กรรัฐวิสาหกิจ และองค์กรธุรกิจเอกชนก็ดี องค์กรทางศาสนา และองค์กรสาธารณะอื่น ๆ ก็ดี ที่จะให้บังเกิดผลสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูง เชื่อว่า การบริหารการปกครองที่ดี (Good Governance) นั้น ประมวลรวมย่อลงใน “หลักธรรมาภิบาลตามแนวความคิดปรัชญาเชิงพุทธ” ๔ ประการเหล่านี้ คือ^{๖๙}

^{๖๗} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔๔-๔๕.

^{๖๘} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, หน้า ๙.

^{๖๙} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), **หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์**, (กรุงเทพมหานคร : ชัยมงคลพรินต์ติ้ง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๔-๑๑๕.

๑. หลักความถูกต้อง (accuracy/valid)

การบริหารการปกครองที่ดีต้องเป็นไปด้วยความถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง ๑ ถูกต้องตามหลักวิชาการ ๑ ถูกต้องตามความต้องการ และ/หรือได้รับความพึงพอใจของประชาชนที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ๑ และถูกต้องตามหลักศีลธรรม ๑

๑.๑ ถูกต้องตามกฎหมายของบ้านเมือง รวมความถึงระเบียบ กฎข้อบังคับขององค์กรที่ออกตามกฎหมายของบ้านเมืองด้วย

๑.๒ ถูกต้องตามหลักวิชาการ หมายถึง หลักวิชาการที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลอันจำเป็นที่เชื่อถือได้ที่ถูกต้องที่ตรงประเด็น และสมบูรณ์พอ ประมวลวางเป็นหลักปฏิบัติ หรือเป็นทฤษฎีขึ้นตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไว้ดีแล้ว

๑.๓ ถูกต้องตามนโยบาย และสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์กร

๑.๔ ถูกต้องตามความต้องการ หรือความพึงพอใจ ของผู้บังคับบัญชา ของผู้ปฏิบัติงานทุกระดับ และถูกต้องตามความต้องการ หรือความพึงพอใจ ของประชาชนโดยส่วนรวม

๑.๕ ถูกต้องตามหลักศีลธรรม ในฐานะที่ประเทศไทย บ้านเมืองพุทธ ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ ๙๕ เป็นพุทธศาสนิกชน และพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ย่อมบังเกิดผลดีแก่ผู้ปฏิบัติตามในกาลทุกเมื่อ การบริหารงานที่ดี คือ ที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม จึงช่วยให้การบริหารทุกองค์กรได้ผลดีมีประสิทธิภาพสูง

ศีล เป็นข้อห้าม ผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานทุกระดับพึงมีศีลอย่างน้อยศีล ๕ เบญจศีล ได้แก่ ไม่เจตนาฆ่าสัตว์ ๑ ไม่เจตนาลักฉ้อ คดโกง หรือคอร์รัปชัน ๑ ไม่เจตนาประพฤติผิดในกาม ๑ ไม่เจตนาโกหกหลอกลวง ๑ และไม่เสพติดมีนเมาให้โทษ เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑

ธรรม เป็นข้อปฏิบัติ อย่างน้อยเบญจธรรม คือ คุณธรรมของคนดี ๕ ประการ ได้แก่ ความมีเมตตา กรุณา เห็นอกเห็นใจกัน ไม่คิดประหัตประหารกัน ๑ การให้ปัน การเสียสละกาย สติปัญญา เวลา และกำลังทรัพย์ เพื่ออนุเคราะห์สงเคราะห์ผู้อื่น ๑ มีความสันโดษในคู่ครองของตน มีความสำรวมในโอวาท ๑ มีความซื่อสัตย์ ๑ ความจริงใจ ๑ และมีสติสัมปชัญญะ รู้ผิดชอบชั่ว ดี รู้บาปบุญ คุณ โทษ รู้ทางเจริญ ทางเสื่อมแห่งชีวิตที่เป็นจริง ๑ เป็นต้น

๑.๖ ถูกต้องตามหลักธรรม ที่เป็นอุปกระที่สำคัญ คือ การบริหารการปกครอง พระราชอาณาจักรของพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า แต่ปางก่อน ที่ใช้ได้ดี มีประสิทธิภาพ ตลอดมาแต่โบราณกาล จนถึงปัจจุบันนี้ อันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ผู้ทรงคุณประเสริฐของไทยเรา ก็ได้ทรงถือเป็นหลักปฏิบัติพระองค์ตลอดมา คือ หลักทศพิธราชธรรม ๑๐ ได้แก่

๑.๖.๑ ทาน ให้ปันช่วยประชา คือ บำเพ็ญตนเป็นผู้ให้ โดยมุ่งปกครองหรือทำงานเพื่อให้เขาได้ มิใช่เพื่อจะเอาจากเขา เอาใจใส่อำนวยความสะดวก จัดสรรความสงเคราะห์

อนุเคราะห์ ให้ประชากรราษฎรได้รับประโยชน์สุข ความสะดวกปลอดภัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อนประสบทุกข์และให้ความสนับสนุนแก่คนทำความดี

๑.๖.๒. ศิล รักษาความสุจริต คือ ประพฤติดีงาม สำนรวมกายและวจีทวาร ประกอบแต่การสุจริต รักษาากิตติคุณ ประพฤติให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นทีเคารพนับถือของประชากรราษฎร มิให้มีข้อที่ผู้ใดจะดูแคลน

๑.๖.๓. ปริจจาคะ คือ บำเพ็ญกิจด้วยเสียสละ คือ สามารถเสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตนได้ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

๑.๖.๔. อาชชวะ ปฏิบัติการโดยซื่อตรง คือ ซื่อตรงทางสัตย์ไว้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

๑.๖.๕. มัททวะ ทรงความอ่อนโยนเข้าถึงคน คือ มีอัธยาศัย ไม่เย่อหยิ่ง หยาบคายกระด้างถือองศ์ มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีกิริยาสุภาพนุ่มนวลละมุนละไม ควรได้รับความรักภักดี แต่มีขาดยำเกรง

๑.๖.๖. ตปะ พ้นมัวเมาด้วยเผากิเลส คือ แผลดเผากิเลสตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำจิต ระงับยับยั้งข่มใจได้ ไม่หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและการปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอหรืออยู่อย่างง่าย ๆ สามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจในหน้าที่ให้บริบูรณ์

๑.๖.๗. อักโกธะ ถือเหตุผลไม่โกรธา คือ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่วินิจฉัยความกระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มีเมตตาประจักษ์ใจไว้ระงับความเคืองชุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันสุขุมราบเรียบตามธรรม

๑.๖.๘. อวิหิงสา มือหิงสาน่าร่วมเย็น คือ ไม่หลงระเริงอำนาจ ไม่บีบบัคนกดขี่ มีความกรุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชากรราษฎรผู้ใดด้วยอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

๑.๖.๙. ชันติ ชำระเชิญด้วยขันติ คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ อดทนต่อความเหนื่อยยาก ถึงจะลำบากกายนำเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอยถึงจะถูกยั่วถูกหยันด้วยถ้อยคำเลียดสีถากถางอย่างใด ก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกิจกรณีย์ที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

๑.๖.๑๐. อวิโรธนะ มีปฏิบัติคลาดจากธรรม คือ ประพฤติมิให้ผิดจากประศาสนธรรม อันถือประโยชน์สุขความดีงามของรัฐและราษฎรเป็นที่ตั้งอันใดประชากรราษฎรปรารถนาโดยชอบธรรม ก็ไม่ขัดขืน การใดจะเป็นไปโดยชอบธรรม เพื่อประโยชน์ของประชาชน ก็ไม่ขัดขวาง วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหว เพราะถ้อยคำดีร้ายลามลัทธิการะหรืออิฏฐารมณณ์อนิฏฐารมณณ์ใด ๆ สถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือ

ความเที่ยงธรรม กิติ นิติธรรม คือระเบียบแบบแผน หลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงาม กิติ ไม่ประพฤติให้เคลื่อนคลาตวิบัติไป^{๗๐}

ตลอดจนหลักธรรมอื่นๆ ได้แก่ ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร พละ และพรหมวิหาร ธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาพรหมวิหาร เป็นต้น

๒. หลักความเหมาะสม (Appropriate/Proper)

หมายถึง ความรู้บริหารจัดการองค์กร หรือหน่วยงานและปกครองดูแล ผู้อยู่ใต้ บังคับบัญชา ด้วยความเหมาะสมกับเหตุผล เหมาะสมกับบุคคล กับชุมชน กับกาลเวลา สถานที่ และให้เหมาะสมกับสถานการณ์แวดล้อม เมื่อยามจำเป็นที่ให้อภัยยืดหยุ่น (Flexible) หรือ ประนีประนอม (Compromise) โดยไม่เสียหลักการ ให้การปฏิบัติงานสำเร็จอย่างได้ผลดีที่สุด ให้มีส่วนเสียหายน้อยที่สุด หรือให้ไม่เสียหายเลย ความแข็งแกร่ง หรือแข็งแกร่งด้วยมานะ ทิฐิฐิ ชนิด “ยอมหักไม่ยอมงอ” มิใช่อุบายที่ดี ที่จะให้ประสบผลสำเร็จได้ตลอดไป

ทั้งนี้ พึงอาศัยหลักปรัสนธรรม ๗ ประการ ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดี แล้ว คือ

ธมมญญตา	รู้จักหลักวิชา หรือรู้จักเหตุ ๑
อตุถญญตา	รู้จักความหมาย หรือรู้จักผล ๑
อตุตญญตา	รู้จักตน ๑
มตตญญตา	รู้จักประมาณในการบริโภคใช้สอยทรัพย์ ๑
กาลญญตา	รู้จักกาลเวลาอันควรที่จะปฏิบัติหรือดำเนินการให้ได้ผลดี ๑
ปรัสนญญตา	รู้จักชุมชน ๑
บุคคลญญตา	รู้จักบุคคล ๑ เป็นต้น

เป็นหลักในการวางตัวในวงงาน ในวงสังคมทุกระดับ และในการปกครองบังคับบัญชา ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาได้อย่างเหมาะสม

๓. หลักความบริสุทธิ์โปร่งใส (Purity/Transparency)

หมายถึง การบริหารการปกครอง การตัดสินใจหรือการวินิจฉัยสั่งการใดๆ ก็เป็นไป ได้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ คือ ด้วยเจตนาบริสุทธิ์ มุ่งตรงต่อความสำเร็จอย่างได้ผลดี มี ประสิทธิภาพสูงขององค์กร และมุ่งตรงต่อประโยชน์ และความสันติสุขโดยส่วนรวม ของ ประชาชนเป็นสำคัญ จึงเป็นการบริหารที่สุจริต มีความโปร่งใส (Transparent) ตรวจสอบได้

^{๗๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมนุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๒๗-๒๘.

๔. หลักความยุติธรรม (Justice)

หมายถึง การบริหารการจัดการกิจกรรม และ/หรือโครงการต่างๆขององค์กร อย่างมีประสิทธิภาพ (High Efficiency) กล่าวคือ ให้บรรลุผลสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิผล (Effectiveness) และให้ได้รับความพึงพอใจ (Satisfaction) โดยธรรมจากชนผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างสูง ต่อค่าลงทุน (Investment Costs) ได้แก่ กำลังงบประมาณ กำลังบุคลากรและทรัพยากร และระยะเวลาที่ใช้ในการบริหารจัดการที่ต่ำ คือ อย่างประหยัด และคุ้มค่า และหมายถึงการปกครองบังคับบัญชา ดูแล ปฏิบัติต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ด้วยความเป็นธรรม คือ

ไม่อคติ ด้วยความรัก (ฉันทาคติ) หรือ เห็นแก่ตัว เห็นแก่พวกพ้อง หมู่เหล่า ๑

ไม่อคติ ด้วยความโกรธ หรือเกลียดชัง (โทสาคติ) ๑

ไม่อคติ ด้วยความเกรงกลัว (ภยาคติ) ๑

ไม่อคติ ด้วยความหลง (โมหาคติ) เพราะหุเบา หรือไม่รู้ข้อมูล ที่ถูกต้อง เป็นจริง ที่เชื่อถือได้ ที่ตรงประเด็น และที่สมบูรณ์ดีพอ อีก ๑

หลักธรรมาภิบาล ๔ ประการ นี้ ย่อมเป็นหลักสำคัญ สำหรับผู้ปกครอง ผู้บริหารทุกระดับ สามารถใช้เป็นแนวทางในการปกครองบังคับบัญชาดูแล ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และใช้ในการบริหารจัดการ โครงการต่างๆขององค์กรให้ประสบความสำเร็จ และให้บรรลุผลดี ที่ประสิทธิภาพสูง ได้อย่างเหมาะสม

นิตย สัมมาพันธ์ ได้กล่าวถึงคุณธรรมสำหรับผู้บริหารไว้ว่า นักบริหารทุกประเภท ตั้งแต่ระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ระดับองค์กร หน่วยงาน ครอบครัว ตลอดจนจนถึงตนเอง ควรมีวิสัยและควรก่อให้เกิดวินัยในหมู่คณะที่ตนรับผิดชอบในฐานะผู้นำด้วย ในทางพระพุทธศาสนาวินัยสำหรับฆราวาสก็คือ ศีล ๕ ซึ่งการที่จะรักษาศีลให้ได้ผลดี ควรจะต้องมีเบญจธรรมประกอบด้วย ผู้บริหารที่ดีควรจะต้องมีวินัยดังกล่าว เพื่อที่จะนำหมู่คณะไปสู่การพัฒนาในระยะยาว ในการปฏิบัตินักบริหารนอกจากจะต้องรักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์แล้วจะต้องมีธรรมอื่น ๆ ประกอบอีก เช่น ความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงความเที่ยงตรง ไม่ผิดหรือบิดเบือนไปจากความจริง นักบริหารจะต้องประพฤติปฏิบัติให้ตรงตามนิยมของสังคมอยู่เสมอ โดยไม่มีอคติเข้ามาประกอบการตัดสินใจเป็นอันขาด ซึ่งอคตินั้นได้แก่ความลำเอียงมี ๔ ประการ คือ

๑. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรัก

๒. โมหาคติ ลำเอียงเพราะชัง

๓. โทสาคติ ลำเอียงเพราะเกลียด

๔. ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว

และนอกจากนี้นักบริหารจะต้องมีธรรมประจำใจอีกประการหนึ่ง คือ ขันติ ความอดทน นักบริหารจะต้องมีความอดทนต่อสภาวะการณ์ต่าง ๆ ๓ ประการ คือ

๑. อดทนต่อความลำบาก

๒. อดทนต่อความตรากตรำ

๓. อดทนต่อความเจ็บใจ

ธรรมข้อนี้ทำให้เกิดความงามทางจรยา ทำให้ไม่มีพฤติกรรมอันทุจริตทั้งหลาย ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ เพราะสามารถอดทนต่อ โลภะ โทสะ โมหะ ได้เป็นอย่างดี^{๗๑}

มัณฑนา อินทุสมิต ได้กล่าวถึง คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร เป็นหลักสำคัญในการประพฤติ ปฏิบัติตนของผู้บริหาร นอกจากจะใช้กับผู้ใต้บังคับบัญชาแล้ว ยังต้องมีการติดต่อประสานงานกับบุคคลหลายฝ่าย เช่น ชุมชน สังคม หรือผู้บังคับบัญชาในองค์กรอื่น เป็นต้น จึงสามารถรวบรวมเกี่ยวกับคุณธรรมของผู้บริหารพื้่นนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานของหน่วยงาน ดังนี้

๑. คุณธรรมในการดำรงตน เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้บริหาร เพื่อให้ผู้บริหารมีคุณสมบัติเป็นสัปปริสชน มีคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นมนุษย์ หมวดธรรมที่จำเป็น เช่น สุจริต ๓ พรหมวิหาร ๔ สัปปริสธรรม ๗ นาถกรณธรรม ๑๐ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคุณธรรมอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมความเป็นคนดี คุณธรรมเหล่านั้นนับเป็นคุณธรรมที่ควรค่าแห่งการดำรงตนของผู้บริหารเป็นอย่างยิ่ง ถ้าผู้บริหารมีคุณธรรมแห่งการดำรงตนแล้ว ย่อมจะส่งเสริมให้ตัวผู้บริหารเอง เป็นที่เคารพ ศรัทธา นานับถือ ในความเป็นคนคนดีของผู้บริหารต่อเพื่อนร่วมงาน และคนทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง

๒. คุณธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน เป็นคุณธรรมเพื่อความดีงามแห่งสังคม และช่วยส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับเพื่อนร่วมงาน ถือว่าเป็นการครองใจคน ผู้บริหารจึงควรมีคุณธรรมเหล่านี้ คือ ธรรมคัมครองโลก ๒ ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ฆราวาสธรรม ๔ สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ มิตรแท้ ๔ ทิศ ๖ คุณเหล่านั้นนับเป็นคุณธรรมที่ผู้บริหารควรใช้ในการปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมงานให้เกิดความสามัคคี กลมเกลียว รักใคร่ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันแก้ปัญหา พัฒนาการทำงานของหน่วยงานให้เจริญก้าวหน้า

๓. คุณธรรมในการปฏิบัติงาน จะเป็นคุณธรรมที่มีประโยชน์ต่อการทำงาน การปกครองโดยช่วยจัดและคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน ผู้บริหารควรมีคุณธรรมตามหมวดธรรมต่อไปนี้ คือ อธิปไตย ๓ สังคหวัตถุ ๔ อคติ ๔ พรหมวิหาร ๔ พละ ๔ อปริหาธรรม ๗ ราชธรรม ๑๐ คุณธรรมเหล่านี้ จะช่วยส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ให้บรรลุผลสำเร็จได้อย่างดียิ่ง

คุณธรรมของผู้บริหารทั้ง ๓ ประการ คือ คุณธรรมในการครองตน คุณธรรมในการครองคน และคุณธรรมในการครองงาน มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานในองค์กร เพราะองค์กรจะดีเยี่ยมไม่ได้ ถ้าหากว่าผู้บริหารแย่ และองค์กรจะแย่ไม่ได้ ถ้าผู้บริหารเยี่ยม

^{๗๑} นิตยั สัมมาพันธ์, การบริหารเชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า

นั่นเป็นการแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ หรือผู้บริหารที่ดีจะต้องบริหารองค์การได้ดีตามไปด้วย^{๗๒}

สิรภพ เหล่าลาภะ ได้กล่าวว่า พระพุทธศาสนาได้กำหนดหลักคุณธรรมของการบริหารไว้ในปธานสูตร เรียกว่า “สัมมปปธาน”^{๗๓} คือ ความเพียรที่ถูกต้องที่ควรตั้งไว้ในเบื้องต้นหน้าในกิจการทั้งปวง ๔ หลักใหญ่ คือ

๑. สังวรปธาน : หลักการป้องกัน คือ การสำรวม ระมัดระวัง ปิดกั้น ขวางกั้น กีดกัน ปิดป้อง ห้ามไม่ให้ความชั่ว ความเสื่อมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

๒. ปหานปธาน : หลักการปราบปราม คือ การลด ละ เลิก กำจัด ฆ่าให้ตาย ประหาร ทำให้หมดไป หลีกไปให้พ้น ซึ่งปัญหา ความชั่ว ความเสื่อมที่ล่วงละเมิดเกิดขึ้นแล้ว

๓. ภวานาปธาน : หลักการพัฒนา คือ การทำให้มี ทำให้เกิด ความดีใดที่ยังไม่มี ทำให้มี ความดีใดที่ยังไม่มี ทำให้เป็น ความดีใดที่ยังไม่เกิด ทำให้เกิด

๔. อนुरักขนาปธาน : หลักการอนุรักษ์ คือ การตามดูแลรักษา การทำนุบำรุง การส่งเสริมและสนับสนุน ซึ่งความดี สิ่งที่ดีที่เกิดขึ้น ที่มี ที่เป็นแล้ว ให้เจริญรุ่งเรือง เติบโตก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

คุณธรรมการบริหารนี้ต้องพึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน ต้องสมดุลกัน จะยิ่งหรือหย่อนกว่ากันไม่ได้ เพราะหากการบริหารเชิงรับมากประเทศชาติย่อมไม่เจริญรุ่งเรือง ไม่ก้าวหน้า ล้าหลัง และหากเชิงรุกมาก ประเทศชาติย่อมวุ่นวายเดือดร้อน สิ้นเปลืองไปกับการผลิตและการบริโภคที่ไร้ขอบเขตและประมาทมั่วเมา เปรียบเทียบให้เห็นชัดก็คือ ประเทศพม่ากับประเทศไทยนั่นเองแล^{๗๔}

จากการศึกษาบทวนเอกสาร ผู้ศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า หลักธรรมของผู้บริหารที่จะทำให้การบริหารองค์การนั้น ๆ มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่ดี ควรมีอยู่ด้วยกันให้ครบทั้ง ๓ ด้าน คือ หลักธรรมในการดำรงตน เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้บริหาร เช่น หลักธรรมสิบไทย หลักธรรมาภิบาล สุจริต ๓ พรหมวิหาร ๔ สัมปยุตธรรม ๗ นาถกรณธรรม ๑๐ เป็นต้น หลักธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน เป็นคุณธรรมเพื่อความดีงามแห่งสังคม และช่วยส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับเพื่อนร่วมงาน เช่น ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ขรรวาสธรรม ๔ สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ มิตรแท้ ๔ ทิศ ๖ เป็นต้น และ

^{๗๒} มัณฑนา อินทุสมิต, **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร : พุทธธรรมเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษา**, (เลย : สถาบันราชภัฏเลย, ม.ป.ป. ๒๕๔๖), หน้า ๒๖. (อรรถาณ).

^{๗๓} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๙/๙๖.

^{๗๔} พระพรหมคุณาภรณ์, **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๔๘-๑๕๕.

หลักธรรมในการปฏิบัติงาน จะเป็นคุณธรรมที่มีประโยชน์ต่อการทำงาน การปกครองโดยช่วยจัดและคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน เช่น อธิปไตย ๓ สังคหวัตถุ ๔ อคติ ๔ พรหมวิหาร ๔ พละ ๔ อปริหายธรรม ๗ ราชธรรม ๑๐ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังต้องมีความอดทนทั้งสภาวะการณ์ต่าง ๆ คือ อดทนต่อความลำบาก อดทนต่อความตรากตรำ และอดทนต่อความเจ็บใจ หากผู้บริหารคนใดสามารถปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวได้ ถือว่าเป็นผู้บริหารที่มีคุณธรรม จริยธรรม และการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพคนหนึ่ง

๒.๔ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

มีนักวิชาการผู้ทรงความรู้หลายท่านได้นำเสนอแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไว้อย่างมากมาย ซึ่งมีทั้งเนื้อหาสาระและความหมายที่ความคล้ายคลึงกัน ซึ่งผู้ศึกษาวิจัย ได้คัดสรรผลงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอ ดังนี้

กฎหมายมหาชน ฉบับที่ ๑๕ ข้อที่ ๕ ว่าด้วยเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ฝ่าย คือ

๑. การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม
๒. การศาสนศึกษา
๓. การศึกษาสงเคราะห์
๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๕. การสาธารณูปการ
๖. การสาธารณสงเคราะห์

วิธีดำเนินการทั้ง ๖ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม แต่บางการคงเป็นไปตามจารีต คือ ปฏิบัติตามจารีตที่มีอยู่^{๗๕}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวถึงความหมายการปกครองคณะสงฆ์ หรือการบริหารคณะสงฆ์ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาว่า การปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้น มิใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษาหรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษา ก็ต้องปกครองด้วยอำนาจเมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติ^{๗๖} ที่

^{๗๕} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **กฎหมายมหาชน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้ การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหาเริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยิ่งต้องเพิ่มการใช้อำนาจ ใช้อำนาจ และจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับไม่ใช่การปกครองแบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็นการปกครองแบบพยายามกำจัดคนเลวนั่นเอง^{๗๖}

พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นภาระหน้าที่เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา มี ๖ ฝ่ายคือ การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม (การปกครอง) การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษา สงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์^{๗๗}

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ระบุถึงภารกิจที่สำคัญของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละด้าน ดังนี้

๑. ด้านศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันควรแก่สมณะ ซึ่งได้แก่การศึกษาพระปริยัติธรรม หรือการศึกษาธรรมบาลี ซึ่งปัจจุบันได้จำแนกเป็นสองส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ

๒. ด้านศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันมีการดำเนินการดังนี้ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสุนน

๓. ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม เป็นการเผยแผ่ศาสนาธรรม ดำเนินการใน ๒ ลักษณะ คือ เป็นโครงการปฏิบัติสืบเนื่องและเป็นโครงการเฉพาะกิจปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล

๔. ด้านสาธารณะสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคมโดยมีวัดและพระภิกษุเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรและวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาสพระภิกษุเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาเด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ เป็นต้น

^{๗๖} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๗๘.

^{๗๗} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

๕. ด้านสาธารณูปการ เป็นงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของวัดในด้านอื่น ๆ การพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแล บำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกันมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ ทั้งนี้ทางวัดจะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมการศาสนาเป็นบางส่วนเรียกว่า เงินอุดหนุนบูรณะวัด

๖. ด้านการปกครอง งานปกครองของสงฆ์ อาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ ไว้ดังนี้ มาตรา ๒๐ คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ พ.ศ. ๒๕๒๓ ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๒ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกลางและหมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค^{๗๘}

จากการศึกษาทบทวนเอกสารสรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ เป็นเรื่องของคณะสงฆ์ตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคม ลงมาเป็นลำดับชั้นจนถึงระดับวัด คือ เจ้าอาวาส โดยที่มีพุทธศาสนิกชน ที่เคารพนับถือพระพุทธศาสนา หรือที่เรียกว่าพุทธบริษัท ๔ ที่อาศัยอยู่ในวัด ร่วมกันบริหารกิจการคณะสงฆ์และของวัดเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยสงบดีงาม และสอดคล้องกับกฎหมายมหาเถรสมาคมที่บัญญัติขึ้นในด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด

๒.๕.๑ ความหมายและความสำคัญของการบริหารจัดการวัด

จากการศึกษาทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด นั้น มีผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารจัดการวัด ไว้หลายท่าน ดังนี้

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวถึง การบริหารวัด บวรนิเวศวิหารที่สำคัญ ๆ ดังนี้

^{๗๘} สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ, สารสำคัญของภารกิจแต่ละด้าน, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗๗.

๑. ตั้งกรรมการสงฆ์ไว้เพื่อปรึษาการวัด เลือกเอาพระผู้ใหญ่ในวัดโดยอนุมัติแห่งสงฆ์

๒. จัดให้พระผู้เป็นกรรมการสงฆ์เป็นเจ้าหน้าที่ทำการจัด แยกเป็นแผนก ดังจัดไว้แล้วครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงครองวัด เดิมเจ้าหน้าที่รักษาปูชนียวัตถุ เจ้าหน้าที่รักษาพระอาม เจ้าหน้าที่ดูการนวรรรม เจ้าหน้าที่ดูการศึกษา

๓. จัดหน้าที่อุปฐากวัด ให้ทำบัญชีคนเช่า และจำนวนคนเช่า ให้เป็นหลักฐาน ค่าเช่าที่ เก็บได้ให้ลงในบัญชีรายได้ และให้เก็บรักษาไว้ที่วัด รายจ่ายก็ให้จดลงในบัญชีมีไวยวจักรทำการตามแผนก

๔. พระผู้ทำการสงฆ์ให้ได้รับบำรุงโดยชื่อว่า นิตยภัตต์ คฤหัสถ์ผู้ทำการวัดให้ได้รับเกื้อกูล

๕. ให้จัดทะเบียนภิกษุสามเณร เด็กวัดอุปฐาก ภิกษุสามเณร ผู้อยู่ประจำและคนอาศัยชั่วคราว

๖. สรรวจบัญชีเลขวัดให้ได้จริง ไม่มีตัวโดยประการไร ให้จำหน่ายโดยจะแจ้ง

๗. มีการจัดทุกการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรโดยการตั้งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ดังคำตรัสที่ว่า ..ในสมัยที่ข้าพเจ้าครองวัด การบำรุงรักษาของกลางร่วงโรยลง พระภิกษุมือดีเรกลาภน้อยลง จะฟื้นฟูการถวายของกลางขึ้นไม่สะดวก เมื่อจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้น คณะกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ได้บอกบุญชักชวนทายกทายิกาบริจาคทรัพย์เพื่อบำรุงจัดรวบรวมเป็นสมบัติของวิทยาลัยขึ้นได้ และจัดเป็นทุนนอนจำนวนหนึ่งด้วย สมบัติของวิทยาลัยที่มีใช้ทุนนอนมีคดีย่างของกลางจ่ายเป็นสาธารณแก่วัดทั้งหลายได้ มีทุนมากขึ้นโดยลำดับ ในเวลาการที่วิทยาลัยร่วงโรยลง มีผู้บริจาคเกื้อกูลน้อยนัก นอกจากของหลวงบริจาคประจำปี แม้เช่นนี้ ยังบำรุงการเรียนพระศาสนาอยู่ได้ตลอดมาจนทุกวันนี้ ที่ได้ขยายกว้างขวางออกไปอีกเพราะเหตุแห่งทุนนอน^{๗๙}

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺญ) ได้กล่าวถึงแนวคิดการบริหารวัด ว่า ต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลัก สะอาด สว่าง และสงบ ดังนี้

๑. สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี ไม่สกปรกรกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่เกิดศรัทธาปสาทะแก่ผู้มาพบเห็น ไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน

๒. สว่าง หมายถึง การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตาม ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ให้สอยสูงสุด

^{๗๙} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๔.

๓. สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข ไม่มีเสียงอีกที่กกริกโครม รมเย็นเป็นสุข ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ^{๘๐}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การจัดการ งาน เงิน คน วัสดุ แผนงาน เพื่อให้การดำเนินการภายในวัดเป็นไปอย่างราบรื่น เกิดประโยชน์ ต่อสังคม โดยบุคคลเป็นผู้สร้างงาน ทำงานและแก้ไข^{๘๑}

พระเทพปริยัติมุนี (สมคิด เขมจารี) ได้กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การ ดำเนินการบริหารและปกครองภิกษุสงฆ์ สามเณรและศิษย์วัด ให้สอดคล้องกับระบบการพัฒนา วัดที่เอื้อต่อการเผยแผ่พุทธศาสนาธรรมแก่ชุมชน^{๘๒}

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล) ได้กล่าวถึงแนวความคิดในการบริหารวัด ว่า การบริหารวัด หมายถึง การดูแลรักษาตน การปกครอง ดูแล รักษาหมู่คณะ คือ พระภิกษุทั้ง วัด รวมทั้งสามเณร และคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัด และทั้งการจัดการกิจการของวัด ซึ่ง จะมีทั้งกิจกรรมต่าง ๆ พิธีกรรมต่าง ๆ และ การจัดการทางด้านการเงิน และทรัพย์สินอื่น ๆ ของวัดอันเป็นของส่วนรวมของพระภิกษุทั้งวัด^{๘๓}

พระวิบูลธรรมวาที (วิบูล กลยาโณ) กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การที่เจ้า อาวาสใช้ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในการตัดสินใจ ดำเนินงานด้านปกครอง เผย แแผ่ศาสนาธรรม ศาสนศึกษา สาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ให้ประสบผลสำเร็จภายใต้ ความร่วมมือทั้งบุคคลภายในวัดและภายนอกวัด^{๘๔}

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทร) ได้กล่าวโดยสรุปว่า การบริหารวัดให้ เป็น ๗ โรง คือ

๑. วัดเป็นโรงธรรม ได้แก่ ต้องพัฒนาวัดให้เป็นทีสอนธรรมะ ให้เป็นสถานที่เทศน์ วัดใดไม่มีการสอนธรรมะประชาชน ไม่มีการเทศน์ตลอดจนการไหว้พระสวดมนต์ร่วมกับ ประชาชน วัดนั้นจะค่อย ๆ เสื่อมไป

^{๘๐} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, วัดพัฒนา ๕๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖-๒๗.

^{๘๑} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), “พระสงฆ์กับกรมศาสนา” ใน กรมการศาสนาสู่ ทศวรรษแห่งการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๒.

^{๘๒} พระเทพปริยัติมุนี (สมคิด เขมจารี), การคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรง พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔.

^{๘๓} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), การบริหารวัด, หน้า ๓๐.

^{๘๔} พระวิบูลธรรมวาที (วิบูล กลยาโณ), “พระสังฆาธิการกับวัด” ใน ที่ระลึกงานสมโภช ฉลองพระบัญชาแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๓๑.

๒. วัดเป็นโรงทิม คือ เป็นที่สวดศพ เป็นที่เก็บศพ เป็นที่ฝังศพ นี่เป็นผลประโยชน์ที่วัดจะต้องมีอยู่ และอย่าไปรังเกียจศพ เพราะคนบ้านไหนก็อยากจะตายอยู่บ้านนั้น อยากจะเผาศพอยู่วัดนั้น

๓. วัดเป็นโรงละคร คือ เป็นโรงหนังโรงละคร ต้องจัดที่ส่วนหนึ่งไว้ประจำอย่าไปรังเกียจโฉนดหนังละคร เพราะนั่นเป็นการแสดงพื้นบ้าน เท่ากับว่าเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ ได้ศิลปินไว้ใช้งานในงานต่าง ๆ

๔. วัดเป็นโรงพยาบาล วัดจะต้องให้การดูแลเอาใจใส่ประชาชนในเรื่องสุขภาพพลานามัย แต่ก่อนแต่ไรมาพระสงฆ์นอกจากมีความรู้ในทางธรรมะแล้ว ท่านมักจะเรียนเรื่องสมุนไพรต่าง ๆ ให้การสงเคราะห์ประชาชนด้วยการนำบัตรรักษา

๕. วัดเป็นโรงเรียน ปัจจุบันแม้ไม่ได้สอนในศาลาวัด แต่เจ้าอาวาสจะต้องมีบทบาทในโรงเรียนด้วยการให้เห็นว่าโรงเรียนเป็นโรงเรียนวัด

๖. วัดเป็นโรงแรม หมายถึง การทำวัดให้เป็นที่ตั้งต้อนรับประชาชน เป็นที่ปฏิสนธิ์การเป็นที่พักพิงสำหรับพระอาคันตุกะ หรือเป็นที่พึ่งพิงอาศัยของประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ

๗. วัดเป็นโรงงาน คือ วัดต้องมีการก่อสร้างพระสังฆาธิการแห่งวัดนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือพระในวัดต้องมีฝีมือ และเนื่องจากวัดมีการก่อสร้างนั่นเอง การพัฒนาฝีมือของพระเถระในการส่งไปคุมงาน ไปดูงาน ไปศึกษางานกับช่างหรือการผลิตช่างมีความสำคัญ^{๔๕}

พระมหาเสริมชัย ชยมงฺคโล ให้ความหมายของการบริหารวัดในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การดูแลรักษาตนเอง เรียกว่า “กายบริหาร” ไปจนถึงการปกครองดูแล รักษา หมู่คณะภายในวัด อันได้แก่ หมู่พระภิกษุ ชื่อว่า “พระสงฆ์” และสามเณร อุบาสก อุบาสิกา ขมารวาส ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัด รวมทั้งการจัดการกิจการของวัด เรียกว่า “การบริหารวัด” และ “การปกครองคณะสงฆ์” ในสังฆมณฑลทั่วประเทศ

ความจริง “สังฆมณฑล” นับตั้งแต่ส่วนย่อย คือ วัด ถึงส่วนรวมคือ คณะสงฆ์ไทยหมดทั่วทั้งประเทศ ย่อมประกอบด้วย

๑. ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุสามเณร ผู้อยู่วัดหรือชุมชนเดียวกัน แต่เฉพาะพระภิกษุ ๒ - ๓ รูป ชื่อว่า “คณะภิกษุ” พระภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ชื่อว่า “หมู่ภิกษุ” เมื่ออยู่ร่วมกันหรือทำสังฆกรรมร่วมกัน ชื่อว่า “สงฆ์” หมู่ภิกษุสงฆ์หลายหมู่รวมกันทั้งตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค และ/หรือ ทั้งทั้งประเทศ ชื่อว่า “คณะสงฆ์” เพราะเหตุนี้ พระราชบัญญัติที่ออกมา

^{๔๕} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **วัดพัฒนา ๔๓**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๒-๑๓๘.

บังคับใช้ในเรื่องเกี่ยวกับพระภิกษุสงฆ์ทั่วทั้งประเทศ จึงชื่อว่า “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์” ด้วยประการฉะนี้

๒. ศาสนธรรม ก็คือพระสัทธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันประกอบด้วยพระธรรมและพระวินัยอันพระพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว ซึ่งนับเป็นธรรมเนียมการปกครองของพระภิกษุ คณะภิกษุ หมู่พระภิกษุคือสงฆ์ และคณะสงฆ์ จะพึงต้องปฏิบัติตาม เพื่อยังประโยชน์ตน ประโยชน์ท่าน (ผู้อื่น) ให้สำเร็จด้วยดี กล่าวคือ

ก. การบริหารตน เพื่อสลัดตนออกจากทุกข์ทั้งปวง และเพื่อทำพระนิพพานให้แจ้งเฉพาะตนตามระดับภูมิธรรมที่ปฏิบัติได้ และดำรงตนอยู่ในฐานะของพระผู้ประเสริฐ และสมณะผู้สงบ เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น

ข. การบริหารหมู่คณะ ทั้งภายในสังฆมณฑลย่อย คือ วัด และกว้างใหญ่ขึ้นไป เป็นลำดับ ตมพระธรรมวินัย และตามกฎหมาย กฎ ระเบียบข้อบังคับ ของมหาเถรสมาคม

ค. การเผยแผ่พระสัทธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแก่ประชาชน โดยทั่วไป ตามภูมิธรรมภูมิปัญญาของแต่ละท่านจะพึงทำได้ เพื่อประโยชน์สุขของสาธุชนหมู่ใหญ่ ผู้สนใจในการศึกษาสมาปฏิบัติ

๓. ศาสนสถานและศาสนวัตถุหรือศาสนสมบัติ ได้แก่ วัด และทรัพย์สินต่าง ๆ ทั้งสังฆารัมทรัพย์ และอสังฆารัมทรัพย์ อันเป็นของวัดหรือเป็นของหมู่พระภิกษุสามเณรโดยส่วนรวม

๔. ศาสนพิธี ได้แก่ กุศลพิธี บุญพิธี ทานพิธีต่าง ๆ เป็นต้น อันเป็นส่วนช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนา ดุจเดียวกันกับเปลือกและกระดูกแก่นไม้ฉะนั้น

คำว่า “การบริหารวัด” จึงมีความหมายกว้าง ทั้งการดูแลรักษาตน การปกครอง ดูแลรักษา หมู่คณะ คือ พระภิกษุสงฆ์ทั้งวัด รวมทั้งสามเณร และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอยู่ในวัด และทั้งการจัดกิจการของวัด ซึ่งจะมีทั้งกิจกรรมต่าง ๆ พิธีกรรมต่าง ๆ และการจัดการทางด้านการเงินและทรัพย์สินอื่น ๆ ของวัดอันเป็นส่วนรวมของพระภิกษุทั้งวัด

ณ ที่นี้จะกล่าวแต่เฉพาะเรื่อง “การบริหารวัด” ซึ่งประกอบด้วยทั้งการปกครองดูแลรักษาหมู่คณะ ทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอยู่ในวัด และทั้งการจัดกิจการของวัด ซึ่งจะมีทั้งกิจกรรม พิธีกรรม การเงิน และทรัพย์สินของวัด ซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย โดยเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป เป็นสำคัญ

เพราะฉะนั้น “ผู้บริหารวัด” ก็คือ “เจ้าอาวาส” ประจำแต่ละวัดนั่นเอง เป็นผู้ที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบตามกฎหมาย ฯ^{๔๖}

^{๔๖} พระมหาเสริมชัย ชยมงคลโล, การบริหารวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอช เอ พี เพรส จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๓ - ๔.

คะนิงนิตย จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร ได้สรุปหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์ ไว้ดังนี้

๑. ควรมีการคัดสรรอบรมบุคคล ผู้จะมาบวชในพระพุทธศาสนา ให้เป็นที่มั่นใจที่จะเข้ามาศึกษาธรรม

๒. ต้องมีการศึกษาอบรมธรรมแก่ผู้เข้ามาบวชทั้งก่อน ระหว่างและหลังการบวชด้วย

๓. ต้องมีการปฏิบัติธรรมในระหว่างบวชเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริง เพื่อการเผยแผ่ต่อไปแก่ประชาชน

๔. แต่ละวัดจักต้องให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา และต้องพยายามวิเคราะห์หาทางเผยแผ่ธรรมต่อประชาชนด้วยความเมตตาอย่างต่อเนื่องด้วย มิใช่รอให้ผู้มานิมนต์เท่านั้น

๕. กิจกรรมการศึกษาธรรมของประชาชน ควรมุ่งให้การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง ให้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ทั้งในการงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้วยหลักการแห่งความไม่ประมาทและหลักการแห่งการพึ่งตนเอง

๖. ศาสนาเป็นที่พึงทางใจ ดังนั้นการปกครองสงฆ์ให้มีพฤติกรรม และการกระทำที่เหมาะสม นับเป็นเรื่องสำคัญเบื้องต้นที่พระทุกรูปพึงปฏิบัติ เจ้าอาวาสควรดำเนินการให้พระทุกรูปในสังกัดมีภาพลักษณ์ที่ดี เมื่อประชาชนพบเห็นจักเกิดความศรัทธา ถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเบื้องต้นแล้ว

๗. พระควรยึดหลักการเผยแผ่ธรรมด้วยหลัก ๖ ประการ ดังนี้

- (๑) ห้ามปรามการทำความชั่วทั้งมวล
- (๒) ส่งเสริมให้ทำความดีทั้งมวล
- (๓) ให้ได้ฟังและได้รู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง
- (๔) ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินได้รู้แต่ไม่เข้าใจให้เข้าใจ
- (๕) ให้คิดอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยเมตตา ปราณนาดี
- (๖) บอกทางสวรรค์ คือ ทางดำเนินชีวิตที่ดี ถูกต้อง ให้ประชาชน

๘. การเผยแผ่ธรรมควรศึกษากลุ่มคน หรือบุคคลเป้าหมาย วิเคราะห์การนำเสนอธรรม ให้เหมาะสมต่อสภาพ เหตุ ผล ตน ประมาณ กาลเวลา ชุมชน และบุคคล เป็นสำคัญ

๙. เจ้าอาวาสทุกแห่งควรปกครองดูแลพระสงฆ์ สามเณร ไวยาวัจกร ศิษย์วัด ผู้อาศัยในวัดหรือเกี่ยวข้องกับวัด ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นการสร้างศรัทธาแก่ประชาชนผู้พบเห็น และมาติดต่อกับวัด

๑๐. จักต้องพยายามบริหารวัดให้มีอาคารสถานที่อาณานิเวศน์ เหมาะสมต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมทั้งในส่วนของพระภิกษุ สามเณร และประชาชน ให้สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนา มีความสงบร่มเย็น ทำให้อยากเข้ามาหาความสงบและศึกษาธรรม

รวมทั้งสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต จักต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน รำคาญแก่ประชาชนที่มาวัดหรือที่อยู่ใกล้วัดด้วย

๑๑. วัดกับประชาชนจักต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนาจึงจะอยู่ได้อย่างมั่นคง ดังนั้น นอกจากพระจะให้ธรรมแก่ประชาชนแล้ว ก็ควรจัดวัดและเครื่องใช้ของวัดอย่างมีระบบให้เหมาะต่อการให้บริการประชาชนเพื่อกิจการของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นการดึงประชาชนเข้ามาใกล้ชิดกับวัด และพระก็ควรหาทางช่วยเหลือในด้านธรรมแก่ประชาชนต่อไปตามความเหมาะสมด้วย

๑๒. ประชาชนเป็นจำนวนมากที่ยังเชื่อโชคลาง ของขลัง วัตถุมงคล และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะบันดาลความโชคดี ความร่ำรวย ความสำเร็จแก่เขาได้ ทำให้ประชาชนขาดการพึ่งตนเอง ไม่พัฒนา พระพุทธศาสนาควรทำหน้าที่เป็นยารักษาโรคเหล่านี้ โดยการไม่ไปดูถูก ต่ำหนิการกระทำเหล่านั้น แต่ควรใช้หลักกรรมในเรื่องเหตุและผล เรื่องการพึ่งตนเอง เรื่องการศึกษา ฝึกฝน พัฒนา และการครองชีวิตอย่างไม่ประมาทมาใช้ในการเผยแผ่ โดยให้เครื่องราง ของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุมงคล เป็นเครื่องปิดช่องความประหวั่นใจ จักทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลดียิ่งขึ้น

๑๓. ศาสนาพุทธเป็นของคู่กับชุมชน วัดก็ครบทุกตำบล และจะเป็นศูนย์รวมของประชาชนในแต่ละตำบล หากจะจัดการบริหารวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ที่พัฒนาทั้งจิตใจและคุณภาพชีวิตในด้านอื่น ๆ จะทำให้ความสัมพันธ์ของประชาชนกับพระพุทธศาสนาเจริญอย่างยั่งยืน โดยที่พระสงฆ์จะให้ธรรมทานแก่ประชาชน ส่วนประชาชนจะให้อำมิสทานแก่พระสงฆ์ นับเป็นการเกื้อกูลกันอย่างถูกต้องเพื่อการมีพลังอยู่ในสังคมต่อไป

๑๔. การจัดการบริหารวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด ร่วมบริหารวัดตามหลักการของพระพุทธศาสนาด้วย จึงสมควรปรับปรุงการบริหารวัดให้เป็นองค์การบริหารวัด ถึงแม้วัดแต่ละวัดจะเป็นนิติบุคคลอยู่แล้วก็ตาม แต่การมีองค์กรร่วมบริหารวัด เสนอความคิดและให้เจ้าอาวาสตัดสินใจในดำเนินการ ประชาชนก็จะร่วมดำเนินการอย่างเต็มที่ เต็มใจ พุทธศาสนาย่อมเจริญยิ่งขึ้น

๑๕. กรมการศาสนา และกระทรวงศึกษาธิการ ย่อมมีเจตนาที่ดีในการรักษาและพัฒนาพระพุทธศาสนา ดังนั้น เจ้าอาวาสและพระภิกษุควรศึกษางานโครงการของทางราชการ เพื่อประสานการดำเนินงาน ให้เกิดการพัฒนาพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

๑๖. วัดทุกวัดควรได้ดำเนินการรักษาและฟื้นฟูธรรมชาติ เช่น ร่วมจัดโครงการป่าชุมชน โครงการอุทยานการศึกษา เป็นต้น จะได้ทั้งการส่งเสริมการปลูกต้นไม้ และการใช้ต้นไม้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรมต่อไปด้วย

๑๗. มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุด ซึ่งเจ้าอาวาสและพระสงฆ์จะต้องศึกษาส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานเพื่อการเผยแผ่ธรรม และพัฒนาพระพุทธศาสนาจะได้ตรงตาม

นโยบาย ถูกทิศทาง แก้ไขสถานการณ์และเหมาะสมกับโอกาส ย่อมเป็นพลังส่งเสริมการพัฒนา
ยิ่งขึ้น

๑๘. หลักการบริการ การดำเนินงานต่าง ๆ ควรมีการวางแผนระยะสั้น ระยะยาว
เพื่อการปฏิบัติพัฒนาวัด และควรให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ หลักการ
เหล่านี้พระสงฆ์สามารถค้นคว้าให้เกิดความรู้ได้ซึ่งจักต้องยึดหลักการ การฝึกฝน การพัฒนา
การไม่ประมาท และหลักการพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ จึงจะบังเกิดผลดี

๑๙. สงฆ์ควรมีความสมถะ ความเป็นอยู่ง่าย ๆ ไม่หวังลาภสักการะ มุ่งศึกษา
ปฏิบัติธรรม และเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ดังนั้น กิจกรรมที่วัดต่าง ๆ ดำเนินอยู่ขณะนี้จึง
จำเป็นต้องมีการทบทวน สังคายนา เพื่อการพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืนของพระพุทธศาสนาต่อไป

๒๐. ปัจจุบันจำนวนพระสงฆ์มีมาก ยิ่งในฤดูพรรษายังมีจำนวนมากขึ้นกว่าปกติ
หลายเท่า ดังนั้น จำเป็นต้องมีการปกครองพระบวชใหม่โดยให้พระที่ประพฤติดีแล้วดูแล
ปกครองอบรมพระบวชใหม่เป็นกลุ่ม ๆ จะช่วยส่งเสริมพระวินัย และการศึกษาของสงฆ์ได้ดีขึ้น
ทำให้เกิดการพัฒนาสงฆ์ พัฒนาวัด พัฒนาทบพาทหน้าที่ของสงฆ์ จนเกิดประโยชน์ต่อ
ประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง^{๘๗}

ดร.ณิ ญาณวัฒนา และคณะ ได้กล่าวถึงแนวความคิดในการบริหารวัด ว่า การ
บริหารวัดให้เจริญรุ่งเรืองมิได้ขึ้นอยู่กับชื่อเสียงของวัด แต่ขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถของ
เจ้าอาวาส ที่จะทำให้ประชาชนเชื่อถือศรัทธา ยอมรับว่าเป็นที่พึ่งทั้งทางโลกและทางธรรมได้
ดังนั้น นอกจากเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติตาม คำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดย
เคร่งครัดแล้ว เจ้าอาวาสยังต้องมีลักษณะเป็นผู้นำอีกด้วย^{๘๘}

ไพฑูริย์ เสียงก้อง ได้กล่าวถึง หลักการในการบริหารวัดว่า เจ้าอาวาส เป็น
พระสังฆาธิการระดับวัด เป็นผู้นำของพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ที่มีอยู่ในวัด เจ้าอาวาสจึง
มีความสำคัญที่สุดต่อความเจริญรุ่งเรือง สันติสุข และความมั่นคงของวัด โดยทำหน้าที่เป็น
ผู้บริหารกิจการต่าง ๆ ของวัด เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา กำกับดูแล แนะนำสั่งสอนพระภิกษุ
สามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี ให้มี
ความสมัคปรองดองกัน ให้ร่วมแรงร่วมใจกัน ปฏิบัติศาสนกิจ ดำเนินกิจกรรมและ
โครงการต่าง ๆ ของวัดให้สำเร็จไปด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงสุด และให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง
ถาวรมั่นคง เป็นศูนย์กลางชุมชนในการให้การศึกษาอบรมศีลธรรม จริยธรรม ภาวนาธรรม คือ

^{๘๗} ณะนิตย จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร, หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุค
โลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒-๒๖.

^{๘๘} ดร.ณิ ญาณวัฒนา และคณะ, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด ศึกษาเฉพาะกรณี
วัดอัมพวัน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒.

สมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน แก่ชุมชน และประชาชนทั้งใกล้และไกล ให้เป็นที่พึ่งทางใจแก่สาธุชนได้อย่างแท้จริง เจ้าอาวาสต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารและการจัดการวัด นอกจากจะมีทั้งศาสตร์และศิลป์แล้ว ในการบริหารและการจัดการวัดจะต้องประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน และการงบประมาณ สำหรับเรื่องดังกล่าวเจ้าคณะพระสังฆาธิการควรหาศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้การบริหารและการจัดการของวัดดำเนินการไปในเชิงรุก และได้ผลเต็มที่มีประสิทธิภาพ^{๔๙}

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับ หลักการบริหารวัดสมัยใหม่ ดังนี้

๑. การสร้างค่านิยม ได้แก่ การสร้างฉันทะให้เกิด ทั้งแก่ผู้บริหารเองด้วย และผู้ที่อยู่ในโครงสร้างการบริหารนั้นด้วย เพื่อให้เกิดแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางระบบ แบบแผนที่ได้วางไว้ เพื่อการบริหารวัด จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด

๒. จัดโครงสร้าง ได้แก่ การสร้างรูปแบบระบบการบริหารให้เหมาะสม เป็นไปตามเป้าหมาย หรือจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ โครงสร้างจึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่ง ในการสร้างความสำเร็จให้แก่การบริหารวัดของท่าน

๓. จัดระบบงาน ได้แก่ การจัดการบริหารต่าง ๆ ที่อยู่ภายในวัด ให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นระเบียบเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการดำเนินงานและเป็นการง่ายแก่การตรวจสอบ

๔. จัดกิจกรรม ได้แก่ การสร้างรูปแบบในเชิงปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับการบริหารงาน เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ

๕. บุคลากร ได้แก่ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร หรือผู้อยู่อาศัยในวัดนั้น ๆ การเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เป็นสิ่งที่ควรตระหนักอย่างยิ่ง เพราะการบริหารงานของท่านจะสำเร็จหรือไม่ ส่วนนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญ ดังนั้นจึงควรเลือกใช้บุคคลให้เหมาะสม

๖. เสริมทักษะ ได้แก่ การสร้างความรู้เพิ่มเติมแก่บุคลากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

^{๔๙} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, วัดพัฒนา ๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐.

๗. กลยุทธ์ ได้แก่ วิธีการหรือกลวิธีที่ท่านเลือกใช้ในการบริหารนั้น ระบบ รูปแบบ ต้องเหมาะสมกับปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว^{๙๐}

กรมการศาสนา ระบุว่า วัด คือ สถานที่ทางศาสนาตามปกติแล้วจะมีเสนาสนะและอาคารวัตถุต่าง ๆ เป็นที่พำนักอยู่อาศัยศึกษาปฏิบัติธรรมวินัยและประกอบศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ของพุทธบริษัทโดยทั่วไป^{๙๑}

ทินพันธุ์ นาคะตะ ได้ให้ความหมายของวัดว่า วัดเป็นแหล่งกลางของชีวิตทางศาสนาและสังคม เป็นแหล่งการสมาคม เป็นที่มาแห่งวัฒนธรรม เป็นศูนย์กลางของการดำรงชีวิตประจำวัน และเป็นสถานที่ที่ช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ของครอบครัวไทยในชนบท^{๙๒}

มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ และคณะ กล่าวว่าปัจจุบันวัดเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันสงฆ์ เป็นสถานที่ของพระสงฆ์ ผู้ประพาสดีพรหมจรรย์ เป็นสถานที่ที่ร่ม สงบ เหมาะสมแก่การบำเพ็ญสมณธรรมของพระภิกษุสามเณร ประชาชนทั่วไป วัดเป็นสถาบันอันอุดมคติเพราะเป็นตัวเปลี่ยนทัศนคติพื้นฐานมนุษย์เปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยการตั้งสังคมอริยสงฆ์ซึ่งมีปัญญาและกรุณาเป็นตัวนำมีความบริสุทธิ์และสะอาดเป็นพื้นฐานวัดเป็นสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและเป็นปูชนียสถาน เป็นที่พำนัก ที่อยู่อาศัยของพุทธบริษัท และให้การบริหารแก่ชุมชนสังคมนั้น ๆ ตามความเหมาะสม ไม่ว่าด้านการศึกษา สาธารณสงเคราะห์ ศูนย์กลางชุมชน และสังคม^{๙๓}

กรมการศาสนา กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแล แนะนำ สั่งสอนพระภิกษุ สามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัด ให้มีความเป็นระเบียบเรียนรู้ให้อยู่ในศีลธรรมอันดีและดำเนินกิจการโครงการต่าง ๆ ของวัด ให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด^{๙๔}

^{๙๐} สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, วัดพัฒนา ๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖-๔๘.

^{๙๑} กรมการศาสนา, ความหมายของวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๖ - ๑๐๗.

^{๙๒} ทินพันธุ์ นาคะตะ, การเมืองการบริหารไทย : ภาระของชาติ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์, ๒๕๓๓), หน้า ๒๓๕.

^{๙๓} มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ, การติดตามและประเมินสถานภาพการปฏิรูปการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษา วารสารสหศาสตร์, ๒๕๔๙, หน้า ๑๓.

^{๙๔} กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๒

น้อย ลายครามและ สุบรรณจันทบุตร กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การใช้ ศาสตร์ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัดการ การบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การประเมินผลงาน การงบประมาณ เพื่อให้ได้ผลเต็มที่และการใช้ศิลป์ซึ่งประกอบด้วย ภาวะผู้นำ มนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมืออันจะทำให้การดำเนินงานของวัดบรรลุวัตถุประสงค์^{๙๕}

บุญช่วย จันท์เห่า กล่าวว่า การบริหารและจัดการวัด หมายถึง การทำงานให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยการให้เจ้าอาวาสหรือคณะผู้บริหารตั้งแต่ ๒ คน ขึ้นไป ร่วมกันใช้ทรัพยากรการบริหารอย่างผสมผสานให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน^{๙๖}

จากการศึกษาทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การบริหารวัด หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการทรัพยากร เงิน คน วัสดุ แผนงาน ภายในวัด หรือการปกครอง ดูแลรักษาหมู่คณะ ทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอยู่ในวัด และทั้งการจัดกิจการของวัด เพื่อให้งานต่างๆ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยใช้ทั้ง “ศาสตร์”และ“ศิลป์” ในการบริหารงาน กิจการงานองค์กรทั้ง ๖ คือการปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณสงเคราะห์ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้บรรลุไปตามเป้าหมายวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้

๒.๕.๑.๑ วัดวัตถุประสงค์การบริหารวัด

พระราชญาณวิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) ได้กล่าวไว้ว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives) การวางแผนงานนโยบายและการจัดลำดับความเร่งด่วนของโครงการ การวางแผน และการบริหารโครงการ การแบ่งงาน การมอบอำนาจหน้าที่การงานและการจัดการตาม แผนงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์และนโยบายที่กำหนดไว้ให้ได้ผล คือ ประสิทธิภาพและ ประสิทธิผลอย่างสูงสุด

เป้าหมาย หมายถึง การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์และการดำเนินการต่างๆของวัดให้ สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของวัด

^{๙๕} น้อย ลายครามและสุบรรณจันทบุตร, **หลักการบริหารและจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๖๗.

^{๙๖} บุญช่วย จันท์เห่า, “พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขต การปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔), หน้า ๙๐

จุดมุ่งหมาย หมายถึง การกำหนดแผนงานโครงการที่จะดำเนินการในรอบปี ซึ่งเป็นโครงการใหม่หรือต่อเนื่องที่วัดจะต้องบริหารให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี^{๙๗}

๒.๕.๑.๒ ความสำคัญของการบริหารวัด

การบริหารเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน เพราะการทำงานจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวนั้น ก็เพราะนักการบริหารมีเทคนิคและวิธีการทำงานไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะการบริหารวัดซึ่งเป็นศาสนสถานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน การบริหารวัดอย่างเป็นระบบระเบียบ จะส่งผลให้วัดมีรสน่าอยู่ น่าเข้าไปประกอบกิจการทางศาสนา รวมทั้งเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนที่เข้าไปสัมผัสพบเห็นการบริหารวัดจึงมีความสำคัญ ในที่นี้จึงได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับความสำคัญของการบริหารและการบริหารวัดที่ผู้รู้ได้กล่าวไว้ตามลำดับ ดังนี้

พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต) ได้กล่าวถึงการบริหารงานของวัดว่า มีความสำคัญในการทำให้วัดสามารถพัฒนาไปในแนวทางที่ถูกต้อง กล่าวคือ ทำให้ภิกษุสงฆ์สามเณรมีความรู้ความสามารถ ทำให้ภิกษุสงฆ์ สามเณรปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย ทำให้วัดสามารถทำหน้าที่เผยแผ่วิถีชีวิตที่ประเสริฐสู่สังคม ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นของชุมชน ทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียน และทำให้วัดมีความร่มรื่นเป็นที่พบปะสนทนาของประชาชน^{๙๘}

ธงชัย สันติวงศ์ กล่าวว่า องค์การจะเกิดขึ้น เมื่อคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปทำงานเพื่อให้สำเร็จผลในกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนั้น ถ้าหากงานนั้นจำเป็นต้องอาศัยคนมากกว่าหนึ่งคนให้ช่วยทำกันแล้ว ความจำเป็นที่จะต้องมีความนำก็จะเกิดขึ้นทันที การบริหารจึงมีความจำเป็นสำหรับองค์การทุกขนาด^{๙๙}

สมพงษ์ เกษมสิน กล่าวว่า การบริหาร เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะบทบาทและความสำคัญของการบริหารนั้นมีควบคู่มาทั้งกับอารยธรรมและการดำรงชีพของมนุษย์เลยทีเดียว เพราะเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มีหัวหน้าปกครองบังคับบัญชา มีการแบ่งงานกันทำตามระดับความรู้ ความสามารถ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างพวกและเผ่า

^{๙๗} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคลโล), การบริหารวัด, หน้า ๒๖.

^{๙๘} พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), การเมืองมิใช่เรื่องของสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๑.

^{๙๙} ธงชัย สันติวงศ์, องค์การและการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๔.

เดียวกัน โดยมีจารีตประเพณีและวัฒนธรรมเป็นเครื่องกำกับความประพฤติของชนเหล่านั้น^{๑๐๐}

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารวัดไว้ ดังนี้

๑. สามารถสร้างสังคมสงฆ์ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
๒. สามารถสร้างวัดให้เป็นส่วนหนึ่งในการชี้นำทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้องแก่สังคม อีกทั้งทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

๓. การบริหารวัดที่มีประสิทธิภาพจะมีความสำคัญต่อการใช้ทรัพยากรสูงสุด^{๑๐๑}

กรมการศาสนา ระบุว่า ความสำคัญของการบริหารวัดไว้ว่า ทำให้การดำเนินงานภายในวัดเป็นระบบมากขึ้น ทำให้สะดวกในการประสานงาน ทำให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดความประหยัดในการดำเนินงาน สามารถติดตามตรวจสอบการดำเนินงานได้และทำให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จทุกคนพึงพอใจ^{๑๐๒}

จากดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความสำคัญของการบริหารจัดการวัดนั้นมีดังต่อไปนี้

๑. ทำให้เกิดความมีระเบียบของภิกษุสงฆ์และสามเณรภายในวัด
๒. ช่วยให้การดำเนินงานต่างๆที่จะพัฒนาวัดเป็นไปอย่างมีระบบระเบียบ
๓. ทำให้มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดและนอกวัด เช่น บุคลากร เงิน วัสดุ และอื่นๆ อย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนเกิดประโยชน์สุขกับทุก ๆ ฝ่าย
๔. ทำให้วัดอยู่ประสงค์ต่าง ๆ ที่วัดตั้งเป้าหมายประสบผลสำเร็จทุกคนพอใจ
๕. ทำให้วัดและองค์กรคณะสงฆ์ทุกระดับมีความเข้มแข็งมั่นคง
๖. การบริหารวัดที่ดีนั้นสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนได้และสามารถสร้างชุมชน และสังคมประเทศชาติบังเกิดการพัฒนาเจริญรุ่งเรืองได้

๒.๕.๑.๓ โครงสร้างการบริหารงานวัด

วัดนั้นมีฐานะเป็นนิติบุคคลคือบุคคลตามกฎหมาย ตามความในมาตรา ๓๑ และมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองดูแลวัด เจ้าอาวาสมีอำนาจในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและมีหน้าที่ปกครอง ดูแลพระสงฆ์สามเณรภายในวัด

^{๑๐๐} สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖), หน้า ๗.

^{๑๐๑} ประเวศ วะสี, “พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันในสังคม” ใน หลักการบริหารและจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑๙.

^{๑๐๒} กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๓๑.

กรมการศาสนา ได้ระบุว่า ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ในหมวด ๒ ว่าด้วยการแต่งตั้งพระสังฆาธิการ ข้อ ๖ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งตามข้อ ๔ ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปดังนี้^{๑๐๓}

๑. มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
 ๒. มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
 ๓. มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
 ๔. เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
 ๕. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อนหรือวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
 ๖. ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
 ๗. ไม่เคยต้องถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใดเพราะความผิดมาก่อน
- การแต่งตั้งเจ้าอาวาส ตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการในหมวด ๕ ส่วนที่ ๖ เจ้าอาวาส ข้อ ๒๖ ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนดังนี้^{๑๐๔}

๑. มีพรรษาพัน
 ๒. เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น
- ในส่วนของฝ่ายฆราวาสนั้น จะมีบุคคลทำหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าอาวาสในการบริหารกิจการของวัดได้แก่ คณะกรรมการ ไวยาวัจกรและศิษย์วัด
- ไวยาวัจกร หมายถึง คฤหัสถ์ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้มีหน้าที่เบิกจ่ายนิตยภัต และจะมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา จัดการทรัพย์สินของวัดได้ตามที่เจ้าอาวาสได้มอบหนังสือโดยไวยาวัจกรนั้น การแต่งตั้งไวยาวัจกร เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสปรึกษาคณะสงฆ์ในวัด
- พิจารณาคัดเลือกคฤหัสถ์ผู้ที่มีคุณสมบัติตามความในข้อ ๖ ให้เจ้าอาวาสแต่งตั้งคฤหัสถ์ผู้นั้น เป็นไวยาวัจกร โดยอนุมัติของเจ้าคณะอำเภอ โดยอาศัยกฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนไวยาวัจกรแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕

ส่วนคณะกรรมการจัดการวัดนั้น ได้รับเชิญจากเจ้าอาวาสให้มาเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการวัด เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุสามเณร คณะกรรมการ

^{๑๐๓} กรมการศาสนา, หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบคำสั่งมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๓๗๓.

^{๑๐๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗๔.

ไวยวัจกรและศิษย์วัดจะร่วมกันในการบริหารภารกิจของวัดซึ่งมีอยู่ ๖ ประการให้สำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์และนโยบาย

๒.๕.๒ การจัดการบริหารจัดการกิจการของวัด

การบริหารกิจการของวัดนั้น มีผู้ให้ทัศนะไว้หลายท่านมากมาย ซึ่งมีทั้งเนื้อหาสาระและความหมายที่ความคล้ายคลึงกัน ผู้ศึกษาวิจัย ได้คัดสรรผลงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอ ดังนี้

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงการปรับระบบบริหารองค์การชาวพุทธไว้ในหนังสือเรื่องพระพุทธศาสนา ในยุคโลกาภิวัตน์ว่า การบริหารองค์การชาวพุทธควรกระจายอำนาจให้มากขึ้นแม้แต่การปกครองคณะสงฆ์ก็ไม่จำเป็นต้องเลียนแบบระบบราชการที่ชักช้าไม่ทันการและคณะสงฆ์อาจจะคิดระบบการปกครองให้มุ่งพัฒนาให้วัดแต่ละวัด ให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นวัดทั้งหลายก็ต้องสร้างเครือข่ายโยงใยร่วมกันทำงานทั่วประเทศ ทั้งพยายามลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซ้ำซ้อนไม่ทันการ โดยปรับปรุงระบบพระสังฆาธิการหรือทำเอนจิเนียริงให้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันลงไปตามลำดับชั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาสอันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕^{๑๐๕}

ภารกิจที่เจ้าอาวาสต้องรับผิดชอบ ตามหน้าที่ของเจ้าอาวาสมาตราที่ ๓๗ และอำนาจเจ้าอาวาสในมาตราที่ ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ มีดังนี้

๑) ด้านการปกครอง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง “ความหมายการปกครองตามทัศนะของพระพุทธศาสนาว่า การปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้นมีจุดหมายในตัวแต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษา หรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษา จึงถือคติได้ว่าการปกครองที่มีขึ้นเป็นเรื่องของการศึกษาและเพื่อการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้การปกครองแบบใช้

^{๑๐๕}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๗๖.

อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหา เริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยังต้องเพิ่มการใช้อำนาจ ใช้อำนาจ และจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ไม่ใช้การปกครองแบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็นการปกครองแบบพยายามกำจัดคนเลว^{๑๐๖}

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลุตฺตมเถรี) เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา ได้อธิบายเกี่ยวกับนโยบายคณะสงฆ์ ในหัวข้อบรรยายเรื่อง “นโยบายการคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา”, ว่าพระพุทธศาสนาถือว่าสูงสุด ซึ่งอยู่ในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์และนโยบายคณะสงฆ์และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของบ้านเมือง เพื่อการดำรงสมณธรรม ปฏิบัติสมณกิจ ให้เกิดการพัฒนาการมณังคถาวรและเรียบร้อยดีงามแห่งพระพุทธศาสนา ทั้งเพื่ออำนวยประโยชน์สุขแก่ประชาชนและสังคมสืบต่อไป จนไม่มีเวลาวางมือไว้ให้ทำความเสื่อมเสีย ตลอดจนถึงสถาบันสงฆ์และประเทศชาติโดยให้พระอุปัชฌาย์และเจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ปกครองคณะสงฆ์ทุกชั้นมีจิตสำนึกรับผิดชอบควบคุมสอดส่องดูแล และส่งเสริม โดยถือหลักเป้าหมาย ๕ ข้อ คือ

๑. เพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพ
๒. เพื่อรับทราบปัญหาข้อขัดแย้ง
๓. เพื่อขอร้องให้ช่วยกันทำงานตามอำนาจหน้าที่
๔. เพื่อติดตามมาชี้แจงเพิ่มเติมและดูงานตามที่สั่ง
๕. เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะนำไปแก้ไขปรับปรุงกิจการคณะสงฆ์ให้ดีขึ้น

โดยยึดหลักว่า พระภิกษุเป็นฐานรองรับวัด วัดเป็นฐานรองรับคณะสงฆ์ พระสงฆ์เป็นฐานรองรับพระพุทธศาสนา^{๑๐๗}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปกครองหมายถึง การกิจที่วัดโดยภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาสหรือคณะเจ้าปกครองดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่อยู่ในวัดหรือในการปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งประกาศของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช การกิจด้านนี้ครอบคลุมไปถึงการที่พระภิกษุได้ทำหน้าที่ปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุต้องทำ

^{๑๐๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **นิติศาสตร์แนวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๕๕-๕๖.

^{๑๐๗} พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลุตฺตมเถรี), **ธรรมปริทัศน์ ๔๖**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕๙.

หน้าที่พระกรรมวาจาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกลบสูตร หรือการจัดระบบการเป็นอยู่ในสังคมสงฆ์เน้นการบำบัตทุกขบารุงสุขเป็นหลักภายใต้วิธีการ ๓ วิธี คือ^{๑๐๘}

๑. นิคคหวิธี คือ การข่มคนที่ควรข่มหรือตำหนิคนที่ควรตำหนิ
๒. ปัคคหวิธี คือ การยกย่องคนที่ควรยกย่อง
๓. ปวารณาวิธี คือ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนตนได้คือให้ตักเตือนซึ่งกันและกัน ทั้งนี้โดยอาศัยเครื่องมือ ๓ ประการ

๓.๑ พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้และบัญญัติไว้แล้ว

๓.๒ กฎหมายบ้านเมือง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดให้ใช้อำนาจทางรัฐสภาให้ตราขึ้นไว้ตามกระบวนการนิติบัญญัติเพื่อจัดระเบียบและบังคับการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย

๓.๔ ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษบูรพาจารย์ยอมรับและนำปฏิบัติสืบ ๆ กันมา

พระมหาทนงชัย บุรณพิสุทธ์ ได้กล่าวว่า วัดแต่ละวัดนอกจากจะจัดการปกครองโดยมีกฎ ระเบียบ กติกา เฉพาะของแต่ละวัดแล้ว ยังจะต้องอยู่ภายใต้ระเบียบการปกครองแห่งราชอาณาจักร และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย เช่น กฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม กฎกระทรวง เป็นต้น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดแย้งต่อหลักการพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ^{๑๐๙}

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวไว้ว่า การปกครอง คือ การบริหาร วางระเบียบกฎเกณฑ์ให้สมาชิกของสังคมได้อยู่ร่วมกันทำหน้าที่อย่างปกติสุข รวมทั้งหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการให้บริการแก่ประชาชน ให้เกิดการอยู่ร่วมกันและปฏิบัติตามนโยบายของรัฐอย่างถูกต้อง ตลอดถึงการพยายามสร้างรูปแบบ การปกครองที่จะกำจัดคนเลวให้น้อยที่สุด โดยพยายามให้เกิดจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันในสังคม โดย ไม่มีการใช้อำนาจหรือการลงโทษมาบังคับให้ทำหรือปฏิบัติตาม^{๑๑๐}

^{๑๐๘} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗๖.

^{๑๐๙} พระมหาทนงชัย บุรณพิสุทธ์, “บทบาทของวัดในเขตชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), หน้า ๔๙.

^{๑๑๐} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๖.

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมาย ไว้ว่า การปกครอง หมายถึง การสอดส่องดูแล เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศ ของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช^{๑๑๑}

ในสมัยพุทธกาล การปกครองสงฆ์ไม่ได้มีระเบียบแบบแผนอะไรมากนักและคณะสงฆ์ยังไม่ได้ดำรงสภาวะการเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชนเช่นปัจจุบัน เพราะพุทธศาสนาเพิ่งเริ่มตั้งและท้าทายต่อความเชื่อในจารีตเดิมของศาสนาพราหมณ์ เจตจำนงในการออกแบบชกเกิดจากความเบื่อหน่ายและมุ่งหาจุดหลุดพ้นทางโลก แต่โดยเนื้อแท้การปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยและเป็นสังคมที่เสมอภาค พระสงฆ์ทุกรูปมีหน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย พระเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์มีหน้าที่ปกครองสาธุศิษย์ของตน แต่ในสังฆกรรมทั้งปวง สงฆ์ยอมเป็นใหญ่ไม่เลือกกว่าจะเป็นอาจารย์หรือสาธุศิษย์ เมื่อมีกิจสงฆ์เกิดขึ้นจะต้องมีการประชุมสงฆ์และถือมติเอกฉันท์เป็นหลัก เนื่องจากพระสงฆ์สาวกยังไม่มากนักความเสื่อมอันเกิดจากข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์จึงมีน้อย ดังปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกพระสงฆ์ที่ล่วงละเมิดสิกขาบทอยู่เนือง ๆ มีเพียงกลุ่มพระสงฆ์ฉัพพัคคีย์ หลักที่ใช้ในการปกครองมีเพียงพระธรรมวินัย ไม่จำเป็นต้องอาศัยพระราชอำนาจจากพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปกครองรัฐให้ออกกฎหมายบังคับสั่งสมณฑล ฝ่ายอาณาจักรมีหน้าที่ถวายศาสนูปถัมภ์แต่ด้านเดียว^{๑๑๒}

เพื่อให้การบริหารปกครองวัดเป็นไปได้อย่างดี มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดให้แต่ละวัดมีพระภิกษุดำรงตำแหน่งบริหารปกครองคณะสงฆ์ภายในวัด ซึ่งได้แก่ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส โดยในมาตรา ๓๖-๓๗ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้ ดำเนินการปกครองภิกษุสงฆ์ สามเณรที่อยู่ในวัด ให้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม การดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความดีงามภายในวัด การปกครองและสอดส่องให้คฤหัสถ์ที่มาพำนักอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามระเบียบต่าง ๆ ของวัดด้วยดี^{๑๑๓}

^{๑๑๑} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, *วินัยบัญญัติปกครองชั้นตรี*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕), หน้า ๔.

^{๑๑๒} คณินันต์ และสุบรรณ จันทบุตร, *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี*, (กรุงเทพมหานคร : พรักหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

^{๑๑๓} ทวี เขจรกุล, “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๗), หน้า ๔๐-๔๑.

แสง อุดมศรี ได้ให้ความหมายของการปกครองไว้ว่า การปกครอง คือ การจัดทำกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการตัดสินกรณีขัดแย้งเกี่ยวกับการตีความหมายและการใช้กฎหมาย ซึ่งทุกคนในสังคมจะต้องยอมรับและปฏิบัติตาม หากมีใครขัดขึ้นไม่ยอมรับหรือทำการบางอย่างในลักษณะที่จะนำความเดือดร้อนมาสู่คนอื่น ย่อมจะได้รับ โทษทัณฑ์บางประการตามควรแก่กรณี ทั้งนี้เพื่อการปกป้องมิให้มีใครมาทำความเดือดร้อนวุ่นวายให้เกิดขึ้นแก่สังคม และเพื่อให้เกิดการคุ้มครองคนที่ยอมรับปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางสังคมหรือกฎหมายให้ดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข^{๑๑๔}

๒) ด้านการศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ หรือศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติสัจธรรม มีผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความหมายและทัศนของการศาสนศึกษาไว้หลายท่าน ดังนี้

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวสรุปถึงจุดหมายแห่งการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือการศึกษาต้องสร้างสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ขึ้นมาให้จงได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจฐานความรู้ และเศรษฐกิจแบบพหุมีพอกิน มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว หมายถึงคนที่มีภาวนา ๔ ได้แก่ กายภาวนา สीलภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เทียบได้กับจุดสุดตมภ์ของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม ๔ ประการ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะ และสันติ^{๑๑๕}

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบัน ยังไม่เพียงพอที่จะเตรียมบุคคลในพระศาสนาให้มีความพร้อมที่จะรักษาพระศาสนาไว้ได้ หลักสูตรที่มีอยู่ก็มีขอบเขตคับแคบและจำกัดอย่างเดียว เพราะฉะนั้น จะต้องมีการปรับปรุงคุณภาพปรับปรุงเนื้อหา ปรับปรุงหลักสูตรให้ทันต่อสภาวการณ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้เท่าทันต่อสภาพปัจจุบัน และสามารถที่จะนำความรู้ทางพระศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ให้คนในสมัยปัจจุบันนี้เข้าใจมองเห็นคุณค่า และใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ และในแง่ขอบเขตของการศึกษานอกจากปรับปรุงเนื้อหาวิชาแล้ว จะต้องขยายขอบเขตวิชาให้กว้างออกไปอีก เพราะด้าน

^{๑๑๔}แสง อุดมศรี, **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

^{๑๑๕}พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ทิศทางการศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๕.

การศึกษาศาสนานั้น จะศึกษาเฉพาะตัวศาสนาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องอาศัยหลักวิชาการอื่นๆ เช่น อักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นบูรพาคของผู้ที่ศึกษาธรรมชั้นสูงต่อไป^{๑๑๖}.

พระราชวรมุณี (ประยูร ปยุตโต) ได้ให้ความหมายและความสัมพันธ์ของคำว่า “พุทธิศึกษา” และ “จริยศึกษา” ไว้ดังนี้ตามความหมายของพระพุทธศาสนาที่แท้จริงแล้ว พุทธิศึกษาจะไม่แยกจากจริยศึกษา เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว พระองค์มีจริยะมาพร้อมเสร็จ ทรงสมบูรณ์ด้วยพุทธคุณทั้งสองคือ ปัญญาที่แท้มากับคุณธรรม มีกรุณา เป็นต้น และเป็นพื้นฐานของการแสดงออกที่ ถูกต้องอย่างแท้จริงซึ่งเป็นจริยะธรรมในตัวของตนเอง เพราะฉะนั้นในแง่ของพุทธศาสนาจึงถือว่าตัวหลักเป็นตัวของการศึกษา” การศึกษานั้นเป็นทั้งตัวการพัฒนาและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนา คือ เป็นการพัฒนาตัวบุคคลขึ้น โดยพัฒนาตัวคนทั้งคนหรือชีวิตทั้งชีวิต ตัวคนพัฒนานั้น คือ การศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาอย่างนี้แล้ว ก็เอาคุณสมบัติที่ตัวมีซึ่งเกิดจากการศึกษานี้ไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การศึกษาก็เลยเป็นเครื่องมือของการพัฒนา

การพัฒนามนุษย์หรือการพัฒนาชีวิตจะเป็นไปได้ด้วยดี ต้องอิงอาศัยความเชื่อ ความมั่นใจ และความรู้ความเข้าใจที่เป็นพื้นฐานสำคัญ ๒ ประการ คือ

๑. ความเชื่อ ความมั่นใจในธรรมชาติของมนุษย์ว่า เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้ และมีวิสัยแห่งการพัฒนาได้อย่างสูงสุด การพัฒนาคนนั้นมีลักษณะเด่นอันหนึ่ง คือ การตั้งศักยภาพที่มีอยู่ในตัวมนุษย์แต่ละคน ออกมาพัฒนาให้งอกงามอย่างเต็มที่ และใช้ให้ได้ผลดีที่สุด

๒. การทำให้บุคคลแต่ละคนรู้จักตัวเอง และความพร้อมความสามารถในการที่จะตอบรับสิ่งภายนอก^{๑๑๗}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาในด้านอื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาลและบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์มาเป็นอย่างดี ตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี ๒ ประการ คือ^{๑๑๘}

^{๑๑๖} พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), *ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๒๗ - ๓๒.

^{๑๑๗} พระราชวรมุณี (ประยูร ปยุตโต), *การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๕๑ - ๕๒.

^{๑๑๘} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*, หน้า ๗๗.

๑. คันถะธูระ คือ ธูระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน

๒. วิปัสสนาธูระ คือ ธูระฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมถะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมน้อยใน ปัจจุบันการศึกษาของภิกษุสงฆ์แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ^{๑๑๙}

๑) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

(ระดับประถมศึกษา) สนามหลวงแผนกธรรม มีหลักสูตร คือ นักธรรมจัดสำหรับพระสงฆ์ สามเณรและธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตรนักธรรมแบ่งเป็น นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโทและนักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโทและธรรมศึกษาชั้นเอก

๒) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

เรียนบาลีไวยากรณ์แล้วเรียนแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยและแปลภาษาไทยเป็นภาษาบาลี เพราะว่าภาษาบาลี เป็นภาษาที่รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา เหตุที่พระปริยัติธรรมคือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและอื่นๆบรรจุอยู่ในคัมภีร์ซึ่งเป็นภาษาบาลีทั้งสิ้น แม้จะแปลเป็นภาษาไทยแล้วก็แปลแบบไทยบาลี ประสงค์จะรู้อย่างถูกต้องชัดเจนทั้งภาษาบาลีไม่ได้ ชั้นเรียนแผนกบาลีใช้นักธรรมเป็นองค์จำกัดสิทธิ โดยแบ่งเป็น ๙ ชั้น คือ บาลีไวยากรณ์ ชั้นประโยค ๑-๒ ชั้นประโยค ป.ธ.๒,๓,๔,๕,๖,๗,๘ และ ๙ ผู้สอบได้ประโยค ป.ธ. ๓ ได้รับการแต่งตั้งคือเปรียญคือ ทรงตั้งเป็น “พระมหา” “สามเณรเปรียญ” ชั้นประโยค ๑-๒ ได้รับวุฒิปัตร์ ชั้นประโยค ป.ธ. ๓-๘ ได้รับประกาศนียบัตรและพัดยศ ชั้นประโยค ป.ธ. ๙ ได้รับปริญญาบัตรและพัดยศ เป็นปริญญาตรีทางศาสนาและถ้าสามารถสอบชั้นประโยค ๙ ได้ในขณะที่เป็นสามเณรทรงพระกรุณาโปรดให้การอุปสมบทเถรรูปนั้น อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ เรียกว่า “บวชนาคหลวง” ผู้สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยคถ้าอยู่ในสมณเพศได้รับนิยัตติเท่ากับพระราชอาคันตุกะชั้นสามัญ

๓) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

(ระดับมัธยมศึกษา) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในวัดหรือธรณีสงฆ์หรือที่ดินของมูลนิธิการพระพุทธศาสนา โดยกรมการศาสนาให้การอุปถัมภ์ จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อที่ว่าหากพระสงฆ์ สามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐหรือใช้สมัครงานประกอบอาชีพได้

^{๑๑๙} กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓-๑๔.

๔) การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ดำเนินการในสองสถาบัน คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกรมโม ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พระพุทธศาสนา เป็น กระบวนทัศน์การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong education) ของมนุษย์และเป็นกระบวนทัศน์ในรูปของการจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) อันประกอบด้วย การดำเนินการตลอดชีวิตของมนุษย์ การจัดที่มีการวางแผนทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ทั้งแบบในระบบ (Formal) นอกกระบบ (non formal) และไม่เป็นทางการ หรือตามอัธยาศัย (informal) อย่างแท้จริง และสมบูรณ์ของการศึกษา^{๒๐}

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษา คือ การหล่อหลอม จิตลักษณะของมนุษย์ ถึงแม้มีรูปร่างเป็นของคนเหมือนกัน แต่จิตลักษณะของมนุษย์แตกต่างกัน มากยิ่งกว่าความแตกต่างของความรูปร่างวัตถุที่มีอยู่ในโลกเสียอีกจิตลักษณะกำหนดการรับรู้ การแปลงผลรับรู้ความรู้สึก ความคิดและความประพฤติกรรม การศึกษาจึงกำหนดชีวิตทัศน์ โลกทัศน์ ความรู้สึก สุข ทุกข์ และความรู้สึกของเราต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม หรือสรุปอีกอย่างว่า มนุษย์เป็นอยู่อย่างไรเพราะการศึกษา^{๒๑}

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาการศึกษาของคณะสงฆ์ไว้ว่า ในการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์นั้น ได้เกิดความคิดเห็นขัดแย้งกัน ระหว่างพระเถระ ผู้รับผิดชอบการบริหารงานคณะสงฆ์กับพระนักศึกษารุ่นใหม่ โดยพระเถระผู้บริหารคณะสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีทัศนะกับของเก่า เห็นว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เป็นระบบ การศึกษาอย่างเดียวที่ถูกต้องชอบธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร และควรรักษาไว้ให้คงที่อยู่ อย่างเดิมโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างระบบหรือหลักสูตรและแบบเรียน การเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งถือว่าเป็นความเสื่อม และเห็นว่าภิกษุสามเณรไม่ควรเล่าเรียน วิชาการสมัยใหม่ เพราะจะทำให้ลาสิกขาเกินไป แต่ฝ่ายพระนักศึกษารุ่นใหม่เห็นว่า การศึกษา พระปริยัติธรรมควรรักษาไว้เพียงเนื้อหาสาระคือพระธรรมวินัย แต่ควรมีการเปลี่ยนแปลง

^{๒๐} พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกรมโม (จำปาทอง), กระบวนการเรียนรู้แบบ“อริยสัจ๔.” ของพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง, (สุรินทร์ : โรงพิมพ์ศิริรัตนออฟเซต, ๒๕๔๕), หน้า ๗๕ - ๗๖.

^{๒๑} ประเวศ วะสี, ศ.นพ., พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๓๖), หน้า ๑๗.

ปรับปรุงในด้านระบบ หลักสูตร แบบเรียน และวิธีการเรียนการสอนให้เหมาะสมตามกาลสมัย และควรมีการศึกษาวิชาการสมัยใหม่บางอย่างด้วย เพื่อช่วยเสริมสร้างความสามารถในการ ปฏิบัติศาสนกิจให้ได้ผลยิ่งขึ้น ส่วนการลาสิกขานั้นเป็นปรากฏการณ์ตามปกติของประเพณีการ บวช^{๑๒๒}

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการ ศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริม พระภิกษุสงฆ์ สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย^{๑๒๓}

๓) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ให้ความหมายของการเผยแผ่ว่า เป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรง ในพระ รัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล สมดังพระดำริที่จะส่ง พระอรหันต์สาวก ๖๐ รูป ออกไปเผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกได้รับรู้ จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลาย ว่า “จรถ ภิกขเว จาริกัม พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺส ฐานิ แปลว่า ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ชนหมู่มาก เพื่อ อนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เหล่าทวยเทพและมนุษย์ และให้เกิด ประโยชน์สูงสุดตามที่พระองค์ทรงประสงค์ว่า ๓ ประการ คือ^{๑๒๔}

๑. ทิฏฐธรรมมกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน, ประโยชน์โลกนี้, ประโยชน์ขั้นต้น
๒. สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือในภพหน้า, ประโยชน์สูงขึ้น
๓. ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด, จุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน

ปิ่น มุกขนัต การเผยแผ่พุทธธรรมในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้ามีวิธีดำเนินการใน การประสานมนุษย์สัมพันธ์โดยตระหนักในเหตุ ๓ ประการ ๗๐ อยู่เสมอ และในทุก ๆ กรณีที่ พระพุทธองค์ทรงดำเนินการ คือ ๑) ทรงค้นหาพื้นเพเดิมของเขา ๒) ทรงวิจัยถึงความต้องการ

^{๑๒๒} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, วิชาการพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๔), หน้า ๖ - ๗.

^{๑๒๓} กรมการศาสนา, คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๔), หน้า ๑.

^{๑๒๔} พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร), คม ชัด ลึก เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑.

ของเขา ๓) ทรงรู้วิธีเข้าถึงจิตใจของเขา จึงกล่าวได้ว่าการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าทำกันหลายรูปแบบ เช่น การแสดงธรรม การสนทนาธรรม การแนะนำสั่งสอน กาปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัย เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานแม่แบบ (หลัก) ในการปฏิบัติ (การแสดงธรรม) ให้มีเหตุผลต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตา มุ่งให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตนข่มท่าน และไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น ให้เกิดความกระตือรือร้น

ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนมุ่งประโยชน์ต่อมหาชน สอนด้วยเหตุผล เป็นศาสนาที่มีในโลก ที่องค์ผู้ประดิษฐานและผู้เผยแผ่ ไม่ได้สอนให้เชื่ออย่างงมงาย พระพุทธเจ้าได้ตรัสอยู่เสมอว่า ให้คิดตรึกตรองเสียให้ดีก่อน แล้วจึงเชื่อ ให้เชื่อภายหลังที่เข้าใจเหตุผลดี ไม่ใช่ให้เชื่อเสียก่อน แล้วจึงเข้าใจภายหลังหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนานั้นอยู่ที่เหตุผล ผลทุกประการย่อมมาจากเหตุ ถ้าไม่มีเหตุก็ไม่มีผลด้วยเหตุตั้งนี้บทบาทการเผยแผ่มีเหตุผลที่ดี จึงประกาศให้ทราบ มีลักษณะ อะลุมนะ ละอุนะ แสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตน อีกทั้งการเผยแผ่พุทธธรรม นับว่าเป็นหัวใจของการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพร งานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันนี้ ดังนี้

๑. งานพระธรรมทูต เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะ และความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรม สามารถนำธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างวิธีและถูกต้องรวมทั้งสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจสังคมการปกครองและสิ่งแวดล้อมประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยายการสนทนา ธรรมีกถา นำฝึกปฏิบัติ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาริตและนำจัดกิจกรรม

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระภิกษุในชนบทได้มีบทบาทเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น ๆ

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อมุ่งให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. การเผยแผ่ทางวิทยุและโทรทัศน์

๕. วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรม

๖. งานเผยแผ่ต่างประเทศ

งานพระธรรมทูตเป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคล และเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของ^{๑๒๕}

บุญศรี พานะจิตต์ กล่าวว่า การประกาศธรรมเป็นบทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของพระสงฆ์ งานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมีดังนี้

๑. งานพระธรรมทูต ดำเนินงานโดยใช้มติมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมควรบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศ เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะ สามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่างๆในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนาธรรมีกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระสงฆ์ในชนบทมีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และน้อมนำพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้านเพื่อฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์

^{๑๒๕} ปิ่น มุกกันต์, มุมสว่าง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๓), หน้า ๒๐๕-

เรียก พุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ คณะประณมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๗-๑๐ ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๑-๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๖-๑๘ ปี

๖. การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรมและการเผยแพร่ในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗. การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัด เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชน ตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจการกีฬา เป็นต้น^{๑๒๖}

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนา หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆวิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปรากฏภายในโอกาสและสถานที่ต่างๆทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแพร่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนาการดำเนินการใดของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแพร่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ถือว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น^{๑๒๗}

๔) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้กล่าวถึง การศึกษาที่ภิกษุสงฆ์ได้ดำเนินการในปัจจุบัน ๔ ลักษณะ คือ

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัดหรือมูลนิธิตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง เรียนร่วมกับพระสงฆ์ สามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

^{๑๒๖} บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

^{๑๒๗} กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๙.

๒. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ปัจจุบันมีจำนวน ๓ แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนมและโรงเรียนนนทบุรียวิทยา จังหวัดน่าน

๓. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชนสอนเฉพาะวันอาทิตย์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งนี้ เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาได้ศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถานที่สถานศึกษาของทางฝ่ายราชอาณาจักรหยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็กศูนย์แห่งนี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพุทธศาสนา

๔. ศูนย์อบรมเด็กก่อนวัยเรียน เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้นและเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ยังคงดำเนินการ เพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลานชาวบ้านที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมาย มาช่วยเหลือฝึกหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัดและพระตั้งแต่เด็ก ๆ สอนหนังสือง่ายๆ เบื้องต้น ที่ไม่เกิ่นกำลังของสมองที่เด็กจะเรียนได้และให้รู้จักสวดมนต์ ไหว้พระ เป็นต้น^{๑๒๘}

การศึกษาสงเคราะห์นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้ว ภิกษุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานที่ศึกษาทั่วประเทศ อาทิ ตั้งทุนสนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ทุกระดับชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ช่วยพัฒนาสถานศึกษา ช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษาและช่วยเหลือเฉพาะบุคคลที่กำลังศึกษา วัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติในด้านการศึกษา เป็นสถานอบรมบ่มนิสัยเด็กและเยาวชนมาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะเด็กที่ยากจนขาดคนดูแลและกำพร้าบิดา ก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์เป็นผู้อุปการะเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้ใกล้ชิดพระศาสนาและเป็นโอกาสให้

^{๑๒๘} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘-๔๙.

พระสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึงปรารถนาของสังคมต่อไป^{๑๒๙}

พระราชสีมาภรณ์ (นวล เขมสจฺจวาทิ) กล่าวว่าการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึงการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบันการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาหรือกระบวนการสงเคราะห์ปวงชน ทั้งก่อนวัยเรียน ในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่าง ๆ ตามสมควร^{๑๓๐}

ไพบุลย์ เสี่ยงก้อง การศึกษาสงเคราะห์นั้นเป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันดำเนินการ ดังนี้

๑. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนในโรงเรียนสามัญ แบ่งเป็นระดับชั้น คือ

ชั้นเตรียม รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ ๑-๓

ชั้นต้น รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ ๔-๖

ชั้นกลาง รับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓

ชั้นสูง รับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

หลักสูตรการสอน จะมี ๒ ประเภท คือ วิชาบังคับ ได้แก่ ประวัติพระพุทธศาสนา วิชาธรรมและศาสนพิธี ประเภทที่ ๒ คือ วิชาเลือกแต่ละโรงเรียนจะเลือกวิชาตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นความพร้อมของโรงเรียนความต้องการของท้องถิ่นและความเหมาะสมของเวลางบประมาณดำเนินการโดยกรมศาสนาและเงินอุดหนุนจากโรงเรียนที่ตั้งศูนย์

๒. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามให้แก่เด็กตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้พระภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้น และเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน โดยรับเด็กวัย ๓-๔ ขวบ งบประมาณดำเนินการโดยกรมศาสนาและเงินอุดหนุนจากโรงเรียนที่ตั้งศูนย์

๓. โรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสุนน เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน โดยวัดจัดตั้งขึ้นและให้การสนับสนุน^{๑๓๑}

^{๑๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐-๕๑.

^{๑๓๐} พระราชสีมาภรณ์ (นวล เขมสจฺจวาทิ), พระสงฆ์กับงานพัฒนาพระศาสนาและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓๐.

^{๑๓๑} ไพบุลย์ เสี่ยงก้อง "หลักการบริหารงานในวัด", ในอบรมบาลีก่อนสอบภาค ๔ ปีที่ ๓, รวบรวมและจัดพิมพ์โดยคณะกรรมการฝ่ายเลขานุการ โครงการอบรมบาลีก่อนสอบ, (ปทุมธานี: บริษัทสื่อตะวันจำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๓.

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา เป็นต้น^{๑๓๒}

๕) ด้านสาธารณูปการ

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้ให้ความหมายงานการสาธารณูปการ หมายถึง การช่วยเหลือ อุดหนุน หรือเกื้อกูล คนส่วนมากหรือคนทั่วไปหรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด ได้แก่ การก่อสร้าง และบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถานให้วัดเรียบร้อยดีงาม ซึ่งได้แก่ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ^{๑๓๓}

พระราชสีมาภรณ์ (นวล เขมสจุจวาทิ) ได้ให้ความหมายคำว่า การสาธารณูปการ คือ กระบวนการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เน้นกิจกรรมการพัฒนาภายในวัดเป็นงานหลัก ถืองานอื่นเป็นงานรองภายใต้หลักการ ๒ ประการ คือ

๑. ดูแลรักษาของเก่าไว้ให้ได้
๒. สร้างสรรค์พัฒนาของใหม่ให้งอกเงย โดยเลือกใช้วิธีการ ๓ วิธี
 - ๒.๑ แนวแน่แก้ไขในสิ่งผิด
 - ๒.๒ เต็มใจสนับสนุนในสิ่งถูกให้ดียิ่งขึ้น
 - ๒.๓ ตั้งใจสร้างพัฒนาในสิ่งที่ยังไม่มีให้มีขึ้น^{๑๓๔}

พระราชรัตนมูณี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ) ได้กล่าวเกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนาในด้านสาธารณูปการของวัดแบ่งได้ ๓ เรื่อง คือ^{๑๓๕}

^{๑๓๒} กรมการศาสนา, คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์, หน้า ๕-๖.

^{๑๓๓} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), การคณะสงฆ์และพระศาสนา, หน้า ๕๔.

^{๑๓๔} พระราชสีมาภรณ์ (นวล เขมสจุจวาทิ), พระสงฆ์กับงานพัฒนาพระพุทธศาสนาและสังคม, หน้า ๑๒๘-๑๒๙.

^{๑๓๕} พระราชรัตนมูณี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๙.

๑. การบูรณะและพัฒนาวัด
๒. การก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะ
๓. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

นอกจากนี้ยังได้กล่าวอีกว่า การบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาส หรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสงบสุข (สปปายะ) ^{๑๓๖} ๔ อย่าง คือ^{๑๓๖}

๑. อาวาสสปปายะ ที่อยู่เป็นสุขสบาย คือ ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นที่ร่มรื่น รื่นรมย์ เป็นรมณีสถานเจริญตา สบายในแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ
๒. อาหารสปปายะ อาหารเป็นที่สบายตาตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร
๓. บุคคลสปปายะ บุคคลเป็นที่สบายแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องของบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาและเด็กวัด
๔. ธรรมสปปายะ ธรรมที่เป็นสบาย จุดมุ่งหมายหลักของวัดคือ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตฺตโสภโณ) ได้กล่าวถึงบทบาทสาธารณูปการ ไว้ว่า การพัฒนาสาธารณูปการน่าจะแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ ๑) พัฒนาวัด ๒) พัฒนาคนในวัด ๓) พัฒนาชุมชน และเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วความมุ่งหมายของสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาและส่งเสริมวัดให้เป็นที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนหรือแก่สังคมผู้เป็นเจ้าของวัดให้วัฒนาสถาพรสืบไป ในปัจจุบันภารกิจการคณะสงฆ์และการพัฒนาพระศาสนาด้านสาธารณูปการของวัดแบ่งได้เป็น ๓ เรื่องดังนี้

๑. การบูรณะและพัฒนาวัด
 ๒. การก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะ
 ๓. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด
- อนึ่ง งานด้านสาธารณูปการทั้ง ๓ ประเภท เมื่อแยกเป็นข้อย่อยแล้ว จะได้ดังนี้
๑. ขออนุญาตรื้อถอนและก่อสร้างศาสนวัตถุใหม่
 ๒. ขอสถาปนา ตั้งวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง
 ๓. ขอยกวัดร้างเป็นวัดที่มีภิกษุจำพรรษา
 ๔. ขอยกวัดเป็นพระอารามหลวง
 ๕. ขอยุบวัดรวมวัด

^{๑๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑-๑๒.

๖. วัดประสบอัคคีภัย วินาศภัย
๗. การประชุมตรวจการคณะสงฆ์
๘. การขอใช้ที่ดินทางราชการเพื่อสร้างวัด
๙. ระเบียบ กฎหมาย ที่เกี่ยวกับสาธารณูปการ
๑๐. ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา
๑๑. งานของงบประมาณอุดหนุนการบูรณะวัด^{๑๓๗}

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า สาธารณูปการ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่นๆ การพัฒนาเหล่านี้ได้แก่ การดูแล การทำนุบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกัน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ^{๑๓๘}

มานพ พลไพรินทร์ กล่าวว่างานสาธารณูปการนั้นสืบเนื่องมาจากหน่วยย่อยที่สำคัญที่สุดของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย คือ วัด คนไทยไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใด เมื่อรวมกันขึ้นเป็นชุมชนก็เกิดความต้องการมีวัด มีพระสงฆ์ไว้สำหรับเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณี และเป็นที่บวชเรียนศึกษาของกุลบุตร จึงได้ช่วยกันสร้างวัดของตนหรือของชุมชนนั้นขึ้น เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็จะอาราธนาพระสงฆ์มาอยู่ประจำเป็นผู้นำทางศาสนาของชุมชน เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการวัดของประชาชน เกิดเป็นกิจการของวัดและของคณะสงฆ์ขึ้น การที่พระสงฆ์รับหน้าที่เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการวัดนี้ถือเป็นการช่วยเหลือประชาชน และกิจการอื่นๆ ของวัดล้วนเป็นกิจการที่เป็นการช่วยเหลือ อุดหนุนหรือเกื้อกูลประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นหรือประชาชนทั่วไป จึงได้เรียกกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดว่า การสาธารณูปการ^{๑๓๙}

^{๑๓๗} พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตฺโตโสภณ), พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ รวมในผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๗๔.

^{๑๓๘} กรมการศาสนา, หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, หน้า ๗.

^{๑๓๙} มานพ พลไพรินทร์, คู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๒๗๔.

๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้กล่าวไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นงานในส่วนไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างถนนทำสะพาน ศาลาพักร้อนงานนี้จะมี อ.บ.ต. เข้ามาทำหน้าที่ ส่วนที่คณะสงฆ์จะช่วยสังคมได้ เช่นการช่วยเหลือผู้ยากไร้เพราะถูกไฟไหม้บ้าน การจัดหน่วยบรรเทาสาธารณภัยหรือการบริหารให้ฟรีในพิธีงานศพ ไม่เก็บค่าน้ำค่าไฟไม่เก็บค่าเจ้าพนักงาน หากเขามีศรัทธาก็จะทำบุญ ส่วนนี้ก็จะช่วยบรรเทาทุกข์ให้กับชาวบ้านที่เป็นพุทธศาสนิกชนได้ ตลอดทั้งให้การช่วยเหลือสังคมทั้งภายในวัดและนอกวัด ภายในวัด เช่นอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาฟังมาทำบุญที่วัดให้เหมาะสมและวัดต้องสะอาด สะดวก สบายภายนอกวัด เช่น สงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่มีทุกข์เท่าที่จะทำได้ย៉ำงนึ่งดูดา^{๑๔๐}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ การจัดกิจการอันเป็นประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการ เพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งด้านการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ แยกโดยลักษณะมี ๔ ประการคือ

๑. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำตำบลกิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งอุปโภคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่นๆ

๓. การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง สร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าปลูกต้นไม้ และอื่นๆ

๔. การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการคอยช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้และน้ำท่วมพร้อมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุน

^{๑๔๐} พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), สารภาค ๑๕, (กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

ทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส หรือกระบวนการสงเคราะห์ปวงชนผู้ประสบภัย พิบัติจากวินาศภัย อุบัติเหตุ และสาธารณภัยซึ่งได้แก่ภัย คือ ความยากจน ความเจ็บไข้^{๑๔๑}

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่างๆแก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุง วัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้าน และบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้าน เกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้^{๑๔๒}

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การ สาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์ บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบ พิบัติต่างๆเพราะพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับ บริจาคมาพระสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อย โอกาส^{๑๔๓}

ไพบุลย์ เสียงก้อง อธิปัตติกรมการศาสนา ได้กล่าวว่า งานสาธารณสงเคราะห์เป็น งานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบท และบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และ วัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัดเจ้าอาวาส พระภิกษุ เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุม อบรมเยาวชน และประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้า หมู่บ้าน การซ่อมทรัพย์ให้สถานที่ที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็ก นักเรียนการช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้^{๑๔๔}

^{๑๔๑} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), การคณะสงฆ์และพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๖๑-๖๒.

^{๑๔๒} พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ ของวัด, หน้า ๑๔.

^{๑๔๓} บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณี วัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, หน้า ๒๕.

^{๑๔๔} ไพบุลย์เสียงก้อง “หลักการบริหารวัด”, วัดพัฒนา ๔๔, (กรุงเทพมหานคร : กรมการ ศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖.

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสาธารณะสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระสงฆ์ สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณรที่วัดประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น^{๑๔๕}

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ หมวด ๕ ได้กล่าวถึง วัด ไว้ดังนี้^{๑๔๖}

มาตรา ๓๑ วัดมีสองอย่าง

(๑) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

(๒) สำนักสงฆ์

ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล

เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป

มาตรา ๓๒ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณียุบเลิกวัด ทรัพย์สินของวัดที่ถูกยุบเลิกให้ตกเป็นของศาสนสมบัติกลาง

มาตรา ๓๒ ทวิ วัดใดเป็นวัดร้างที่ไม่มีพระภิกษุอยู่อาศัยในระหว่างที่ยังไม่มีการยุบเลิกวัดให้กรมการศาสนามีหน้าที่ปกครองดูแลรักษาวัดนั้น รวมทั้งที่วัด ที่ธรณีสงฆ์และทรัพย์สินของวัดนั้นด้วย

การยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๓๓ ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด มีดังนี้

(๑) ที่วัด คือ ที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น

(๒) ที่ธรณีสงฆ์ คือ ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด

(๓) ที่กัลปนา คือ ที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

มาตรา ๓๔ การโอนกรรมสิทธิ์วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้กระทำก็ได้โดยพระราชบัญญัติ เว้นแต่เป็นกรณีตามวรรคสอง

^{๑๔๕} กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ, หน้า ๗.

^{๑๔๖} พระวิสุทธิกัฏฐธาดา (ประสิทธิ์ พุทธิมรสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และ กฎมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๓-๘๔.

การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับคำผาติกรรมจาก ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

ห้ามมิให้บุคคลใดยกอายุความขึ้นต่อสู้กับวัดหรือกรมศาสนา แล้วแต่กรณีในเรื่อง ทรัพย์สินอันเป็นที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง

มาตรา ๓๕ ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และที่ศาสนสมบัติกลาง เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ใน ความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

มาตรา ๓๖ วัดหนึ่งให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่งและถ้าเป็นการสมควรจะให้มีรองเจ้า อาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสด้วยก็ได้

จากการศึกษาทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การบริหารวัดนั้น จะต้อง รู้จักสภาพวัด สิ่งที่มีอยู่ในวัด ไม่ว่าจะเป็นโบสถ์ วิหาร ศาลา และสภาพบุคคลภายในวัด คือ พระภิกษุ สามเณร แม่ชี ศิษย์วัด และบุคคลที่อาศัยอยู่ภายในวัด เพื่อให้การบริหารนั้นมี ประสิทธิภาพ วางบุคคล วางสิ่งของ วางสิ่งต่าง ๆ ให้เข้ากันกับงานที่จะทำ หรือกิจกรรมที่ เกิดขึ้นภายในวัด ทั้งนี้ จะต้องบุคคลที่อยู่ภายนอกวัด มาเป็นส่วนร่วมในการบริหารวัด เช่น ชุมชนโรงเรียน เป็นต้น เพื่อเกิดความคล่องตัวในการบริหาร และเป็นการสร้างศรัทธาให้คน ภายนอกได้รับรู้การปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรที่อยู่ภายในวัด และต้องคำนึงถึงหน้าที่ของเจ้า อาวาสตามมาตราที่ ๓๗ และอำนาจเจ้าอาวาสในมาตราที่ ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ มี ๖ ด้าน คือ ด้านการ ปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้าน สาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์

๒.๖ การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรีในงานองค์กรทั้ง ๖ ของวัดนั้น ใช้หลักการบริหารจัดการยึดตามหลักพระธรรมวินัยเป็นหลัก และตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ใช้ในปัจจุบันตลอดจนตาม กฎ ระเบียบ คำสั่ง มติ ของมหาเถร สมาคมฉบับต่าง ๆ และนอกจากนั้นในการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานยังมีกฎระเบียบ กติกา และนโยบาย แผนงาน แผนยุทธศาสตร์ ของวัดโดยเฉพาะเพื่อช่วยเอื้ออำนวยให้วัดเขาช่อง พรานได้ดำเนินการบริหารจัดการวัดอย่างมีประสิทธิภาพ และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของ ชุมชน ตลอดจนในภาวะกาลปัจจุบันนี้^{๑๔๗}

^{๑๔๗} สำนักงานเลขานุการวัดเขาช่องพราน, สื่งั้บัตรงานปิดทองฉลอลงอุโบสถวัดเขาช่องพราน ปี พ.ศ.๒๕๕๐, (ราชบุรี : โพธารามการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๗.

ดังนั้นวัดเขาช่องพรานจึงมีการบริหารจัดการวัดในกิจการงานคณะสงฆ์ตามงานในองค์กรทั้ง ๖ ที่วัดจะต้องมีการบริหารจัดการให้เหมาะสม ดังต่อไปนี้

๑) ด้านการปกครอง

ในด้านการปกครองของวัดเขาช่องพราน ใช้หลักธรรมาธิปไตย (ร่วมกันปกครอง) โดยมีการบริหารจัดการด้านการปกครอง ดังนี้

๑.๑ พระปกครองพระและพระปกครองคณะกรรมการ

ในด้านการปกครองของวัดเขาช่องพรานนั้น ในการปกครองคณะสงฆ์ในวัด ผู้บริหารวัดใช้พระธรรมวินัยเป็นหลัก และเจ้าอาวาสในฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายของรัฐได้ดำเนินการควบคุมดูแลเอาใจใส่ใช้หลักอุเบกขาพรหมวิหาร (ความยุติธรรม) กับทุก ๆ ฝ่าย เป็นยุทธศาสตร์ในการปกครองคณะสงฆ์วัดเขาช่องพราน และใช้ทั้งสองหลักธรรมนี้ปกครองคณะทำงานที่เป็นฆราวาสหรือคณะกรรมการวัดอีกด้วย เพื่อจะได้มีเป้าหมายทิศทางแนวทาง และความคิดเห็นเป็นทางเดียวกันในการปกครองของวัดเขาช่องพราน โดยคณะกรรมการวัดส่วนใหญ่ก็จะเป็นแกนนำหรือผู้นำชุมชนเกือบทั้งนั้น โดยส่วนที่สำคัญก็คือการมีส่วนร่วมในการปกครองอันเป็นการปลูกฝังความสามัคคีทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เพื่อจะนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารงานด้าน ต่าง ๆ ของวัดเขาช่องพรานต่อไป

๑.๒ คณะกรรมการวัดปกครองประชาชนที่อยู่รอบบริเวณวัด

ในการปกครองประชาชนที่อยู่โดยรอบชุมชนบริเวณวัด หรือในส่วนที่มาร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ กับวัด ให้ผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการวัดดูแลปกครองกันเอง โดยมีคณะสงฆ์คอยแนะนำให้คำปรึกษา เพราะในบางเรื่องจะให้พระไปปกครองชาวบ้านนั้นไม่เหมาะสมไม่ควร โดยเฉพาะในด้านการผลประโยชน์ต่าง ๆ และที่สำคัญผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการวัดนั้นก็เป็นคนของวัดอยู่แล้ว

๑.๓ ระเบียบการปกครองของวัดเขาช่องพราน มีดังนี้

- ๑) ภิกษุสามเณรต้องเข้ารับการศึกษาล่าเรียนภาคปริยัติธรรมทุกรูปที่เป็นพระนวกะ (พระใหม่ - เณรใหม่)
- ๒) ภิกษุสามเณรจะรับเพื่อนสหธรรมิกใด ๆ เข้ามาอยู่ในวัดต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเสียก่อน
- ๓) ภิกษุสามเณรต้องให้ความเคารพกันตามลำดับอาวุโส
- ๔) ภิกษุสามเณรต้องให้การดูแลอบรมแก่ศิษย์ของตนพร้อมทั้งการว่ากล่าว ตักเตือน และเมื่อทำผิดต้องลงโทษตามสมควรแก่ความผิดนั้น
- ๕) ภิกษุต้องแสดงเทศนาบัติโดยสม่ำเสมอ
- ๖) ภิกษุต้องศึกษาเรียนรู้การพินทุผ้า อริขฐานผ้า เสียดละผ้า แลรักษา

ผ้าครอง

๗) ภิกษุสามเณรต้องศึกษาและปฏิบัติกาย วาจา ตามเสขยวัตรโดย

เคร่งครัด

๘) ภิกษุสามเณรต้องให้ความสะดวกแก่ผู้มาบำเพ็ญการกุศลภายในวัด

โดยทั่ว

๙) ภิกษุสามเณรต้องต้อนรับปราศัยแก่ผู้มาติดต่อกิจการใด ๆ ในวัด

ด้วยอัธยาศัยไมตรีที่ดีตามสมควรแก่สมณสาธูป

๑๐) ภิกษุสามเณรต้องรักษาความสงบ ไม่พึงก่อความรำคาญใด ๆ แก่เพื่อนสหธรรมิกด้วยกันโดยเด็ดขาด

๑.๔ กติกาของวัดเขาช่องพราน มีดังนี้

๑) ภิกษุสามเณรก่อนลาสิกขาต้องท่องคิปปิปฏิบัติคำอาราธนาศีล ๕ ศีล ๘ อุโบสถศีลและคำอาราธนาธรรม พระปริตร คำถวายผ้าป่า คำถวายสังฆทาน และคำแสดงตนเป็นพุทธมามกะให้ได้

๒) ภิกษุสามเณรต้องออกบิณฑบาตรทุกเช้า เว้นแต่อาพาธ

๓) ภิกษุสามเณร ต้องทำวัตรสวดมนต์ทุกวัน เว้นแต่มีกิจที่จำเป็นหรืออาพาธ

๔) วันพระขึ้น – แรม ห้ามมิให้พระภิกษุสามเณรออกนอกวัดในเวลาเช้า โดยไม่มีกิจที่จำเป็น เพราะต้องอยู่ฉลองศรัทธาผู้มารบ่าเพ็ญกุศลที่วัด

๕) ภิกษุสามเณรที่มีกิจจะออกไปนอกวัดต้องบอกเจ้าอาวาส ถ้าเจ้าอาวาสไม่อยู่ต้องบอกภารองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสเสียก่อน จึงไปได้

๖) ภิกษุสามเณรห้ามเล่นในสิ่งที่เป็นอนาจารต่าง ๆ อันเป็นเหตุนำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธาของประชาชนทั่วไป

๗) เมื่อวัดมีกิจที่ต้องการความร่วมมือช่วยเหลือจากภิกษุสามเณร เพื่อประโยชน์ส่วนรวมแล้ว ขอให้ร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ เพื่อกิจนั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเป็นการแสดงออกความสามัคคีของหมู่คณะภายในวัด

๘) ภิกษุสามเณรต้องช่วยกันดูแลตลอดจนรักษาความสะอาดภายในกุฏิและบริเวณรอบวัดโดยสม่ำเสมอ

๙) ภิกษุสามเณรต้องช่วยกันดูแลวัสดุเครื่องใช้ของสงฆ์และของวัดอย่าให้เสียหายหรือชำรุด

๒) ด้านการศาสนศึกษาของวัดเขาช่องพราน

ในการบริหารจัดการด้านการศาสนศึกษาของวัดเขาช่องพรานนั้น เน้นการส่งเสริมสนับสนุน จูงใจ มีการดำเนินงานและถือปฏิบัติ ดังนี้

๒.๑ ผู้บริหารวัดเรียนนําร่อง เป็นแบบปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดี

ในด้านการจัดการศึกษาของวัดเขาช่องพรานนั้น เริ่มแรกผู้นำหรือผู้บริหารวัดต้องมีความรู้ทั้งในทางโลกและทางธรรมในระดับที่ดีมากพอสมควร ต้องทำตนปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้ปกครองก่อน คือต้องมีจิตวิทยาเรียนนําร่องให้สำเร็จเป็นแบบเป็นอย่างที่ดีให้ผู้อยู่ในปกครองทั้งพระภิกษุและสามเณร ตลอดจนผู้นำหรือคณะกรรมการวัดแม้กระทั่งหน่วยงานราชการของรัฐและองค์กรอื่นๆ รวมทั้งประชาชนทั่วไปในชุมชน เพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้อยู่ใต้การปกครองจะได้ถือปฏิบัติตามอีกด้วย และเป็นการยกระดับความรู้ให้เทียบเท่าหรือสูงกว่าคนองค์กรต่าง ๆ เพื่อจะได้มีมาตรฐานการศึกษาเดียวกันและเป็นที่ยอมรับแก่ทุกๆ ฝ่ายสามารถทำงานร่วมกันได้

๒.๒ ส่งเสริม/สนับสนุน/จูงใจ บุคลากรให้มีการศึกษา ทั้งพระภิกษุ-สามเณร – เด็กเยาวชน – ประชาชนทั่วไปในชุมชนให้มีการศึกษาสูงสุด เพื่อพัฒนาระดับบุคลากรในการรองรับงานกิจการคณะสงฆ์วัดเขาช่องพราน

นอกจากผู้นำจะเรียนนําร่องเป็นแบบอย่างแล้ว ยังต้องบริหารจัดการโดยการวางยุทธศาสตร์การศาสนศึกษาไว้ล่วงหน้าในอนาคตอีกด้วย โดยการบูรณาการศึกษาทุก ภาพส่วน และต้องเป็นการบูรณาการศาสนศึกษาในเชิงรุก มีความคุ้มค่าและประสิทธิภาพสูงอีกด้วย ที่ว่าบูรณาการในทุกภาพส่วนก็คือ ในส่วนของพระภิกษุสามเณรในวัดต้องมีการศึกษาทั้งภาคพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หรือแผนกบาลีและแผนกพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ตลอดจนระดับอุดมศึกษา (ให้หลักพระพุทธศาสนา) ควบคู่กันกัน โดยมีวัดเป็นแกนหลักในทุก ๆ อย่างของการศึกษา

ในส่วนอุบาสก-อุบาสิกา และผู้นำชุมชนกรรมการวัดตลอดจนประชาชน ต้องให้การศึกษาค้นคว้าในด้านศีล สมาธิ ปัญญา โดยเฉพาะต้องให้เขานำการศึกษานี้ไปปรับประยุกต์ในการดำเนินวิถีชีวิตของเขาได้อย่างมีประโยชน์และมีความสุขในตนเองและครอบครัวสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรมเห็นผล

ในส่วนการศึกษาของเด็กเยาวชนในโรงเรียนและสถานศึกษานั้น ผู้บริหารวัดต้องเป็นแกนนำมีส่วนร่วมและให้คำปรึกษาแนะนำในการจัดการศึกษาอย่างเหมาะสม ต้องมีการประสานงานและร่วมมือกับผู้บริหารโรงเรียนและสถานศึกษาช่วยกันกำหนดทิศทางการศึกษา และสร้างกิจกรรมทางการศึกษาให้เป็นไปในทิศทางเดียวและสอดคล้องกันทั้งทางโลกและในทางศีลธรรมของพระพุทธศาสนา ตลอดจนมีการมอบหมายและจัดส่งบุคลากรที่ชำนาญการ

เฉพาะด้านของวัดไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการเรียนการสอนร่วมกับโรงเรียนและสถานศึกษา มีการติดตามผลประเมินผลการจัดการศาสนาศึกษาลดเวลา

และสิ่งสำคัญในการจัดการศึกษาในระยวที่วัดกำลังเร่งดำเนินการทำอยู่คือ การเปิดศูนย์การศึกษาและอุปถัมภ์ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ขึ้นในวัด เพื่อเป็นการอนุบาลปมเพราะเด็กให้มีการศึกษาและใกล้ชิดและสร้างบุญคุณในจิตสำนึกของเด็กแต่ตั้งแต่ยังเล็ก ๆ ให้มีต่อวัด

๓) ด้านการเผยแผ่ของวัดเขาช่องพราน

ในด้านการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ของวัดเขาช่องพรานนั้นมีการดำเนินงานและถือปฏิบัติ ดังนี้

๓.๑ สร้างกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อดึงเด็กเยาวชนเข้าวัด (ในวันพระและวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญของชาติ)

ในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ของวัดเขาช่องพรานนั้น ใช้ยุทธศาสตร์และการดำเนินการปฏิบัติงาน คือสร้างกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนและสถานศึกษา จุดประสงค์เพื่อดึงเด็กเยาวชนเข้าวัดเพื่อซึมซับปลูกฝังประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชาวพุทธ โดยทุกวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาทางโรงเรียนจะนำเด็กในระดับชั้นต่างๆ เข้าร่วมกิจกรรมพิธีกรรมร่วมกับ ญาติโยมที่มีทำบุญประจำทุกวันพระอยู่แล้ว เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน โดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่ทุกๆ ฝ่ายได้มีโอกาสทำร่วมกันเป็นประจำ จนบัดนี้เป็นกิจกรรมเป็นประเพณีส่วนหนึ่งของวัด ของโรงเรียน และของชุมชนไปแล้ว จุดประสงค์คือต้องการสร้างความสามัคคีร่วมกันทุก ๆ ฝ่าย

๓.๒ สร้างกิจกรรมให้พระภิกษุในวัดทุกรูปในเป็นผู้เผยแผ่ (แสดงธรรมในระยะเวลาสั้น ๆ ให้ผู้ที่มาทำบุญวันพระได้ฟัง)

การเผยแผ่ที่วัดเขาช่องพรานวางเป็นยุทธศาสตร์สำหรับพระภิกษุสามเณรทุกรูปในวัดได้ใช้เป็นการเผยแผ่แก่ญาติโยมและคนในชุมชนคือ ในทุกวันพระหลังจากที่ญาติโยม นักเรียนทำบุญตามพิธีประเพณีแล้ว จะนิมนต์พระกล่าวธรรมในระยะเวลาสั้นๆ ๕-๑๐ นาที (สัปดาห์นียกถา) วันพระละ ๑ รูป เวียนกันไป เป็นการฝึกหัดพระภิกษุสามเณรในวัดให้เป็นนักเผยแผ่ไปในตัว และญาติโยมที่เป็นพ่อแม่พี่น้องของพระภิกษุสามเณรได้ชื่นใจที่บุตรหลานของตนสามารถที่บรรยายธรรมให้ฟัง แม้จะเป็นระยะเวลาสั้นๆ ก็ตาม และยุทธศาสตร์นี้วัดได้ดำเนินการมาเป็นเวลาพอสมควร จากการประเมินผลเป็นที่น่าพอใจในระดับดี และผู้บริหารวัดกำลังปรับปรุงรูปแบบการเผยแผ่ให้พระภิกษุสามเณรได้มีกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อไป

๓.๓ สร้างกิจกรรมร่วมกับสถานศึกษา (บวชสามเณร –บวชชีพราหมณ์ แก่เด็กก่อนเปิดภาคเรียน)

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเขาช่องพราน ที่มีเป้าหมายคือเด็กนักเรียนและเยาวชนในโรงเรียนและสถานศึกษาในชุมชนบริเวณรอบ ๆ วัด โดยทางวัดและโรงเรียน/สถานศึกษาได้จัดโครงการกิจกรรมประจำปีขึ้น โดยการรื้อก่อนเปิดภาคการศึกษาใหม่ของทุก ๆ ปี จะนำเด็กนักเรียนและเยาวชนมาบวชช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ เด็กนักเรียนชายให้บรรพชาเป็นสามเณร เด็กนักเรียนหญิงให้บวชชีพราหมณ์ เป็นการให้การอบรมหลักศีลธรรมในทางพระพุทธศาสนา และการอยู่ร่วมกันอย่างสมัครสมานสามัคคีก่อนเปิดภาคการเรียน โดยกำหนดเป็นภาคบังคับที่โรงเรียนในสังกัดของวัดต้องถือปฏิบัติร่วมโครงการนี้กับวัดเป็นประจำทุก ๆ ปี โดยบรรจุเป็นแผนการเผยแผ่เป็นโครงการประจำปี มีรูปแบบ มีคณะทำงาน มีกำหนดระยะเวลาชัดเจน มีการติดตามประเมินผลด้านต่าง ๆ ร่วมกับโรงเรียน/สถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

๓.๔ สำนักปฏิบัติธรรม (อบรมด้านศีล สมาธิ ปัญญา)

ในด้านการเผยแผ่ที่คณะผู้บริหารวัดใช้เป็นแกนหลักประจำคือ การจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมให้แก่เด็กนักเรียน/เยาวชน/ประชาชน/องค์กรต่าง ซึ่งวัดเขาช่องพรานได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี และทางวัดมีการจัดเป็นกิจกรรมปฏิบัติธรรมต่อเนื่องเป็นประจำทั้งปี โดยมีเจ้าอาวาสและคณะทำงานดูแลเป็นแกนหลักในการนำปฏิบัติเป็นประจำด้วยตนเอง ตลอดจนมีสถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวกครบวงจรอยู่แล้ว

๔) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ของวัดเขาช่องพราน

ในด้านการบริหารจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์ของวัดเขาช่องพรานนั้น (ใช้หลักช่วยเหลือ เมตตา นำพา แบบอย่าง) โดยมีการดำเนินงานและถือปฏิบัติ ดังนี้

๔.๑ ใช้สถานที่วัดเป็นศูนย์กลางในเรียนรู้และทำกิจกรรม

ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ของวัดเขาช่องพราน คือการอนุเคราะห์สงเคราะห์ให้โรงเรียน/สถานศึกษา/องค์กรการศึกษา/และชุมชน ให้อาณาบริเวณของวัดและเครื่องอำนวยความสะดวกทุกอย่าง ในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษา เพื่อต้องการให้วัดเป็นศูนย์การแห่งการศึกษาสงเคราะห์ในทุก ๆ ด้าน

๔.๒ อุปถัมภ์/มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนและชุมชน

ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ของวัดเขาช่องพราน คือวัดให้การอุปถัมภ์และอนุเคราะห์แก่โรงเรียน/สถานศึกษา/และองค์กรการศึกษาของชุมชน ในด้านต่าง ๆ อาทิเช่น สร้างอาคารเรียน/ห้องสมุด/โรงอาหาร/ห้องน้ำห้องสุขา/อุปกรณ์การศึกษา/อุปกรณ์กีฬา และมีส่วน

ร่วมสนับสนุนโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์และก่อความสามัคคีระหว่างวัดกับโรงเรียน/สถานศึกษา/และชุมชน

๔.๓ สร้างบทบาทในให้คำปรึกษาชี้แนะชี้ทางความรู้แก่โรงเรียนและชุมชน/องค์กรของรัฐ/องค์กรเอกชน

ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ของวัดเขาช่องพราน คือวัดการให้ความสงเคราะห์ในการให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทางแห่งการสร้างการเรียนรู้และกำหนดทิศทางการจัดการเรียนการสอนอันจะเป็นประโยชน์แก่โรงเรียน/สถานศึกษา/และชุมชน

๔.๔ สร้างเครือข่ายร่วมกันระหว่าง วัด/บ้าน/โรงเรียน/ชุมชน/รัฐเพื่อสร้างกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษาร่วมกัน

ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ของวัดเขาช่องพราน คือวัดสร้างเครือข่ายร่วมกันระหว่างบ้าน/โรงเรียน/สถานศึกษา/ชุมชน/และรัฐ เพื่อร่วมกันพัฒนาการศึกษาทุก ๆ ภาพส่วนให้แก่ชุมชนมีการติดต่อประสานงานร่วมกันเป็นเครือข่ายแนวทางเดียวกัน โดยยึดประโยชน์ส่วนรวมเพื่อความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษาของคนในชุมชนต่อไป

๕) ด้านการสาธารณูปการของวัดเขาช่องพราน

ในด้านการบริหารจัดการด้านการสาธารณูปการของวัดเขาช่องพรานนั้น มีการดำเนินงานและถือปฏิบัติ ดังนี้

๕.๑ บำรุงของเก่าให้มั่นคง/สวยงาม/รักษาเอกลักษณ์

ในด้านการสาธารณูปการของวัดเขาช่องพรานนั้น ส่วนใหญ่เป็นโบราณวัตถุอันเก่าแก่และทรงคุณค่ามีรูปแบบเอกลักษณ์ศิลปะแบบรามัญ (มอญ) ดังนั้นจึงต้องมีการบูรณะบำรุงรักษาซ่อมแซมให้มั่นคง/สวยงาม/และคงเอกลักษณ์เอาไว้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อวัดและชุมชนคือเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอันสำคัญของวัดและชุมชนต่อไป

๕.๒ สร้างของใหม่เท่าที่จำเป็น/ใช้ประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย

ในด้านการสาธารณูปการของวัดเขาช่องพรานนั้น ในส่วนที่มีความจำเป็นต้องก่อสร้างในปัจจุบันนั้น ทางวัดเน้นสร้างในสิ่งก่อสร้างที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่ายเพื่อเป็นการรองรับงานตามโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่คณะผู้บริหารวัดมีนโยบายและวางแผนงานไว้

๕.๓ แบ่งเขตพุทธาวาส/สังฆาวาส /มีป้ายบอกสถานที่ต่าง ๆ ชัดเจน

ในด้านการสาธารณูปการของวัดเขาช่องพรานนั้น มีการจัดระเบียบแบ่งเขตที่อยู่ของพระภิกษุสามเณรและเขตที่บำเพ็ญบุญและท่องเที่ยวของวัดอย่างชัดเจนเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและป้องกันความเสียหายอันอาจเกิดขึ้นในวัดได้ ตลอดจนมีป้ายบอกสถานที่สำคัญต่าง ๆ ของวัดเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้มาทำกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดและนักท่องเที่ยว

๕.๔ สร้างบรรยากาศวัดให้เป็นระเบียบ/สงบ/สะอาด/ร่มรื่น

ในด้านการสาธารณูปการของวัดเขาช่องพราน ปัจจุบันเนื่องจากวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ จึงต้องมีการปรับปรุงภูมิทัศน์บรรยากาศโดยรอบวัดให้มีระเบียบ มีความสงบร่มรื่นมีความสะอาดและร่มรื่น เพื่อดึงดูดและสร้างความประทับใจแก่ผู้มาเยือนและท่องเที่ยว

๕.๕ มีสถานที่จอดรถห้องน้ำ/ห้องสุขา เพียงพอ/สะอาด/เป็นสัดส่วน

ในด้านการสาธารณูปการของวัดเขาช่องพราน คือวัดมีการดำเนินการปรับสภาพสถานที่จอดรถให้เป็นสัดส่วนเพียงพอกับจำนวนรถของผู้มาร่วมกิจกรรมและท่องเที่ยว ตลอดจนความอำนวยความสะดวกในด้านห้องน้ำห้องสุขามีความสะอาดและเพียงพอในการให้บริการ

๕.๖ มีระบบรักษาความปลอดภัยในทรัพย์สินทั้งของวัดและของผู้มาร่วมทำกิจกรรม

ในด้านการสาธารณูปการของวัดเขาช่องพราน ประการสุดท้ายที่วัดได้ดำเนินการและถือปฏิบัติใช้อยู่คือระบบความปลอดภัยในทรัพย์สินของวัดและของผู้มาร่วมกิจกรรมและท่องเที่ยวในวัดทุกๆประการ โดยวัดร่วมกันหน่วยงานตำรวจท่องเที่ยวเปิดศูนย์ให้บริการท่องเที่ยวด้วยและเป็นที่ทำการย่อยของตำรวจในการป้องกันความปลอดภัยต่างๆ แก่วัดและประชาชนด้วย

๖) ด้านการสาธารณะสงเคราะห์ของวัดเขาช่องพราน

ในด้านการบริหารจัดการด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดเขาช่องพรานนั้น มีการดำเนินงานและถือปฏิบัติ ดังนี้

๖.๑ การใช้สถานที่วัดเป็นศูนย์กลางติดต่อประสานงาน/ประชาสัมพันธ์

ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดเขาช่องพรานนั้น คือวัดสงเคราะห์คนในชุมชนและนอกชุมชน โดยใช้อาณาบริเวณวัดเป็นศูนย์กลางในการติดต่อประสานงานประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ เป็นที่จัดประชุมอบรมโครงการและกิจกรรมต่างๆ และเป็น

ศูนย์กลางติดต่อระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรต่าง ๆ กับชุมชน เพื่อต้องการใช้สถานที่วัดให้เป็นสาธารณะประโยชน์แก่ชุมชนและดึงดูดคนให้เข้ามาทำกิจกรรมในวัดและเพื่อยกระดับความสำคัญของวัดให้เป็นที่พึ่งของชุมชนสืบต่อไป

๖.๒ การใช้สถานที่วัดเป็นศูนย์ติดต่อประสานงานและบริการด้าน ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในด้านการสาธารณะสงเคราะห์ของวัดเขาช่องพรานนั้น คือใช้สถานที่ในอาณาบริเวณวัดที่สมควรเหมาะสมตั้งเป็นศูนย์ติดต่อประสานงานและให้บริการด้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยร่วมมือกับภาครัฐ/การท่องเที่ยว/ชุมชน เพื่อพัฒนาระดับการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนให้มีมาตรฐานครบวงจร

๖.๓ การสนับสนุน สงเคราะห์ทุนทรัพย์ในการบำเพ็ญกุศลศพ

ในด้านการสาธารณะสงเคราะห์ของวัดเขาช่องพรานนั้น อีกประการหนึ่งที่วัดให้การสนับสนุนสงเคราะห์ทุนทรัพย์ในการบำเพ็ญกุศลศพคนในชุมชน เพื่อเป็นการสงเคราะห์และสร้างความศรัทธาและผูกพันระหว่างวัดกับชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกว่าวัดสามารถเป็นที่พึ่งได้ในทุกโอกาส เมื่อชุมชนตระหนักและสำนึกในน้ำจิตน้ำใจของวัดแล้ว ย่อมเกิดความศรัทธาและได้รับความร่วมมือด้วยดีในการช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดดำเนินการเสมอ

๖.๔ อนุเคราะห์ - สงเคราะห์ แก่ผู้สูงอายุในชุมชนด้านต่าง ๆ

ในด้านการสาธารณะสงเคราะห์ของวัดเขาช่องพรานนั้น ประการสุดท้ายคือวัดให้การสงเคราะห์อนุเคราะห์แก่ผู้สูงอายุและผู้ยากไร้ในชุมชนในทุก ๆ ด้าน เพื่อสร้างเสริมพัฒนาคนในชุมชนในทุกระดับให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุข และทำเป็นแบบอย่างแก่องค์กรอื่น ๆ ได้ถือปฏิบัติตาม^{๑๔๘}

สรุปได้ว่าการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานในงานทั้ง ๖ ด้านนั้น คณะสงฆ์และคณะผู้บริหารวัดเขาช่องพรานโดยการนำของเจ้าอาวาสยึดหลักธรรมมาธิปไตยเป็นตัวตั้ง และใช้กลยุทธ์การบริหารจัดการวัดแบบมีส่วนร่วมกันทุก ๆ ฝ่าย คือทั้งฝ่ายคณะสงฆ์ คณะกรรมการวัด ประชาชนในชุมชนและประจำท้องถิ่น โรงเรียน หน่วยงานของรัฐตลอดมีส่วนร่วมกันคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล และที่สำคัญได้ผลประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ร่วมกันด้วย โดยมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่สำคัญร่วมกันคือการพัฒนาทั้งวัด ทั้งบ้าน ทั้งโรงเรียน ทั้งชุมชนและในส่วนภาครัฐที่มีความเกี่ยวข้อง ให้บังเกิดการพัฒนาเกื้อกูลกัน และมีความเจริญรุ่งเรือง มีสังคมการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทุก ๆ ฝ่าย สมดังปณิธานของวัดเขาช่องพรานที่ตั้งไว้เป็นเครื่อง

^{๑๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐-๑๕.

นำทางในการบริหารจัดการวัดว่า “วัดช่วยบ้าน และบ้านช่วยวัด วัดกับชุมชนจะต้องเอื้ออำนวย เกื้อกูลกันและกัน ร่วมกันก่อให้เกิดเป็นสังคมที่มีการพึ่งพาอาศัยกันอยู่ตลอดเวลา”

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาบทวนจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการคณะสงฆ์ไทย ตลอดจนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด ปรากฏว่ามีผู้ศึกษาวิจัยในกรณีนี้หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัย ได้คัดสรรผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำเสนอ ดังนี้

๒.๗.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดเห็น

พระมหากฤษฎา นันทเพชร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, จากผลการศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์ส่วนใหญ่รับรู้ปัญหาสังคมด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นและมีความเห็นว่าปัญหาสังคมที่ทุกฝ่ายควรเร่งแก้ไข ได้แก่ ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม ปัญหาความยากจนและปัญหาการว่างงาน และยังเห็นว่าพระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่างๆ เช่น ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม ปัญหาศิลปวัฒนธรรมเสื่อมสลาย ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งเสพติด เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในอนาคต ซึ่งนอกเหนือจากการเผยแผ่ศาสนาธรรมแล้ว พระสงฆ์ควรมีบทบาทในด้านการให้การศึกษา และพัฒนาจิตวิญญาณ เมื่อพิจารณาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมโดยเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้คือ บทบาทด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ บทบาทด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม บทบาทด้านการให้การศึกษากับบาทด้านสังคมสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์^{๑๔๙}

พระครูปลัดอาทิตย์ อตุลเวที (ของดี) ได้วิจัยศึกษาเรื่อง “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กรณีศึกษาพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, พบว่า การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ทรงใช้หลักการปกครองโดยสามัคคีธรรมเป็นที่ตั้ง ให้ความเสมอภาคในหมู่คณะทรงมอบหมายภาระหน้าที่ในการบริหารคณะสงฆ์แก่พระสาวกให้เหมาะสมกับฐานะตำแหน่งที่ยกย่องตามฐานะ แต่พระพุทธองค์ก็ได้ทรงมอบความเป็นใหญ่ในการปกครองให้กับใคร นอกจากพระธรรมวินัย

^{๑๔๙} พระมหากฤษฎา นันทเพชร, “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., (คณะพัฒนาสังคม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้แล้ว ภายหลังพุทธกาลการบริหารปกครองคณะสงฆ์ยังยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักแต่มีรูปแบบการบริหารปกครองที่สอดคล้องกับฝ่ายบ้านเมืองในสมัยนั้นๆ^{๑๕๐}

กฤษฎา มมตะขบ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕” ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างอำนาจการปกครองวัดในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นไปตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๕๐๕ นั่นคือ เจ้าอาวาสเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ผลการสำรวจทัศนคติของพระสงฆ์ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดเห็นว่าพระสงฆ์ซึ่งโดยทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจ เห็นว่าโครงสร้างอำนาจเดิมไม่สอดคล้องกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ เจ้าอาวาสมีอำนาจมากเกินไปควรนำหลักพระธรรมวินัยมายึดเป็นหลักในการตัดสินใจ ปัญหา ควรมีการกระจายอำนาจให้พระสงฆ์ภูมิภาคในขั้นตอนการบริหาร การแต่งตั้งและถอดถอน รัฐควรเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือสถาบันมากขึ้นและนอกจากนี้ประชาชนควรเข้ามามีอำนาจในระดับที่เหมาะสม สำหรับการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร มีผลดังต่อไปนี้

๑. ปัจจัยด้านอายุ สมณศักดิ์ ตำแหน่งการบริหารและพรรษาสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แตกต่างกัน

๒. นิิกายที่แตกต่างกันส่งผลต่อความแตกต่างกันในการตีความเกี่ยวกับพระราชบัญญัติบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

๓. ปัจจัยต่างๆ คือ ที่ตั้งของวัด นิิกาย สมณศักดิ์ ตำแหน่งทางการบริหาร การศึกษา และอายุพรรษากำหนดทัศนคติของพระสงฆ์ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองที่วัดต่างกัน^{๑๕๑}

สมนึก อนันตวรรังศ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สถาบันสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทยในอนาคต ตามทัศนะของพระผู้นำวิชาการ”, โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาทัศนะของพระผู้นำทางวิชาการในมุมมองที่เกี่ยวกับการพัฒนาสถาบันสงฆ์และการประยุกต์หลักธรรม เพื่อให้เกิดการเกื้อกูลกันต่อการพัฒนาชุมชนในอนาคต จากการศึกษาพบว่า การพัฒนาสถาบันสงฆ์และการประยุกต์หลักธรรม เพื่อให้ประโยชน์เกื้อกูลแก่สังคมไทยนั้น แต่สำหรับอนาคตยังต้องมีการ

^{๑๕๐} พระครูปลัดอาทิตย์ อดุลเวที (ทองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : กรณีศึกษาพระสังฆาธิการในเขตการปกครองภาค ๒”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

^{๑๕๑} กฤษฎา มมตะขบ, “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕”, *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

ปรับปรุงสถาบันสงฆ์ในประเด็นต่างๆ อีกมาก โดยเฉพาะเรื่องการปกครองอันมีพระอุปัชฌาย์เป็นปกครองสัททวิหริกให้มีความเรียบร้อยตามประเพณีปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และเรื่องการศึกษาของสถาบันสงฆ์และการพัฒนาบุคลากรของคณะสงฆ์ให้มีคุณภาพด้านต่างๆ ส่วนใหญ่มองไม่เห็นปัญหาสำหรับการพัฒนาสถาบันของสงฆ์^{๑๕๒}

พุลลาภ แก้วแจ่มศรี ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การจัดการเชิงพุทธ : การสำรวจปรัชญาและแนวความคิดสำหรับการบริหารจัดการสมัยใหม่วัดอุประสงค์เพื่อศึกษาปรัชญาและแนวคิดในหลักคำสอนตามแนวพุทธธรรมที่สอดคล้องกับหลักการจัดการสมัยใหม่ กรอบและแนวทางในการประยุกต์การจัดการเชิงพุทธสำหรับการจัดการสมัยใหม่ ตัวแบบการจัดการเชิงพุทธที่สอดคล้องกับการจัดการสมัยใหม่ ผลการศึกษาพบว่า

๑. ปรัชญาและแนวคิดตามหลักพุทธธรรมมีสาระที่สำคัญอันเป็นแนวคิดร่วมสมัย ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันรวมถึงการจัดการสมัยใหม่ได้

๒. แนวความคิดการประยุกต์การจัดการเชิงพุทธกับกระบวนการจัดการสมัยใหม่สามารถวิเคราะห์ สรุปหลักการ แนวคิดตามแนวพุทธธรรมที่ทำผู้บริหารและผู้ทรงคุณวุฒินำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการ เป็นหลักการพื้นฐานของการจัดการเชิงพุทธ

๓. ตัวแบบเชิงบูรณาการการจัดการเชิงพุทธ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ หลักพุทธธรรม ที่เป็นองค์ประกอบภายในของแต่ละบุคคล และหลักธรรมที่เป็นองค์ประกอบภายนอกที่มี ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับบุคคลอื่น หลักธรรมพื้นฐานทางการจัดการที่สังเคราะห์จากแนวทางการปฏิบัติของผู้บริหาร และผู้ทรงคุณวุฒิผลลัพธ์สุดท้ายของการจัดการเชิงพุทธและสภาพแวดล้อมทางการจัดการ^{๑๕๓}

สุพล เครือมะโนรมณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่” ผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของพนักงานครูเทศบาลเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาได้นำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔

^{๑๕๒} สมนึก อนันตวรรังศ์, “สถาบันสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทยตามทัศนะผู้นำทางวิชาการ”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

^{๑๕๓} พุลลาภ แก้วแจ่มศรี, “การจัดการเชิงพุทธ : การสำรวจปรัชญาและแนวคิดสำหรับการจัดการสมัยใหม่”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

ได้แก่ เมตตา กรุณา และมุทิตา ไปปฏิบัติงานในสถานศึกษาอยู่ในเกณฑ์ที่สูง ขณะที่ อุเบกขานั้นถูกนำไปปฏิบัติงานในสถานศึกษาเป็นส่วนน้อย^{๑๕๔}

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยเกี่ยวข้องกับความคิดเห็นมีความสอดคล้องกัน ซึ่งผู้วิจัยสรุปได้ว่า แนวความคิดเห็นในการบริหารจัดการวัดนั้น ควรปฏิบัติตามธรรมเนียม โดยการพัฒนาวัดให้สะอาดร่มรื่น ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้คุณธรรม จัดระเบียบการบริหารกิจการงานภายในวัดรวมทั้งพัฒนาเจ้าอาวาสและ โครงสร้างการบริหาร วัดควรเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการ และการกระจายอำนาจ ในการตรวจสอบรวมถึง การปกครองสงฆ์ด้วยหลักธรรมวินัยมีการพัฒนาสถาบันสงฆ์และการประยุกต์หลักธรรม เพื่อให้เกิดการเกื้อกูลกันต่อการพัฒนาวัดและชุมชนในอนาคต และมุ่งพัฒนาบุคลากรของคณะสงฆ์ให้มีคุณภาพทั้งด้านวิชาความรู้และคุณธรรมควบคู่กันไปในทุกด้าน

๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการคณะสงฆ์ไทย

พระปลัดเกียรติกศักดิ์ สันทวีรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดกระบี่”, พบว่า บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน มีดังนี้คือ พระสังฆาธิการปฏิบัติงานในระดับมากที่สุดถึงมากที่สุด ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม พระสังฆาธิการอำนวยความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศล ๒) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสังฆาธิการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัยจรรยา มารยาท การปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี ๓) ด้านสาธารณูปการเป็นเหตุสำหรับด้านที่พระสังฆาธิการปฏิบัติปานกลางมี ๒ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านศาสนศึกษา พระสังฆาธิการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอบเปรียญธรรมประโยคต่าง ๆ ได้ ๒. ด้านสาธารณสงเคราะห์ พระสังฆาธิการให้การสงเคราะห์คนชราหรือคนพิการพระสังฆาธิการปฏิบัติน้อยถึงน้อยที่สุด ด้านการศึกษา สงเคราะห์การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาแก่พระสงฆ์และสามเณร^{๑๕๕}

^{๑๕๔} สุพล เครือมะโนรมณ์, “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๑๕๕} พระปลัดเกียรติกศักดิ์ สันทวีรกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดกระบี่”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

พระมหามณเฑียร วรธมฺโม (ซ้ายเกลี้ยง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่การปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงาอยู่ในระดับปานกลางได้แก่ ด้านการศาสนศึกษาและด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลางสำหรับด้านอื่นๆอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุและจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่ง วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^{๑๕๖}

พระมหาชวลิต ชาดเมธี (คงแก้ว) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต ไม่แตกต่างกัน^{๑๕๗}

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ อธิปญฺโญ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆา

^{๑๕๖} พระมหามณเฑียร วรธมฺโม (ซ้ายเกลี้ยง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๑๕๗} พระมหาชวลิต ชาดเมธี (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

การจังหวัดนนทบุรีที่มีจำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และการสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกันมีบทบาทต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีไม่แตกต่างกัน^{๑๕๘}

พระธนดล นาคสุวณฺโณ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผลการวิจัยสรุปว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษา ทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีแนวการปกครองพระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบ^{๑๕๙}

พระมหาบุญมี อธิปญฺโญ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาในการดำเนินชีวิต แนวทางการปฏิบัติธรรม บทบาทในการพัฒนาสังคมและบทบาทในการเป็นผู้นำในการจัดตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ ของพระธรรมวิสุทธิมงคล ผลจากการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคล เป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัวเกษตรกร แต่ฐานะการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติ

^{๑๕๘} พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญฺโญ, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^{๑๕๙} พระธนดล นาคสุวณฺโณ, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

ยี่ดื้อธุดงค์วัตร เป็นเครื่องขัดเกลากิเลส เป็นพระสงฆ์นักปฏิบัติสมณกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน จากผลวิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาของท่านมี ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการปฏิบัติมากกว่าสอนให้ความรู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษา สาธารณสุขและสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ^{๑๖๐}

มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของคณะสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก” โดยศึกษาจากกลุ่มเป้าหมายจากพระเถระที่เป็นที่เคารพศรัทธา ๗ รูป จากวัด ๗ แห่งของ ๖ จังหวัดในภาคกลางและ ๒ รูป จากวัด ๒ แห่งของ ๒ จังหวัดในภาคตะวันออก และพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมพิธีทำบุญ รวมทั้งผู้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับวัด จำนวน ๘๘ คน พบว่า บทบาทที่สำคัญที่สุดของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ คือ การอบรมสั่งสอนจริยธรรมและแนวทางการดำรงชีวิตที่ดีงามถูกต้องให้แก่ประชาชน การอบรมสั่งสอนและให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร การอบรมตน การทำวิปัสสนากรรมฐาน การสงเคราะห์ประชาชน บทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมวัฒนธรรมไทย การสอนประชาชนในการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การพัฒนาสถานเลี้ยงดูเด็ก ประชาชนในการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การพัฒนาสถานเลี้ยงดูเด็ก โรงเรียน โรงพยาบาล ถนนหนทาง การแต่งหนังสือพุทธศาสนา การพัฒนาวัดและพระภิกษุสามเณรให้ทันสมัย การส่งเสริมวิชาชีพให้ชาวบ้าน^{๑๖๑}

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการคณะสงฆ์มีความสอดคล้องกัน ซึ่งผู้วิจัยสรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้นเป็นการใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรทุกด้านของคณะสงฆ์มาบริหารจัดการ และจะมีประสิทธิภาพเพียงใดขึ้นอยู่กับผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพและมีการปกครองที่ดี โดยมีการวางแผน การตัดสินใจที่ดี การพัฒนาบุคลากร การให้ผลตอบแทน จึงจะทำให้เป็นผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ สำหรับการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์นั้น ผู้บริหารนั้นก็ต้องปกครองพระภิกษุ สามเณร และบุคคลที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาให้ดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และการบริหารจัดการนั้นจำเป็นต้องสอดคล้อง

^{๑๖๐} พระมหาบุญมี อธิปญโญ, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”, *วิทยานิพนธ์ปริญาโท*, (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

^{๑๖๑} มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ และคณะ, “รายงานการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรในอุตสาหกรรมก่อสร้างไทย”, นครปฐม : *คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล*, ๒๕๔๑), บทคัดย่อ.

กับการบริหารจัดการตามระบบของกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อันประกอบด้วยทั้ง ๖ ประการ คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์นั่นเอง

๒.๗.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด

พระมหาเรณูศักดิ์ พิมพ์สกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า” ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างการบริหาร เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการและการกระจายอำนาจ การตรวจสอบรวมถึงมีไวยาวัจกรช่วยในกิจการของสงฆ์ ภารกิจ ๖ ด้าน คือ ปกครองสงฆ์ด้วยหลักธรรมวินัย บริหารแบบมีส่วนร่วมและทำงานเป็นทีม มีคณะกรรมการพิจารณาพระสงฆ์ที่ทำความผิดวินัย มีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งเพื่อความเหมาะสม ปรับปรุงหลักสูตรและกระจายการศึกษา รวมทั้งจัดการศึกษาโดยภิกษุ สามเณรต้องศึกษาทุกรูป จัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เยาวชนและชุมชน มีการปรับปรุงหลักสูตรการพัฒนาภิกษุที่ทำหน้าที่ครูสอนโดยรัฐจัดงบประมาณอุดหนุน พระสงฆ์ควรเผยแผ่พุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ควรมีองค์การเผยแผ่รวมทั้งพัฒนาภิกษุโดยรัฐให้การสนับสนุนการก่อสร้างอาคารต่างๆ ครอบนุรักษ์ศิลปะแบบไทย เป็นสัดส่วนมีแบบแปลนโดยมีคณะกรรมการสงฆ์คอยดูแล ส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ในรูปแบบต่างๆ และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน^{๑๖๒}

พระณัฐพล จิตธิมโม (ปราบพิณาศ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย คือ ด้านการศาสนศึกษา ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศึกษาสงเคราะห์และด้านการปกครอง ผลการเปรียบเทียบระดับการบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นแตกต่างกันตามพรรษาและวุฒิการศึกษาบาลี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนพระสงฆ์ในวัดเขต

^{๑๖๒} พระมหาเรณูศักดิ์ พิมพ์สกุล, “ความคิดเห็นในการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”, การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

ชนบุรีที่มีอายุ วุฒิการศึกษา วุฒิการศึกษาชั้นกรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานวัดตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสงฆ์ในวัดเขตนบุรีไม่แตกต่างกัน^{๑๖๓}

พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิริโธ (ชัยดี) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปดี (วีระ ภาทจาโร)”, ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปดี ท่านได้เผยแผ่ผ่านบทบาทภาระงาน กิจกรรมคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ประการ ได้แก่ บทบาทการปกครองบทบาทศาสนศึกษา บทบาทสาธารณูปการ บทบาทการศึกษาสงเคราะห์ บทบาทสาธารณสงเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พุทธธรรม โดยมีรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมที่ดำเนินตามพุทธวิธีการสื่อสาร วิธีการเผยแผ่ของพระสาวกและมีการนำหลักการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์เข้ามาช่วยในการเผยแผ่พุทธธรรม เพื่อเป็นกลยุทธ์ในการโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังเกิดศรัทธา กล้าหาญ เลื่อมใส รั้งใจอยากฟังอยากประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเข้าถึงมหาชน หรือกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของท่านแบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ รูปแบบการใช้สื่อบุคคล รูปแบบการใช้สื่อมวลชน รูปแบบการใช้สื่อเฉพาะกิจ การเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปดี (วีระ ภาทจาโร) จึงประสบผลสำเร็จอย่างสูงยิ่งเพราะความโดดเด่น ในด้านการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี โดยการชี้ให้ทำ นำให้ดูอยู่ให้เห็น ยิ่งกว่านั้นรูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่พุทธธรรมของท่านก็มีความหลากหลายทันสมัย เข้ากับยุค เข้ากับเหตุการณ์ เป็นปัจจัยส่งเสริม สนับสนุนให้การเผยแผ่ประสบความสำเร็จ ซึ่งสามารถนำไปเป็นแบบอย่าง หรือประยุกต์ใช้ ในการเผยแผ่พุทธธรรมของนักเผยแผ่ในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งยวดต่อพระพุทธศาสนาสืบไป^{๑๖๔}

พระอวยชัย อินศรีเมือง ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อ ความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขต อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ได้กล่าวไว้ ในงานวิจัยไว้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดมี ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในวัดและปัจจัยภายนอกวัด ปัจจัยภายในวัด ได้แก่ด้านสภาพทางกายภาพพบว่า วัดในเขตอำเภอบรบือ ทั้ง ๕ วัดมีสภาพพื้นที่เหมาะสม คือ อยู่ติดกับชุมชน เป็นพื้นที่ราบ ไม่เป็นปัญหาและอุปสรรค ในการก่อสร้าง ขนาดพื้นที่มีความเพียงพอต่อการจัดกิจกรรมภายในวัด มีอาคารเสนาสนะไว้จัดกิจกรรมอย่างเพียงพอ สภาพป่าไม้ที่ร่มรื่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบทุกวัด

^{๑๖๓} พระณัฐพล จิตธมโม (ปราบพินาศ), “การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตนบุรี กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๑๖๔} พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิริโธ (ชัยดี), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปดี (วีระ ภาทจาโร)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

การคมนาคมสะดวก มีถนนลาดยางและคอนกรีต ระยะเวลาเดินทางจากชุมชนถึงวัดไม่นานนัก ปัจจัยภายนอกวัด ได้แก่ ด้านกิจกรรมบริการชุมชนมีการจัดกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชาวอีสาน กิจกรรมวันสำคัญทางราชการและวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมบรรพชาและอุปสมบทหมู่ภาคฤดูร้อน กิจกรรมรักษาโรคป้องกันยาเสพติด การศึกษา และกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชน^{๑๖๕}

อารยา กอบความดี ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดสามพราน จังหวัดนครปฐม”, ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบและกลไกการบริหารวัดแต่ละแห่ง สามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อการบริหารวัดได้อย่างเหมาะสมโดยใช้หลักธรรมวินัยนำหน้า ใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบ หากมีปัญหาการจัดการทางสังคม เศรษฐกิจ ก็ประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่อการป้องกัน และแก้ไขปัญหาได้อย่างกลมกลืน ผลการวิจัยการบริหารวัดสามพรานตามหลักธรรมาภิบาล พบว่า ทุกมิติของการบริหารกิจการของวัดสามพรานสามารถกำหนดเทคนิค สาระสำคัญของการใช้หลักธรรมาภิบาลแต่ละหัวข้อได้อย่างชัดเจน ส่วนแนวทางวิธีการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารวัดโดยทั่วไปนั้น การวิจัยพบว่า ควรมีขั้นตอนดำเนิน ๔ ขั้นตอน คือ ๑. การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมพื้นฐานของวัดด้านชุมชนด้านสังคม ด้านบุคคล ด้านวัฒนธรรม และการจัดการของวัด ๒. การวิเคราะห์รูปแบบการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล ๓. ออกแบบการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาล และ ๔. การดำเนินการตามที่กำหนดไว้ให้ครบทุกด้าน และดำเนินการทุกขั้นตอน คือ การอบรมความรู้ด้านธรรมาภิบาล การจัดทำระบบการบริหารด้วยการจัดทำคู่มือธรรมาภิบาล มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้และการยอมรับรูปแบบการบริหาร แล้วมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบ ก็จะทำให้วัดมีรูปแบบบริหารวัดด้วยหลักธรรมาภิบาลที่ชัดเจนเป็นระบบและเป็นรูปธรรมชัดเจน^{๑๖๖}

นริวัลค์ ธรรมนิมิตโชค ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษารูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต”, ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำเป็นต้องใช้การจัดการความรู้ (Knowledge Management) เข้ามามีส่วนใน

^{๑๖๕} พระอวยชัย อินทร์เมือง, “ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๑๖๖} พระอวยชัย อินทร์เมือง, “ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

กระบวนการสร้างรูปแบบของวัดให้เป็นไปตามความต้องการของพุทธบริษัทแต่ละกลุ่ม วัดต้องมีลักษณะการวางแผนด้านนโยบายที่ชัดเจนแน่นอน เพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพของพระภิกษุสามเณรให้เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติพร้อมที่จะเป็นกัลยาณมิตรที่ดี ก้าวทันโลกในยุคปัจจุบันโดยไม่ทิ้งสมณสาธูปและสมณสัญญา รวมทั้งการปรับปรุงสถานที่จัดกิจกรรมและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมมา สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นเครื่องชี้ถึงความต้องการของผู้ใช้บริการที่วัดจะต้องใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานตลอดจนใช้เป็นแนวสำหรับกำหนดทิศทางการจัดวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เหมาะสมของพุทธบริษัททั้งนี้เพื่อมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของแหล่งการเรียนรู้อย่างแท้จริงอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวัดและสังคมโดยรวมอย่างยั่งยืน^{๑๖๗}

ทัศนกร ภูวก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สภาพและการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๓”, จากการศึกษาพบว่า ๑.สภาพการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๓ โดยรวมทั้ง ๖ ด้าน อยู่ในระดับมาก รายด้านด้านการปกครองและด้านการสาธารณูปการอยู่ในระดับมากด้านที่เหลืออยู่ในระดับน้อย ๒.ปัญหาการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๓ โดยรวมทั้ง ๖ ด้าน อยู่ในระดับน้อย รายด้าน ด้านการศาสนศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่เหลือ อยู่ในระดับน้อย ๓. เปรียบเทียบสภาพการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๓ จำแนกตามประสบการณ์ ประเภทของวัด และระดับการพัฒนาของวัด พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ๔.เปรียบเทียบปัญหาการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๓ จำแนกตามอาชีพและประสบการณ์ ประเภทของวัดและระดับการพัฒนาของวัด พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕^{๑๖๘}

ทวี เขจรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่เจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด โดยรวมนั้นอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาบทบาทแต่ละด้านพบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด อยู่ในระดับมาก ๓ ด้าน เรียงลำดับตามจากค่าเฉลี่ยจากสูงไปต่ำ ปรากฏดังนี้ บทบาทด้านการปกครอง บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์

^{๑๖๗} นริวัลค์ ธรรมนิมิตโชค, “การศึกษารูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^{๑๖๘} ทัศนกร ภูวก, “สภาพและปัญหาการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๓”, การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

บทบาทด้านการสาธารณูปโภค บทบาทด้านการเผยแพร่ศาสนาธรรม บทบาทด้านการศึกษา สงเคราะห์ และบทบาทด้านการศาสนศึกษา^{๑๖๙}

พิพัฒน์ภัสร์ บุญเทียน ได้ศึกษาการศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ ของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา”, จากการศึกษาพบว่า ๑.เจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมาที่มีพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ๒.เจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมาที่มีสมณศักดิ์ต่างกัน มีพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยเจ้าอาวาสที่เป็นสัญญาบัตรมีค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ สูงกว่าเจ้าอาวาสที่ไม่เป็นสัญญาบัตร ๓. เจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมาที่มีพรรษาต่างกัน มีพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เมื่อพิจารณา รายด้านพบว่า เจ้าอาวาสที่มีพรรษามาก ปานกลาง และน้อย มีค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรม การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ในทุกด้าน ๔. เจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมาที่อยู่วัดประเภทต่างกัน มีพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ โดยรวม และรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยเจ้าอาวาสที่อยู่วัดประเภทพัทธสีมามีค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรมการบริหารวัดตาม หลักปฏิรูปเทศสูงกว่าเจ้าอาวาสที่อยู่วัดประเภทสำนักสงฆ์ ๕. เจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา ที่อยู่วัดขนาดต่างกัน มีพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ โดยรวมแล้วนั้นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า เจ้าอาวาสที่อยู่วัดขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่มีค่าเฉลี่ยระดับ พฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ทุกด้าน^{๑๗๐}

คุณ โทชน์ และเทพพร มังธานี ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ด้านการปกครอง มีการวางแผนการบริหารอย่างชัดเจน มีระเบียบในการปกครอง มีการกระจายอำนาจและการมอบหมาย

^{๑๖๙} ทวี เขจรกุล, “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

^{๑๗๐} พิพัฒน์ภัสร์ บุญเทียน, “การศึกษาพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา”, *ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

หน้าที่อย่างเป็นระบบ ด้านการศึกษา พบว่า สามารถรักษารูปแบบการศึกษาแบบดั้งเดิมที่มุ่ง
ผดุงพระธรรมวินัยและพระพุทธศาสนาโดยตรง ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ทางวัดมี
โรงเรียนการกุศลอยู่ในเขตของวัด และมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและศูนย์บริการผู้สูงอายุภายในวัด
ด้านสาธารณูปการ เนื่องจากบริเวณวัดไม่กว้างมาก จึงทำให้จัดศาสนวัตถุ และเสนาสนะ ตาม
สภาพบริเวณวัด ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ตั้งของวัด
ดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยภายในวัด^{๑๗๑}

ฉันทนา กล่อมจิต ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรม
ของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี”
ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ด้านการปกครองเป็นการปกครอง
แบบพ่อปกครองลูก มีการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล ด้าน
การศาสนศึกษา มีการสนับสนุนให้การศึกษาพระปริยัติธรรม สอบนักธรรม และการอบรมปฏิบัติ
ธรรม เป็นการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านสาธารณูปการ มีความสะดวกสบายและมีสัปปายะใน
การปฏิบัติธรรม และมีการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ได้จัดอบรมปฏิบัติ
ธรรมและกิจนิมนต์ภายในและภายนอกประเทศ จัดการอบรมปฏิบัติธรรมสัญจรมีการเผยแผ่
ธรรมะด้วยสื่อต่าง ๆ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ได้ทำการบำเพ็ญสาธารณสงเคราะห์ให้แก่ชุมชน
บุคคล และศาสนสถาน รวมทั้งได้ตั้งกองทุนช่วยเหลือแม่บ้านผู้ปฏิบัติธรรม และการเผยแผ่
ธรรมให้เด็กและเยาวชน ส่วนด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ทางวัดไม่ได้จัดการศึกษา
สงเคราะห์สำหรับเด็กและเยาวชน^{๑๗๒}

มนัส ภาคภูมิ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาส
ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” โดยศึกษาจากเจ้าอาวาสวัดพัฒนาตัวอย่างจาก
ภูมิภาคต่าง ๆ ภาคละ ๓ รูป รวม ๑๒ รูป โดยศึกษาประวัติชีวิต คุณลักษณะส่วนตัว
กระบวนการทำงานของเจ้าอาวาส และสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์สังคมของวัด และพบว่า
กระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสทุกรูป มีกระบวนการ “แบบธรรมาธิปไตย” กล่าวคือ เป็นการ
บริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นในลักษณะการปรึกษาหารือกันโดยมุ่งผลประโยชน์

^{๑๗๑} คุณ โทชน์ และเทพพร มังธานี, “รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและเผย
แผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ”,
(กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^{๑๗๒} ฉันทนา กล่อมจิต, “รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรม
ของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี”, (กรุงเทพมหานคร :
สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็น ศูนย์กลางของชุมชน แบ่งเป็น ๒ ปัจจัย คือ (๑) ปัจจัยหลักหรือปัจจัยโดยตรงประกอบด้วย ความสามารถพิเศษหรือคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ เช่น ความ มีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ การปฏิบัติตนในพระธรรมวินัย และกระบวนการบริหารและการ ทำงานอย่างเป็นระบบ อาทิ การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การติดตาม การบริหาร การเงิน เป็นต้น (๒) ปัจจัยเสริม คือ ปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุน ได้แก่ สภาพแวดล้อม ทำเลที่ตั้ง บรรยากาศในวัดและการที่วัดลักษณะพิเศษเฉพาะ เช่น เป็นโบราณสถาน มีโบราณวัตถุทาง ศิลปวัฒนธรรม และอื่น ๆ^{๑๗๓}

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการ พระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ”, จากการวิจัยพบว่า ในส่วนของวัดผลพบว่าความสัมพันธ์ ระหว่างประชาชนกับวัดในฐานะตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมที่แตกต่างกันจาก ท้องถิ่นที่มีความผูกพันกันน้อยที่สุดคือ ในชุมชนนครหลวงไปสู่ท้องที่ชนบทที่มีพลเมือง หนาแน่นน้อยมีวัดและพระสงฆ์ในท้องที่น้อยแต่ประชาชนมีความต้องการและมีความผูกพันกับ วัดมากที่สุดและพบว่าวัดในฐานะตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทยมีหน้าที่สงเคราะห์ ประชาชนทางด้านจิตใจโดยเป็นผู้ดำเนินการรักษาความเรียบร้อยการศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาการสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์^{๑๗๔}

ฉันทนา กล่อมจิต ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การบริหารวัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองฝิง จังหวัดอุดรธานีในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน”, จากการศึกษพบว่า ด้านการ ปกครองเป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูก มีการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถ ของแต่ละบุคคล ด้านการศาสนศึกษา มีการสนับสนุนให้การศึกษาพระปริยัติธรรม สอบนักธรรม และการอบรมปฏิบัติธรรม เป็นการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านสาธารณูปการ มีความสะดวกสบาย และมีสัปปายะในการปฏิบัติธรรม และมีการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ได้ จัดอบรมปฏิบัติธรรมและกนิมนต์ภายในและภายนอกประเทศ จัดการอบรมปฏิบัติธรรมสัญจร มีการเผยแผ่ธรรมะด้วยสื่อต่าง ๆ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ได้ทำการบำเพ็ญสาธารณสงเคราะห์ แก่ชุมชน บุคคล และศาสนสถาน รวมทั้งได้ตั้งกองทุนช่วยเหลือแม่บ้านผู้ปฏิบัติธรรม และการ

^{๑๗๓} มนัส ภาคภูมิ และคณะ, “รายงานการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาส ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๔๐), บทคัดย่อ.

^{๑๗๔} ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, “การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคง แห่งชาติ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

เผยแผ่ธรรมให้เด็กและเยาวชน ส่วนด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ทางวัดไม่ได้จัดการศึกษาสงเคราะห์สำหรับเด็กและเยาวชน^{๑๗๕}

กองแผนงาน กรมการศาสนา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”, จากการวิจัยพบว่า กระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสวัดทุกรูป มีกระบวนการแบบธรรมชาติปไตย กล่าวคือ การบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังข้อคิดเห็นในลักษณะการปรึกษาหารือ โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน แบ่งเป็น ๒ ปัจจัย คือ

๑. ปัจจัยหลัก หรือปัจจัยโดยตรง ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษหรือมีคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ เช่นความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ ระยะเวลาในการบวช ระดับการศึกษา และกระบวนการบริหารในการทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นต้น

๒. ปัจจัยเสริม หรือปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนได้แก่ สภาพแวดล้อม ทำเลที่ตั้งบรรยากาศในวัด และการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะเช่น เป็นโบราณสถาน มีโบราณวัตถุทางศิลปวัฒนธรรม และอื่นๆ^{๑๗๖}

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดมีความสอดคล้องกัน ซึ่งผู้วิจัยสรุปได้ว่า การบริหารจัดการวัดที่ดีมีประสิทธิภาพจะต้องพัฒนาวัดและพัฒนาชุมชนควบคู่กันไป โดยใช้การโอกาสหรือช่องทางในการพัฒนาที่วัดและชุมชนมีอยู่ ก็คือทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและประเพณีวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของชุมชน โดยการใช้ทรัพยากรของวัดและชุมชนให้เป็นประโยชน์และคุ้มค่า คือศรัทธาของชุมชน / ประเพณีวัฒนธรรม / สถานที่ท่องเที่ยว / เน้นกิจกรรมที่มีส่วนร่วมต่างๆ ของทุกฝ่าย คือ วัด-โรงเรียน-ชุมชน-ภาครัฐ-เอกชน เพื่อพัฒนาวัดไปสู่จุดประสงค์/เป้าหมายหลัก ในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของวัดทั้ง ๖ ด้าน คือด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ด้านสาธารณสงเคราะห์ และด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม โดยตั้งเป้าหมายไว้ว่า “วัดต้องพัฒนาและเป็นศูนย์กลางของชุมชนในทุกด้าน”

^{๑๗๕} จันทนา กล่อมจิต, “รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

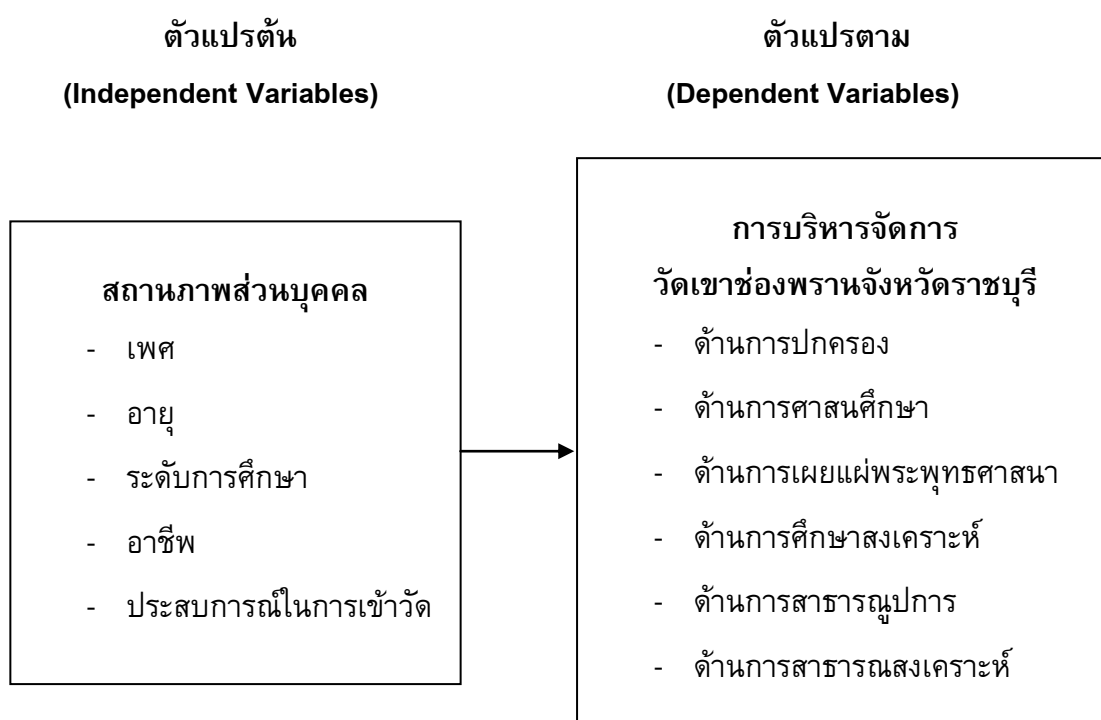
^{๑๗๖} กองแผนงาน กรมการศาสนา, ปัจจัยส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยเรื่องการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ในการเข้าวัด

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี จำนวน ๖ ด้าน คือ ๑) ด้านการปกครอง ๒) ด้านการศาสนศึกษา ๓) ด้านการเผยแผ่ ๔) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๕) ด้านการสาธารณูปการ ๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ดังแผนภาพที่ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัย เรื่องการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี เป็นการศึกษาโดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มุ่งศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

๑. ศึกษาหลักการ แนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดกรอบแนวคิด หัวข้อปัญหา และวัตถุประสงค์ในการวิจัย
๓. กำหนดกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
๔. สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการวิจัยร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา
๕. นำเครื่องมือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
๖. ทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (Try out)
๗. ดำเนินการส่งข้อมูลให้กลุ่มตัวอย่าง และเก็บรวบรวมข้อมูล
๘. วิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล
๙. สรุปและรายงานผลการศึกษาวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้นำชุมชน ข้าราชการ ประชาชน นักเรียน และผู้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงรอบวัดเขาช่องพราน จำนวน ๑,๘๑๘ คน^๑

๓.๒.๑ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยผู้วิจัยได้ทำการสุ่มมาจากรายการจำนวน ๑,๘๑๘ คน จากการเปิดตารางของยามาเน^๒ ใช้เพียง ๓๓๐ คน เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูล ผู้วิจัยจึงแจกแบบสอบถามจำนวน ๔๐๐ ชุด โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) โดยการแบ่งประชากรที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานออกตามหมู่บ้านได้ ๕ หมู่ จากทั้งหมด ๑๑ หมู่บ้าน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามจำนวนหมู่บ้าน

ลำดับ	รายการ	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	
			จำนวนแจก	ได้รับคืน
๑	หมู่บ้านเขาช่องพราน	๓๕๙	๘๐	๘๐
๒	หมู่บ้านเตาปูน	๓๖๔	๘๐	๘๐
๓	หมู่บ้านหนองสระ	๓๗๐	๘๐	๘๐
๔	หมู่บ้านขุยจาม	๓๖๒	๘๐	๘๐
๕	หมู่บ้านห้วยตาเซาะ	๓๗๑	๘๐	๘๐
	รวม ๕ หมู่	๑,๘๑๘ คน	๔๐๐ ชุด	๔๐๐ ชุด

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนลักษณะ และการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

^๑สำนักงานเทศบาลตำบลเขาขวาง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ณ วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๕๓.

^๒สุรีย ศิริโกคาภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม

๑. ศึกษาหลักการและทฤษฎี ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี จากเอกสาร และผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้

๒. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๓. สร้างเครื่องมือ

๔. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๕. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๕. ปรับปรุงแก้ไข

๖. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

๑) ลักษณะของเครื่องมือสำหรับการแจกแบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการเข้าวัด ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนในการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ๖ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ดังนี้

๑. ด้านการปกครอง มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ ได้แก่ข้อที่ ๑-๕

๒. ด้านการศาสนศึกษา มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ ได้แก่ข้อที่ ๖-๑๐

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ ได้แก่ข้อที่ ๑๑-๑๕

๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ ได้แก่ข้อที่ ๑๖-๒๐

๕. ด้านการสาธิตปฏิบัติการ มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ ได้แก่ข้อที่ ๒๑-๒๕

๖. ด้านสาธิตระดมสมอง มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ ได้แก่ข้อที่ ๒๖-๓๐ มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

- ๕ หมายถึง ระดับความคิดเห็นมากที่สุด
- ๔ หมายถึง ระดับความคิดเห็นมาก
- ๓ หมายถึง ระดับความคิดเห็นปานกลาง
- ๒ หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อย
- ๑ หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๓ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นมาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นน้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

๒) ลักษณะของเครื่องมือสำหรับการสัมภาษณ์

ในการวิจัยนี้ ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก Indelp Interview โดยใช้คำถามแบบมีโครงสร้าง (structured interview) เป็นลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยสัมภาษณ์พระเถระของคณะสงฆ์อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี และผู้บริหารจัดการองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จำนวน ๕ รูป/คน ดังมีรายนามต่อไปนี้

๑) พระครูโพธารามพิทักษ์	เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
๒) พระครูวิจิตรพัฒนโสภณ	รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
๓) นายสมพงษ์ พรามสุภา	นายกเทศมนตรีตำบลเขาขวาง
๔) นายภิรมย์ โชติแดง	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดช่องพราน
๕) นายจรรยา วันชะเอม	ไวยาวัจกรวัดเขาช่องพราน

^๓ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๑) ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช ตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ ตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น ตำแหน่งรักษาการหัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ ตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) พระวันชัย ภาทพจารี ตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์รายข้อ (Index of Item-Objective Congruency : IOC)^๔ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ .๙๕๙

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-out) กับเป็นผู้นำชุมชน ข้าราชการ ประชาชน นักเรียน ในเขตตำบลเขาชะงุ้ม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^๕ ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งหมด เท่ากับ .๙๒๙๕

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๓ - ๒๔๔.

^๕ Cronbach, Lee J. **Essentials of psychological testing**, 4th ed., (New York: Harper & Row, 1971), p 79.

๔. นำแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์เป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม/การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑. การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี

๒. ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานเทศบาลตำบลเขาขวาง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรีเพื่อขอเก็บข้อมูลการวิจัย และเจ้าคณะผู้ปกครอง/ผู้นำชุมชนเพื่อการสัมภาษณ์ จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓. ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการแจกแบบการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) กับกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้นำชุมชน ข้าราชการ ประชาชน นักเรียน และผู้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงรอบวัดเขาช่องพราน จำนวน ๔๐๐ คน ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจก และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยการวิจัย ระหว่างวันที่ ๑ – ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓ รวมใช้ระยะเวลา ๑ เดือน

๔. ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ (Focus Group) เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี และผู้บริหารจัดการองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จำนวน ๕ รูป/คน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยการวิจัย ระหว่างวันที่ ๒๐ – ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓ รวมใช้ระยะเวลา ๑ สัปดาห์

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

๑. นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้อง

๒. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์

๓. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

๒) ระดับความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามของประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓) การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามสถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการเข้าวัด ใช้การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองตัว และการทดสอบค่าเอฟ (f-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way analysis of variance) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามตัวขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจึงทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

๔) ข้อคำถามปลายเปิดที่แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะวิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique)

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique)

๓.๕.๓ วิธีการนำเสนอ และรายงานผลการวิจัย

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นำเสนอโดยใช้ตารางประกอบด้วยค่าความถี่ และร้อยละ

๒. ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนในการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นข้อมูลมาตราส่วนประเมินค่า นำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบด้วยค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๓. ข้อเสนอแนะจากคำถามปลายเปิด ในเรื่องความคิดเห็น ถึงปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี วิเคราะห์เนื้อหาสาระประเด็นสำคัญ แล้วนำเสนอเป็นการเขียนแบบความเรียง

๔. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระเถระของคณะสงฆ์อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ผู้บริหารจัดการองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จำนวน ๕ รูป/คน วิเคราะห์เนื้อหาสาระในประเด็นสำคัญ แล้วนำเสนอเป็นการเขียนแบบความเรียง

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี ผู้ศึกษานำแบบสอบถามที่รวบรวมได้ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ ชุด มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ โดยแบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น ๕ ตอนดังต่อไปนี้

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี

๔.๕ ผลการสัมภาษณ์ การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการเข้าวัด มีรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวน และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม (n = ๔๐๐)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๑๙๐	๔๗.๕
หญิง	๒๑๐	๕๒.๕
๒. อายุ		
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๓๖	๙.๐
๒๐ – ๓๐ ปี	๗๐	๑๗.๕
๓๑ – ๔๐ ปี	๗๒	๑๘.๐
๔๑ – ๕๐ ปี	๙๗	๒๔.๓
๕๑ – ๖๐ ปี	๖๒	๑๕.๕
๖๑ ปีขึ้นไป	๖๓	๑๕.๗
๓. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	๒๒๙	๕๗.๓
มัธยมศึกษาตอนต้น	๖๑	๑๕.๓
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	๕๑	๑๒.๘
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	๒๖	๖.๕
ปริญญาตรี	๒๖	๖.๕
สูงกว่าปริญญาตรีขึ้นไป	๗	๑.๘
๔. อาชีพ		
เกษตรกรรวม	๑๔๔	๓๖.๐
รับจ้าง	๑๐๗	๒๖.๘
ธุรกิจส่วนตัว	๒๘	๗.๐
ค้าขาย	๒๑	๕.๓
แม่บ้าน	๒๓	๕.๘
นักเรียน/นักศึกษา	๔๑	๑๐.๓

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๔. อาชีพ (ต่อ)		
ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	๑๓	๓.๓
พนักงานเอกชน	๑๗	๔.๓
อื่น ๆ	๖	๑.๕
๕. ประสบการณ์ในการเข้าวัด		
ต่ำกว่า ๕ ปี	๕๔	๑๓.๔
๕ – ๑๐ ปี	๑๐๓	๒๕.๘
๑๑ – ๑๕ ปี	๖๕	๑๖.๓
๑๖ ปีขึ้นไป	๑๗๘	๔๔.๕

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวนคือ ๒๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๕ มีอายุระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี จำนวน ๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๓ มีวุฒิการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา จำนวน ๒๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๓ ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร จำนวน ๑๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๐ และมีประสบการณ์ในการเข้าวัดตั้งแต่ ๑๖ ปีขึ้นไป จำนวน ๑๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๕

๔.๒ การวิเคราะห์การบริหารจัดการวัด

ผลการวิเคราะห์การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยรวม และรายด้าน ได้แก่ (๑) ด้านการปกครอง (๒) ด้านการศาสนศึกษา (๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๕) ด้านการสาธารณูปการ และ (๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๒ – ๔.๘

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน

จังหวัดราชบุรี

(n = ๔๐๐)

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	ระดับบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. ด้านการปกครอง	๓.๙๘	.๗๔๑	มาก
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๘๕	.๖๖๔	มาก
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๔.๐๐	.๖๕๓	มาก
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๗๘	.๖๘๗	มาก
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๙๑	.๖๔๐	มาก
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๗๐	.๗๑๒	มาก
ภาพรวมทั้ง ๖ ด้าน	๓.๘๗	.๗๕๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ทั้งด้านการปกครอง, ด้านการศาสนศึกษา, ด้านการศึกษาสงเคราะห์, ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, ด้านการสาธารณูปการ, และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน

จังหวัดราชบุรี ด้านการปกครอง

(n = ๔๐๐)

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี	ระดับการบริหารจัดการวัด		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. การบริหารปกครองวัดมีความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ยึดตามหลักพระธรรมวินัยและมีระเบียบแบบแผนเหมาะสมดีงาม	๔.๐๑	.๘๕๕	มาก
๒. การปกครองแบบมีส่วนร่วมเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อยตามกฎหมายและระเบียบของวัด	๓.๙๑	.๘๓๑	มาก
๓. การกำกับดูแลจัดศาสนสมบัติของวัดเป็นระเบียบเรียบร้อยมั่นคงแข็งแรงและเป็นสัดส่วนสวยงามเหมาะสมกับสภาพวัด	๔.๐๓	.๘๕๒	มาก

ตารางที่ ๔.๓ (ต่อ)

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี	ระดับการบริหารจัดการวัด		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๔. ผู้บริหารวัดมีภาวะผู้นำและมีการทำงานเป็นทีมเน้นความสุขความเจริญของวัดและประชาชนเป็นที่ตั้ง	๓.๙๑	.๙๑๐	มาก
๕. การปกครองมุ่งสร้างพระภิกษุสามเณรให้เป็นพระเณรที่ดี พร้อมกับการพัฒนาวัดและประชาชนให้เป็นคนดีและมีความสามัคคีเข้มแข็ง	๔.๐๕	๑.๖๐๖	มาก
ภาพรวม	๓.๙๘	.๗๔๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี ในด้านการปกครอง โดยภาพรวมแล้ว อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า

ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี ด้านการปกครอง อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน

จังหวัดราชบุรี ด้านการศาสนศึกษา

(n = ๔๐๐)

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	ระดับการบริหารจัดการวัด		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. การจัดวัดเป็นแหล่งการศึกษาเรียนรู้ ด้านศีล สมาธิ ปัญญา แก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป	๓.๙๖	.๘๐๕	มาก
๒. การจัดวัดเป็นแหล่งการศึกษาเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ชุมชนและประชาชนทั่วไป	๓.๗๖	.๘๓๘	มาก
๓. การอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่บุคคลที่เข้ามาเรียนรู้ในวัดด้านศีลธรรมอันดีงามพร้อมนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีประจำวันอย่างมีความสุข	๓.๘๗	.๘๓๓	มาก

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	ระดับการบริหารจัดการวัด		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๕. การจัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณร และชุมชนอย่างเหมาะสม และพัฒนาบุคลากร ด้านการศึกษา	๓.๖๗	.๘๙๓	มาก
ภาพรวม	๓.๘๕	.๖๖๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี ด้านการศาสนศึกษา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า

ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี ด้านการศาสนศึกษา อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน

จังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์

(n = ๔๐๐)

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	ระดับการบริหารจัดการวัด		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. การสนับสนุนส่งเสริมโรงเรียนการกุศลของวัดและสถานศึกษาของชุมชนเพื่ออนุเคราะห์ประชาชน	๔.๐๘	.๘๕๙	มาก
๒. การสนับสนุนทุนการศึกษาสงเคราะห์ทุกระดับแก่คนในชุมชนและการอุดหนุนอนุเคราะห์ทุนการศึกษาแก่ผู้ยากไร้เฉพาะบุคคล	๔.๐๕	.๘๔๗	มาก
๓. การอุปถัมภ์สนับสนุนช่วยเหลือการก่อสร้างอาคารเรียน/ห้องเรียน/และอุปกรณ์การศึกษาแก่โรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน	๔.๐๖	.๘๒๐	มาก
๔. การพัฒนาและให้คำปรึกษาแก่โรงเรียนสถานศึกษา และให้ความรู้ด้านต่างๆ แก่ประชาชน	๓.๘๗	.๘๘๗	มาก
๕. การอำนวยความสะดวกและจัดสถานที่วัดสำหรับเป็นแหล่งการศึกษาความรู้ธรรม มีความร่มรื่น สะอาดสงบมีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ธรรม	๓.๙๔	.๘๑๐	มาก
ภาพรวม	๔.๐๐	.๖๕๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรีตามความคิดเห็นของประชาชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า

ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน

จังหวัดราชบุรี ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(n = ๔๐๐)

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	ระดับการบริหารจัดการวัด		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. การอบรมพระภิกษุสามเณรและคนในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม ศีลาจริยวัตรประเพณีอันดีงามและเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม	๓.๙๐	.๘๒๖	มาก
๒. การจัดกิจกรรม/เทศนาอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่ประชาชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญต่างๆของไทย	๓.๙๙	.๘๓๙	มาก
๓. การจัดกิจกรรมในการอบรมปฏิบัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป	๓.๗๕	.๘๗๔	มาก
๔. การเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อต่างๆ เช่นห้องสมุด, หนังสือธรรม, วิทยุ, หอกระจายเสียง, โทรทัศน์, และอินเทอร์เน็ต, เอกสารต่างๆ	๓.๕๙	.๙๕๗	มาก
๕. การสนับสนุนส่งเสริมให้มีธรรมจาริก/ พระสอนศีลธรรม ให้การอบรมสั่งสอนชาวบ้านและเด็กนักเรียนในชุมชนและสถานศึกษา	๓.๗๑	.๙๗๙	มาก
ภาพรวม	๓.๗๘	.๖๘๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรีตามความคิดเห็นของประชาชน ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า

ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน

จังหวัดราชบุรี ด้านการสาธิตการปลูก

(n = ๔๐๐)

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	ระดับการบริหารจัดการวัด		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. การวางแผนจัดระเบียบอาคารเสนาสนะภายในวัด เป็นสัดส่วนมีระเบียบเรียบร้อย เหมาะสม สวยงาม และมั่นคง แข็งแรง	๓.๙๑	.๙๒๖	มาก
๒. การบำรุงรักษาและอนุรักษ์เสนาสนะสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในวัดให้คงรูปแบบตามศิลปวัฒนธรรมของชุมชน และความเป็นไทย	๓.๙๒	.๙๑๗	มาก
๓. การพัฒนาบริเวณวัดให้มีความสงบร่มรื่นสะอาด มีป้ายบอกสถานที่ต่างๆ และระบบรักษาความปลอดภัยในวัด	๓.๙๙	.๙๔๒	มาก
๔. การอำนวยความสะดวกในการใช้สถานที่ต่าง ๆ ของวัดในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน	๓.๙๔	.๙๔๙	มาก
๕. ความสะอาด/ความเพียงพอ/ความสะอาดของห้องน้ำ/ห้องสุขา ภายในวัด	๓.๙๔	.๙๑๑	มาก
ภาพรวม	๓.๙๑	.๖๔๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรีตามความคิดเห็นของประชาชน ด้านการสาธิตการปลูก ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า

ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี ด้านการสาธิตการปลูก อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน

จังหวัดราชบุรี ด้านการสาธารณสงเคราะห์

(n = ๔๐๐)

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	ระดับการบริหารจัดการวัด		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. การสงเคราะห์อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ และจัดกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา อย่างสม่ำเสมอ	๔.๐๑	.๘๐๗	มาก
๒. การสงเคราะห์ช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ชุมชนที่มีความเดือดร้อน ตามหลักพระพุทธศาสนา	๓.๗๒	.๘๘๖	มาก
๓. การสนับสนุนและส่งเสริมในการประกอบสัมมาอาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่คนในชุมชน	๓.๕๗	.๙๒๑	มาก
๔. การเป็นศูนย์กลางในการติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการหรือองค์กรต่าง ๆ กับชุมชน	๓.๕๘	.๙๒๘	มาก
๕. การรณรงค์อบรมความรู้แก่ชุมชนในด้านข้อกฎหมาย/การป้องกันยาเสพติด/อบายมุข เพื่อประโยชน์และความสงบสุขของชุมชน	๓.๖๔	.๙๖๓	มาก
ภาพรวม	๓.๗๐	.๗๒๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรีตามความคิดเห็นของประชาชน ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๐) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า

ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี ด้านการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔.๓ การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัด

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการเข้าวัด โดยแสดงการวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) การทดสอบค่าที (t - test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ดังตารางที่ ๔.๙ – ๔.๑๕

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัด แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จำแนกตามเพศ (n = ๔๐๐)

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	เพศ				t	Sig.
	เพศชาย (๑๙๐ คน)		เพศหญิง (๒๑๐ คน)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๔.๐๕	.๘๒๒	๓.๙๒	.๖๕๗	๑.๗๒๐	.๐๘๔
๒. ด้านการศาสนาศึกษา	๓.๘๓	.๗๔๓	๓.๘๗	.๕๘๗	-๐.๕๖๙*	.๐๐๓
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๔.๐๖	.๖๙๔	๓.๙๕	.๖๑๒	๑.๖๑๓	.๑๗๘
๔. ด้านการเผยแพร่	๓.๗๗	.๗๐๔	๓.๘๐	.๖๗๔	-๐.๓๙๗	.๔๘๒
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๙๗	.๖๕๐	๓.๘๘	.๖๓๑	๑.๔๕๔	.๘๐๑
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๗๒	.๗๐๐	๓.๖๙	.๗๒๕	.๔๒๕	.๔๒๔
ภาพรวม	๓.๙๐	.๕๙๙	๓.๘๕	.๕๕๓	.๘๔๓	.๓๑๒

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ด้วยวิธีการทดสอบค่าที (t-test) ไม่มีความแตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการศาสนศึกษา ที่ประชาชนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัด แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี จำแนกตามอายุ

(n = ๔๐๐)

การบริหารจัดการ วัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	อายุ												F	Sig.
	ต่ำกว่า ๒๐ ปี (๓๖ คน)		๒๐- ๓๐ ปี (๗๐ คน)		๓๑ - ๔๐ ปี (๗๒ คน)		๔๑ - ๕๐ ปี (๙๗ คน)		๕๑ - ๖๐ ปี (๖๒ คน)		๖๑ ปีขึ้นไป (๖๓ คน)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑. ด้านการปกครอง	๔.๐๗	.๕๖๔	๓.๙๗	.๖๖๖	๓.๘๔	.๖๐๙	๓.๙๘	.๗๐๙	๔.๐๕	๑.๐๒๖	๔.๐๓	.๗๗๓	.๗๕๑	.๕๘๕
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๔.๐๕	.๖๔๔	๓.๙๗	.๖๔๔	๓.๗๑	.๖๘๓	๓.๘๓	.๖๓๐	๓.๗๔	.๗๔๖	๓.๙๐	.๖๑๕	๒.๑๗๒	.๐๕๖
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๔.๒๑	.๕๙๘	๔.๐๐	.๖๖๗	๓.๘๘	.๖๔๐	๔.๐๔	.๕๘๕	๓.๙๓	.๘๑๕	๔.๐๓	.๕๙๒	๑.๔๙๐	.๑๙๒
๔. ด้านการเผยแพร่	๔.๐๑	.๖๖๐	๓.๘๖	.๖๖๔	๓.๖๔	.๗๓๘	๓.๗๘	.๖๓๙	๓.๖๔	.๖๙๗	๓.๙๐	.๖๙๒	๒.๔๗๔*	.๐๓๒
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๔.๑๐	.๖๓๗	๓.๙๑	.๖๔๓	๓.๘๖	.๖๖๓	๓.๙๐	.๖๑๔	๓.๘๒	.๖๕๓	๔.๐๓	.๖๓๔	๑.๔๐๘	.๒๒๐
๖.ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๙๗	.๖๓๙	๓.๖๙	.๖๗๕	๓.๖๑	.๗๓๒	๓.๗๕	.๗๑๗	๓.๖๑	.๗๕๖	๓.๗๑	.๗๐๓	๑.๕๗๖	.๑๖๖
ภาพรวม	๔.๐๗	.๕๒๒	๓.๙๐	.๕๗๒	๓.๗๖	.๕๗๓	๓.๘๘	.๕๕๐	๓.๘๐	.๖๓๘	๓.๙๓	.๕๖๔	๑.๘๐๕	.๑๑๑

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ประชาชน ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชน ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตาราง ที่ ๔.๑๑

ตาราง ๔.๑๑ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)
จำแนกตามอายุ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (N = ๔๐๐)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ					
		ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	๖๐ ปีขึ้นไป
		๔.๐๑	๓.๘๖	๓.๖๔	๓.๗๘	๓.๖๔	๓.๙๐
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๔.๐๑	-	๐.๑๕	๐.๓๗*	๐.๒๓	๐.๓๗*	๐.๑๑
๒๐-๓๐ ปี	๓.๘๖	-	-	๐.๒๒	๐.๐๘	๐.๒๒	-๐.๐๔
๓๑-๔๐ ปี	๓.๖๔	-	-	-	-๐.๑๔	๐.๐๐	-๐.๒๖*
๔๑-๕๐ ปี	๓.๗๘	-	-	-	-	๐.๑๔	-๐.๑๒
๕๑-๖๐ ปี	๓.๖๔	-	-	-	-	-	-๐.๒๖*
๖๐ ปีขึ้นไป	๓.๙๐	-	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ประชาชนที่มีอายุระดับต่ำกว่า ๒๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มากกว่าประชาชนที่มีอายุในระดับ ๓๑ – ๔๐ ปี ระดับอายุ ๕๑ – ๖๐ ปี และประชาชนที่มีระดับอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๓๑ – ๔๐ ปี และระดับอายุ ๕๑ – ๖๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่ระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี จำแนกตามระดับการศึกษา

(n = ๔๐๐)

การบริหารจัดการ วัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	ระดับการศึกษา						F	Sig.
	ประถมศึกษาปีที่ และมัธยมศึกษา ตอนต้น (๒๙๐ คน)		มัธยมศึกษาตอน ปลายหรือ เทียบเท่าและ อนุปริญญา (๗๗ คน)		ปริญญาตรีขึ้นไป (๓๓ คน)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑.ด้านการปกครอง	๓.๙๙	.๗๕๔	๓.๙๘	.๗๑๓	๓.๙๑	.๗๒๐	.๑๗๗	.๘๓๘
๒.ด้านการศาสนศึกษา	๓.๘๕	.๖๕๐	๓.๘๔	.๗๔๐	๓.๙๑	.๖๓๑	.๑๓๗	.๘๗๒
๓.ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๔.๐๑	.๖๔๔	๓.๙๘	.๖๙๖	๓.๙๕	.๖๕๘	.๒๓๓	.๗๙๒
๔.ด้านการเผยแพร่	๓.๗๗	.๖๗๘	๓.๘๐	.๗๕๐	๓.๘๙	.๖๓๓	.๔๔๙	.๖๓๘
๕.ด้านการสาธารณูปการ	๓.๙๒	.๖๒๗	๓.๙๕	.๗๐๙	๓.๘๗	.๖๑๔	.๒๒๑	.๘๐๒
๖.ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๗๐	.๗๑๒	๓.๖๘	.๗๔๘	๓.๗๕	.๖๔๙	.๐๙๗	.๙๐๘
ภาพรวม	๓.๘๗	.๕๖๕	๓.๘๗	.๖๓๙	๓.๘๘	.๕๒๔	.๐๐๒	.๙๙๘

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า ประชาชน ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชน ที่มีวุฒิการศึกษาที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี จำแนกตามอาชีพ (n = ๔๐๐)

การบริหาร จัดการ วัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	อาชีพ										F	Sig.
	เกษตรกรกรม (๑๔๔ คน)		รับจ้าง (๑๐๗ คน)		ธุรกิจส่วนตัว และค้าขาย (๔๙ คน)		แม่บ้านและ นักเรียน/ นักศึกษา (๗๐ คน)		ข้าราชการและ พนักงาน เอกชน (๓๐ คน)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑. ด้านกาปกครอง	๔.๐๓	.๖๖๓	๔.๐๕	.๘๕๕	๓.๗๖	.๗๗๑	๓.๙๙	.๖๑๘	๓.๘๔	.๘๔๔	๑.๗๓๗	.๑๔๑
๒. ด้านการศาสน ศึกษา	๓.๘๘	.๖๑๓	๓.๘๘	.๖๘๒	๓.๗๓	.๖๔๓	๓.๘๗	.๗๐๖	๓.๗๗	.๗๘๙	.๖๖๓	.๖๑๘
๓. ด้านการศึกษา สงเคราะห์	๔.๐๔	.๖๑๐	๔.๐๔	.๖๒๘	๓.๘๗	.๖๓๖	๓.๙๘	.๗๔๖	๓.๙๕	.๗๕๐	.๘๐๑	.๕๒๕
๔. ด้านการเผยแผ่	๓.๘๓	.๖๑๘	๓.๘๒	.๖๙๔	๓.๖๐	.๖๙๖	๓.๘๐	.๗๑๗	๓.๗๓	.๘๗๒	๑.๑๘๙	.๓๑๕
๕. ด้านการ สาธารณูปการ	๓.๙๒	.๖๑๗	๓.๙๘	.๖๒๔	๓.๘๑	.๗๑๓	๓.๙๕	.๖๒๘	๓.๘๑	.๗๒๘	.๘๑๙	.๕๕๔
๖. ด้านการสา ธารณสงเคราะห์	๓.๗๑	.๖๕๓	๓.๘๐	.๗๘๘	๓.๔๙	.๗๒๑	๓.๗๘	.๖๖๒	๓.๕๑	.๗๓๕	๒.๔๒๗*	.๐๔๗
ภาพรวม	๓.๙๐	.๕๓๐	๓.๙๓	.๕๘๒	๓.๗๑	.๕๘๙	๓.๙๐	.๕๘๔	๓.๗๗	.๖๘๕	๑.๖๑๓	.๑๗๐

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ประชาชน ที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชน ที่มีอาชีพที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี มีความแตกต่างกัน ในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านอื่น ๆ ประชาชนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ จำแนกตามอาชีพ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตาราง ที่ ๔.๑๔

ตารางที่ ๔.๑๔ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)
จำแนกตามอาชีพ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

(n = ๔๐๐)

อาชีพ	$\bar{X}$	อาชีพ				
		เกษตรกรรม	รับจ้าง	ธุรกิจส่วนตัว และค้าขาย	แม่บ้าน และ นักเรียน	ข้าราชการ และ พนักงาน เอกชน
		๓.๗๑	๓.๘๐	๓.๔๙	๓.๗๘	๓.๕๑
เกษตรกรรม	๓.๗๑	-	-๐.๐๙	๐.๒๒	-๐.๐๗	๐.๒๐
รับจ้าง	๓.๘๐	-	-	๐.๓๑*	๐.๐๒	๐.๒๙*
ธุรกิจส่วนตัว และค้าขาย	๓.๔๙	-	-	-	-๐.๒๙*	-๐.๐๒
แม่บ้านและ นักเรียน	๓.๗๘	-	-	-	-	๐.๒๗
ข้าราชการและ พนักงานเอกชน	๓.๕๑	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพรับจ้าง มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ด้านสาธารณสงเคราะห์ มากกว่า ประชาชนที่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย และอาชีพข้าราชการและพนักงานเอกชน และประชาชนที่มีอาชีพแม่บ้านนักเรียน/นักศึกษา มีความคิดเห็นมากกว่า อาชีพธุรกิจส่วนตัว/ อาชีพค้าขาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการเข้าวัดที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี จำแนกตามประสบการณ์ในการเข้าวัด

(n = ๔๐๐)

การบริหาร จัดการ วัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	ประสบการณ์ในการเข้าวัด									
	ต่ำกว่า ๕ ปี (๕๔ คน)		๕ - ๑๐ ปี (๑๐๓ คน)		๑๑ - ๑๕ ปี (๖๕ คน)		๑๖ ปีขึ้นไป (๑๗๘ คน)		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๙๔	.๗๔๗	๓.๙๓	.๖๘๑	๔.๐๘	.๙๗๒	๓.๙๙	.๖๗๘	.๖๒๑	.๖๐๒
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๙๓	.๗๕๕	๓.๘๖	.๖๑๗	๓.๘๐	.๗๕๒	๓.๘๔	.๖๓๒	.๔๖๒	.๗๓๕
๓. ด้านการศึกษา สงเคราะห์	๔.๐๖	.๗๒๗	๓.๙๗	.๖๕๓	๓.๙๓	.๗๑๖	๔.๐๓	.๖๐๘	.๖๕๖	.๕๘๐
๔. ด้านการเผยแพร่	๓.๙๑	.๗๙๙	๓.๗๙	.๖๖๙	๓.๖๗	.๖๑๔	๓.๗๙	.๖๘๗	๑.๑๗๘	.๓๑๘
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๙๘	.๗๒๘	๓.๙๖	.๖๒๓	๓.๘๐	.๖๒๘	๓.๙๒	.๖๒๘	๑.๐๒๔	.๓๘๒
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๘๕	.๘๑๙	๓.๖๘	.๗๑๘	๓.๖๔	.๖๙๓	๓.๗๐	.๖๘๑	๑.๐๑๐	.๓๘๘
ภาพรวม	๓.๙๕	.๖๘๐	๓.๘๖	.๕๗๐	๓.๘๒	.๕๖๖	๓.๘๘	.๕๔๘	.๔๘๗	.๖๙๑

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการเข้าวัด มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐาน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชน ที่มีประสบการณ์ในการเข้าวัดที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐาน

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการ วัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านการปกครอง (๒) ด้านการศาสนศึกษา (๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (๔) ด้านการเผยแผ่ (๕) ด้านการสาธารณูปการ (๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดังปรากฏตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๖ ปัญหาการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี

(n = ๘๖)		
ปัญหา	จำนวน	ร้อยละ
๑. ด้านการปกครอง	๑๙	๒๒.๐๙
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๑๒	๑๓.๙๕
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๗	๘.๑๓
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๙	๑๐.๔๖
๕. ด้านสาธารณูปการ	๑๑	๑๒.๗๙
๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์	๒๘	๓๒.๕๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า ประชาชน ที่ตอบแบบสอบถามปลายเปิด มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ในด้านต่างๆ ดังนี้ (๑) ด้านการปกครอง จำนวน ๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๐๙ (๒) ด้านการศาสนศึกษา จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๙๕ (๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๑๓ (๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๔๖ (๕) ด้านการสาธารณูปการ จำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๗๙ (๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ จำนวน ๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๕๕ ตามลำดับ รายละเอียดตามตารางที่ ๔.๒๐

ตารางที่ ๔.๑๗ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในพัฒนาการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านการปกครอง (๒) ด้านการศึกษา (๓) ด้านการศึกษาระงเคราะห์ (๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๕) ด้านการสาธารณูปการ (๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดังปรากฏตามตารางต่อไปนี้

ปัญหา	แนวทางในการบริหารจัดการวัด
๑. ด้านการปกครอง - การบริหารจัดการวัดแบบรวมศูนย์กลางการปกครองทั้งอำนาจการตัดสินใจ สั่งการไปที่เจ้าอาวาสเพียงผู้เดียว ทำให้บางครั้งงานด้านการปกครองวัดเกิดการดูแลอาจไม่ทั่วถึง - การบริหารจัดการวัดด้านการปกครองควรจะให้ประชาชนมีส่วนร่วม ทั้งผู้บริหารวัดควรทั้งรับรู้ความคิดเห็น และรับฟังเสียงและความคิดเห็นประชาชนด้วย - พื้นที่บริเวณวัดกว้างขวางยากในการดูแลและควบคุมให้เป็นไปตามกฎระเบียบของวัด - วัดยังขาดแผนงานและแผนผังบ่งบอกผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการวัดในด้านการปกครองและด้านต่าง ๆ - วัดยังขาดการตรวจสอบ ประเมินผลในการบริหารจัดการวัดอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบที่ชัดเจน	- การบริหารจัดการวัดด้านการปกครองควรมีการกระจายอำนาจการปกครองออกไปยังผู้ที่มีส่วนร่วมในการปกครอง เพื่อให้การบริหารจัดการวัดและการปกครองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น - การบริหารจัดการวัดด้านการปกครองควรมีการประชุมร่วมกันทุกฝ่าย ทั้งพระและประชาชน เพื่อร่วมกันคิด ร่วมรับรู้ รับฟัง และทำความเข้าใจให้ถูกต้อง และร่วมช่วยกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดและบ้านให้มีความสมัครสมานสามัคคีต่อกัน - วัดควรเพิ่มบุคลากรที่ความรู้ ความเข้าใจ และมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการวัด ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายประชาชน ขึ้นมาช่วยกันดูแลให้เป็นไปตามกฎระเบียบอันดีงามอย่างทั่วถึง - วัดควรวางนโยบาย แผนงานตลอดจนมีแผนผังของวัดบ่งบอกตำแหน่งหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลอย่างชัดเจน - วัดควรมีการตรวจสอบประเมินผลด้านการบริหารจัดการวัดอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบที่ชัดเจน

ตารางที่ ๔.๑๗ (ต่อ)

๒. ด้านการศาสนศึกษา - การศึกษาทั้งนักธรรม บาลี และธรรมศึกษา ทั้งของพระภิกษุสามเณร คฤหัสถ์และเด็กเยาวชน ยังไม่สมบูรณ์แบบ - ขาดหลักสูตรการศึกษาอบรม เฉพาะสำหรับพระภิกษุ/สามเณร ที่บรรพชาอุปบทในระยะเวลาอันจำกัด ตลอดจนประชาชนที่เข้ามาศึกษาธรรมในช่วงระยะเวลาสั้นๆ - ขาดการจัดหลักสูตรการศึกษา เพื่อศึกษาเรียนรู้ และรักษานุรักษ์ภาษาท้องถิ่น ภาษารามัญ (มอญ) ให้พระภิกษุ/สามเณร และประชาชน	- วัดควรปรับปรุง และส่งเสริมด้านการศึกษาในทุกด้าน ทั้งบุคลากรและสื่ออุปกรณ์ที่เป็นประโยชน์แก่การเรียนการสอนอย่างเหมาะสม โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย - วัดควรเปิดหลักสูตรเฉพาะที่ใช้ในการศึกษาอบรมในช่วงระยะเวลาอันสั้น เพื่อเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณร ตลอดจนประชาชนที่มีเวลาบรรพชาอุปสมบทน้อยได้ศึกษาเรียนรู้ - วัดควรส่งเสริมสนับสนุนและจัดหลักสูตรการศึกษาด้านภาษาท้องถิ่น ภาษารามัญ (มอญ) เพื่อดำรงความเป็นวัฒนธรรมไว้ให้ลูกหลานรุ่นหลัง ๆ สืบต่อไป
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ - ขาดการสนับสนุนทุนการศึกษาให้กับพระภิกษุ/สามเณร ในการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างเป็นรูปธรรม และต่อเนื่อง	- วัดควรสงเคราะห์เรื่องทุนการศึกษาของพระภิกษุ/สามเณรที่มีความตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียนทั้งทางธรรม และทางโลกควบคู่กันไป ตามความเหมาะสม เพื่อจะได้เป็นกำลังเป็นบุคลากรสำคัญแก่วัดในภายภาคหน้า
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา - การอบรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดให้แก่พระภิกษุ/สามเณร และเปิดโอกาสให้พระภิกษุ/สามเณร ได้มีโอกาสแสดงธรรมในงานต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัดค่อนข้างน้อย - ขาดการเผยแผ่หลักธรรม บรรยายธรรมเกี่ยวกับการอบรมสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน และด้านศาสนพิธีต่าง ๆ แก่ประชาชนทั่วไป	- วัดควรเปิดหลักสูตรในการอบรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่พระภิกษุ/สามเณรภายในวัด เพื่อที่จะให้มีโอกาสได้แสดงธรรมตามงาน และสถานที่ต่างๆ อย่างทั่วถึง - วัดควรจัดให้มีการแสดงพระธรรมเทศนา และการจัดเกี่ยวกับการอบรมสมณะ และวิปัสสนากรรมฐาน การบรรยายหรือปาฐกถาธรรม การจัดศาสนพิธีต่าง ๆ เพื่อรักษาพิธีและวัฒนธรรมทางศาสนา และการให้ธรรมหรือการสนทนาธรรมแก่ประชาชน รวมทั้งการจัดห้องสมุดไว้ในวัด เพื่อจัดหาหนังสือธรรมะ ไว้เผยแผ่ให้ผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้า

ตารางที่ ๔.๑๗ (ต่อ)

๕. ด้านการสาธารณูปการ - การก่อสร้าง และการซ่อมแซม สิ่งก่อสร้างศาสนสมบัติของวัด ควรมุ่งการใช้งานเป็นหลักและควรสร้างให้เหมาะสมและเท่าที่จำเป็น - ความเหมาะสมในการสร้างสิ่งก่อสร้างของวัด เพื่อให้ประชาชนเดือดร้อน - การดูแลรักษา การทำลายอาคาร สิ่งก่อสร้างต่างของวัด จากสัตว์ต่าง ๆ	- การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติของวัด ควรมีการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งศาสนวัตถุ และศาสนสถาน ที่มีอยู่เดิมให้มั่นคงถาวร และการก่อสร้างเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับศาสนสมบัติ ตลอดจนรักษาศิลปเอกลักษณ์ความเป็นวัดราชมัญ (มอญ) และควรทำเท่าที่จำเป็นต่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง - ก่อนจะสร้างสิ่งก่อสร้างขึ้น วัดควรจะปรึกษา และรับฟังเสียงของประชาชนบ้าง ว่าประชาชนมีความต้องการเหมือนกับทางวัดหรือไม่ เพราะการก่อสร้างบางอย่างสร้างความลำบากแก่ประชาชนมาก เช่น การก่อสร้างกำแพงวัดทำให้เด็กนักเรียนและผู้ปกครองสัญจรไป – มา ลำบากมาก - วัดได้ดำเนินการก่อสร้างอาคาร และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ แก่พระภิกษุสามเณรและประชาชน เป็นระเบียบสวยงาม และพอเพียง และควรมีการรักษาดูแลอย่างทั่วถึง และควรมีการป้องกันสิ่งรบกวน เช่น จากลิง อาจเข้ามาทำลายทำให้สิ่งปลูกสร้างที่สวยงามเสียหายได้
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ - วัดยังขาดการดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เพื่อช่วยเหลือแก่ประชาชนและสังคมอย่างทั่วถึงและครอบคลุมทุกด้าน	- วัดควรมีการส่งเสริมสนับสนุน ดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ประชาชนในชุมชนและสังคม โดยการจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณสมบัติหรือสาธารณกุศล เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชน และเป็นการพัฒนาสังคมและชุมชน

ตารางที่ ๔.๑๗ (ต่อ)

- วัดได้ดำเนินการสาธารณสงเคราะห์ ด้วยการช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ ช่วยทั้งสิ่งของและทุนทรัพย์ หรือเป็นเจ้าของงานศพให้แต่วัดตั้งอยู่ในชุมชนค่อนข้างใหญ่ การที่ให้ความช่วยเหลืออย่างทั่วถึงคงทำได้ยาก - การติดต่อบางครั้งไม่สะดวก เนื่องจากไม่มีหน่วยงานหรือสำนักงานภายในวัด ทำให้ไม่มีผู้รับผิดชอบโดยตรง จึงทำให้เกิดความไม่สะดวก - การดูแลเก็บรักษา และการให้ยืมใช้สิ่งของต่าง ๆ ของวัด - การดูแลปัญหาเรื่องความปลอดภัยจากสุนัขจรจัดภายในบริเวณวัด - จุดให้บริการน้ำบริโภค อุปโภค สำหรับประชาชน ยังมีไม่เพียงพอ	- วัดควรพิจารณา ครอบครัวและบุคคลที่เหมาะสม และมีการติดตามประเมินผลว่าผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือนั้น มีผลเป็นอย่างไร - วัดควรมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือสำนักงานและจัดให้มีผู้รับผิดชอบ เพื่อให้ความสะดวกแก่ประชาชนที่มาติดต่อประสานงานกับทางวัด - วัดควรมีการดูแลรักษาของใช้ในวัด ตลอดจนมีบุคลากรดูแล ตรวจเช็คของใช้ที่ประชาชนยืมไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นระบบระเบียบ เพื่อป้องกันการชำรุดและสูญหาย - วัดควรดูแลจำกัดสถานที่ ในการอยู่ของสุนัขจรจัดที่มีอยู่ภายในวัดให้เรียบร้อย เพื่อความปลอดภัยแก่ประชาชน และเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงามแก่สถานที่วัด - วัดควรเพิ่มจุดบริการน้ำสำหรับบริโภค และบริโภค เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างเพียงพอ
--	--

๔.๕ ผลการสัมภาษณ์ การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน ๕ รูป/คน ดังนี้

๑) พระครูโพธารามพิทักษ์	เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
๒) พระครูวิจิตรพัฒนโสภณ	รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
๓) นายสมพงษ์ พรามสุภา	นายกเทศมนตรีตำบลเขาขวาง
๔) นายภิรมย์ โชติแดง	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดช่องพราน
๕) นายจรรยา วันชะเอม	ไวยาวัจกรวัดเขาช่องพราน

ผลจากการสัมภาษณ์ สรุปได้ดังนี้

๑. ภาพรวมในการบริหารจัดการคณะสงฆ์

จากภาพรวมในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ตามมติมหาเถรสมาคมในปัจจุบันนี้ การบริหารจัดการวัดในแต่ละวัดขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสจะบริหารจัดการอย่างไรก็ตามตามความสามารถของเจ้าอาวาส แต่มันต้องอยู่บนขอบข่ายของพระธรรมวินัยและก็ต้องตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎของมหาเถรสมาคม ระเบียบแบบแผนของกระทรวงต่างๆ มันต้องอยู่อย่างนั้น และสิ่งที่จะต้องมีการเสริมในการบริหารจัดการวัดก็คือ การบริหารจัดการวัดจะต้องดำเนินการตามกฎหมายด้วย วัดควรมีระเบียบของวัดเพื่อใช้เป็นหลักในการบริหารงานของวัด ซึ่งเป็นของเฉพาะของวัด โดยไม่ขัดและอยู่ภายใต้กฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพื่อความสะดวกต่องานการบริหาร เพื่อความสอดคล้องกับรูปแบบเฉพาะของชุมชน สถานที่ สิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม โดยมีหลักอยู่ที่ว่า “มีความจริงใจ ไม่เบียดเบียน เอาใจใส่ มีศรัทธา และมีสติ หุ่มนเทให้งาน งานทุกอย่างก็ลุล่วงสำเร็จได้โดยง่าย ต้องสร้างศรัทธา มีวิสัยทัศน์ มั่นใจจริงใจกับมัน ทุกอย่างก็เรียบร้อย ไม่เบียดเบียน คนเป็นทำได้”^๑ และการบริหารวัดนั้นการมีส่วนร่วมและการบริหารด้วยหลักคุณธรรมจะดีมากเลย และในการดูแล ป้องกัน ควบคุมพฤติกรรม ความประพฤติอันดีงามของพระภิกษุ สามเณร และบุคลากรภายในวัดอย่างเหมาะสมและอยู่อย่างสงบสุข เจ้าอาวาส ควรใช้ หลักนิติธรรม และคุณธรรมของเจ้าอาวาส การปกครองดูแลไปตามระเบียบวินัย กติกาที่ตั้งไว้ และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว กฎหมายบ้านเมือง ตลอดจนกฎข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ความมีเมตตา เป็นกันเอง เหมือนพ่อปกครองลูก มีกฎระเบียบเหมาะสม ปฏิบัติร่วมกันตามกฎหมายระเบียบของวัด เปิดใจให้กว้างพร้อมรับฟังข้อคิดเห็นของหมู่คณะ เคารพกันตามลำดับอาวุโส และฐานะพร้อมทั้งประพฤติในสิ่งที่ดีงามตามหลักของสารานิยธรรมทุกประการ ไม่แบ่งชั้น

^๑สัมภาษณ์ พระครูโพธารามพิทักษ์, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ พฤศจิกายน

วาระ ไม่ถือเขาถือเรา มีความสามัคคีกันเพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียงกันใน ๒ ทาง คือ ทั้งทางกาย มีความสามัคคีกันทางด้านร่างกาย เช่น ทำงานร่วมกัน และอีกอย่างหนึ่ง คือทางใจ หรือจิตที่สามัคคี ความพร้อมเพรียงกันทางด้านจิตใจ สามารถแสดงความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน ความสามัคคี พร้อมเพรียงกันนี้ เป็นสิ่งที่เราทุกคนควรให้ความสนใจทำความเข้าใจให้ชัดเจน เพื่อที่จะนำมาซึ่งประโยชน์ของความสามัคคีกันและโทษที่จะได้รับ ถ้าหากขาดความสามัคคีกันแล้ว ฉะนั้น การปกครอง บริหารอะไรต่าง ๆ ควรทำให้เกิดความสามัคคีปรองดองซึ่งกันและกัน เพื่ออยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสันติสุข แต่หากมีความไม่เรียบร้อยเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ต้องอาศัยอำนาจรัฐเข้ามาช่วยจัดการแก้ไขความไม่เรียบร้อย อย่างถูกต้องและเหมาะสม^๒ สรุปได้ว่าการบริหารวัดนั้น ผู้บริหารทุกระดับชั้นและผู้ร่วมงานทุกคนต้องตั้งอยู่ในหลักธรรมาภิบาล และพรหมวิหาร ๔ ผู้บริหารต้องมีเมตตาต่อทุกคน ให้ความรักใคร่ ให้ทุกคนมีความสุข กรุณาด้วยความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ มีมุทิตาพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจไม่เสียใจเมื่อผู้อื่นได้รับหรือถึงความวิบัติ ในด้านการบริหารจัดการวัดควรมีหลักคุณธรรมการบริหารดังนี้ คือ การบริหารวัดนอกจากเจ้าอาวาสและคณะสงฆ์แล้ว ก็ยังมีเจ้าหน้าที่และบุคลากรต่าง ๆ ของวัดที่มีความรู้ ความสามารถต่าง ๆ กัน แต่ก็ต้องมีคุณธรรม และจริยธรรมประกอบด้วยอย่างจริงจัง เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีของชาวบ้าน และเป็นที่พักของชาวบ้านได้ การบริหารจัดการจึงจะสมบูรณ์แบบ^๓

๒. ด้านการปกครอง

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานในด้านการปกครอง โดยภาพรวมของการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานนั้น ผู้บริหารวัดจะต้องดูแล เอาใจใส่ และต้องทำใจเป็นกลาง ๆ ดูแลให้ทั่วถึง อยู่ที่เราด้วย เราต้องทำตัวอย่างให้เขาเห็น ให้เขาเชื่อถือ นำเคารพ นำศรัทธา บริวารก็ปกครองง่าย มีการปกครองวัดด้วยหลักพรหมวิหารธรรม คือความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ยึดตามหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎระเบียบ มติมหาเถรสมาคม และมีการอภิวัฒน์การปกครองใช้ร่วมกับชุมชนได้อย่างดีและมีระเบียบแบบแผนที่ดีงามเหมาะสม^๔ และผู้ปกครองที่ดีต้องมีหลัก ๔ อย่างคือ ๑. ผู้บริหารต้องเด็ดขาด ๒. ผู้บริหารต้องมีประชาธิปไตย ๓. ผู้บริหารต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ๔. ผู้บริหารอย่าได้ทำตาม

^๒ สัมภาษณ์ พระครูวิฑิตพัฒนโสภณ, รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

^๓ สัมภาษณ์ นายภิรมย์ โชติแดง, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

^๔ สัมภาษณ์ พระครูโพธารามพิทักษ์, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

อำเภอใจ^๕ แต่ที่สำคัญจะต้องปกครองต้องยึดหลักพระธรรมวินัยและกฎระเบียบอันดีงามของคณะสงฆ์ ตลอดทั้งควรปรับปรุงยุคที่ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ สถานที่สิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรม ก็จะเกิดความเรียบร้อยดีงามกับทุกฝ่ายทั้งของคณะสงฆ์และชาวบ้าน^๖

๓. ด้านการศาสนศึกษา

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานในด้านการศาสนศึกษา โดยภาพรวมของการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานนั้น วัดควรจัดการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนาให้ครอบคลุมในทุกด้าน เพราะเป็นรากฐานสำคัญที่มั่นคงของชีวิต และเป็นการรักษาพระพุทธศาสนาที่ดีอยู่อย่างขาดไม่ได้เลย^๗ และวัดควรให้การศึกษอบรมสั่งสอน และสนับสนุนกิจการด้านการศาสนศึกษาในทุกอย่างที่วัดสามารถทำได้ ให้แก่ทั้งพระภิกษุและสามเณร ตลอดทั้งประชาชน เด็กนักเรียน รวมทั้งประชาชนทั่วไปอย่างทั่วถึง ครอบคลุม และตรงประเด็นตรงกับความต้องการในด้านการศาสนศึกษาของชุมชน และที่สำคัญการศาสนศึกษานั้นจะให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดดำเนินการก็คงไม่สำเร็จ ต้องร่วมมือร่วมใจกันทุกฝ่ายทั้งวัด โรงเรียน บ้าน ชุมชน และหน่วยงานราชการ^๘

๔. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานในด้านการศึกษาสงเคราะห์นั้น วัดก็ควรเน้นทำให้มีดีและถูกต้อง การให้ทุน การให้การศึกษาสงเคราะห์ต้องใส่ใจให้มาก ตลอดจนการส่งเสริมในด้านนี้ให้มาก นับว่าเป็นการสร้างบุญด้วย บารมีด้วยทั้งของตัวเจ้าอาวาสและคณะสงฆ์ และของวัดอีกด้วย^๙ เพราะว่าการศึกษาสงเคราะห์ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญ ที่วัดหลวงพ่อก็ทำอยู่แต่จะเน้นเรื่องความมั่นคง เน้นเรื่องของกฎหมาย เอกกฎหมายเข้ามารองรับเพื่อให้ชุมชนได้ประโยชน์มากที่สุดและมีกฎหมายรองรับ การศึกษาสงเคราะห์นั้น การที่เราจะสงเคราะห์ใครถ้า

^๕สัมภาษณ์ พระครูวิฑิตพัฒนโสภณ, รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

^๖สัมภาษณ์ นายสมพงษ์ พรามสุภา, นายกเทศมนตรีตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

^๗สัมภาษณ์ พระครูโพธารามพิทักษ์, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

^๘สัมภาษณ์ นายภิรมย์ โชติแดง, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

^๙สัมภาษณ์ พระครูโพธารามพิทักษ์, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

ไม่มีกฎหมายเข้ามารองรับนั้นบางที่มันก็เลยเถิด บางที่มันไม่มั่นคง ควรตั้งเป็นมูลนิธิประชาชาคม มูลนิธิของวัด หรือทำเป็นธนาคารการเงิน ธนาคารข้าว ธนาคารโค ธนาคารต้นไม้ เมื่อเป็นธนาคารจึงถือว่าเป็นความมั่นคง และเราก็มีทางไปสงเคราะห์เขา ให้เขามีความรู้เรื่องการจัดการ และการบริหาร การเงินมันจะยั่งยืนได้มันจะต้องมีสถาบันการเงิน ก็ต้องมีกฎหมายเข้ามารองรับ ส่วนเด็กที่จะมารับทุนการศึกษา เด็กก็จะต้องมีพื้นฐานของศีล สมาธิ และปัญญา ไม่ใช่ว่าการสงเคราะห์จะสงเคราะห์ใครก็ได้ ต้องพิจารณาให้ดีให้รอบคอบก่อนก็จะดี ควรเป็นเด็กที่มีสัมมาทิฐิ ต้องปลูกฝังให้เขามีจิตสาธารณะ โดยต้องมีขบวนการหรือกิจกรรมก่อนที่จะมอบทุนให้เขาด้วย เพื่อเขาจะได้เป็นคนมีคุณค่าและสามารถช่วยเหลือชุมชนได้ในอนาคตต่อไป และเมื่อช่วยไปแล้วเขาก็สามารถกลับมาเกื้อกูลวัดได้บ้าง ดังนั้นการศึกษาสงเคราะห์จึงเป็นหัวใจสำคัญ^{๑๐} สรุปได้ว่าด้านการศึกษาสงเคราะห์นั้นวัดควรมีการสนับสนุนส่งเสริมช่วยเหลือทุกสิ่งทุกอย่างที่โรงเรียนขาด ชุมชนต้องการ ให้การอนุเคราะห์ทั้งภายในส่วนของชุมชน และภายนอกชุมชน ตลอดจนมีการพัฒนาในเรื่องการศึกษาสงเคราะห์อย่างต่อเนื่อง ทำให้ทุกฝ่ายได้ประโยชน์อย่างบริบูรณ์และถาวรยั่งยืน

๕. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น วัดต้องมีกระบวนการปัจจัยหลายส่วน คือต้องใช้หลักวิชาการ และใช้วาตะ ใช้สติปัญญา ใช้มันสมอง และต้องอยู่ที่ความจริงใจและความตั้งใจ ในส่วนที่วัดเขาช่องพรานทำอยู่เช่นการบวชเณร และเรื่องต่าง ๆ นั้นเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เป็นการขยายกิจการพระศาสนาให้กว้างขึ้นอีก และต้องให้ชาวบ้านเขาเห็นเขารับรู้ และเขามีส่วนร่วมว่าเราทำอะไร เป็นการกระตุ้นดึงศรัทธาของเขา ทำให้เห็นว่าเราตั้งใจและทำอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนมีความมั่นคง ต้องพูดได้ คิดได้ ทำได้ด้วย^{๑๑} และในปัจจุบันนี้สังคมเราในปัจจุบันนี้กำลังแย่งลง คนกำลังออกห่างพระศาสนาไม่เข้าหาพระศาสนาอาจเป็นด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ แต่เราก็จะไปทิ้งไม่ได้เมื่อเหตุปัจจัยเข้ามาจะทิ้งไปมันก็คงไม่ใช่ ในส่วนตัวคิดว่าทำได้ดีโดยเฉพาะการร่วมกับทางโรงเรียนทำกิจกรรมการเผยแผ่ตรงนี้นับว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก คิดว่าถูกต้องแล้ว เนื่องจากว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยนี้มันเป็นเรื่องยาก ฉะนั้นเราก็ต้องทำตั้งแต่เด็กผมคิดว่าเป็นเรื่อง

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูวิฑิตพัฒนโสภณ, รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูโพธารามพิทักษ์, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

ถูกต้อง^{๑๒} และสิ่งสำคัญที่วัดควรมีการจัดกิจกรรมฝึกอบรมให้พระภิกษุและสามเณร ตลอดจนประชาชน เด็กนักเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น สามารถนำไปนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันของแต่ละเพศละวัยได้อย่างเหมาะสมดีงาม

๖. ด้านการสาธารณูปการ

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานในด้านการสาธารณูปการนั้น วัดควรมีการจัดระบบระเบียบศาสนวัตถุ และเสนาสนะ สิ่งก่อสร้างในวัดเป็นระเบียบเรียบร้อย เหมาะสม สวยงาม และมั่นคงแข็งแรง มีคุณภาพคุ้มค่า ตลอดจนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้ทุกฝ่ายทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และประชาชนทั่วไป^{๑๓} และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของงานด้านสาธารณูปการคือการจัดบริเวณวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เราต้องจัดให้ดี ให้เหมาะสม ให้มีคุณค่า พร้อมจัดระบบระเบียบให้ดี พัฒนาให้สะอาด สงบ ร่มรื่น วัดก็จะเจริญได้โดยไม่ยาก^{๑๔} สรุปได้ว่าการสาธารณูปการหรือสิ่งก่อสร้างอย่าทำให้มันเกินความจำเป็น ควรให้มันเกิดความพอดี ความสร้างตามความต้องการของชุมชน และสังคม และชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ เพราะวัดถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชนของสังคม จึงควรพิจารณาให้ดีเสียก่อนที่จะสร้างอะไรขึ้นมา^{๑๕}

๗. ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานในด้านการสาธารณสงเคราะห์ วัดควรต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษ ถือว่าเป็นภาระสำคัญที่ผู้บริหารวัดหรือเจ้าอาวาสเขาช่องพรานและคณะสงฆ์จะต้องทำให้ทั่วถึง ไปให้เขาเห็นหน้าบ้าง ไปให้กำลังใจเขา มีความจริงใจให้เขาทำให้เขาเห็นว่าความทุกข์ของเขาก็เหมือนความทุกข์ของเรา เปรียบเสมือนเราเข้าไปให้เห็นหน้า ก็เหมือนการ

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายภิรมย์ โชติแดง, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระครูโพธารามพิทักษ์, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายภิรมย์ โชติแดง, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูวิฑิตพัฒนโสภณ, รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

แก้ปัญหาให้เขา เขาเห็นนาก็ชื่นใจ เป็นการสร้างศรัทธาขึ้นอีก^{๑๖} วัดควรมีการดำเนินการงานด้านการสงเคราะห์นี้ อย่างเป็นระบบทั่วถึงและต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน และไม่เลือกหน้า โดยมีหลักว่าใครมีความเดือดร้อนมากก็ช่วยเหลือมาก ใครมีความเดือดร้อนน้อยก็ช่วยเหลือเป็นปกติ ประชาชนพอใจในด้านนี้มาก^{๑๗} แต่งานด้านนี้ก็ยังมีปัญหาและอุปสรรคอยู่ทุกวัดทุกที่ ส่วนใหญ่สงเคราะห์ไม่ทั่วถึงไม่เพียงพอกับความต้องการ เพราะคนต้องการมันมาก แต่ทรัพยากรเรามีจำกัด ก็ต้องพิจารณาคัดเลือกตามความเหมาะสม และวัดจะต้องดำเนินงานด้านนี้ต่อไป เพื่อประโยชน์สุขของสังคม^{๑๘}

๗. ทิศทางในงานด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานในสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต

ข้อชี้แนะทิศทางการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานและคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต โดยสรุปงานทั้ง ๖ ด้านของคณะสงฆ์วัดเขาช่องพรานนั้น สิ่งที่เป็นที่สุดของการบริหารจัดการวัดคือส่วนร่วมของทุกฝ่าย ตลอดจนการให้ความรู้ ความเข้าใจในหน้าที่บทบาท รวมถึงการปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์แบบ ภายใต้กฎระเบียบที่ถูกต้องเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายของเป็นเรื่องสำคัญ และที่สำคัญต้องบริหารจัดการแบบเป็นรูปธรรมทุกฝ่ายสามารถรู้และสัมผัสได้ และควรจะมีการสร้างเครือข่ายระหว่างวัดกับวัด หรือในระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับภาค ฯลฯ ก็จะเป็นระบบที่ดีเยี่ยม^{๑๙} และในการบริหารจัดการวัดและการบริหารคณะสงฆ์ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตนั้น ตามความเห็นของหลวงพ่อบุญการต้องมียอดความรู้ในการบริหารและการจัดการ ผู้บริหารวัดต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารวัดและการจัดการ เช่น การบริหารคน การบริหารเครื่องมือ การบริหารเงิน และต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เป็นต้น การบริหารที่ดั่งาม ต้องใช้หลักศาสนาธรรม ไม่เน้นวัตถุ เช่น (ขายวัตถุมงคล) เป็นต้น วัดที่เจริญงอกงามและยั่งยืน คือการนำเอาหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เจริญสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน อย่างนี้ เป็นต้น การรักษาไว้ซึ่งประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ชุมชน ประเพณีพื้นบ้าน สืบเหล่านี้ เรียกว่า อัตลักษณ์ชุมชน คือ การไว้ซึ่งเอกลักษณ์ชุมชนและ

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูโพธารามพิทักษ์, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายจรูญ วันชนะเมม, ไวยาวัจกรวัดเขาช่องพราน, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรพัฒนโสภณ, รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระครูโพธารามพิทักษ์, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

เผ่าพันธุ์ สิ่งเหล่านี้เรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาวัดและชุมชน^{๒๐} สรุปได้ว่า การบริหารจัดการวัดที่ดี การบริหารคณะสงฆ์ไทยก็ดี ต้องอาศัยคุณธรรมเป็นส่วนสำคัญ โดยเฉพาะผู้มีหน้าที่สำคัญคือผู้นำนั้นสำคัญ เพราะนอกจากความรู้ความสามารถแล้ว คุณธรรมจริยธรรมต้องถึงพร้อม เพื่อประโยชน์และความเป็นอยู่โดยสันติสุขของคนในวัดเอง และของคณะสงฆ์ องค์การของตน ตลอดจนเพื่อเป็นแบบอย่างดี เป็นที่พึ่งของชาวบ้าน ผู้ทำหน้าที่บริหารนี้จึงต้องมีความหนักแน่น มีความจริงใจ ความเสียสละ อดทน มีความขยันหมั่นเพียร และเมตตาที่สูงด้วย^{๒๑}

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรพัฒนโสภณ, รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายสมพงษ์ พรมสุภา, นายกเทศมนตรีตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี

๒. เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๓. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จำนวน ๔๐๐ ชุด ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์หาค่าสถิติต่าง ๆ ดังนี้

วิเคราะห์ข้อมูลของแบบสอบถาม ตอนที่ ๑ การวิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละนำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยายผล

วิเคราะห์ข้อมูลของแบบสอบถาม ตอนที่ ๒ ซึ่งเป็นข้อมูลระดับความคิดเห็นประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย โดยกำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ ตามแนวคิดของเบสท์และแปลความหมาย

วิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรีวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองตัว และการทดสอบค่าเอฟ (f-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way analysis of variance) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามตัวขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจึงทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ตอนที่ ๓ เป็นการนำเสนอปัญหา และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน ตามความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งเป็นแบบสอบถามปลายเปิด โดยนำปัญหาและข้อเสนอแนะมาสรุปรวมใจความ และประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี เป็นการบรรยายความ ผลการวิจัยสามารถนำมาสรุป อภิปรายผลและมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวนคือ ๒๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๕ และประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี จำนวน ๙๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๓ มีวุฒิการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา จำนวน ๒๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๓ ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรวม จำนวน ๑๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๐ และมีประสบการณ์ในการเข้าวัดตั้งแต่ ๑๖ ปีขึ้นไป จำนวน ๑๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๕

๕.๒ ความคิดเห็นในการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี

ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๘๗ และเมื่อจำแนกรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากที่สุด ๓ อันดับแรก พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ในด้านการศึกษาสงเคราะห์มากเป็นอันดับหนึ่ง โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๐๐ รองลงมา คือ ด้านการปกครอง มีค่าเฉลี่ย ๓.๘๘ และด้านการสาธารณูปการ มีค่าเฉลี่ย ๓.๘๑ โดยจำแนกเป็นรายด้านได้ ดังนี้

๕.๒.๑ ด้านการปกครอง การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับความคิดเห็นจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ การปกครองมุ่งสร้างพระภิกษุสามเณรให้เป็นพระเณรที่ดี พร้อมกับการพัฒนาวัดและประชาชนให้เป็นคนดีและมีความสามัคคีเข้มแข็ง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ รองลงมา คือ การกำกับดูแลจัดศาสนสมบัติของวัดเป็นระเบียบเรียบร้อยมั่นคงแข็งแรงและเป็นสัดส่วนสวยงามเหมาะสมกับสภาพวัด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ และการบริหารปกครองวัดมีความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ยึดตามหลักพระธรรมวินัยและมีระเบียบแบบแผนเหมาะสมดีงาม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑

๕.๒.๒ ด้านการศาสนศึกษา การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับความคิดเห็นจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ การจัดวัดเป็นแหล่งการศึกษาเรียนรู้ ด้านศีล สมาธิ ปัญญา แก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ รองลงมา คือ การอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่บุคคลที่เข้ามาเรียนรู้ในวัดด้านศีลธรรมอันดีงามพร้อมนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีประจำวันอย่างมีความสุข ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ และการเป็นที่พึ่งของประชาชนด้วยการจัดวัดเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนองค์ความรู้แห่งการศึกษาทุกประเภท ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๐

๕.๒.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับความคิดเห็นจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ การสนับสนุนส่งเสริมโรงเรียนการกุศลของวัดและสถานศึกษาของชุมชนเพื่ออนุเคราะห์ประชาชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ รองลงมา คือ การอุปถัมภ์สนับสนุนช่วยเหลือการก่อสร้างอาคารเรียน/ห้องเรียน/และอุปกรณ์การศึกษาแก่โรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๖ และการสนับสนุนทุนการศึกษาสงเคราะห์ทุกระดับแก่คนในชุมชนและการอุดหนุนอนุเคราะห์ทุนการศึกษาแก่ผู้ยากไร้เฉพาะบุคคล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕

๕.๒.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับความคิดเห็นจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ การจัดกิจกรรมในการอบรมปฏิบัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙ รองลงมา คือ การอบรมพระภิกษุสามเณรและคนในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม ศีลาจริยวัตรประเพณีอันดีงามและเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐ และการจัดกิจกรรม/เทศนาอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่ประชาชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันสำคัญต่างๆของไทย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕

๕.๒.๕ ด้านการสาธารณูปการ การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับความคิดเห็นจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ การพัฒนาบริเวณวัดให้มีความสงบร่มรื่นสะอาด มีป้ายบอกสถานที่ต่างๆ และระบบรักษาความปลอดภัยในวัด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙ รองลงมา คือ การอำนวยความสะดวกในการใช้สถานที่ต่าง ๆ ของวัดในการจัดกิจกรรมต่างๆ แก่ชุมชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ และการบำรุงรักษาและอนุรักษ์

เสนาสนะสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในวัดให้คงรูปแบบตามศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและความเป็นไทย
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒

๕.๒.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๐ และเมื่อพิจารณารายละเอียด เป็นรายชื่อสามารถเรียงลำดับความคิดเห็นจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ การสงเคราะห์ อำนาจความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลต่างๆ และจัดกิจกรรมเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา อย่างสม่ำเสมอ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑ รองลงมา คือ การสงเคราะห์ช่วยเหลือให้ คำแนะนำแก่ชุมชนที่มีความเดือดร้อน ตามหลักพระพุทธศาสนา ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๒ และการรณรงค์อบรมความรู้แก่ชุมชนในด้านข้อกฎหมาย/การป้องกันยาเสพติด/อบายมุข เพื่อ ประโยชน์และความสงบสุขของชุมชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๔

จากการสรุปผลความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ทั้ง ๖ ด้านที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พอสรุปได้ว่า การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับมาก

๕.๓. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการ วัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ ๕.๑ สรุปผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย

ตัวแปรอิสระ	ผลการทดสอบ	
	ยอมรับสมมติฐาน	ปฏิเสธสมมติฐาน
สถานภาพส่วนบุคคล	การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	
เพศ	-	✓
อายุ	-	✓
วุฒิการศึกษา	-	✓
อาชีพ	-	✓
ประสบการณ์ในการเข้าวัด	-	✓

๕.๓.๑ เพศ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการศาสนศึกษา ที่ประชาชนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

๕.๓.๒ อายุ ประชาชน ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชน ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

๕.๓.๓ ระดับการศึกษา ประชาชน ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชน ที่มีวุฒิการศึกษาที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน ทุกด้าน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๓.๔ อาชีพ ประชาชน ที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชน ที่มีอาชีพที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี มีความแตกต่างกัน ในด้านศาสนาธรรม สงเคราะห์ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านอื่น ๆ ประชาชนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

๕.๓.๕ ประสบการณ์ในการเข้าวัด ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการเข้าวัด มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐาน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชน ที่มีประสบการณ์ในการเข้าวัดที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐาน

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี สรุปได้ดังนี้

ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่าการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ผู้บริหารวัดเขาช่องพรานส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการในกิจการวัดเขาช่องพรานมาก โดยเฉพาะปัญหาด้านการศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ให้ความสำคัญมากเป็นพิเศษ แต่เมื่อกล่าวโดยภาพรวมถึงการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรีมาก นั้นแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารวัดเขาช่องพรานมีระบบระเบียบในการบริหารกิจการงานของวัดทั้ง ๖ ด้าน มีประสิทธิภาพดี ทั้งยังมีการวางแผนและวางนโยบาย ตลอดจนบุคลากรมีความสามัคคีปรองดองและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองในการบริหารกิจการเป็นอย่างดีและเข้มแข็ง จึงส่งผลให้การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรีมีประสิทธิภาพดี

แต่สิ่งสำคัญที่ผู้บริหารวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรีควรเร่งปรับปรุงอย่างเร่งด่วน คือ ควรมีการเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอและควรเสริมปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ให้มากยิ่งขึ้น และควรมีการกระจายอำนาจหน้าที่กระจายการปฏิบัติงานอย่างครอบคลุมในงานทั้ง ๖ ด้านของวัดอย่างเหมาะสม ประกอบกับควรปรับปรุงระบบการทำงานให้มีเป้าหมายเป็นแนวทางเดียวกัน และมีการสร้างเครือข่ายร่วมมือกันทั้งภายในหน่วยงานต่าง ๆ ภายในวัดและภายนอกวัดด้วย โดยการใช้ความรู้ความสามารถของบุคลากรให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนมีความประพฤติดีงามด้วยศีลาจาริยวัตรตามหลักพระธรรมวินัย มีความอดทน เสียสละทุ่มเทอย่างจริงจัง เพื่อความมั่นคงของวัดและพระพุทธศาสนาต่อไป

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๕.๒. ๑ ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี

จากการศึกษาเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี รวมทุกด้าน โดยรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการบริหารจัดการวัดของผู้บริหารทั้งฝ่ายคณะสงฆ์ และคฤหัสถ์ในวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี มีการบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ทำให้เกิดความพึงพอใจแก่ประชาชนเมื่อพิจารณารายด้านมีประเด็นที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้

๑) ด้านการปกครอง จากการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านการมุ่งครองที่ผู้บริหารวัดมุ่งสร้างพระภิกษุและสามเณรให้เป็นพระเณรที่ดี ยึดมั่นตามหลักพระธรรมวินัยมีกิริยามรรยาทที่เรียบร้อยเหมาะสมดีงาม พร้อมกับการพัฒนาวัดและประชาชนให้เป็นคนและมีความสามัคคีเข้มแข็ง ซึ่งมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารวัดเขาช่องพรานให้ความสำคัญต่อการปกครองวัดเป็นอย่างมากและให้ความสำคัญมากที่สุดในเรื่องการอบรมและพัฒนาพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี เพื่อสร้างบุคลากรอันจะเป็นกำลังสำคัญของวัดและพระพุทธศาสนา ตลอดจนเสริมสร้างความสามัคคี ความมีส่วนร่วมกับประชาชนอีกด้วย ตามหลัก บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน (บวร) ตามความคิดเห็นของประชาชนวัดเขาช่องพราน ซึ่งถือว่า โดยรวมการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน ในด้านการปกครองทั้ง ๕ งาน อยู่ในระดับที่มีความคิดเห็นมาก

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะในเรื่องการปกครองหรือการบริหารตามทัศนะของพระพุทธศาสนาว่าการปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษาการปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้นมีจุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษา หรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษา จึงถือคติได้ว่าการปกครองที่มีขึ้นเป็นเรื่องของการศึกษาและเพื่อการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหา เริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยังต้องเพิ่มการใช้อำนาจ ใช้อำนาจ และจะเห็นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ไม่ใช้การปกครองแบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็นการปกครองแบบพยายามกำจัดคนเลว”

๒) ด้านการศาสนศึกษา จากการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะ การจัดวัดเป็นแหล่งการศึกษาเรียนรู้ ด้านศีล สมาธิ ปัญญา แก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารวัดเขาช่องพรานให้ความสำคัญต่อการศาสนศึกษาอย่างมาก โดยเน้นในเรื่องการเจริญไตรสิกขา อันเป็นหลักธรรมคำสอนหลักหรือหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา ทั้งภาคปริยัติและภาคปฏิบัติควบคู่กันไปให้แก่ทั้งพระภิกษุสามเณร ตลอดจนทั้งประชาชนทั่วไป ให้มีความรู้ความเข้าใจสามารถนำหลักไตรสิกขาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข ตามความคิดเห็นของ

ประชาชนแล้ว ซึ่งถือว่า โดยรวมการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ในด้านการศึกษาทั้ง ๕ งาน อยู่ในระดับที่มีความคิดเห็นมาก

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ**พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)** ได้กล่าวสรุปถึงจุดหมายแห่งการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือการศึกษาต้องสร้างสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ขึ้นมาให้จงได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจฐานความรู้ และเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว หมายถึงคนที่มีภาวนา ๔ ได้แก่ กายภาวนา สีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เทียบได้กับจุดสมดุลของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม ๔ ประการ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะ และสันติ

๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จากการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะ การสนับสนุนส่งเสริมโรงเรียนการกุศลของวัดและสถานศึกษาของชุมชนเพื่ออนุเคราะห์ประชาชน และการอุปถัมภ์สนับสนุนช่วยเหลือการก่อสร้างอาคารเรียน/ห้องเรียนและอุปกรณ์การศึกษาแก่โรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารวัดเขาช่องพรานให้ความสำคัญต่อการศึกษาสงเคราะห์ของวัดและชุมชนเป็นอย่างมากนับว่าเป็นการทำงานด้านศึกษาสงเคราะห์ทั้งในส่วนของวัดและของชุมชนควบคู่กันไป ซึ่งสร้างความเจริญ ความก้าวหน้าในทางการศึกษามาก สามารถช่วยให้เด็กในชุมชนมีคุณภาพทางการศึกษาที่ดี ตลอดจนลดภาระค่าใช้จ่ายของผู้ปกครองที่ไม่ต้องส่งลูกไปเรียนในสถานศึกษาที่ไกลบ้านอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งถือว่า โดยรวมการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ ทั้ง ๕ งาน อยู่ในระดับที่มีความคิดเห็นมาก

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ **พระราชสีมาภรณ์ (นวล เขมสจุจวาทิ)** ได้กล่าวว่าการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบันการศึกษานอกจากการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาหรือกระบวนการศึกษาสงเคราะห์ปวงชน ทั้งก่อนวัยเรียน ในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่าง ๆ ตามสมควร

๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะ การจัดกิจกรรม/เทศนาอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่ประชาชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญต่าง ๆ ของชาติไทย และการอบรมพระภิกษุ/สามเณรตลอดทั้งคนในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม ศีลาจริยวัตรประเพณีอันดีงามและเป็นแบบอย่างที่ดี

ดีต่อสังคม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารวัดเขาช่องพรานให้ความสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งภายในและภายนอกวัดเป็นอย่างมาก โดยมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของทุกภาคฝ่าย นับว่าการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพมากตามความคิดเห็นของประชาชนชน ถือได้ว่า โดยรวมการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง ๕ งาน อยู่ในระดับที่มีความคิดเห็นมาก

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ **กรมการศาสนา** ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆวิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปฐกถา ในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ การกิจจานุเบกษา การที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนาการดำเนินการใดของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น

๕) ด้านการสาธารณูปการ จากการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะ การพัฒนาบริเวณวัดให้มีความสงบร่มรื่นสะอาด มีป้ายบอกสถานที่ต่าง ๆ และมีระบบการรักษาความปลอดภัยในวัด มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารวัดเขาช่องพรานให้ความสำคัญต่องานการสาธารณูปการของวัดเป็นอย่างมาก โดยเน้นความสงบร่มรื่น ความสะอาด และความปลอดภัยเป็นหลัก ตามความคิดเห็นของประชาชน ถือได้ว่า โดยรวมการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน ในด้านการสาธารณูปการทั้ง ๕ งาน อยู่ในระดับที่มีความคิดเห็นมาก

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ **พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ)** ได้ให้ความหมายงานการสาธารณูปการ หมายถึง การช่วยเหลือ อุดหนุน หรือเกื้อกูล คนส่วนมากหรือคนทั่วไปหรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัดได้แก่ การก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถานให้วัดเรียบร้อยดีงาม ซึ่งได้แก่ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ

๖) **ด้านการสาธารณสงเคราะห์** จากการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะ การสงเคราะห์อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ และจัดกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา อย่างสม่ำเสมอ และการสงเคราะห์ช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ชุมชนที่มีความเดือดร้อน ตามหลักพระพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารวัดเขาช่องพราน ให้ความสำคัญต่อการงานด้านการสาธารณสงเคราะห์มาก ตามความคิดเห็นของประชาชนวัดเขาช่องพราน ซึ่งถือได้ว่า โดยรวมการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ทั้ง ๕ งาน อยู่ในระดับที่มีความคิดเห็นมาก

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้

จากการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี จะพบว่าการบริหารจัดการวัดนั้นควรให้ความสำคัญครบทั้ง ๖ ด้าน ตามกฎหมายเถรสมาคมที่กำหนดซึ่งจะสอดคล้องกับผลการวิจัย พระมหาเรีงศักดิ์ พิมพ์สกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า” ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างการบริหาร เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการและการกระจายอำนาจ การตรวจสอบรวมถึงมีไวยาวัจกรช่วยในกิจการของสงฆ์ ภารกิจ ๖ ด้าน คือ ปกครองสงฆ์ด้วยหลักธรรมวินัย บริหารแบบมีส่วนร่วมและทำงานเป็นทีม มีคณะกรรมการพิจารณาพระสงฆ์ที่ทำความผิดวินัย มีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งเพื่อความเหมาะสมปรับปรุงหลักสูตรและกระจายการศึกษา รวมทั้งจัดการศึกษาโดยภิกษุ สามเณรต้องศึกษาทุกรูป จัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เยาวชนและชุมชน มีการปรับปรุงหลักสูตรการพัฒนาภิกษุที่ทำหน้าที่ครูสอนโดยรัฐจัดงบประมาณอุดหนุน พระสงฆ์ควรเผยแผ่พุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ควรมืองค์การเผยแผ่พร้อมทั้งพัฒนาภิกษุโดยรัฐให้การสนับสนุนการก่อสร้างอาคารต่าง ๆ ควรอนุรักษ์ศิลปะแบบไทย เป็นสัดส่วนมีแบบแปลนโดยมีคณะกรรมการสงฆ์คอยดูแล ส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ และการมีส่วนร่วมในการขจัดอบายมุข ทั้งนี้ ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของคุณ โทษณ์ และเทพพร มังธานี ที่ได้ทำการศึกษา การบริหารวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ด้านการปกครอง มีการวางแผนการบริหารอย่างชัดเจน มีระเบียบในการปกครอง มีการกระจายอำนาจและการมอบหมายหน้าที่

อย่างเป็นระบบ ด้านการศึกษา พบว่า สามารถรักษารูปแบบการศึกษาแบบดั้งเดิมที่มุ่งผดุงพระธรรมวินัยและพระพุทธศาสนาโดยตรง ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ทางวัดมีโรงเรียนการกุศลอยู่ในเขตของวัด และมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและศูนย์บริการผู้สูงอายุภายในวัด ด้านสาธารณูปการ มีการจัดระเบียบศาสนวัตถุ และเสนาสนะอย่างเป็นระบบระเบียบ ตามสภาพบริเวณวัด ด้านการสาธารณะสงเคราะห์ พบว่า วัดมีการเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ตั้งของวัดดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยภายในวัด

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่องความคิดเห็นประชาชนชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. จากผลการวิจัยด้านการปกครอง พบว่า ประชาชนที่มาทำกิจกรรมต่าง ๆ ในวัดมีจำนวนมาก และอำนาจการตัดสินใจสั่งการตลอดจนความรับผิดชอบยังมีข้อจำกัดและผูกขาดอยู่กับเจ้าอาวาสเพียงรูปเดียว ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาศรัยสงฆ์ ตลอดจนทั้งตามกฎหมายบ้านเมือง จึงทำให้บางครั้งจะยากต่อการควบคุมดูแล ดังนั้นผู้บริหารวัดควรมีการจัดระบบและกระจายอำนาจหน้าที่ในการปกครองอย่างเหมาะสมแก่บุคลากรที่มีคุณภาพ เพื่อให้การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานด้านการปกครองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒. จากผลการวิจัยด้านการศาสนศึกษา พบว่า การศึกษาของพระภิกษุ/สามเณรและประชาชนทั่วไปที่มีโอกาสเข้ามาศึกษาธรรมในช่วงระยะเวลาสั้นๆ ยังขาดการบริหารจัดการที่เหมาะสมในด้านนี้อยู่ ดังนั้นผู้บริหารวัดเขาช่องพรานควรมีการจัดทำหลักสูตรเฉพาะอย่างเหมาะสมและประสิทธิภาพ ในการให้การศึกษอบรมแก่ผู้ที่เข้ามาศึกษาในช่วงระยะเวลาสั้นๆ

๓. จากผลการวิจัยด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า การสงเคราะห์เรื่องการสอนสนับสนุนการศึกษาและอุปกรณ์การศึกษา สำหรับเด็กเยาวชนที่ยากจนและสถานศึกษาภายนอกบริเวณวัดยังไม่เพียงพอ เป็นต้น จึงควรให้มีการสนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาภายนอกวัด สงเคราะห์เด็กและเยาวชนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน ยิ่งเฉพาะเด็กที่ยากจนและเด็กที่เรียนเก่ง เช่น ตั้งมูลนิธิเพื่อมอบทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษา ชุดนักเรียน อุปกรณ์กีฬา ทุนอาหารกลางวัน โต๊ะ เก้าอี้ โรงอาหาร อาคารเรียน เป็นต้น

๔. จากผลการวิจัยด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า การจัดอบรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่พระภิกษุสามเณรภายในวัดค่อนข้างน้อย และการเปิดโอกาสให้พระภิกษุ/สามเณร ได้มีโอกาสแสดงธรรมในงานต่าง ๆ ค่อนข้างน้อย ดังนั้นผู้บริหารวัดจึงควรเปิดหลักสูตรเฉพาะในการอบรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่พระภิกษุ/สามเณรภายในวัด เพื่อที่จะให้มีโอกาสได้แสดงธรรมตามงานต่าง ๆ อย่างทั่วถึง

๕. จากผลการวิจัยด้านการสาธนาอุปการ พบว่า ความเหมาะสมในการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติและการอนุรักษ์ศิลปเอกลักษณ์ท้องถิ่นของวัดยังไม่รัดกุมเพียงพอ ดังนั้นการก่อสร้างและ การบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติของวัด ด้วยการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งศาสนวัตถุและ ศาสนสถานที่มียุคเดิม ให้มั่นคงถาวรและก่อสร้างเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับ ศาสนสมบัติซึ่งจำเป็นการดำรงของพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรต่อไปรวมทั้งควรก่อสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์หน่วยงานอื่น ๆ เช่น สถานศึกษา โรงพยาบาล โรงเรียน ศาลา ประชาคม เป็นต้น

๖. จากผลการวิจัยด้านสาธนาสงเคราะห์ พบว่า การสงเคราะห์ด้านสาธนาสงเคราะห์แก่สังคมในการดำเนินกิจกรรมให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมกับวัดยังไม่พอเพียง ดังนั้นผู้บริหารวัดควรการดำเนินกิจการงานสาธนาประโยชน์ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนในชุมชนและสังคมโดยการจัดกิจกรรมอันเป็นสาธนาสมบัติหรือสาธนากุศล เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชนและการพัฒนาสังคมและชุมชน เช่น คนไม่มีเงินค่ารักษาพยาบาล คนไม่มีที่อยู่อาศัย คนไม่มีที่ดินทำกิน งานฌาปนกิจศพ สนับสนุนส่งเสริมจัดหาอุปกรณ์การแพทย์ให้สถานีนอนามัยหรือโรงพยาบาล ตลอดจนการสนับสนุนส่งเสริมด้านอาชีพเสริมให้แก่ประชาชน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

หากมีการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดหรือของคณะสงฆ์ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในลักษณะต่อไปนี้

๑. ควรศึกษากระบวนการและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการวัด หรือการบริหารจัดการคณะสงฆ์ เพื่อหาวิธีที่เหมาะสมในการบริหารจัดการวัดหรือคณะสงฆ์ในภาวะการณ์ยุคปัจจุบัน

๒. ควรมีการวิจัยการติดตามผลประเมินผลการบริหารจัดการวัดหรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๓. ควรศึกษาวิจัยการบริหารกิจจัดการวัดหรือการบริหารจัดการคณะสงฆ์ โดยมุ่งเน้นในด้านใดด้านหนึ่งของงานในองค์กรทั้ง ๖ ของคณะสงฆ์

๔. ควรศึกษาวิจัยในเรื่องบทบาทของคณะสงฆ์ในการบริหารจัดการสัมพันธ์ภาพอันมั่นคงและสร้างเสริมความสามัคคีระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน ตามหลักพระพุทธศาสนา

๕. ควรศึกษาวิจัยในเรื่องผลกระทบและแนวการบริหารของวัด ในภาวะการณ์ของสังคมไทยและโลกยุคปัจจุบัน

๖. ควรศึกษาวิจัยการบริหารจัดการวัดเชิงคุณภาพ โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary sources)

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๗.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. วิชาการพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๔.

_____ . วินัยบัญญัติในธรรมชั้นตรี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ การศาสนา, ๒๕๓๕

_____ . คู่มือการบริหารศึกษาคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ กรมศาสนา, ๒๕๓๘.

_____ . คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙.

_____ . ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____ . คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

_____ . หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบคำสั่งมหาเถรสมาคม. กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒.

_____ . ความหมายของวัด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๒.

_____ . วัดพัฒนา ๔๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓.

_____ . วัดพัฒนา ๔๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔.

คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ. สรุปเนื้อหาวิชาทฤษฎีองค์การ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

คะเนิงนิตย จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร. หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕.

จันทราณี สงวนนาม. เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง. ม.ท.ป, ๒๕๓๖.

จำลอง เงินดี. เอกสารคำสอนวิชาจิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย-เกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔.

จิตรจำนง สุภาพ. ทฤษฎีธีรชาวด. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์พลชัย, ๒๕๔๔.

จุฬารัตน์ บุญยากร. วัดพัฒนา ๕๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิตการพิมพ์, ๒๕๔๑.

ดรุณี ญาณวัฒนา และคณะ. ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด ศึกษาเฉพาะกรณีวัดอัมพวัน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

เด่น ชะเนติยัง. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๓.

เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ ผศ.ดร. ความรู้เบื้องต้นทางการบริหารรัฐกิจ. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ทองหล่อ เดชไทย. หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕.

ทินพันธุ์ นาคะตะ. การเมืองการบริหารไทย : ภาวะของชาติ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์, ๒๕๓๓.

ธงชัย สันติวงษ์. องค์การและการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.

ธนกรส พูนสิทธิ์. การจัดการองค์การและการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑.

ธีรยุทธ พึ่งเทียร. สถิติเบื้องต้นและการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สูตรไพศาล, ๒๕๔๕.

ธีระรัตน์ กิจจารักษ์. เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา. เพชรบูรณ์ : คณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏ, ๒๕๔๒.

ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เณลิมจิระรัตน์. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔.

นพมาศ ธีรเวคิน. จิตวิทยาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

น้อย ลาวยครามและสุบรรณจันทบุตร. หลักการบริหารและจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๙.

นิตย สัมมาพันธ์ รัช. การบริหารเชิงพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร:โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๒๙.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.

บุญเรียง ขจรศิลป์. วิธีวิจัยการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : พิชญา พรินติ้ง, ๒๕๓๔.

ประกอบ กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.

ประยูร อาษานาม. คู่มือวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑.

ประเวศ วะสี. พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๓๖.

_____. “พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันในสังคม” ใน หลักการบริหารและจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาพัฒนาการศรัทธา, ๒๕๓๙.

ปรีชา ช่างขวัญยืน. ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๓๒.

ปิ่น มุกกันต์. มุมสว่าง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๓.

พงษ์ศักดิ์ ปัญญพรมผล. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒.

พระเทพปริยัติมุนี (สมคิด เขมจารี). การคณะสงฆ์และการศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). การคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____. การคณะสงฆ์และการศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พระเทพโสภณ ประยูร ธมฺมจิตโต. ทิศทางการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____. พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วินดาต้าโปร ดักส์, ๒๕๔๘.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). “พระสงฆ์กับกรมศาสนา” ใน กรมการศาสนาสู่ศวรรษแห่งการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). **สารภาค ๑๕**. กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๘.

พระธรรมวรานายก (โอภาส นิรุติเมธี). **ธรรมปริทัศน์ ๔๖**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____. **ธรรมบุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____. **นิติศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙.

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร). **คม ชัด ลึก เล่ม ๒**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๗.

พระมหาประยุทธ์ ปยุตฺโต. **บันทึกการสัมมนาเรื่องพุทธศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนศิwap, ๒๕๑๓.

พระมหาเสริมชัย ชยมงฺคโล. **การบริหารวัด**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอช เอ พีเพรส จำกัด, ๒๕๓๙.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). **การบริหารวัด**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘.

_____. **พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์**. กรุงเทพมหานคร : ชัยมงคลพรินติ้ง, ๒๕๔๘.

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐.

พระราชรัตนมนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ). **การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘.

พระราชสีมาภรณ์ (นวล เขมสจฺจวาที). **พระสงฆ์กับงานพัฒนาพระศาสนาและสังคม**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๓๙.

พะยอม วงศ์สารศรี. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : พรวนการพิมพ์, ๒๕๔๒.

พระวิบูลธรรมวาที (วิบูล กัลยาโณ). “พระสังฆาธิการกับวัด” ใน ที่ระลึกงานสมโภชฉลองพระ
 บัญชาแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระวิสุทธิภักทธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และ กฎมหาเถรสมาคม.
 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต). การเมืองมิใช่เรื่องของสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้ว
 การพิมพ์, ๒๕๔๓.

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ รวมในผลงานทางวิชาการ
 เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา,

พระโอวาทสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. พระธรรมเทศนา
 ท้าวไปและพระวรธรรมคติ. กรุงเทพมหานคร : หจก.โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๑.

พิสนุ ฟองศรี. วิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เทียมฟ้าการ
 พิมพ์, ๒๕๔๙.

ไพบุลย์ เสียงก้อง. “หลักการบริหารวัด” วัดพัฒนา ๔๔. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา,
 ๒๕๔๔.

_____. “หลักการบริหารงานในวัด”. ในอบรมบาลีก่อนสอบภาค ๔ ปีที่ ๓. รวบรวม
 และจัดพิมพ์โดยคณะกรรมการฝ่ายเลขานุการ โครงการอบรมบาลีก่อนสอบ.
 ปทุมธานี : บริษัทสื่อตะวันออกจำกัด, ๒๕๔๗.

มานพ พลไพรินทร์. คู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.

มานี ไชยธีรานุวัตรศิริ. การติดตามและประเมินสถานภาพการปฏิรูปการเรียนรู้
 ระดับอุดมศึกษา วารสารสหศาสตร์, ๒๕๔๙.

มณฑา อินทุสมิต. คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร : พุทธธรรมเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์
 ทางการศึกษา. เลย : สถาบันราชภัฏเลย, ม.ป.ป. ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑.
 กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

วิเชียร เกตุสิงห์. หลักการสร้างและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย. กรุงเทพมหานคร :
 ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น, ๒๕๒๔.

วิโรจน์ สารัตนะ. การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร
 : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒.

สมคิด บางโม. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร.
 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

- สมพงษ์ เกษมสิน. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพบูลย์ สารานุกรม, ๒๕๑๔.
- _____. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖.
- สมยศ นาวิการ. การบริหารเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- _____. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔.
- _____. การบริหารตามสถานการณ์. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๕.
- สมาน รังสียกฤษฎ์. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.
- สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พัทธอักษร, ๒๕๔๒.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สารสำคัญของภารกิจแต่ละด้าน. ม.ป.ป. เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๔.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. กฎมหาเถรสมาคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.
- _____. วัดพัฒนา ๔๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา, ๒๕๔๖.
- _____. วัดพัฒนา ๕๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.
- สำนักงานเลขานุการวัดเขาช่องพราน. สุนัขบัตรงานปิดทองฉลองอุโบสถวัดเขาช่องพราน ปี พ.ศ.๒๕๕๐. ราชบุรี : โพธารามการพิมพ์, ๒๕๔๗.
- สิรภาพ เหล่าลาภะ. พุทธศาสตร์การเมือง. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕.
- สุชา จันทรเฒ. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๒๐.
- สุธี สุทธิสมบูรณ์. หลักการบริหารเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : สวัสดิการสำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๓๖.
- สุพัทธา สุภาพ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๒๒. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- สุพิน เกชาคุปต์. การจัดการปฏิบัติงาน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- สุรวิทย์ ศิริโกดาภิรมย์. การวิจัยทางการศึกษา. ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.
- เสนาะ ดิยาวี. หลักการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- แสวง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- สำนักงานเทศบาลตำบลเขาขวาง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๕๕๓.
- อุทัย หิรัญโต. สังคมวิทยาประยุกต์. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗.

(๒) วิทยานิพนธ์

กฤษฎา มมตะขบ. “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕”. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓.

กองแผนงาน กรมการศาสนา. ปัจจัยส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๒.

คุณ โทจันทร์ และเทพพร มังธานี. “รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ”. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๔๖.

จันทนา กล่อมจิต. “รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี”. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๔๖.

ชาเลื่อง วุฒิจันทร์. “การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ”. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๒.

ทศพร ภูวก. “สภาพและปัญหาการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๓”. การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗.

ทวี เขจรกุล. “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย”. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๗.

บุญช่วย จันท์เฮ้า. “พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔.

บุญศรี พานะจิตต์. “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี”. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ประดิษฐ์ บอดิฉิน. กระบวนการบริหารงานของคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจังหวัดกลุ่มภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๓๘.

นรีวัลค์ ธรรมนิมิตโชค. “การศึกษารูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกรมโม (จำปาทอง). **กระบวนการเรียนรู้แบบ“อริยสัจ๔” ของพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง**. สุรินทร์ : โรงพิมพ์ศิริรัตน์ออฟเซท, ๒๕๔๕.

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ชีรปญโญ, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระณัฐพล จิตธิมโม (ปราบพินาศ). “การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระธนดล นาคสุวณโณ. “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีกุล. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

พระปลัดอาทิตย์ อุดถเวที (ซองดี). “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ฐมมจิตโต) : กรณีศึกษาพระสังฆาธิการในเขตการปกครองภาค ๒”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาภุชญา นันทเพชร. “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”. **วิทยานิพนธ์ศศ.ม.** บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๒.

พระมหาชวลิต ชาตเมธี (คงแก้ว). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาทนต์ชัย บุรณพิสุทธ์. “บทบาทของวัดในเขตชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.

พระมหาบุญมี อธิปญโญ. “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท**. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาณเตียร วรธมฺโม (ชัยเกลี้ยง). “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดพังงา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาเรังศักดิ์ พิมพ์สกุล. “ความคิดเห็นในการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”. **การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗.

พระมหาสังเวียร ปญฺญารโห(ศรีมันตะ). “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษาพระครูสุภาจารย์วัฒน์”. **ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (ชัยดี). “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปดี (วีระ ภาทจารี)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระอวยชัย อินทร์เมือง. “ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม , ๒๕๔๒).

พิพัฒน์ภาสณ์ บุญเทียน. “การศึกษาพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา”. **ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗

พูลลาภ แก้วแจ่มศรี. “การจัดการเชิงพุทธ : การสำรวจปรัชญาและแนวคิดสำหรับการจัดการสมัยใหม่”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖.

ภัทรพร สิริกาญจน. **หน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทพระคัมภีร์สวนุโณ ในการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

มนัส ภาคภูมิ และคณะ. “รายงานการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา. ๒๕๔๐.

มาณี ไชยธีรานุวัตร และคณะ. “รายงานการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรในอุตสาหกรรมก่อสร้างไทย”. นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๑.

สมจิตร แก้วนาค. การพัฒนาและศึกษาความเป็นไปได้ของระบบการประกันคุณภาพหลักสูตรฝึกอบรมของกองทัพอากาศ. **ปริญญาธิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๑.

สมนึก อนันตวรรังศ์. “สถาบันสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทยตามทัศนะผู้นำทางวิชาการ”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

สุพล เครือมะโนรมณ์. “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.

๒. ภาษาอังกฤษ

Anonymus. **Merriam-Webster’s Collegiate Dictionary**. 10th ed. Merriam-Webster incorporated : Mussachusetts, 1996.

Best, J.W. **Research in Education**. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall Inc, 1977.

Cronbach, Lee J. **Essentials of psychological testing**. 4th ed. New York: Harper & Row, 1971.

Engle T.L. and L. Snellgrove, **Psychology: Its Principle and Application**. Boston : Houghton Mifflin Company, 1969.

Fled M.P. man. **Psychology in the Industrial Environment**. London : Butterworth and Co. Ltd., 1971.

Good C.V. **Dictionary of Education**. New York : Mc Graw-Hill Book Company, 1973.

Gulick L. and Urwick J. **Papers on the Science of Administration**. New York : Institute of Public Administration, 1973.

Hurlock E. **Adolescent Development**. New York : McGraw-Hill Book, 1995.

Isaak A.C. **Scope and Methods of Political Science : An Introduction to the Methodology of Political Inquiry**. Illinois : The Dorsey Press, 1981.

Kolesnik W.L. **Education Psychology Industry**. Boston : Houghton Mifflin Company, 1970.

Luthans Freeman. **Organization Behavioral**. 7th ed. Singapore : McGraw-Hill, 1995.

Mary L. Good. **Integrating the Individual and the Organization**. New York : Wiley, 2006.

Nunally Jum C. **Test and Measurements Assessment and Prediction**. New York : McGraw Hill Book Co. Inc., 1950.

William Ouchi. **Organization and Management**. Eaglewood Cliffs : Prentice Hill, 1971.

ภาคผนวก ก.

สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ พระครูโพธารามพิทักษ์ เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ผู้สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ ผู้วิจัย

วันสัมภาษณ์ วันที่ ๒๑ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๓

สถานที่สัมภาษณ์ วัดโบสถ์ ตำบลบ้านเลื่อม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ประเด็นคำถาม

๑. พระเดชพระคุณคิดว่า โดยภาพรวมในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ตามมติ มหาเถรสมาคมในปัจจุบันนี้ เป็นอย่างไรบ้าง

พระครูโพธารามพิทักษ์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า มีความจริงใจ ไม่เพ้อหน่าย เอาใจใส่ มีศรัทธา และมีสติ ทุ่มเทให้งาน งานทุกอย่างก็ลุล่วงสำเร็จได้โดยง่าย ต้องสร้างศรัทธา มีวิสัยทัศน์ มั่นใจ จริงใจกับมัน ทุกอย่างก็เรียบร้อย ไม่เบื่องาน คนเป็นทำได้ การบริหารจัดการวัดในแต่ละวัดขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสจะบริหารจัดการอย่างไรก็ตามความสามารถของเจ้าอาวาส แต่มันต้องอยู่บนขอบข่ายของพระธรรมวินัยและก็ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎของมหาเถรสมาคม ระเบียบแบบแผนของกระทรวงต่าง ๆ มันต้องอยู่อย่างนั้น และสิ่งที่จะต้องมีการเสริมในการบริหารจัดการวัดก็คือ การบริหารจัดการวัดจะต้องดำเนินการตามกฎหมายด้วย วัดควรมีระเบียบของวัดเพื่อใช้เป็นหลักในการบริหารงานของวัด ซึ่งเป็นของเฉพาะของวัด โดยไม่ขัดและอยู่ภายใต้กฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพื่อความสะดวกต่องานการบริหาร เพื่อความสอดคล้องกับรูปแบบเฉพาะของชุมชน สถานที่สิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

๒. พระเดชพระคุณคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานในด้าน “การปกครอง” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระครูโพธารามพิทักษ์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านการปกครอง ผู้บริหารวัดจะต้องดูแล เอาใจใส่ และต้องทำใจเป็นกลาง ๆ ดูแลให้ทั่วถึง อยู่ที่เราด้วย เราต้องทำตัวอย่างให้เขาเห็น ให้เขาเชื่อถือ น่าเคารพ น่าศรัทธา บริวารก็ปกครองง่าย ซึ่งในส่วนของวัดเขาช่องพรานหลวงพ่อก็อำทำได้ดี พระเถร ประชาชนในบริเวณวัดเขาช่องพรานก็อยู่กันดี ปัญหาอุปสรรคมีเล็กน้อยแต่ทางวัดเขาช่องพรานก็แก้ไขได้ด้วยดี

๓. พระเดชพระคุณคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการศึกษา” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระครูโพธารามพิทักษ์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า หลวงพ่อมีความเห็นว่าการศึกษาของพระและสามเณร ตลอดจนประชาชนและเด็กนักเรียนเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะการศึกษาในหลักพระพุทธศาสนาในทุกด้าน เพราะเป็นรากฐานสำคัญที่มั่นคงของชีวิต และเป็นการรักษาพระพุทธศาสนาที่ดียิ่งอย่างขาดไม่ได้เลย ซึ่งในส่วนของงานด้านการดำเนินการ ดำเนินกิจกรรมในการศาสนาศึกษาของวัดเขาช่องพรานนับว่าดี เพราะมีการอนุเคราะห์ส่งเสริมสนับสนุนใส่ใจครบถ้วนในทุกด้าน ทั้งของพระและสามเณร ตลอดจนประชาชนทั่วไป ทั้งทางธรรม และทางโลก ปัญหาอุปสรรคก็คงอยู่ที่พระเณรเรานั้นมีในปัจจุบันมีน้อย ดังนั้นการสร้างบุคลากรจึงต้องทำค่อยเป็นค่อยไป แต่ก็ขอให้ช่วยกันทำ อย่าท้อ อย่าถอย

๔. พระเดชพระคุณคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “**ด้านการศึกษาสงเคราะห์**” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระครูโพธารามพิทักษ์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านการศึกษาสงเคราะห์นั้น วัดก็ควรเน้นทำให้มีดีและถูกต้อง การให้ทุน การให้การศึกษาสงเคราะห์ต้องใส่ใจให้มาก ตลอดจนการส่งเสริมในด้านนี้ให้มาก นับว่าเป็นการสร้างบุญด้วย บารมีด้วยทั้งของตัวเจ้าอาวาส และคณะสงฆ์ และของวัดอีกด้วย ปัญหาอุปสรรคก็มีบ้างแต่ไม่มาก แก้ไขได้ด้วยความตั้งใจจริง ทำจริง ก็จะมีปัญหาไปเอง

๕. พระเดชพระคุณคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “**ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระครูโพธารามพิทักษ์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ในด้านการเผยแผ่นั้นต้องใช้วิชาการ และใช้วาตะ ใช้สติปัญญา ใช้มันสมอง และต้องอยู่ที่ความจริงใจและความตั้งใจด้วยละ ในส่วนที่วัดเขาช่องพรานทำอยู่เช่นการบวชเณร และเรื่องต่าง ๆ นั้นเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เป็นการขยายกิจการพระศาสนาให้กว้างขึ้นอีก และต้องให้ชาวบ้านเขาเห็นเขารับรู้ และเขามีส่วนร่วมว่าเราทำอะไร เป็นการกระตุ้นตั้งศรัทธาของเขา ทำให้เห็นว่าเราตั้งใจและทำอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนมีความมั่นคง ต้องพูดได้ คิดได้ ทำได้ด้วย ซึ่งวัดเขาช่องพรานก็ทำดีอยู่แล้วหลวงพ่อก็ขออนุโมทนาด้วย ส่วนปัญหาอุปสรรคก็ด้านนี้คงไม่มี

๖. พระเดชพระคุณคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “**ด้านการศึกษาสงเคราะห์**” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระครูโพธารามพิทักษ์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า งานด้านการสาธิตปฏิบัติธรรมวัดเขาช่องพรานนั้นก็ก่อสร้างดีนะ มีการจัดระบบระเบียบทั้งศาสนวัตถุ เสนาสนะ อาคารต่าง ๆ นำ

เลื่อมใส นาศรัทธาดี งานด้านสาธารณูปการนั้นอยากให้วัดทุกวัดที่มีการก่อสร้างก็ให้สร้างพอสมควร สร้างเท่าที่จำเป็นและให้มีความคงทนแข็งแรงมีอายุใช้การงานได้นานคุ้มค่า และเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายด้วยทั้งของคณะสงฆ์และประชาชนด้วยก็จะดีมาก ส่วนปัญหาอุปสรรคก็ด้านนี้มันก็มีบ้างจะไปสร้างให้ถูกอกถูกใจคนทั้งหมดนั้นคงเป็นไปได้ยาก แต่เราจะต้องทำให้รอบครอบและคุ้มค่า ใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าจริงปัญหาต่าง ๆ ก็จะหมดไปได้

๗. พระเดชพระคุณคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการสาธารณสงเคราะห์” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระครูโพธารามพิทักษ์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านสาธารณสงเคราะห์ ในงานด้านนี้ต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษ ถือว่าเป็นภาระสำคัญที่ผู้บริหารวัดหรือเจ้าอาวาสเขาช่องพรานและคณะสงฆ์จะต้องทำให้ทั่วถึง ไปให้เขาเห็นหน้าบ้าง ไปให้กำลังใจเขา มีความจริงใจให้เขาทำให้เขาเห็นว่าความทุกข์ของเขาก็เหมือนความทุกข์ของเรา เปรียบเสมือนเราเข้าไปให้เห็นหน้า ก็เหมือนการแก้ปัญหาให้เขา เขาเห็นหน้าก็ชื่นใจ เป็นการสร้างศรัทธาขึ้นอีก ส่วนปัญหาอุปสรรคก็ด้านนี้คงไม่มี

๘. ขอความเมตตาอนุเคราะห์พระเดชพระคุณ ได้ช่วยชี้แนะทิศทางในการด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานและคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ควรจะเป็นในทิศทางใด

พระครูโพธารามพิทักษ์ ให้ข้อสรุปว่า ในเรื่องการบริหารวัดนั้นต้องประกอบด้วยสิ่งสำคัญหลายด้าน อาทิ มีศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนพิธี ศาสนธรรม แต่การบริหารจัดการวัดนั้น เจ้าอาวาสต้องเป็นผู้บริหารดูแลเปรียบเสมือนบริษัทหนึ่ง แต่ถ้าวัดเก่าต้องมีการดูแลซ่อมแซมให้มั่นคงโดยการนำมาเสริม แล้วก็มีศาสนบุคคลเกี่ยวข้องด้วย และที่สำคัญในการบริหารจัดการวัดต้องมีการวางระบบงานให้เป็น หลักสำคัญต้องมีบุคลากร ทุนสนับสนุน เจ้าอาวาสต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ เช่น การปกครองพระสงฆ์สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ไวยาวัจกร คณะกรรมการ มีการวางแผน วาระระเบียบกฎเกณฑ์ให้แต่ละคนทำหน้าที่ตามความรู้ความสามารถของตนเอง การบริหารจัดการวัดและคณะสงฆ์ไทยเราทั้งในปัจจุบันและอนาคต ก็มีความเจริญและมั่นคงขึ้น

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรพัฒนโสภณ รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ผู้สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธาสนันท์คุณ ผู้วิจัย

วันสัมภาษณ์ วันที่ ๒๑ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๓

สถานที่สัมภาษณ์ วัดพระศรีอารย์ ตำบลบ้านเลื่อ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ประเด็นคำถาม

๑. พระเดชพระคุณคิดว่า โดยภาพรวมในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ตามมติ มหาเถรสมาคมในปัจจุบันนี้ เป็นอย่างไรบ้าง

พระครูวิจิตรพัฒนโสภณ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า การบริหารจัดการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ในยุคปัจจุบันนี้ หลวงพ่อว่าการมีส่วนร่วมและการบริหารด้วยหลักคุณธรรมจะดีมากเลย และในการดูแล ป้องกัน ควบคุมพฤติกรรม ความประพฤติอันดีงามของพระภิกษุ สามเณร และบุคลากรภายในวัดอย่างเหมาะสมและอยู่อย่างสงบสุข เจ้าอาวาส ควรใช้ หลักนิติธรรม และ คุณธรรมของเจ้าอาวาส การปกครองดูแลไปตามระเบียบวินัย กติกาที่ตั้งไว้ และปฏิบัติตามพระ ธรรมวินัยที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว กฎหมายบ้านเมือง ตลอดจนกฎข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ความมีเมตตา เป็นกันเอง เหมือนพ่อปกครองลูก มี กฎระเบียบเหมาะสม ปฏิบัติร่วมกันตามกฎหมายของวัด เปิดใจให้กว้างพร้อมรับฟังข้อคิดเห็น ของหมู่คณะ เคารพกันตามลำดับอาวุโสและฐานะพร้อมทั้งประพฤติในสิ่งที่ดีงามตามหลักของสา รานียธรรมทุกประการ ไม่แบ่งชั้นวรรณะ ไม่ถือเขาถือเรา มีความสามัคคีกันเพื่อให้เกิดความ พร้อมเพรียงกันใน ๒ ทาง คือ ทั้งทางกาย มีความสามัคคีกันทางด้านร่างกาย เช่น ทำงาน ร่วมกัน และอีกอย่างหนึ่ง คือทางใจ หรือจิตที่สามัคคี ความพร้อมเพรียงกันทางด้านจิตใจ สามารถแสดงความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน ความสามัคคี พร้อมเพรียงกันนี้ เป็นสิ่งที่ เราทุกคนควรให้ความสนใจทำความเข้าใจให้ชัดเจน เพื่อที่จะนำมาซึ่งประโยชน์ของความ สามัคคีกันและโทษที่จะได้รับ ถ้าหากขาดความสามัคคีกันแล้ว ฉะนั้น การปกครอง บริหารอะไร ต่าง ๆ ควรทำให้เกิดความสามัคคีปรองดองซึ่งกันและกัน เพื่ออยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบ เรียบร้อยและสันติสุข แต่หากมีความไม่เรียบร้อยเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ต้องอาศัยอำนาจรัฐเข้ามา ช่วยจัดการแก้ไขความไม่เรียบร้อย อย่างถูกต้องและเหมาะสม

๒. พระเดชพระคุณคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานในด้าน “การ ปกครอง” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทาง ปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระครูวิทิศพัฒนโสภณ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านการปกครองของวัดเขาช่องพรานตามความคิดเห็นของหลวงพ่อก็คือ เป็นประเด็นแรกต้องตีความหมายคำว่าปกครองก่อน ว่าคืออะไร อย่างแรกคือผู้ปกครองซึ่งมี ๔ อย่างคือ ใน ๔ อย่างนี้ คือผู้บริหารต้องมี ๔ อย่าง ๑. ผู้บริหารต้องเด็ดขาด ๒. ผู้บริหารต้องมีประชาธิปไตย ๓. ผู้บริหารต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ๔. ผู้บริหารอย่าได้ทำตามอำเภอใจ ถ้าถามว่าอย่างใดอย่างหนึ่งดีที่สุดทุกคนก็จะตอบเป็นอย่างเดียวกันคือประชาธิปไตย หรือบางคนบอกว่าต้องมีส่วนร่วม แต่ในความคิดของผมผู้เป็นนักบริหารต้องมีทั้ง ๔ อย่าง คือ ๑. ต้องเด็ดขาด เด็ดขาดเอาตรงไหนคือเอาซึ่งสองเมื่อลูกน้องทำตามอำเภอใจ และการมีส่วนร่วมก็สำคัญคือเปิดให้พระลูกวัดหรือชาวบ้านมีส่วนร่วมบ้าง แต่บางครั้งปล่อยให้มีส่วนร่วมแล้วบางทีก็ต้องมีความเด็ดขาดกำกับด้วย ประชาธิปไตยต้องมีแน่นอนการทำงานต้องมีประชาธิปไตย แต่ถ้าปล่อยให้มีประชาธิปไตยมากเกินไปก็ไม่ได้อีกเลย ดังนั้นการบริหารเชิงพุทธต้องมีทั้ง ๔ อย่างโดยการใช้ร่วมกันตามความเหมาะสมตามโอกาสและเวลาและงานไหนควรจะใช้กับเรื่องอะไร ปัญหาอุปสรรคก็คงจะไม่มีอะไร

๓. พระเดชพระคุณคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “**ด้านการศาสนศึกษา**” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระครูวิทิศพัฒนโสภณ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านการศึกษาของวัดเขาช่องพรานนั้น ก่อนอื่นหลวงพ่อก็คือขอยกนิ้วให้พระเถระรูปก่อนเป็นเบื้องต้น เพราะนอกจากพระธรรมวินัยไปศึกษาอะไรต้องยกนิ้วให้ได้ตามนี้ก่อน เหมือนพระปางลีลาที่พุทธมณฑล คือ พระต้องมีศีล สมาธิ ปัญญา และสุญญตา เอาจุดนี้เดินเข้าไปหาครูบาอาจารย์ เดินเข้าไปในโรงเรียน ให้มีศีล มีสมาธิ มีปัญญา มีสุญญตา คือความว่างเปล่า เพราะว่าถ้าไม่มีตัวนี้มันจะเป็นน้ำล้นแก้ว เมื่อน้ำล้นแก้วเข้าไปอาจารย์ก็เต็มให้ไม่ได้แล้ว เพราะว่ามันล้นไปแล้ว สรุปว่าในเบื้องต้นเราต้องยึดหลักไตรสิกขาไว้ และเป็นผู้อ่อนน้อมมีสัมมาคารวะ เพราะเราอยากได้วิชาจากเขา ส่วนการบริหารการศึกษาเชิงพุทธมันก็ต้องยึดหลักในพระพุทธศาสนาเอาไว้ ศีลคือปกติอยู่แล้ว สมาธิคือความตั้งมั่น ปัญญาคือต้องรับรู้ในเรื่องนี้อยู่แล้ว แต่ว่าในการศึกษานั้น ปัจจุบันมีอยู่ ๒ ประเภทด้วยกัน ที่วัดของหลวงพ่อก็คือมีบางที่เป็น พระแต่ไปศึกษาในเรื่องที่ไม่ใช่เรื่องของพระอันนี้เป็นเรื่องที่น่ากลัว แต่เป็นพระศึกษาในเรื่องของพระเช่นด้านการบริหารการปกครองเชิงพุทธ คือได้นำหลักของพระพุทธศาสนามาใช้คือ เรื่องของเหตุผล เรื่องของหลักไตรสิกขา และก็ศึกษาในหน้าที่ที่เราควรต้องศึกษา เช่นเราเป็นพระไปเรียนรู้เรื่องของชาวบ้าน ไปเรียนรู้เรื่องของชาวโลก จนลืมเรื่องของพระไป ก็ถือว่าใช้ไม่ได้ หลวงพ่อก็เลยมีนโยบายแก่พระว่าในการศึกษาเชิงพุทธนั้นอย่างทั้งหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพราะคำสอนนั้นแม้แต่แผนพัฒนาแห่งชาติยังตั้งเอาคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นหลักคือธรรมาธิปไตย หลักธรรมภิบาล เป็นต้น สรุปคือหลักธรรมภิบาลก็คือ หลักธรรม กับการรักษา คือการรักษาธรรม เป็นการรักษาคุณงามความดี

รักษาจิตในด้านดี นี่เป็นหลักในการศึกษาในการบริหารจัดการเชิงพุทธ ดังนั้นผู้บริหารวัดเขาช่องพราน ใช้หลักการวิธีการคล้ายกับของหลวงงานด้านการศาสนศึกษาก็ควรจะสร้างความเจริญด้านนี้แก่วัดเขาช่องพรานแก่ชุมชนและพระพุทธศาสนาได้อีกมาก เพราะท่านยังหนุ่มยังมีกำลังกาย กำลังสติปัญญาอยู่อีกมากนะ ปัญหาอุปสรรคในการศาสนศึกษานั้น เช่นขาดทรัพยากรบุคคลที่จะมาศึกษา เป็นต้น หลวงพ่อว่ามีอยู่ทุกวัด แต่วัดก็จะมีวิธีรับมือและแก้ไขได้โดยไม่ยาก

๔. พระเดชพระคุณคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการศึกษาสงเคราะห์” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระครูวิฑิตพัฒนโสภณ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านการศึกษาสงเคราะห์ของวัดเขาช่องพรานนั้น ตามความคิดเห็นของหลวงพ่อก็คิดว่า เรื่องการศึกษาสงเคราะห์ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญ ที่วัดหลวงพ่อก็อายุแต่จะเน้นเรื่องความมั่นคง เน้นเรื่องของกฎหมาย เอากฎหมายเข้ามารองรับเพื่อให้ชุมชนได้ประโยชน์มากที่สุดและมีกฎหมายรองรับ การศึกษาสงเคราะห์นั้น การที่เราจะสงเคราะห์ใครถ้าไม่มีกฎหมายเข้ามารองรับนั้นบางที่มันก็เลยเกิด บางที่มันไม่มั่นคง ควรตั้งเป็นมูลนิธิประชาชาคม มูลนิธิของวัด หรือทำเป็นธนาคารการเงิน ธนาคารข้าว ธนาคารโค ธนาคารต้นไม้ เมื่อเป็นธนาคารจึงถือว่าเป็นความมั่นคง และเราก็มีทางไปสงเคราะห์เขา ให้เขามีความรู้เรื่องการจัดการและการบริหาร การเงินมันจะยั่งยืนได้มันจะต้องมีสถาบันการเงิน ก็ต้องมีกฎหมายเข้ามารองรับ ส่วนเด็กที่จะมารับทุนการศึกษา เด็กก็จะต้องมีพื้นฐานของศีลสมาธิ และปัญญา ไม่ใช่ว่าการสงเคราะห์จะสงเคราะห์ใครก็ได้ ต้องพิจารณาให้ดีให้รอบคอบก่อนก็จะดี ควรเป็นเด็กที่มีสัมมาทิฐิ ต้องปลูกฝังให้เขามีจิตสาธารณะ โดยต้องมีขบวนการหรือกิจกรรมก่อนที่จะมอบทุนให้เขาด้วย เพื่อเขาจะได้เป็นคนมีคุณค่าและสามารถช่วยเหลือชุมชนได้ในอนาคตต่อไป และเมื่อช่วยไปแล้วเขาก็สามารถกลับมาเกื้อกูลวัดได้บ้าง ดังนั้นการศึกษาสงเคราะห์จึงเป็นหัวใจสำคัญ ถ้าวัดได้ขาดการศึกษาสงเคราะห์โยมจะไม่ค่อยเข้าวัด และที่สำคัญการสงเคราะห์ต้องยึดหลักพระพุทธศาสนาเป็นที่ตั้งคือต้องตั้งหมั่นในหลักไตรสิกขานั้นเอง ในส่วนของวัดเขาช่องพรานหลวงพ่อก็เห็นว่าทางวัดเขาก็มีการดำเนินโครงการและทำกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้มาก และประสบผลสำเร็จดี ตามที่หลวงพ่อได้เข้าไปสัมผัสและประเมินผลมา ด้านปัญหาอุปสรรคอาจมีบ้าง แต่ก็พอแก้ไขได้

๕. พระเดชพระคุณคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระครูวิฑิตพัฒนโสภณ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านการเผยแผ่ของวัดเขาช่องพราน ในความคิดของหลวงพ่อก็คิดว่า การเผยแผ่เชิงพุทธศาสนานี้สำคัญ และมีวิธีการกระบวนต่าง

ๆ มาก ซึ่งแต่ละวัดก็มีวิธีการขบวนการของวัดตนเองอยู่แล้ว ในส่วนของหลวงพ่อก็จะตีความเรื่อง วิปัสสนากัมมัฏฐาน ทำให้เกิดปัญญา วิทยาศาสตร์ทำให้เรารู้ศาสตร์แขนงใดแขนงหนึ่ง แต่เบื้องต้นให้ใช้คำว่าวิปัสสนากัมมัฏฐาน ต้องให้เข้าถึงวิปัสสนากัมมัฏฐานให้ได้ก่อน และหลังจากนั้นก็เอาหลักวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้ เพราะมันถึงจะไปได้รวดเร็ว เช่นอุปกรณ์ไฟฟ้าต่างๆ ที่เราใช้กันอยู่ทุกวันนี้ หรือสื่อต่าง ๆ ที่สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ได้ เราควรเอาเข้ามาช่วยในการเผยแผ่จะมีประโยชน์มาก แต่ต้องมีพื้นฐานของคำว่าวิปัสสนากัมมัฏฐานก่อน คือความที่ตั้งของการงาน ซึ่งทำไม่ได้เลย เพราะการเผยแผ่แนวพุทธกับวิทยาศาสตร์มีความจำเป็นที่จะต้องนำมาเกี่ยวข้องก็เลยให้ใช้คำว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการใช้วิทยาศาสตร์เข้ามาช่วย ในส่วนของวัดเขาช่องพรานผู้บริหารวัดเขาก็มีวิธีการ กระบวนการ กุสโลบายของเขาดีอยู่แล้วและเขาทำได้อย่างราบรื่นเป็นรูปธรรมดี ส่วนปัญหาและอุปสรรคเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็มีบ้าง แต่ถ้าผู้บริหารมีความตั้งใจจริงที่จะช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันมีค่ายิ่งของเราแล้ว ปัญหาไม่ใช่เรื่องสำคัญ

๖. พระเดชพระคุณคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านสาธารณูปการ” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระครูวิฑิตพัฒนโสภณ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ในด้านสาธารณูปการหรือด้านการก่อสร้างนั้นในสมัยนี้ หลวงพ่อว่าวัดเขาส่งกันเยอะกันไป สร้างเพื่ออวดอ้าง อวดสวย อวดรวยกัน จะได้สร้างราคาเท่านั้น จะได้ยศเท่านั้น หลวงพ่อก็บ่นไปแล้ว เพราะตามหลักจริง ๆ ถ้าวรวัตถุในพระพุทธศาสนาต้องถามว่าประโยชน์มันเกิดอะไรบ้าง เช่นสร้างศาลาใช้ในการศึกษาให้เด็กได้เข้ามาเรียนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ให้เด็กได้เข้ามาเรียนธรรม เป็นห้องสมุดก็ได้ แต่สมัยนี้สร้างแล้วก็ปิดไว้เฉย ๆ สร้างเป็นหออะไรก็ไม่รู้ คนก็ขึ้นไปดูไม่ได้และราคาก็แพงจนเกินไป และควรพิจารณาให้ดีกว่าการสร้าง ๆ นั้นสร้างได้ ต้องดูชาวบ้านด้วยว่าหลังคาเขาคุ้มด้วยอะไร วัดควรสร้างให้มีความพอดีกับสภาพของวัดและชุมชน สร้างแล้วให้มันพอใช้พอดีอย่าให้เกินความจำเป็น บางทีสร้างเอาไว้เยอะแยะไม่คนคอยดูแลไม่มีการรักษา ปัจจุบันจากไปสัมภาษณ์สังคมหรือชาวบ้านหลายๆ ที่ที่ประสบมาคือประกอบงานวิจัยกระดาษใบเดียวของหลวงพ่อก็ได้คำตอบจากญาติโยมว่าวัดสร้างกันไม่เสร็จสักที่ สร้างกันไม่หยุดจนญาติโยมนั้นแก่แล้ว เมื่อไหร่วัดจะเลิกสร้างสักที่ สร้างแล้วก็ไม่ได้ประโยชน์ ประชาชนก็ไม่ได้ใช้อะไร การสร้างนั้นน่าจะเกิดประโยชน์แก่ชุมชนบ้าง สรุปว่าการสาธารณูปการหรือสิ่งก่อสร้างอย่าทำให้มันเกินความจำเป็น ควรให้มันเกิดความพอดี ความสร้างตามความต้องการของชุมชนและสังคม และชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ เพราะวัดถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชนของสังคม จึงควรพิจารณาดูให้ดีเสียก่อนที่จะสร้างอะไรขึ้นมา ในด้านนี้ของวัดเขาช่องพรานเขาก็มีการพัฒนาไปมาก เพราะวัดเขามีปัจจัยที่เอื้ออำนวยดีหลาย อย่าง และเขาก็มีการควบคุม จัดระเบียบดี วัด

สะอาดดี สมกับวัดเขาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ส่วนปัญหาและอุปสรรคก็มีบ้าง แต่วัดเขาก็มีวิธีแก้ไขที่ดีอยู่แล้ว ไม่น่าห่วงเรื่องนี้

๗. พระเดชพระคุณคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการสาธารณสงเคราะห์” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระครูวิฑิตพัฒนโสภณ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านการสาธารณสงเคราะห์ หลวงพ่อมีความรู้สึกว่ ในปัจจุบันนี้ทำกันน้อยไป ไม่เหมือนสมัยท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระญาณสังวรญาณวิมลญาณมุนี ปะริบาลมุนี แห่งวัดบวรนิเวศราชวรวิหาร ท่านจะเน้นลงไปเลย คือหน่วยอบรมประจำตำบลได้ทำหน้าที่อย่างเต็มที่ แต่ในปัจจุบันหายไปแล้ว เมื่อหายไปการสาธารณสงเคราะห์ก็เลยลดน้อยลงไป แต่พระเรากลับไปมองว่ามันไม่มีประโยชน์อะไร อย่างที่วัดหลวงพ่อทำอยู่มันมีประชาคมจังหวัดตั้งอยู่ ซึ่งงานส่วนนี้ก็ยังคงอยู่นะ หลวงพ่อก็เลยทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ได้ทั้งจังหวัด วัดหลวงพ่อมีธนาคารโคอยู่ก็แจกไปแถวส่วนฝั่ง ชฎาพาหุยกก็แจกไปเพราะถือว่าเขาเดือดร้อนจริง ๆ อยากได้จริง ๆ และที่สำคัญการสงเคราะห์ทั่วไปต้องมีข้อมูล แหล่งข้อมูลก็มาจากสังคมหรือองค์กรที่เราสามารถเชื่อถือและไว้วางใจได้เป็นหลักในการพิจารณา ก่อน เพื่อจะได้สงเคราะห์ตรงกับความต้องการของสังคมเขาจะได้รับอย่างถูกต้องและใช้ประโยชน์โดยตรงได้เลย ในด้านการสงเคราะห์นี้นั้น วัดเขาช่องพรานเขาก็มีโครงการการและกิจกรรมด้านนี้อยู่พร้อมแล้ว วัดเขามีทรัพยากรด้านต่าง ๆ เยอะจึงทำได้มากและทั่วถึงทั้งชุมชนปัญหาและอุปสรรคหลวงพ่อว่ามีอยู่ทุกวัดทุกที่ ส่วนใหญ่สงเคราะห์ไม่ทั่วถึงไม่เพียงพอกับความต้องการ เพราะคนต้องการมันมาก แต่ทรัพยากรเรามีจำกัด ก็ต้องพิจารณาคัดเลือกตามความเหมาะสม และวัดจะต้องดำเนินงานด้านนี้ต่อไป เพื่อประโยชน์สุขของสังคม

๘. ขอความเมตตาอนุเคราะห์พระเดชพระคุณ ได้ช่วยชี้แนะทิศทางในการด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานและคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ควรจะเป็นในทิศทางใด

พระครูวิฑิตพัฒนโสภณ ให้ข้อสรุปว่า ในการบริหารจัดการวัดและการบริหารคณะสงฆ์ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตนั้น ตามความเห็นของหลวงพ่อผู้บริหารต้องมีองค์ความรู้ในการบริหารและการจัดการ ผู้บริหารวัดต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารวัดและการจัดการ เช่น การบริหารคน การบริหารเครื่องมือ การบริหารเงิน และต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เป็นต้น การบริหารที่ดีงาม ต้องใช้หลักศาสนธรรม ไม่เน้นวัตถุ เช่น (ขายวัตถุมงคล) เป็นต้น วัดที่เจริญงอกงามและยั่งยืน คือการนำเอาหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เจริญสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน อย่างนี้ เป็นต้น การรักษาไว้ซึ่งประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน ประเพณีพื้นบ้าน สืบเหล่านี้ เรียกว่า อัตลักษณ์ชุมชน คือ การไว้ซึ่งเอกลักษณ์ชุมชนและเผ่าพันธุ์ สิ่งเหล่านี้เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาวัดและชุมชนได้ต่อไป

สุดท้ายนี้ หลวงพ่อขอฝากข้อคิดถึงนักศึกษาปริญญาโทให้ทำงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนบ้างว่าปัจจุบันชุมชนเขามีความต้องการอย่างไร เขาดำเนินวิถีชีวิตอย่างไร เขาต้องการอะไร ซึ่งส่วนใหญ่พระเราไม่ค่อยได้รับรู้และสนใจในด้านนี้นัก เพราะส่วนใหญ่เรารู้ก็รู้แต่ในสังคมของพระ โดยเน้นหนักในเรื่องทางพระกันมากจนเกินไป ลืมญาติโยม ลืมไปดูชุมชนว่าเขาต้องการอะไร เขามีความเดือดร้อนเรื่องอะไร น่าจะหันมาทำวิจัยในเรื่องของชุมชนดูบ้าง แต่ละชุมชนในมีข้อดี ข้อด้อย ข้อที่พระเราควรให้สงเคราะห์สนับสนุนชุมชนอย่างไรบ้าง หลวงพ่อก็ฝากทั้งนิสิตนักศึกษาและมหาวิทยาลัยว่าควรทำงานวิจัยในเรื่องนี้เป็นพิเศษ เพราะชุมชนถือว่าเป็นรากฐาน เป็นหลักความอยู่รอดของพระและวัด เป็นหลักสำคัญที่จะเป็นแนวร่วม ช่วยค้ำจุนพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรต่อไปในอนาคต

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายสมพงษ์ พรามสุภา นายกเทศมนตรีตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม
จังหวัดราชบุรี

ผู้สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ ผู้วิจัย

วันสัมภาษณ์ วันที่ ๒๐ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๓

สถานที่สัมภาษณ์ วัดเขาช่องพราน ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่าคิดว่า โดยภาพรวมในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ตามมติ
มหาเถรสมาคมในปัจจุบันนี้ เป็นอย่างไรบ้าง

นายกเทศมนตรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า การบริหารจัดการคณะสงฆ์กับการ
บริหารราชการนั้นมีส่วนคล้ายและใกล้เคียงกัน แตกต่างอยู่ที่จุดประสงค์และวิธีการเท่านั้นเอง
แต่ที่สำคัญหลักการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล ตามกระแสพระราชดำริของในหลวงควรใช้
อย่างมาก เพราะเป็นหลักการที่จะนำมาซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืน และให้สอดคล้องกับสภาพ
บ้านเมืองในปัจจุบัน และควรให้ความเข้าใจกับบุคคลในวัดและนอกวัด วัดมีระเบียบคนที่เข้ามา
ในวัด ต้องทำตามกฎระเบียบของวัด คนที่อยู่ในวัดต้องสงเคราะห์คนที่เข้ามาใช้บริการกิจกรรม
ของวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย บริสุทธิ์ยุติธรรม ไม่มีอคติต่อกลุ่มที่เข้ามาใช้บริการ ให้มี
ความเสมอภาคทุกชนชั้น

๒. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานในด้าน “การปกครอง” นั้น มี
แนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไร
บ้าง

นายกเทศมนตรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านการปกครองของวัดเขาช่องพราน
นั้น ท่านพระอาจารย์ก็ปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพระธรรมวินัยและกฎของคณะสงฆ์ เป็น
แบบอย่างแก่วัดอื่นๆ ได้ถือปฏิบัติตาม และวัดอื่นๆก็จะเจริญรุ่งเรืองตามวัดของเราต่อไป ปัญหา
และอุปสรรคคงไม่มี

๓. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการศึกษา”
นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไข
อย่างไรบ้าง

นายกเทศมนตรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านการศึกษา พระอาจารย์ก็
ดูแลโรงเรียนทั้งในส่วนของวัดเขาช่องพรานของเราและอีกหลายโรงเรียนด้วย คอยช่วยโรงเรียน

เกือบทุกอย่างถ้าโรงเรียนขาดอะไรวัดก็จะช่วย และวัดก็ยังมีทุนการศึกษาช่วยเหลือเด็กในเขตชุมชนช่องพรานอีกด้วย ปัญหาและอุปสรรคไม่มี

๔. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการศึกษาสงเคราะห์” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

นายกเทศมนตรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า การศึกษาสงเคราะห์ทางวัดก็ช่วยสงเคราะห์มาตลอด มีการจัดมอบทุนให้ค่อนข้างเยอะและทั่วถึงครอบคลุมเกือบทุกหมู่บ้านอยู่แล้ว แต่บ้างหมู่บ้านก็มีเด็กไม่เข้าเกณฑ์ก็มี ปัญหาอุปสรรคก็มีบ้างบางเรื่อง อาทิเช่น การสงเคราะห์นอกพื้นที่ก็ยังน้อยไม่พอกับความต้องการ

๕. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

นายกเทศมนตรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านการเผยแผ่ ท่านอาจารย์มีจิตวิทยาในการพูด เรื่องยากที่ชาวบ้านไม่เข้าใจ ท่านอาจารย์ก็มีวิธีพูดให้ชาวบ้านเข้าใจได้ง่าย โดยใช้หลักง่ายๆ ด้วยการพูดและให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมด้วย อย่างเช่นการที่มีการให้พระพูดธรรมอย่างย่อ เป็นการเผยแผ่และเป็นการฝึกหัดพระไปในตัวด้วยเลยนับว่าเป็นการเผยแผ่ที่มีแนวทางดีมาก ปัญหาและอุปสรรคคิดว่าในปัจจุบันนี้คงไม่มี

๖. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการสาธารณูปการ” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

นายกเทศมนตรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ในการการก่อสร้างของวัดเขาช่องพราน ท่านอาจารย์ก็สร้างและปรับปรุงกันอย่างสม่ำเสมอ เพราะวัดเขาช่องพรานเป็นวัดท่องเที่ยวมีความจำเป็นต้องปรับปรุงดูแลให้ดียิ่งขึ้น และมีการกันพื้นที่วัดให้เป็นสัดส่วนเหมาะสมดี ปัญหาและอุปสรรคก็มีบ้างสมัยพัฒนาปรับปรุงวัดยุคแรกๆ แต่ในปัจจุบันนี้เรียบร้อยดี

๗. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการสาธารณสงเคราะห์” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

นายกเทศมนตรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านสาธารณสงเคราะห์ ท่านอาจารย์ก็มีวิธีการ หลักการปฏิบัติของวัดร่วมกับชาวบ้านในทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ตลอดจนในส่วนของโรงเรียนและหน่วยงานราชการที่ขอให้วัดช่วยสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อ

ฝ่ายต่าง ๆ แม้แต่ทางเทศบาลเองก็ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอาจารย์และทางวัดในการดำเนินโครงการและกิจกรรมให้กับประชาชนอยู่บ่อย ๆ ส่วนปัญหาอุปสรรคก็ด้านนี้คงไม่มี

๘. ขอความคิดเห็นจากท่าน ได้ช่วยชี้แนะทิศทางในการด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานและคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ควรจะเป็นในทิศทางใด ?

นายกเทศมนตรี ให้ข้อสรุปว่า การบริหารราชการก็ดี การบริหารจัดการวัดก็ดี การบริหารคณะสงฆ์ไทยก็ดี ผมคิดว่าต้องอาศัยคุณธรรมเป็นส่วนสำคัญ โดยเฉพาะผู้มีหน้าที่สำคัญคือผู้นำนั้นสำคัญ เพราะนอกจากความรู้ความสามารถแล้ว คุณธรรมจริยธรรมต้องถึงพร้อม เพื่อประโยชน์และความเป็นอยู่โดยสันติสุขของคนในวัดเอง และของคณะสงฆ์ องค์การของตน ตลอดจนเพื่อเป็นแบบอย่างดี เป็นที่พึ่งของชาวบ้าน ผู้ทำหน้าที่บริหารนี้จึงต้องมีความหนักแน่น มีความจริงใจ ความเสียสละ อดทน มีความขยันหมั่นเพียร และเมตตาที่สูงด้วย

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายภิรมย์ โชติแดง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเขาช่องพราน

ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ผู้สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิฐานันท์คุณ ผู้วิจัย

วันสัมภาษณ์ วันที่ ๒๒ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๓

สถานที่สัมภาษณ์ วัดเขาช่องพราน ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่าคิดว่า โดยภาพรวมในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ตามมติมหาเถรสมาคมในปัจจุบันนี้ เป็นอย่างไรบ้าง

ผู้อำนวยการโรงเรียน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า การบริหารวัดหรือการบริหารโรงเรียน คิดว่าผู้บริหารทุกระดับชั้นและผู้ร่วมงานทุกคน ต้องตั้งอยู่ในหลักพรหมวิหาร ๔ ผู้บริหารต้องมีเมตตาต่อทุกคน ให้ความรักใคร่ ให้ทุกคนมีความสุข กรุณาด้วยความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ มีมุทิตาพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจไม่เสียใจเมื่อผู้อื่นได้รับหรือถึงความวิบัติ ในด้านการบริหารจัดการวัดควรมีหลักคุณธรรมการบริหารดังนี้ คือ การบริหารวัดนอกจากเจ้าอาวาสและคณะสงฆ์แล้ว ก็ยังมีเจ้าหน้าที่และบุคลากรต่าง ๆ ของวัดที่มีความรู้ ความสามารถต่าง ๆ กัน แต่ก็ต้องมีคุณธรรม และจริยธรรมประกอบด้วยอย่างจริงจัง เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีของชาวบ้าน และเป็นที่พักพิงของชาวบ้านได้ การบริหารจัดการจึงจะสมบูรณ์แบบ

๒. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานในด้าน “การปกครอง” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

ผู้อำนวยการโรงเรียน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านการปกครองนั้น ไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครองวัด ปกครองโรงเรียน หรือหน่วยงานในองค์กรต่าง ๆ คิดว่าจะมีโครงสร้างและลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ทางวัดหรือระบบสงฆ์ก็ควรจะใกล้เคียงกัน แต่การรายงานมันไม่เหมือนกับระบบราชการเท่านั้นเอง คือในระบบราชการต้องมีระบบการสั่งการเป็นลำดับชั้นอย่างถูกต้องเป็นเอกสาร แต่ทางวัดก็อาจจะมีบ้างตามที่เข้าใจ แต่ส่วนใหญ่ด้านเอกสารก็ไม่ใช่ว่าเรื่องสำคัญอะไร แต่พระส่วนใหญ่จะใช้ระบบพรรษา หรือการแต่งตั้ง หรือระบบคุณธรรมปกครองกัน ส่วนการปกครองของวัดเขาช่องพรานท่านพระอาจารย์ได้วางระบบไว้ค่อนข้างชัดเจนดี ตั้งแต่เจ้าอาวาส แล้วยังมีผู้ช่วยเจ้าอาวาส การทำงานมันก็เป็นระบบดี ไม่จำเป็นต้องขึ้นตรงกับเจ้าอาวาสเพียงองค์เดียว อย่างที่ได้สัมผัสมางานในวัดคล้ายกับระบบของโรงเรียน คือสั่งการลงไปก็มีสาย

งานหรือบุคลากรรองรับอยู่แล้ว นับว่าเป็นระบบการปกครองที่ใช้ได้เหมาะสมดีแล้ว ด้านปัญหาอุปสรรคไม่มีให้เห็นเท่าที่สัมผัสได้ตลอด ๑๐ ปีที่ผ่านมา ด้านปัญหาและอุปสรรคไม่มี

๓. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการศึกษา” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

ผู้อำนวยการโรงเรียน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า เรื่องการศึกษานั้นต้องพูดกันอย่างตรง ๆ ว่าเรื่องนี้ผมได้มีโอกาสได้เอาเรื่องของวัดเราไปชมเชยต่อที่อื่น ๆ ทั่วไป คิดว่าคงไม่มีที่ไหนที่วัดใหญ่จริง ๆ จะทำได้คงจะไม่ได้ช่วยเหลือการศึกษาหรือส่งเสริมการศึกษาอย่างนี้ ถ้าไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาจริง ๆ ก็จะทำไม่ได้ ผมเห็นว่าท่านเจ้าอาวาสท่านเห็นความสำคัญของการศึกษาอย่างมาก ๆ ท่านไปทำโรงเรียนให้ผมนั้น ผมยังไม่รู้เลยนะ ท่านไปตีผังวางแผนให้โรงเรียน ถ้าไม่มีท่านเจ้าอาวาสโรงเรียนผมไม่ได้แบบนี้หรอก เพราะว่าใครก็มาดู มาชมมาเยี่ยมโรงเรียนผมบ่อย ๆ ส่วนมากเขาจะถามว่าเมื่อก่อนโรงเรียนไม่ได้อยู่ตรงนี้ ย้ายมาตั้งหลังทำได้ยังไรนี่ ใช้เวลานิดเดียวเอง สร้างได้อย่างไร ผมก็บอกเขาว่าวัดเขาช่วยทางโรงเรียน ถ้าโรงเรียนไม่ได้วัดก็แย่เหมือนกัน เพราะงบประมาณทางราชการเขาให้น้อยมากเพราะมีโรงเรียนทั่วไปมาก เรานี้ได้วัดเข้าไปช่วยสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นด้านอาคารเรียน ด้านอุปกรณ์ การศึกษาต่าง ๆ วัดได้ให้อุดหนุนมาตลอด จึงทำให้สถานที่ต่าง ๆ ของโรงเรียนเพียงพอ สวยงาม และพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็วเรื่องการ ศาสนศึกษานั้นจะให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดดำเนินการก็ คงไม่สำเร็จ ต้องร่วมมือร่วมใจกันทุกฝ่ายทั้งวัด โรงเรียน บ้าน ชุมชน และหน่วยงานราชการ ใน ส่วนของปัญหาและอุปสรรคคงไม่มี

๔. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการศึกษา สงเคราะห์” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

ผู้อำนวยการโรงเรียน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านการศึกษาสงเคราะห์นี้ไม่น่า มีปัญหาและอุปสรรคอะไร เพราะที่ท่านเจ้าอาวาสและวัดให้การสงเคราะห์ทั้งทุนการศึกษาและสิ่งต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับการศึกษานับว่ามากอยู่แล้ว ทั้งภายในเขตชุมชนและนอกเขตชุมชน โดยหลักการแล้วทางวัดก็พยายามกระจายการศึกษาสงเคราะห์ไปให้ทั่ว คลอบคลุมกับทุกฝ่ายอยู่แล้ว โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนมาประกอบด้วยทำให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ส่วนในด้าน ปัญหาและอุปสรรคไม่มี

๕. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

ผู้อำนวยการโรงเรียน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านการเผยแผ่ผมถือว่าทางวัดทำได้อย่างดีเยี่ยมแล้ว เหตุผลก็คือ ผมมองว่าสังคมเราในปัจจุบันนี้กำลังแย่ลง คนกำลังออกห่างพระศาสนาไม่เข้าหาพระศาสนาอาจเป็นด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ แต่เราก็จะไปทิ้งไม่ได้เมื่อเหตุปัจจัยเข้ามาจะทิ้งไปมันก็คงไม่ใช่ ในส่วนตัวคิดว่าทำได้ดีโดยเฉพาะการร่วมกับทางโรงเรียนทำกิจกรรมการเผยแผ่ตรงนี้ คิดว่าถูกต้องแล้ว เนื่องจากว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยนี้มันเป็นเรื่องยาก ฉะนั้นเราก็ต้องทำตั้งแต่เด็กผมคิดว่าเป็นเรื่องถูกต้อง ถ้าเราไปทำกับคนอายุมากแล้วบางทีมันก็ไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควร และสิ่งที่เราทำอยู่นี้ถ้ามองโดยรอบด้านแล้วนั้นมีแต่คนชมเชยแม้กระทั่งหน่วยงานทางราชการก็มีการชมเชยกิจกรรมที่วัดเราทำร่วมกับโรงเรียนซึ่งทางโรงเรียนก็ได้ผลพลอยได้จากตรงนี้ ได้โดยที่เราไม่ต้องไปทำอะไรเลย อย่างกรณีเป็นโรงเรียนดีเด่นในระดับเขตการศึกษา ระดับภาค ระดับอะไรต่างๆ โรงเรียนเราติดมาตลอด และเมื่อไม่นานก็ได้รับรางวัลระดับประเทศด้านคุณธรรม จริยธรรมมา ซึ่งเราก็ถือว่าเราไม่ได้ทำเพื่อที่รับรางวัล แต่เราทำร่วมกับทางวัดในเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่าง ๆ จุดประสงค์ก็เพื่อให้เด็กได้ คือคิดได้ ปฏิบัติได้ และที่สำคัญปัญหาเรื่องเกี่ยวกับเด็กจึงไม่มีเกิดขึ้นให้เห็น ในส่วนนี้ต้องยกความดีให้กับวัดที่ช่วยโรงเรียนได้อย่างมาก ปัญหาและอุปสรรคคงไม่มี

๖. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการสาธารณูปการ” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

ผู้อำนวยการโรงเรียน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ในด้านการสาธารณูปการ หรือด้านการก่อสร้างนั้น ตัวผมเองก็อยู่บริเวณนี้มานานตั้งแต่วัดยังไม่เจริญยังเป็นป่าเป็นเขาอยู่ ซึ่งบัดนี้เจริญเปลี่ยนแปลงไปมาก และเห็นการพัฒนาวัดด้านศาสนสถานเข้าเป็นรูปแบบดีแล้ว มีการวางแผนวางผังในด้านต่าง ๆ ได้ดีแล้ว โดยเฉพาะการจัดบริเวณวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เราต้องจัดให้ดี ให้เหมาะสม ให้มีคุณค่า พร้อมจัดระบบระเบียบให้ดี พัฒนาให้สะอาด สงบ ร่มรื่น วัดก็จะเจริญได้โดยไม่ยาก ด้านปัญหาและอุปสรรคไม่มี

๗. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการสาธารณสงเคราะห์” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

ผู้อำนวยการโรงเรียน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ในส่วนของการสาธารณสงเคราะห์วัดก็ดำเนินการได้ดีอยู่แล้ว เพราะว่าทางวัดก็มองเห็นอยู่แล้วว่าคนในชุมชนเราบางทีไม่ใช่เป็นคนร่ำรวยอะไรไปทุกคน เราก็ดูเท่าที่ดูแลได้บางคนก็ขัดสนอะไรต่างๆ ทางวัดก็ช่วยเหลือก็ไม่ได้ทอดทิ้งอะไรแก่สังคม ส่วนปัญหาอุปสรรคก็ด้านนี้คงไม่มี

๘. ขอความคิดเห็นจากท่าน ได้ช่วยชี้แนะทิศทางในการด้านการบริหารจัดการวัด
เขาช่องพรานและคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ควรจะเป็นในทิศทางใด

ผู้อำนวยการโรงเรียน ให้ข้อสรุปว่า งานทั้ง ๖ ด้านของวัดและคณะสงฆ์ ใน
ภาพรวมทั้ง ๖ ด้านนั้นอยู่ในระดับดี และเป็นรูปธรรม สัมผัสรู้เห็นได้ คือประชาชนเขาเห็นวัดโดย
การนำของท่านเจ้าอาวาสได้ดำเนินงานด้วยความจริงจัง จนเกิดเป็นผลขึ้นมาจนเห็นทุกด้านเลย
ในส่วนตัวผมเห็นเหตุผลที่ประชาชนเข้ามาสู่วัดนั้น ก็เพราะว่าวัดเขาช่องพรานได้ดำเนินการ
อย่างมองเห็นชัด และสิ่งที่ทำทุกสิ่งทุกอย่างมันเป็นผลประจักษ์ต่อสาธารณชนอยู่แล้ว ประชาชน
เขาจึงมีความเลื่อมใส ศรัทธา เชื่อมั่นในการบริหารจัดการวัดของท่าน คนเขาก็เต็มใจที่จะเข้ามา
ช่วยวัด เข้ามาใกล้ชิดกับวัด วัดมีงานการอะไรก็อยากจะเข้ามาช่วยวัด และทางวัดก็ไม่ได้ทอดทิ้ง
ประชาชน ทั้งบ้านและวัดก็มีความเกื้อกูลกันวัดให้ ชาวบ้านก็ให้ โรงเรียนก็ให้ ดังนั้นทุกสิ่งทุก
อย่างที่ทำอยู่ในปัจจุบันนี้ คิดว่าวัดมีการบริหารจัดการที่สมบูรณ์แบบดีแล้ว และก็สามารถที่จะ
เป็นแบบอย่างให้กับวัดต่างๆ แม้กระทั่งหน่วยงานต่างๆ ก็ถือเป็นแบบปฏิบัติตามได้

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายจรรยา วันชะเอม ไวยาวัจกรวัดเขาช่องพราน

ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ผู้สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิฐานันท์คุณ ผู้วิจัย

วันสัมภาษณ์ วันที่ ๒๑ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๓

สถานที่สัมภาษณ์ วัดเขาช่องพราน ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่าคิดว่า โดยภาพรวมในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ตามมติมหาเถรสมาคมในปัจจุบันนี้ เป็นอย่างไรบ้าง

ไวยาวัจกร ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า การบริหารจัดการวัดที่เห็นว่าเหมาะสมดีงามนั้น ควรต้องมีความโปร่งใส ซื่อสัตย์ ไม่ปิดบัง หมกเม็ดทั้งเบื้องหน้าเบื้องหลัง สิ่งใดที่ควรแจ้งก็ต้องแจ้งให้รับรู้ทุกขั้นตอน ตามกฎระเบียบของคณะสงฆ์และบ้านเมือง ไม่กระทำการใด ๆ เพื่อเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ในทางที่ผิดไปจากพระธรรมวินัยและขนบธรรมเนียมของสังคม วัดควรมีระบบของการจัดการทำงาน เช่น ทางฝ่ายพระสงฆ์ต้องตั้งให้มีผู้ช่วยเจ้าอาวาส เลขาเจ้าอาวาส ส่วนทางฝ่ายคฤหัสถ์ต้องจัดตั้งไวยาวัจกร ผู้ที่สามารถทำงานแทนพระสงฆ์ในบางเรื่องได้ และจัดคณะกรรมการร่วมคิดร่วมทำงานการบริหารจัดการวัดด้วยก็จะดีมาก

๒. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานในด้าน “การปกครอง” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

ไวยาวัจกร ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านการปกครอง ที่ผ่านมาก็มีความเห็นดีด้วยกับการปกครองวัดของท่านเจ้าอาวาส ส่วนในปัจจุบันก็มีความเห็นดีด้วย เพราะมันก็ไม่มีผิดพลาดอะไร เจ้าอาวาสเขาก็ทำดีแล้วเราก็ต้องช่วยสนับสนุน เป็นกำลังให้ท่านให้วัดต่อไป ด้านปัญหาและอุปสรรคไม่มี

๓. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการศึกษา” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

ไวยาวัจกร ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า เรื่องการศาสนศึกษานั้น มีความเห็นดีด้วยที่ทางวัดมีการจัดกิจกรรมตั้งแต่เด็กเข้ามาศึกษาประเพณีและวัฒนธรรมในวัดเรา ปัญหาและอุปสรรคในปัจจุบันคงไม่มี

๔. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการศึกษาสงเคราะห์” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

ไวยาวัจกร ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ก็นับว่าดีมาก ชาวบ้านเขาก็เห็นว่าดีด้วย แต่ก็มีส่วนที่ไม่เห็นด้วย แต่ก็นับว่าจะให้ดีขึ้น และจะไปให้ถูกอกถูกใจคนหมู่มากนั้นเป็นไปได้ยาก เหมือนกันทุกงานทุกฝ่ายทำอะไรจะให้ตรงกันนั้นเป็นไปได้ แต่อย่างน้อยบายและหลักการปฏิบัติของวัดที่เป็นอยู่นับว่าดีอยู่แล้ว ก็ให้ดำเนินการอย่างนี้ต่อเนื่องต่อไป ปัญหาและอุปสรรคพอมิ แต่วัดสามารถทำความเข้าใจและแก้ไขได้ดีแล้ว

๕. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

ไวยาวัจกร ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสอนธรรมะก็เห็นดีด้วยกับทางวัดและท่านเจ้าอาวาสวัดเขาช่องพราน ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ควรมีการทำให้ต่อเนื่องและครอบคลุมกับประชาชนทุกเพศทุกวัยก็จะดีมาก ปัญหาและอุปสรรคคงไม่มี

๖. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการสาธารณูปการ” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

ไวยาวัจกร ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านการก่อสร้างของวัดเขาช่องพราน ก็มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาจนดีขึ้นเรื่อยมาเป็นลำดับ วัดเรามีความสวยงามและดีขึ้นกว่าสมัยก่อนเยอะเลย ส่วนด้านปัญหาและอุปสรรคก็มีบ้างแต่ไม่มาก แก้ไขได้

๗. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการสาธารณสงเคราะห์” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

ไวยาวัจกร ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านการสาธารณสงเคราะห์คน ก็นับว่าดี ถูกต้อง ทางวัดมีการสงเคราะห์อย่างทั่วถึงและครอบคลุมไม่เลือกหน้าดี ใครมีความเดือดร้อนมากก็ช่วยเหลือมาก ใครมีความเดือดร้อนน้อยก็ช่วยเหลือเป็นปกติ ส่วนด้านปัญหาอุปสรรคไม่มี

๘. ขอความคิดเห็นจากท่าน ได้ช่วยชี้แนะทิศทางในการด้านการบริหารจัดการวัด
เขาช่องพรานและคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ควรจะเป็นในทิศทางใด

ไวยาวัจกร ให้ข้อสรุปในเรื่องนี้ว่า การบริหารปกครองดูแลวัดที่ดีมีคุณภาพนั้น คิด
ว่าควรจะมีหลักการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นเรื่องของความสมัครสมานสามัคคี เป็นอันหนึ่งอัน
เดียวกัน เป็นสิ่งอันดีงามที่จะต้องประพฤติ ปฏิบัติ ผู้นำ ผู้บริหาร เจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครอง
ระดับต่าง ๆ พระสงฆ์ สามเณร บุคลากร คณะกรรมการ ประชาชน โรงเรียน ชุมชน หน่วยงาน
ราชการและองค์กรเอกชนต่าง ๆ ต้องมีส่วนร่วม ในการทำงาน กิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด หรือ
นอกวัด ทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน งานหนักก็จะเป็นงานเบา เสรีเร็ว และ
ประสบความสำเร็จ มีความภาคภูมิใจ ความประทับใจ เห็นอกเห็นใจกัน เกื้อกูล อาทรต่อกัน
ความสามัคคี ความเจริญก็จะเกิดในสถานที่นั้น ๆ

ภาคผนวก ข.

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยและแบบสัมภาษณ์

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง : การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบความเห็นของท่านที่มีต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของท่าน ข้อมูลที่ได้รับจะนำไปใช้ประโยชน์ในทางวิชาการ และการพัฒนาปรับปรุงการบริหารจัดการงานวัดเขาช่องพรานเท่านั้น จะไม่มีผลกระทบใดๆ ทุกๆ ด้านต่อการดำรงวิถีชีวิตของท่าน ผู้วิจัยจะสงวนคำตอบของท่านเป็นความลับ โปรดตอบคำถามให้ครบทุกข้อตามความเป็นจริง จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัยนี้

๒. แบบสอบถามในงานวิจัยนี้ แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ทั้ง ๖ ด้าน จำนวน ๓๐ ข้อ

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะ ของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี

ขอขอบใจทุกๆ ท่านที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

พระครูวิสุทธาสนันท์คุณ
พระนิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง : การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี

ตอนที่ ๑ สถานภาพส่วนบุคคลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความตามสภาพที่เป็นจริง
 เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

๒. อายุ

☐ ต่ำกว่า ๒๐ ปี

☐ ๒๐ – ๓๐ ปี

☐ ๓๑ – ๔๐ ปี

☐ ๔๑ – ๕๐ ปี

☐ ๕๑ – ๖๐ ปี

☐ ๖๑ ปีขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษา

☐ ประถมศึกษา

☐ มัธยมศึกษาตอนต้น

☐ มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า

☐ อนุปริญญาหรือเทียบเท่า

☐ ปริญญาตรี

☐ สูงกว่าปริญญาตรี

๔. อาชีพ

☐ เกษตรกรรม

☐ รับจ้าง

☐ ธุรกิจส่วนตัว

☐ ค้าขาย

☐ แม่บ้าน

☐ นักเรียน/นักศึกษา

☐ ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ

☐ พนักงานเอกชน

☐ อื่น ๆ ระบุ

๕. ท่านมีประสบการณ์ในการเข้าวัด

☐ ต่ำกว่า ๕ ปี

☐ ๕ – ๑๐ ปี

☐ ๑๑ – ๑๕ ปี

☐ ๑๖ ปีขึ้นไป

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการ

วัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับความคิดเห็นของท่านต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ท่านมีความเห็นอยู่ในระดับใด ที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

- ๕ หมายถึง ความเห็นของประชาชนอยู่ใน ระดับมากที่สุด
 ๔ หมายถึง ความเห็นของประชาชนอยู่ใน ระดับมาก
 ๓ หมายถึง ความเห็นของประชาชนอยู่ใน ระดับปานกลาง
 ๒ หมายถึง ความเห็นของประชาชนอยู่ใน ระดับน้อย
 ๑ หมายถึง ความเห็นของประชาชนอยู่ใน ระดับน้อยที่สุด

ข้อที่	การบริหารจัดการ วัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็นของประชาชน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๑. ด้านการปกครอง					
๑	การบริหารปกครองวัดด้วยความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ยึดตามหลักพระธรรมวินัย และมีระเบียบแบบแผนเหมาะสมดีงาม					
๒	การปกครองแบบมีส่วนร่วมเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อยตามกฎหมายและระเบียบของวัด					
๓	การกำกับดูแลจัดศาสนสมบัติของวัดเป็นระเบียบเรียบร้อยมั่นคงแข็งแรงและเป็นสัดส่วนสวยงามเหมาะสมกับสภาพวัด					
๔	ผู้บริหารวัดมีภาวะผู้นำและมีการทำงานเป็นทีม เน้นความสุขความเจริญของวัดและประชาชนเป็นที่ตั้ง					
๕	การปกครองมุ่งสร้างพระภิกษุสามเณรให้เป็นพระเถระที่ดี พร้อมกับการพัฒนาวัดและประชาชนให้เป็นคนดีและมีความสามัคคีเข้มแข็ง					

ข้อที่	การบริหารจัดการ วัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็นของประชาชน				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
	๒. ด้านการศาสนศึกษา					
๖	การจัดวัดเป็นแหล่งการศึกษาเรียนรู้ ด้านศีล สมาธิ ปัญญา แก่พระภิกษุสามเณรและประชาชน ทั่วไป					
๗	การจัดวัด เป็น แหล่ง การ ศี ก ษ า เรื ย น ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ชุมชน และประชาชนทั่วไป					
๘	การอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่บุคคลที่เข้ามา เรียนรู้ในวัดด้านศีลธรรมอันดีงามพร้อมนำไป ประยุกต์ใช้ในวิถีประจำวันอย่างมีความสุข					
๙	การเป็นที่พึ่งของประชาชนด้วยการจัดวัดเป็น ศูนย์กลางแลกเปลี่ยนองค์ความรู้แห่งการศึกษา ทุกประเภท					
๑๐	การจัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรและ ชุมชนอย่างเหมาะสม และพัฒนาบุคลากรด้าน การศึกษา					
	๓. ด้านการจัดการศึกษาสงเคราะห์					
๑๑	การสนับสนุนส่งเสริมโรงเรียนการกุศลของวัดและ สถานศึกษาของชุมชนเพื่ออนุเคราะห์ประชาชน					
๑๒	การสนับสนุนทุนการศึกษาทุกระดับแก่คนใน ชุมชนและการอุดหนุนอนุเคราะห์ทุนการศึกษาแก่ ผู้ยากไร้เฉพาะบุคคล					
๑๓	การอุปถัมภ์สนับสนุนช่วยเหลือการก่อสร้าง อาคารเรียน/ห้องเรียน/และอุปกรณ์การศึกษาแก่ โรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน					
๑๔	การพัฒนาและให้คำปรึกษาแก่โรงเรียน สถานศึกษาและให้ความรู้ด้านต่างๆ แก่ประชาชน					

ข้อที่	การบริหารจัดการ วัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็นของประชาชน				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
๑๕	การอำนวยความสะดวกและจัดสถานที่วัดสำหรับเป็นแหล่งการศึกษาความรู้ธรรม มีความร่มรื่นสะอาด สงบมีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ธรรม					
	๔. ด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
๑๖	การอบรมพระภิกษุสามเณรและคนในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม ศีลาจริยวัตร ประเพณีอันดีงามและเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม					
๑๗	การจัดกิจกรรม/เทศนาอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่ประชาชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญต่างๆของไทย					
๑๘	การจัดกิจกรรมในการอบรมปฏิบัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป					
๑๙	การเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อต่างๆ เช่น ห้างสมุด, หนังสือธรรม, วิทยู, หอกระจายเสียง, โทรทัศน์, และอินเทอร์เน็ต, เอกสารต่างๆ					
๒๐	การสนับสนุนส่งเสริมให้มีธรรมจาริก/ พระสอนศีลธรรม ให้การอบรมสั่งสอนชาวบ้านและเด็กนักเรียนในชุมชนและสถานศึกษา					
	๕. ด้านการสาธารณูปการ					
๒๑	การวางแผนจัดระเบียบอาคารเสนาสนะภายในวัดเป็นสัดส่วนมีระเบียบเรียบร้อย เหมาะสมสวยงาม และมั่นคง แข็งแรง					
๒๒	การบำรุงรักษาและอนุรักษ์เสนาสนะสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในวัดให้คงรูปแบบตามศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและความเป็นไทย					
๒๓	การพัฒนาบริเวณวัดให้มีความสงบร่มรื่นสะอาด มีป้ายบอกสถานที่ต่างๆ และระบบรักษาความปลอดภัยในวัด					

ข้อที่	การบริหารจัดการ วัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็นของประชาชน				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
๒๔	การอำนวยความสะดวกในการใช้สถานที่ต่างๆ ของวัดในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน					
๒๕	ความสะดวก/ความเพียงพอ/ความสะอาดของ ห้องน้ำ/ห้องสุขา ภายในวัด					
๖. ด้านการสาธารณะสงเคราะห์						
๒๖	การสงเคราะห์อำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ในการบำเพ็ญกุศลต่างๆ และจัดกิจกรรมเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา อย่างสม่ำเสมอ					
๒๗	การสงเคราะห์ช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ชุมชนที่มี ความเดือดร้อน ตามหลักพระพุทธศาสนา					
๒๘	การสนับสนุนและส่งเสริมในการประกอบสัมมา อาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่คนในชุมชน					
๒๙	การให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่ประสบความ เดือดร้อนในด้านอุทกภัย อัคคีภัย เป็นต้น					
๓๐	การรณรงค์อบรมความรู้แก่ชุมชนในด้านข้อ กฎหมาย/การป้องกันยาเสพติด/อบายมุข เพื่อ ประโยชน์และความสงบสุขของชุมชน					

ตอนที่ ๓ ปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะ, ตามความเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการ
วัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี

๑. ด้านการปกครองของวัดเขาช่องพราน

ปัญหา อุปสรรค.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

๒. ด้านการศาสนาศึกษาของวัดเขาช่องพราน

ปัญหา อุปสรรค.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ของวัดเขาช่องพราน

ปัญหา อุปสรรค.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

๔. ด้านการเผยแผ่ของวัดเขาช่องพราน

ปัญหา อุปสรรค.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

๕. ด้านการสาธารณูปการของวัดเขาช่องพราน

ปัญหา อุปสรรค.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

๖. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของวัดเขาช่องพราน

ปัญหา อุปสรรค.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ขอขอบใจทุกๆ ท่านที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ

พระนิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ ๑

เรื่อง : การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

สัมภาษณ์ เจ้าคณะอำเภอ, รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ผู้สัมภาษณ์ ผู้วิจัย

บันทึกข้อมูล ผู้วิจัย (จดบันทึก/บันทึกเสียง)

วันสัมภาษณ์

สถานที่

ส่วนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๑. พระเดชพระคุณคิดว่า โดยภาพรวมในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ตามมติมหาเถรสมาคมในปัจจุบันนี้ เป็นอย่างไรบ้าง
๒. พระเดชพระคุณคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานในด้าน “การปกครอง” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง
๓. พระเดชพระคุณคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการศาสนศึกษา” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง
๔. พระเดชพระคุณคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการศึกษาสงเคราะห์” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง
๕. พระเดชพระคุณคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง
๖. พระเดชพระคุณคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการสาธารณูปการ” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง
๗. พระเดชพระคุณคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการสาธารณสงเคราะห์” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง
๘. ขอความเมตตาอนุเคราะห์พระเดชพระคุณ ได้ช่วยชี้แนะทิศทางการงานด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานและคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ควรจะเป็นในทิศทางใด

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ ๒

เรื่อง : การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

สัมภาษณ์ นายกเทศมนตรี และผู้อำนวยการโรงเรียนช่องพราน

ผู้สัมภาษณ์ ผู้วิจัย

บันทึกข้อมูล ผู้วิจัย (จดบันทึก/บันทึกเสียง)

วันสัมภาษณ์

สถานที่

ส่วนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๑. ท่านคิดว่า โดยภาพรวมในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ตามมติมหาเถรสมาคม ในปัจจุบันนี้ เป็นอย่างไรบ้าง
๒. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการปกครอง” นั้น มีแนวทาง เป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไร บ้าง
๓. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการศาสนศึกษา” นั้น มี แนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไข อย่างไรบ้าง
๔. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการศึกษาสงเคราะห์” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุง แก้ไขอย่างไรบ้าง
๕. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุง แก้ไขอย่างไรบ้าง
๖. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการสาธารณูปการ”นั้น มี แนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไข อย่างไรบ้าง
๗. ท่านคิดว่าด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานใน “ด้านการสาธารณสงเคราะห์” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุง แก้ไขอย่างไรบ้าง
๘. ขอความคิดเห็น ได้ช่วยชี้แนะทิศทางในงานด้านการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานและ คณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ควรจะเป็นในทิศทางใด

**ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับ
การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี**

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
	๑. ด้านการปกครอง								
๑	การบริหารปกครองวัดมีความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ยึดตามหลัก พระธรรมวินัยและมีระเบียบแบบแผน เหมาะสมดีงาม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	การปกครองแบบมีส่วนร่วมเน้นการอยู่ ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อยตามกฎหมายและ ระเบียบของวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	การกำกับดูแลจัดศาสนสมบัติของวัด เป็นระเบียบเรียบร้อยมั่นคงแข็งแรง และเป็นสัดส่วนสวยงามเหมาะสมกับ สภาพวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	ผู้บริหารวัดมีภาวะผู้นำและมีการ ทำงานเป็นทีมเน้นความสุขความเจริญ ของวัดและประชาชนเป็นที่ตั้ง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	การปกครองมุ่งสร้างพระภิกษุสามเณร ให้เป็นพระเถระที่ดี พร้อมกับการพัฒนา วัดและประชาชนให้เป็นคนดีและมี ความสามัคคีเข้มแข็ง	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
	๒. ด้านการศาสนศึกษา								
๑	การจัดวัดเป็นแหล่งการศึกษาเรียนรู้ ด้านศีล สมาธิ ปัญญา แก่พระภิกษุ สามเณรและประชาชนทั่วไป	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	การจัดวัดเป็นแหล่งการศึกษาเรียน ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น แก่ชุมชนและประชาชนทั่วไป	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๓	การอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่บุคคลที่เข้ามาเรียนรู้ในวัดด้านศีลธรรมอันดีงามพร้อมนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีประจำวันอย่างมีความสุข	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	การเป็นที่พึ่งของประชาชนด้วยการจัดวัดเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนองค์ความรู้แห่งการศึกษาทุกประเภท	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	การจัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรและชุมชนอย่างเหมาะสม และพัฒนาบุคลากรด้านการศึกษา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์									
๑	การสนับสนุนส่งเสริมโรงเรียนการกุศลของวัดและสถานศึกษาของชุมชนเพื่ออนุเคราะห์ประชาชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	การสนับสนุนทุนการศึกษาทุกระดับแก่คนในชุมชนและการอุดหนุนอนุเคราะห์ทุนการศึกษาแก่ผู้ยากไร้เฉพาะบุคคล	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๓	การอุปถัมภ์สนับสนุนช่วยเหลือการก่อสร้างอาคารเรียน/ห้องเรียน/และอุปกรณ์การศึกษาแก่โรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	การพัฒนาและให้คำปรึกษาแก่โรงเรียนสถานศึกษาและให้ความรู้ด้านต่างๆแก่ประชาชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	การอำนวยความสะดวกและจัดสถานที่วัดสำหรับเป็นแหล่งการศึกษาความรู้ธรรม มีความร่มรื่น สะอาด สงบมีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	๔. ด้านการเผยแพร่								
๑	การอบรมพระภิกษุสามเณรและคนในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม ศีลจรรยาวัตรประเพณีอันดีงามและเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	การจัดกิจกรรม/เทศนาอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่ประชาชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญต่างๆของไทย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	การจัดกิจกรรมในการอบรมปฏิบัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	การเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อต่างๆ เช่น ห้องสมุด, หนังสือธรรม, วิทยุ, หอกระจายเสียง, โทรทัศน์, และอินเทอร์เน็ต, เอกสารต่างๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	การสนับสนุนส่งเสริมให้มีธรรมจาริก/พระสอนศีลธรรม ให้การอบรมสั่งสอนชาวบ้านและเด็กนักเรียนในชุมชนและสถานศึกษา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	๕. ด้านการสาธารณูปการ								
๑	การวางแผนจัดระเบียบบ่ออาคารเสนาสนะภายในวัดเป็นสัดส่วนมีระเบียบเรียบร้อย เหมาะสม สวยงาม และมั่นคง แข็งแรง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	การบำรุงรักษาและอนุรักษ์เสนาสนะสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในวัดให้คงรูปแบบตามศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและความเป็นไทย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๓	การพัฒนาบริเวณวัดให้มีความสงบร่มรื่นสะอาด มีป้ายบอกสถานที่ต่างๆ และระบบรักษาความปลอดภัยในวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	การอำนวยความสะดวกในการใช้สถานที่ต่างๆ ของวัดในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	ความสะดวก/ความเพียงพอ/ความสะอาดของห้องน้ำ/ห้องสุขา ภายในวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์									
๑	การสงเคราะห์อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลต่างๆ และจัดกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	การสงเคราะห์ช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ชุมชนที่มีความเดือดร้อน ตามหลักพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	การสนับสนุนและส่งเสริมในการประกอบสัมมาอาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่คนในชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	การให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่ประสบความเดือดร้อน ในด้านอุทกภัย อัคคีภัย เป็นต้น	๑	๐	๑	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๕	การรณรงค์อบรมความรู้แก่ชุมชนในด้านข้อกฎหมาย/การป้องกันยาเสพติด/อบายมุข เพื่อประโยชน์และความสงบสุขของชุมชน	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้

Reliability

***** Method 1 (space saver) will be used for this analysis *****

—

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
ปกครอง1	114.6000	230.1103	.4656	.9280
ปกครอง2	114.8667	235.4299	.3952	.9288
ปกครอง3	114.6000	230.3862	.5810	.9269
ปกครอง4	114.8000	226.2345	.6420	.9259
ปกครอง5	114.8333	225.7989	.5389	.9272
ศาสน1	114.6000	224.1793	.5497	.9271
ศาสน2	114.8667	227.1540	.6341	.9261
ศาสน3	114.7667	230.8747	.4456	.9283
ศาสน4	115.0000	228.5517	.4754	.9280
ศาสน5	115.1000	229.7483	.4146	.9289
ฆาสง1	115.1333	229.4989	.4183	.9289
ฆาสง2	115.0000	227.1724	.5246	.9273
ฆาสง3	114.9000	231.0586	.4324	.9284
ฆาสง4	114.7333	237.3747	.3037	.9295
ฆาสง5	115.4000	225.7655	.6170	.9262
ผย1	114.8333	232.4885	.4884	.9278
ผย2	115.1667	221.1092	.6755	.9252
ผย3	114.9667	222.3782	.6816	.9252
ผย4	115.1000	234.3690	.3346	.9295
ผย5	115.1667	218.2126	.7249	.9244
สาณ1	115.1000	223.1966	.6173	.9261
สาณ2	115.0333	218.4471	.6444	.9258
สาณ3	114.8667	229.0161	.4996	.9276
สาณ4	114.8000	229.3379	.4678	.9281
สาณ5	114.7000	229.8724	.5220	.9274
สาสง1	114.8667	225.0851	.6221	.9261
สาสง2	115.0667	231.6506	.4077	.9287
สาสง3	115.2333	225.1506	.6869	.9254
สาสง4	115.0667	229.0299	.5681	.9269
สาสง5	114.9333	227.4437	.5887	.9266

Reliability Coefficients

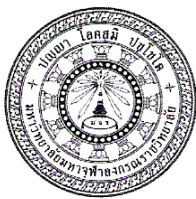
N of Cases = 30.0

N of Items = 30

Alpha = .9295

ภาคผนวก จ.

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร., โทรสาร ๐ - ๒๕๓๕ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๕๐๓

วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขออนุมัติครุภัณฑ์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช

ด้วย พระครูวิสุทธิธานันทคุณ ฉายา วิสุทธาจาโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

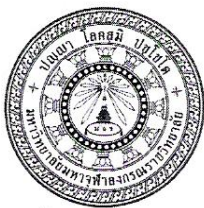
จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ได้ตรวจและให้คำแนะนำแล้ว
๙/๑๑/๕๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร.โทรสาร ๐ - ๒๔๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ /

วันที่

พฤศจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์

ด้วย พระครูวิสุทธิธำมณคุณ ฉายา วิสุทธิธำมาโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

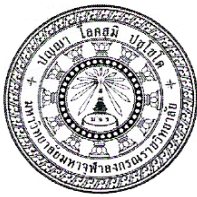
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ได้ตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้ว
เรียนไว้แล้ว

เต็มศักดิ์ ทองอินทร์
๗ เม. ๕๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๕๓๕ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๕๑๓

วันที่ ๑

พฤศจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ภัทรพล ไชยเย็น

ด้วย พระครูวิสุทธิธำมณันทคุณ ฉายา วิสุทธิธำจาโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๑๖/๑๑/๕๓

Pan Jayan

(ผอ.จร. ภัทรพล ไชยเย็น)

๘/๑๑/๕๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร., โทรสาร ๐ - ๒๕๓๕ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๕๐๓

วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา

ด้วย พระครูวิสุทธาจารย์นันทคุณ ฉายา วิสุทธาจาโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

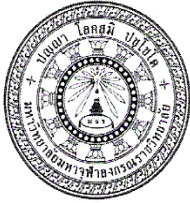
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ตรวจแก้ไขเครื่องมือใช้
ภาควิชาวิจัยวิจัย ๕๐๕ ๖๖๖

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา)

๑๕/๑๑/๕๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๕๓๕ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๕๐๓

วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขออนุมัติโครงการจัดตั้งศูนย์เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระวันชัย ภาทศจารี

ด้วย พระครูวิสุทธิธำมณคุณ ฉายา วิสุทธิธำมาโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

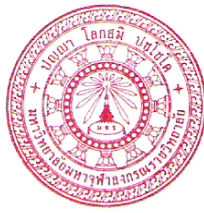
๑๖๖๐ ๑๖๖

๑ ๑๖๖-๕๓

ภาคผนวก ง.

หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เก็บข้อมูล

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๔๕

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

พฤษภาคม ๒๕๕๓

เรื่อง ขออนุญาตขอความช่วยเหลือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบนมัสการ พระครูไพฑารามพิทักษ์ เจ้าคณะอำเภอไพฑาราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสุทธิฐานันท์คุณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการ
ศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

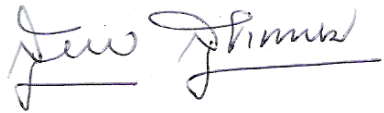
ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณ จึงขออนุญาต
ขอความช่วยเหลือจากพระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลใน
การวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ ด้วยดีและขอ
กราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูไพฑารามพิทักษ์)
เจ้าคณะอำเภอไพฑาราม.
๒๑ / ๑๑ / ๕๓

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สู่ประหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๔๖

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

พศจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบนมัสการ พระครูวิจิตรพัฒนโสภณ รองเจ้าคณะอำเภอไพศาราม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสุทธิฐานันท์คุณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณ จึงขอความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลใน
การวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ ด้วยดีและขอ
กราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

พระครูวิจิตรพัฒนโสภณ
๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุขะพรหม

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๒๑/๗๕ ๕ ๒

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๕๖

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

พศจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายสมพงษ์ พรามสุภา นายกเทศมนตรีตำบลเขาขวาง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน
เพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬา
ลวงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ด้วยดีและขอกราบ
ขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

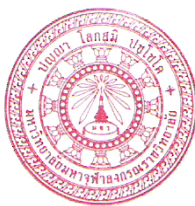
เรียนมาด้วยความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

นายสมพงษ์ พรามสุภา
นายกเทศมนตรีตำบลเขาขวาง

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๔๖

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

พฤศกิจายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายภิรมย์ โชติแดง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดช่องพราน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขออนุญาตเคราะห้จากท่าน
เพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห้จากท่าน ด้วยดีและขอกราบ
ขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(นายภิรมย์ โชติแดง)

22 พ.ย 53

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๔๔๖

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

พฤตจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายจรูญ วันชะเอม ไวยาวัจกรวัดเขาช่องพราน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสุทธิธรรมาธิบดี รักษาราชการแทนอธิการบดี ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการ
ศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน
เพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ด้วยดีและขอกราบ
ขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

จรูญ วันชะเอม

(จรูญ วันชะเอม)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ไวยาวัจกรวัดเขาช่องพราน

๒๑/ก.ย. ๕๓

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ภาคผนวก จ.

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๒๒๒

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบเพื่อการศึกษาวิจัย

เรียน นายกเทศมนตรีตำบลเขาขวาง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสุทธิธำมณฺห์คุณ ฉายา วิสุทธิธำมาโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๕
นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่และบุคลากรในหน่วยงานของท่านจึงขออนุมัติจากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

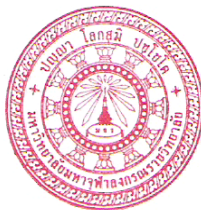
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

นายกเทศมนตรีตำบลเขาขวาง

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๕๒๒

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดช่องพราน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสุทธิธรรมานันทคุณ ฉายา วิสุทธิธรรมาโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๕
นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

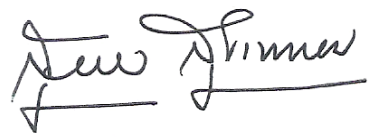
ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่และบุคลากรในหน่วยงานของท่านจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(นายภิรมย์ ไชยเดช)
๒๒ พ.ย. ๕๓

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ** : พระครูวิสุทธิธานันทคุณ (สรุศักดิ์ ครุฑธา)
- เกิด** : วันพุธ ที่ ๑๘ เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๓
- สถานที่เกิด** : ๑๑๕/๑ หมู่ที่ ๒ ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
- การศึกษา** : ประถมศึกษา – โรงเรียนวัดช่องพราน จังหวัดราชบุรี
 : มัธยมศึกษาตอนต้น – โรงเรียนช่องพรานวิทยา จังหวัดราชบุรี
 : มัธยมศึกษาตอนปลาย – กศน. อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
 : พุทธศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่น ๕๕ พ.ศ. ๒๕๕๒
 : นักธรรมชั้นเอก
- อุปสมบท** : วันที่ ๓๑ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๒
- สังกัด** : วัดเขาช่องพราน เลขที่ ๑ หมู่ ๒ ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
- หน้าที่** : เจ้าคณะตำบลเตาปูน
 : เจ้าอาวาสวัดเขาช่องพราน
 : พระอุปัชฌาย์
- ที่อยู่ปัจจุบัน** : วัดเขาช่องพราน เลขที่ ๑ หมู่ที่ ๒ ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
 โทร ๐๘๓ – ๓๑๔๑๓๑๖